J. M. Coetzee

LĖTAS ŽMOGUS

Metodika

J. M. Coetzee

LĖTAS ŽMOGUS

Iš anglų kalbos vertė
Irena Daugirdaitė

Metodika
Vilnius, 2012

UDK 821.111(680)-31
Co-39

Versta iš:
J. M. Coetzee, *Slow Man*,
USA: Viking Penguin, 2005

ISBN 978-609-444-091-5

Copyright © J. M. Coetzee, 2005.
By arrangement with Peter
Lampack Agency, Inc.
350 Fifth Avenue, Suite 5300
New York, NY 10118 USA
© Irena Daugirdaitė, vertimas
į lietuvių kalbą, 2012
© Morris Zwi, nuotrauka, 2009
© UAB „Metodika“, 2012

Už nesavanaudiškus patarimus ir pagalbą dėkoju
Arianai Bozović, Catherine'ai Lauga du Plessis,
Peteriui Goldsworthy'ui, Peteriui Rose'ui,
Johnui Williamsui ir Sharon Zwi

I.

Smūgis kerta jam iš dešinės – aštrus, staigus, skausmingas, tarsi elektra, ir pakelia nuo dviračio. *Atsipalaiduok!* – sako sau skriedamas oru (*skriedamas oru be galo lengvai!*), ir iš tiesų pajunta, kad kojos klusniai suglemba. *Kaip katė*, – sako sau, – *verskis, tada nušok ant kojų, pasirengęs tam, kas bus toliau*. Horizonte išnyra ir neįprastas žodis *mitrus* ar *miklus*.

Tačiau viskas pakrypsta kitaip. Gal dėl to, kad neklauso kojos, gal dėl to, kad akimirkai atima amą (labiau girdi nei jaučia savo kaukolės smūgį į asfaltą, – tolimą, medinį, tarsi trenktų mediniu plaktuku), jis nenušoka ant kojų, bet, priešingai, slysta metras po metro, slysta ir slysta, kol slydimas jį visiškai užliūliuoja.

Jis guli išsitiesęs, ramus. Nuostabus rytas. Švelniai glosto saulė. Nėra taip jau blogai suglebti ir laukti, kol atgausi jėgas. Iš tikrųjų, nėra taip jau blogai snustelėti. Užsimerkia; pasaulis virsta po juo, sukasi; jis netenka sąmonės.

Kartą, trumpam, sąmonė grįžta. Kūnas, taip lengvai skriejęs ore, apsunksta, taip apsunksta, kad jis, nors užmušk, nepajėgia pajudinti nė piršto. Kažkas lenkiasi prie jo ir užspaudžia kvėpavimą – jaunuolis šiurkščiais plaukais, palei plaukus nubertas spuogais. „Mano dviratis", – sako vaikinui, tardamas šį sunkų žodį skiemenimis. Nori paklausti, kas nutiko jo dviračiui, ar juo pasirūpinta, juk visi žino, kad dviratis gali dingti akimirksniu; tačiau nespėjęs ištarti šių žodžių vėl netenka sąmonės.

2.

Supasi nuo šono ant šono – jį veža. Iš tolo ataidi balsai, klegesys tai stiprėja, tai silpsta, paklusdamas savajam ritmui. Kas čia darosi? Jei galėtų atsimerkti, sužinotų. Tačiau dabar dar negali. Kažką pradeda suvokti. Kaskart po raidę, *taukšt, taukšt, taukšt*, pranešimas rašomas rausvame ekrane, kuris sujuda kaip vanduo kaskart, kai jis mirkteli, todėl yra labai panašus į jo akies vidinį voką. E-R-T-Y, sako raidės, tada T-U-Š-Č-I-A, paskui virpulys, tada S, Q-W-E-R-T-Y ir taip toliau.

Tuščias. Užplūsta kažkokia panika. Jis raitosi; iš vidaus gelmių siūbteli dejonė ir išsiveržia pro gerklę.

– Labai skauda? – klausia balsas. – Nejudėkite.

Adatos dūris. Netrukus išnyksta skausmas, po to panika ir pati sąmonė.

Prabunda negyvo oro kokone. Bando atsisėsti, bet negali; tarsi gulėtų įmūrytas betone. Jį supa neįtikėtinas baltumas: baltos lubos, balta patalynė, balta šviesa; be to, šiurkštus baltumas lyg sena dantų pasta, rodos, padengia protą – jis nepajėgia aiškiai mąstyti ir puola į visišką neviltį. „Kas čia dabar?“ – ištaria arba galbūt netgi šaukia, mintyse klausdamas: *Kas čia dabar? Ką man daro?* arba: *Kas čia dabar? Kokia čia vieta? Kur aš atsidūriau?* arba netgi: *Kas čia dabar man nutiko?*

Iš niekur atsiranda baltai apsirengusi jauna moteris, stabteli ir įdėmiai žiūri į jį. Iš painiavos galvoje jis bando sukurpti klausimą. Per vėlu! Ji nusišypso, ramindama paplekšnoja per ranką, – keista, jis tai greičiau išgirsta, o ne pajunta, – ir išeina.

Ar tai rimta? Jei laiko tėra vienam klausimui, tai būtent šiam klausimui, nors jis nenori gilintis, ką gali reikšti žodis *rimta*. Tačiau labiau nei klausimas apie rimtumą, labiau nei užslėptas klausimas, kas iš tikrųjų nutiko Magil Roude ir nubloškė jį į šią negyvą vietą, jam rūpi rasti kelią namo, uždaryti duris, atsisėsti pažįstamoje aplinkoje, atsigauti.

Bando paliesti dešinę koją – ta koja vis siunčia neaiškius signalus, kad jai kažkas negerai, bet jo ranka nė nekrusteli, ničniekas nekrusteli.

Mano drabužiai: galbūt toks turėtų būti nekaltas parengiamasis klausimas. *Kur mano drabužiai? Kur mano drabužiai ir kiek rimta mano padėtis?*

Jauna moteris vėl įplaukia į jo regėjimo lauką.

– Drabužiai, – ištaria jis, sutelkęs visas jėgas, kuo aukščiau pakeldamas antakius, kaip ženklą, kad atsakyti būtina.

– Nesijaudinkite, – atsako jauna moteris ir apdovanoja jį dar viena šypsena, tiesiog angeliška šypsena. – Viskas gerai, viskuo pasirūpinta. Po minutės ateis gydytojas.

Iš tikrųjų, nepraėjus nė minutei šalia jos atsiranda jaunas vyras, – matyt, minėtasis gydytojas, – ir kažką šnabžda jai į ausį.

– Polai? – sako jaunasis gydytojas. – Ar girdite mane? Ar teisingai kreipiuosi? Jūs – Polas Reimentas?

– Taip, – atsargiai ištaria.

– Laba diena, Polai. Dabar jausitės šiek tiek apsvaigęs, nes jums suleido morfijaus. Netrukus keliausime į operacinę. Gavote smūgį, nežinau, ar prisimenate, ir jūsų koja buvo sužalota. Apžiūrėsime ir nuspręsime, kiek galima jos išsaugoti.

Jis vėl pakelia antakius.

– Išsaugoti? – bando paklausti.

– Išsaugoti jūsų koją, – pakartoja gydytojas. – Ketiname ją amputuoti, bet išsaugosime tai, ką galėsime.

Šią akimirką, matyt, kažkas atsitinka jo veidui, nes jaunojo vyro elgesys nustebina. Jis paliečia jo skruostą, ir ranka ten pasilieka, glostydama jo, seno žmogaus, galvą. Taip galėtų prisiliesti moteris, mylinti moteris. Toks elgesys jį trikdo, tačiau nusisukdamas bijo įžeisti.

– Ar pasitikite manimi? – klausia gydytojas.

Jis tylėdamas krusteli vokus.

– Gerai, – gydytojas trumpam nutyla. – Neturime iš ko rinktis, Polai, – tęsia toliau. – Tai ne tas atvejis, kai galime rinktis. Ar suprantate? Jūs sutinkate? Neprašau pasirašyti dokumento, bet ar leidžiate pradėti? Išgelbėsime viską, ką galima, tačiau jūs gavote stiprų smūgį ir buvote smarkiai sužalotas. Negaliu dabar pasakyti, ar galėsime išgelbėti, tarkime, kelį. Jis beveik visiškai sutrupintas, kaip ir blauzdikaulis.

Lyg supratusi, kad kalbama apie ją, lyg šie baisūs žodžiai būtų pertraukę jos neramų miegą, dešinė koja jam siunčia aštraus, veriančio skausmo signalą. Jis girdi savo kvėpavimą, paskui ausyse šniokščiantį kraują.

– Ką gi, – sako jaunasis vyras ir lengvai patapšnoja veidą. – Laikas pradėti.

Prabunda beveik susitaikęs su savimi. Galva šviesi, jis vėl senasis jis (*energingas*!– galvoja), nors ir maloniai apsvaigęs, jei nori, gali vėl prisnūsti. Jam atrodo, kad sužeista koja didelė, tiesiog kaip dramblio, bet jos neskauda.

Durys atsidaro, ir įeina slaugytoja – naujas, gaivus veidas.

– Ar jau geriau? – klausia ir skubiai priduria: – Kol kas nesistenkite kalbėti. Netrukus ateis daktaras Hansenas ir pasikalbės su jumis. O dabar turime šį tą padaryti. Labai prašau šiek tiek atsipalaiduoti...

Paaiškėja, ką ji turi padaryti, kai jis atsipalaiduoja, – įvesti kateterį. Koks bjaurus šis darbas; jis apsidžiaugia, kad tai daro svetimas žmogus. Štai kas atsitinka! – keiksnoja save. – *Štai kas atsitinka, kai akimirkai nukreipi dėmesį kitur! O dviratis? Kas nutiko dviračiui? Kaip dabar važiuosiu apsipirkti? Ir kodėl aš važiavau tuo Magil Roudu?* Jis keikia Magil Roudą, nors iš tikrųjų daug metų važinėjo Magil Roudu ir nieko nenutiko.

Atėjęs jaunasis daktaras Hansenas pirmiausia trumpai papasakoja apie jo atvejį, *kad informuotų*, tada praneša konkretesnes naujienas apie jo koją – vienos iš jų geros, kitos nelabai.

Pirma, kalbant apie jo būklę apskritai, turint omenyje, kas gali nutikti ir kas nutinka žmogaus kūnui, kai į jį rėžiasi dideliu greičiu lekiantis automobilis, – tai jis gali save pasveikinti, kad viskas „nėra taip blogai". Iš tikrųjų to blogumo tiek mažai, kad jis gali manyti esąs laimės kūdikis, numylėtinis, išrinktasis. Taip, per avariją jam buvo sutrenktos smegenys, bet jį išgelbėjo šalmas. Jis bus stebimas toliau, tačiau nėra jokių požymių, kad kraujas būtų išsiliejęs į smegenis. Judėjimo funkcijos, išankstiniais duomenimis, nepažeistos. Neteko kraujo, bet buvo atliktas kraujo perpylimas. Jeigu įdomu, kodėl žandikaulis tarsi sustingęs, tai jis nėra lūžęs, tik sumuštas. Įbrėžimai ant nugaros ir rankos tik atrodo taip prastai, per savaitę ar dvi jie užgis.

Dabar apie koją – tą koją, kuri gavo smūgį. Pasirodo, jis (daktaras Hansenas) ir jo kolegos nesugebėjo išsaugoti kelio. Jie viską aptarė ir vienbalsiai nusprendė. Smūgis – vėliau jis parodys rentgeno nuotrauką – kliuvo tiesiai į kelį, be to, prisidėjo ir sukimas, taigi sąnarys buvo ir sutrupintas, ir išsuktas. Jaunesniam žmogui gal būtų mėginę atstatyti, bet prireiktų daugybės operacijų, vienos paskui kitą, užtruktų metus, netgi dvejus, galimybė, kad pasiseks, – tik penkiasdešimt procentų,

taigi, atsižvelgus į jo amžių, buvo prieita prie išvados, kad geriausia amputuoti koją aukščiau kelio, paliekant užtektinai kaulo protezui pritaikyti. Jis (daktaras Hansenas) viliasi, kad jis (Polas Reimentas) supras šį sprendimą buvus protingą.

– Neabejoju, kad turite daug klausimų, – baigdamas taria. – Mielai pabandysiu į juos visus atsakyti, bet gal ne dabar, geriau ryte, kai šiek tiek pamiegosite.

– Protezas, – jis ištaria dar vieną sunkų žodį, nors dabar, kai supranta, kad žandikaulis nėra lūžęs, tik sumuštas, sunkūs žodžiai jį jau mažiau trikdo.

– Protezas. Dirbtinė galūnė. Kai tik sugis pooperacinė žaizda, pritaikysime protezą. Po keturių savaičių, o gal ir greičiau. Netrukus vėl vaikščiosite. Taip pat, jei norėsite, važinėsite dviračiu. Tik reikės šiek tiek pasitreniruoti. Daugiau klausimų yra?

Jis papurto galvą. *Kodėl pirmiausia nepaklausėte manęs?* – nori pasakyti, bet jei ištars šiuos žodžius, praras savitvardą, pradės rėkti.

– Tai pasikalbėsime rytoj, – sako daktaras Hansenas. – Nenusiminkite!

Tačiau tai dar ne viskas. Dar ne pabaiga. Pirmiausia prievarta, po to pritarimas prievartai. Nepaliks jo ramybėje, kol nepasirašys popierių, o tai padaryti, pasirodo, neįtikėtinai sunku.

Pavyzdžiui, šeima. Kas ir kur yra jo šeima, klausia popieriai, ir kaip jai pranešti? Draudimas. Kur jis apsidraudęs? Koks draudimas pasirūpins jo polisu?

Draudimas keblumų nekelia. Jis apdraustas visais įmanomais būdais, tai gali įrodyti kortelė jo piniginėje, jis tikrai apdairus (*bet kur piniginė, kur drabužiai?*). Šeima – jau kebliau. Kas yra jo šeima? Koks atsakymas teisingas? Jis turi seserį. Ji iškeliavo amžinybėn prieš dvylika metų, tačiau vis dar gyvena jame ir su juo, ir jo motina, kai nėra jame ar su juo, laukia angelų trimito savo kape Balarato kapinėse. Tėvas taip pat laukia gulėdamas šiek tiek toliau, Pau kapinėse, iš jų tik retkarčiais atvyksta aplankyti. Ar jie, šis trejetas, yra jo šeima? *Tie, į kurių gyvenimus ateini gimdamas, tavęs nepalieka*, – štai ką jis norėtų pranešti tokio klausimo sumanytojui. – *Nešiojiesi juos su savimi, vildamasis, kad ateisiantys po tavęs taip nešiosis tave.* Tačiau šiame blanke ilgesniems atsakymams nepalikta vietos.

Visiškai neabejoja tik dėl vieno dalyko – jis neturi nei žmonos, nei vaikų. Tiesa, kartą buvo vedęs, bet šio verslo dalininkė jau nebėra jo dalis. Ji paspruko ir niekada nebegrįš. Vis dar bando suprasti, kaip jai pavyko ši gudrybė, bet yra būtent taip: ji pabėgo į savo gyvenimą. Todėl iš esmės gyvenime ir, žinoma, šiame blanke jis yra nevedęs: nevedęs, viengungis, vienišas, vienas.

Šeima: *NĖRA*, – rašo didžiosiomis raidėmis, stebint slaugytojai, sudeda brūkšnelius ties kitais atsakymais ir pasirašo abu blankus.

– Kokia šiandien diena? – klausia slaugytojos.

– Liepos antroji, – atsako ji.

Jis rašo datą. Judėjimo funkcijos nesutrikusios.

Jo geriamos tabletės turi numalšinti skausmą ir užmigdyti, bet jis nemiega. *Tai* – ši keista lova, ši tuščia palata, šis antiseptiko ir vos juntamas šlapimo kvapas – tikrai ne sapnas, tai tikrovė, tokia tikra, kokia tik gali būti. Tačiau visa ši diena, jei apskritai tai ta pati diena, jei laikas dar ką nors reiškia, primena sapną. Nėra jokių abejonių – šis paklode pridengtas *daiktas*, kurį dabar pirmą kartą apžiūri, šis siaubingas daiktas, apvyturiuotas baltu tvarsčiu ir pritvirtintas jam prie klubo, čia pakliuvo tiesiai iš sapnų karalystės. O kaip tas kitas daiktas, apie kurį taip entuziastingai kalbėjo jaunas vyras su pašėlusiai blyksinčiais akiniais – kada jis pasirodys? Niekad gyvenime jam neteko matyti nepridengto protezo. Galvoje ryškėja vaizdas: medinis strampas su dantukais viršutinėje dalyje, kaip harpūnas, ir su guminiais siurbtukais ant trijų kojyčių. Tai siurrealizmas. Tai Dali.

Jis ištiesia ranką (pirmą kartą pamato, kad trys viduriniai pirštai apvynioti kartu) ir spusteli baltu tvarsčiu apvyturiuotą daiktą. Nieko nejaučia. Lyg būtų medinė trinka. *Tai tik sapnas*, – sako sau ir nugrimzta į giliausią miegą.

– Šiandien su jumis pasivaikščiosime, – sako jaunasis daktaras Hansenas. – Šiandien popiet. Nedaug, tik keletą žingsnių, kad pajustumėt, ką tai reiškia. Elena ir aš būsime šalia, galėsite laikytis už mūsų.

Jis linkteli slaugytojai. Slaugytojai Elenai:

– Elena, ar galite susitarti su ortopedais?

– Šiandien vaikščioti nenoriu, – sako jis.

Jis mokosi kalbėti pro sukąstus dantis. Ne tik dėl sumušto žandikaulio – iškliбо ir šios pusės krūminiai dantys, jis negali kramtyti.

– Nenoriu jausti spaudimo. Nenoriu protezo.

– Puiku, – sako daktaras Hansenas. – Šiaip ar taip, kalbame ne apie protezą, jis dar palauks, o apie reabilitaciją, apie pirmą žingsnį link reabilitacijos. Bet galime pradėti rytoj ar kitą dieną. Tik tada ir pamatysite, kad netekti kojos – ne pasaulio pabaiga.

– Leiskite pakartoti: *Aš nenoriu protezo*.

Daktaras Hansenas ir slaugytoja Elena susižvalgo.

– Tai ko gi jūs norite, jei ne protezo?

– Norėčiau pats savimi pasirūpinti.

– Gerai, baikime tas kalbas, pažadu, kad visai jūsų nespausime. Ar dabar galime pasikalbėti apie jūsų koją? Ar galiu papasakoti apie jos gydymą?

Mano kojos gydymą? – jis tiesiog sprogsta iš pykčio, negi jie nemato? – *Pritaikę bendrąją nejautrą, jūs nupjovėte man koją ir išmetėte ją į šiukšliadėžę – kas nors ją paims ir įmes į ugnį. Kaip galite čia stovėti ir kalbėti apie mano kojos gydymą?*

– Likusiais raumenimis aptraukėme kaulo galą, – sako daktaras Hansenas, rankomis rodydamas, kaip jie tai padarė, – ir štai ten susiuvome. Norime, kad žaizdai užgijus šis raumuo suformuotų ant kaulo minkštą balnelį. Artimiausiomis dienomis *dėl traumos* ir lovos režimo gali atsirasti edema ir patinimas. Turime kažką daryti. Be to, raumuo gali trauktis link klubo – štai taip.

Jis atsistoja šonu, atkiša sėdynę.

– Tam sutrukdysime tempimu. Tempimas yra labai svarbus. Elena jums parodys keletą tempimo pratimų ir padės, jei prireiks pagalbos.

Slaugytoja Elena linkteli.

– Kas man tai padarė? – klausia. Jis negali rėkti, nes negali išsižioti, bet taip jam dar patogiau – patogiau griežti dantimis iš įsiūčio. – Kas į mane rėžėsi?

Jo akyse pasirodo ašaros.

Nesibaigiančios naktys. Tai jam per karšta, tai per šalta, niežti tvarstyje įkalintą koją, ir jos neįmanoma pasiekti. Jei sulaiko kvėpavimą,

gali išgirsti vaiduokliškai traškant savo išprievartautą kūną – jis bando atgauti vientisumą. Už sandariai uždaryto lango čirpia svirplys. Miegas suima staiga ir trumpam, atrodo, lyg jį vis dar veiktų iš plaučių besiveržiantys nuskausminamųjų likučiai.

Naktis ar diena – laikas slenka lėtai. Priešais lovą stovi televizorius, tačiau jo nedomina nei televizija, nei žurnalai, kurių parūpina kažkokia gailestinga organizacija (*Who. Vanity Fair. Australian Homes and Gardens).* Jis spokso į laikrodžio ciferblatą, įspausdamas į atmintį rodyklių padėtį. Tada užsimerkia, bando galvoti apie ką kita – savo kvėpavimą, močiutę, sėdinčią virtuvėje prie stalo ir pešančią vištą, bites tarp gėlių – apie bet ką. Atsimerkia. Rodyklės nė nekrustelėjo. Tarsi skintųsi kelią į priekį klampioje masėje.

Laikrodis sustoja, tačiau laikas eina. Netgi gulėdamas čia jaučia, kaip jį veikia laikas – lyg alinanti liga, lyg ant lavonų pilamos negesintos kalkės. Laikas jį graužia, vieną po kitos naikindamas jį sudarančias ląsteles. Jo ląstelės gęsta lyg žiburiai.

Kas šešios valandos jam duoda tablečių, jos slopina didžiausią skausmą – tai gerai, ir kartais užmigdo – tai dar geriau; tačiau jos sujaukia protą, o sapnus pripildo panikos ir siaubo, tad jis ne itin noriai jas geria. *Skausmas yra niekas*, – sako sau, – *tai tik pavojaus signalas, kurį kūnas siunčia smegenims. Skausmas nėra tikras, kaip ir rentgeno nuotrauka*. Bet, žinoma, jis neteisus. Skausmas yra tikras, nereikia didelių pastangų, kad tuo patikėtum, jam apskritai nereikia stengtis – užtenka pasiųsti signalą ar du; juos gavęs greitai susitaiko su painiava galvoje ir blogais sapnais.

Kažką dar atvežė į palatą – už jį vyresnį žmogų po klubo operacijos. Jis visą dieną guli užsimerkęs. Kartkartėmis dvi slaugytojos užtraukia užuolaidą aplink jo lovą ir už priedangos rūpinasi jo kūno poreikiais.

Du pagyvenę žmonės, du senukai vienoje valtyje. Slaugytojos geros, jos malonios ir guvios, tačiau po jų perdėtu uolumu slypi, – jis neklysta, labai jau dažnai tai matė anksčiau, – visiškas abejingumas jo ir palatos draugo likimui. Jis jaučia, kad nuo jaunojo daktaro Hanseno, šiaip mielo ir rūpestingo, dvelkia toks pat abejingumas. Atrodo, kad šie jauni žmonės, kuriems skirta jais rūpintis, pasąmonėje žino, kad jie savo padermei jau nebeturi ko duoti, todėl neverta su jais skaitytis. *Tokie jauni ir jau tokie beširdžiai*! – sušunka pats sau. – *Kaip aš pakliuvau jiems į*

rankas? Geriau, kai senukus prižiūri senukai, o mirštančius mirštantys. Kaip kvaila būti pasaulyje tokiam vienišam!

Jie kalbasi apie jo ateitį, verčia jį atlikti pratimus, parengsiančius tai ateičiai, įkyriai ragina lipti iš lovos; tačiau jis neturi ateities, durys į ateitį uždarytos ir užrakintos. Jeigu būtų galima kaip nors nusižudyti vien mintimis, jis nusižudytų iškart, nė kiek negaišdamas. Galvoje knibžda daugybė istorijų apie savižudžius: jie skrupulingai apmoka sąskaitas, rašo atsisveikinimo raštelius, degina senus meilės laiškus, lipdukais paženklina raktus, o kai viskas sutvarkyta, apsirengia išeiginiais drabužiais, praryja šiam reikalui kauptas tabletes ir atsigulę ant gražiai paklotos lovos nutaiso amžinybei derantį veidą. Visi jie – herojai, neapdainuoti, nepašlovinti. *Tvirtai apsisprendžiau nebūti našta.* Jie negali pasirūpinti vieninteliu dalyku – po savęs paliekamu kūnu, tuo kūnišku kapu, kuris po kelių dienų pasmirs. Jeigu tik būtų įmanoma, jeigu tik kas leistų, jie taksi nuvažiuotų iki krematoriumo, išliptų prie lemtingųjų durų, prarytų dozę ir, sąmonei dar nespėjus aptemti, paspaustų mygtuką, kuris juos nugabentų stačiai į ugnį ir leistų išnirti kitoje pusėje labai lengvos pelenų krūvelės pavidalu.

Jis įsitikinęs – jei tiktai galėtų, nusižudytų bemat. Tačiau vos tik galvoje šmėkšteli ši mintis, supranta, kad to nepadarys. Tik skausmas ir nesibaigiančios bemiegės naktys ligoninėje, šioje pažeminimo vietoje, kur nepasislėpsi nuo negailestingo jaunųjų žvilgsnio, jį verčia trokšti mirties.

Ką reiškia būti viengungiu, būti vienišam, vienam, jis aiškiai supranta baigiantis antrai jo viešnagės šioje baltumos karalystėje savaitei.

– Jūs neturite šeimos? – klausia naktinė slaugytoja Žaneta, leidžianti sau kartais geraširdiškai iš jo pasišaipyti. – Neturite draugų?

Kalbėdama ji suraukia nosį – atseit jis visus juos mulkina.

– Draugų man netrūksta, – atsako. – Nesu Robinzonas Kruzas. Tiesiog nenoriu jų matyti.

– Pasimatęs su draugais, pasijustumėte geriau, – sako ji. – Jie pakeltų jums nuotaiką. Net neabejoju.

– Ačiū. Priimsiu lankytojus tada, kai norėsiu, – atsako.

Iš prigimties jis nėra ūmus, tačiau čia kartkartėmis leidžia sau irzlumo, kandumo ir pykčio protrūkius, nes, atrodo, tik jie priverčia slaugytojas palikti jį ramybėje. Širdyje jis nėra blogas, – įsivaizduoja, kaip

Žaneta pareiškia savo bendradarbėms. – *Šitas senas bezdalius!* – atsako bendradarbės, prunkšdamos iš juoko.

Jis žino: *dabar, kai sveiksta*, visi tikisi, kad jis užsidegs šioms jaunoms moterims nenumaldomu potraukiu, iškylančiu į paviršių visiškai ne laiku, nes vyrai, nesvarbu, kokio amžiaus, patys jo įveikti negali, jį reikia atstumti kuo greičiau ir ryžtingiau.

Iš tikrųjų jokio potraukio jis nejaučia. Jo siela tyra kaip kūdikio. Žinoma, šiuo sielos tyrumu didesnės slaugytojų pagarbos nepelno, bet jam to ir nereikia. Seno išvirkusio ožio įvaizdis – tai žaidimo dalis, šio žaidimo jis žaisti nenori.

Jei jis atsisako susitikti su draugais, tai tik dėl to, kad nenori, jog jį pamatytų naujoje žeminančioje padėtyje, apipjaustytą ir pažemintą. Bet, žinoma, vienaip ar kitaip žmonės sužino, kas jam nutiko. Jie siunčia linkėjimų, netgi patys jį aplanko. Kalbant telefonu labai lengva apsimesti. *Tai tik koja*, – karčiai sako tikėdamasis, kad kitame laido gale to nesijaučia. – *Šiek tiek pavaikščiosiu su ramentais, o paskui gausiu protezą.* Kai jį aplanko, pasislėpti tampa sunkiau, nes neapykanta šiam griozdui, kurį dabar reikės nešiotis su savim, labai giliai įsirėžusi jo veide.

Nuo pat istorijos pradžios, nuo avarijos Magil Roude iki dabar jis nesielgė pavyzdingai, nesublizgėjo – tai akivaizdu. Turėjo puikią progą parodyti pavyzdį, kad likimo smūgius galima priimti su šypsena veide, ir ją praleido. Prisimena, kaip šaukė nors ir neišskirtiniam, bet tikrai geram specialistui, jaunajam gydytojui Hansenui: *Kas man tai padarė?!*, lyg klausdamas *Kas į mane įvažiavo?*, tačiau iš tikrųjų turėdamas omenyje: *Kas išdrįso nupjauti man koją?!* – jį apima gėda. Jis ne vienintelis pasaulyje baisią avariją patyręs žmogus, ne vienintelis ligoninėje atsidūręs senis, kurį slaugo geranoriški, bet visiškai abejingi jauni žmonės. Jis neteko kojos – ką iš tikrųjų reiškia netekti kojos? Iš tikrųjų kojos netektis – tai tik pasirengimas netekti visko. Ant ko jis šauks, kai ateis ta diena? Ką kaltins?

Jį aplanko Margareta Makord. Makordai – seniausi jo draugai Adelaidėje. Margareta sielojasi, kad sužinojo taip vėlai, ir pelnytai pyksta ant kaltininko.

– Tikiuosi, paduosi jį į teismą, – sako.

– Nė neketinu, – atsako jis. – Būtų juokinga: *Noriu, kad man grąžintų koją, o jei ne*... Viską palieku aiškintis draudimui.

– Darai klaidą, – prieštarauja. – Nutrūktgalvius vairuotojus reikia gerai pamokyti. Tikiuosi, tau pritaikys gerą protezą. Dabar gamina tokius puikius protezus, greitai vėl važinėsi dviračiu.

– Nemanau, – sako jis. – Ši mano gyvenimo dalis baigta.

Margareta purto galvą.

– Kaip gaila! – sako. – Kaip gaila!

Malonu, kad taip kalba, galvoja jis vėliau. *Vargšas Polas, vargšelis, ką tau tenka iškęsti!* – štai ką ji iš tiesų norėjo pasakyti ir žinojo, kad jis tai supras. *Mums visiems teks kažką panašaus iškęsti*, – norėtų jai priminti, – *dienų pabaigoje.*

Jį stebina, kaip greitai rūpestį dėl jo kojos gydymo („Puiku! – sako daktaras Hansenas, pirštais su nepriekaištingai sutvarkytais nagais liesdamas bigę. – Suauga labai gražiai. Greitai būsite toks, kaip anksčiau“) ligoninėje keičia klausimas, kaip jis *susidoros* (jų žodis), kai vėl bus paleistas į platųjį pasaulį.

Nepadoriai anksti, o gal tik jam taip atrodo, pasirodo socialinė darbuotoja ponia Pac ar Pats.

– Pone Reimentai, Polai, jūs dar jaunas, – praneša jam džiugiai, kaip buvo išmokyta bendrauti su senais žmonėmis. – Norėsite tvarkytis savarankiškai, žinoma, tai gerai, bet kurį laiką jums reikės slaugos, specialiosios slaugos, ir mes galime ją suteikti. Vėliau, net kai jau galėsite vaikščioti, jums reikės kito žmogaus pagalbos, kad paduotų ranką, nupirktų produktų, gamintų valgyti, tvarkytų namus ir t. t. Ar toks žmogus yra?

Jis galvoja, paskui papurto galvą.

– Ne, nėra, – atsako, turėdamas galvoje ir tikėdamas, kad ponia Pac tai supranta, – kad nė vienas žmogus nelaiko konfuciška pareiga rūpintis jo poreikiais, virti jam valgyti, tvarkyti namus ir taip toliau.

Jam įdomu, ką šis klausimas atskleidžia apie jo būklę ponios Pac požiūriu, nes ji tikriausiai girdėjo atviresnę gydytojų nuomonę nei ta, kurią pateikdavo jam, – atviresnę ir be iliuzijų. Atvirai išsakyta nuomonė jai leido suprasti, kad netgi *vėliau* jis negalės gyventi be kito žmogaus *ištiestos rankos.*

Mąstant apie tai, kas bus vėliau, ramesnėmis akimirkomis jam prieš akis iškildavo toks vaizdas: jo suluošinta savastis (pasakyta tiesmukai, bet argi ne tiesa?), vienaip ar kitaip, su ramentais ar kokia kita panašia

priemone, juda šiame pasaulyje, galbūt daug lėčiau nei anksčiau, bet argi dabar svarbu – lėtai ar greitai? Tačiau jiems tikriausiai atrodo kitaip. Jiems, matyt, jis neatrodo esąs *iš tų žmonių amputuotomis* galūnėmis, kurie prisitaiko prie naujų, pasikeitusių aplinkybių ir su jomis *susidoroja*, greičiau jau jis iš *tų* nelaimėlių, kurie be profesionalios pagalbos baigtų gyvenimą senelių globos namuose ar neįgaliųjų pensionuose.

Jei ponia Pac būtų pasirengusi kalbėti su juo atvirai, ir jis būtų atviras. *Daug galvojau, kaip susidoroti*, – pasakytų. – *Seniai esu pasirengęs; net jeigu ir taip prasti reikalai dar pablogėtų, sugebėsiu savimi pasirūpinti*. Tačiau žaidimo taisyklės neleidžia jiems atvirauti. Jeigu jis, pavyzdžiui, papasakotų poniai Pac apie vaistų „Somnex" atsargas savo buto vonios spintelėje, žaidimo taisyklės ją verstų imtis priemonių, galinčių jį apsaugoti nuo jo paties.

Jis atsidūsta.

– Ką jūs, ponia Pac, Doriana, kaip specialistė, – klausia jis, – patartumėte daryti?

– Jums tikrai reikės pasisamdyti žmogų, kuris jumis rūpintųsi, – sako ponia Pac, – geriausia privačią slaugytoją, turinčią darbo su neįgaliaisiais patirties. Žinoma, jūs nesate neįgalus. Tačiau, kol nepradėsite vėl vaikščioti, juk nerizikuosime, argi ne?

– Ne, nerizikuosime, – atsako jis.

Neįgaliųjų priežiūra. Trapiųjų priežiūra. Niekuomet savęs tokiu nelaikė, kol nepamatė rentgeno nuotraukų. Jam buvo sunku patikėti, kad šis nuotraukoje išryškėjęs kaulų rinkinys gali jį išlaikyt stačią ir leisti jam svirduliuoti – keista, kad jis nesulūžta. Kuo aukštesnis žmogus, tuo trapesnis. Jis per aukštas – tai blogai. *Niekad neoperavau tokio aukšto žmogaus*, – pasakė daktaras Hansenas, – *su tokiom ilgom kojom*. Ir tuoj pat nuraudo dėl savo netakto.

– Gal žinote, Polai, – klausia ponia Pac, – ar jūsų draudimas apmoka neįgaliųjų priežiūrą?

Slaugytoja, dar viena slaugytoja. Moteris su maža balta kepuraite ir patogiais bateliais brazda jo bute, pakiliu balsu primindama: *Laikas gerti vaistus, pone R*.

– Ne, nemanau, kad mano draudimas tai apmokės, – atsako jis.

– Ką gi, teks susimokėti pačiam, – sako ponia Pac.

3.

Tuščias. Kaip jis stengėsi tą dieną Magil Roude rimtai žiūrėti į dievų žodį, parašytą jų slapta rašomąja mašinėle! Tai prisimindamas gali tik šypsotis. Kaip neįprasta, kaip tiesiog senamadiška tikėti, kad kiekvienam bus patarta, kai ateis laikas, sutvarkyti savo sielą. Ar gali būti, kad kažkur visatos kampe liko būtybių, kurioms rūpėtų patikrinti priešmirtines sąskaitas, keliančias į dangų: viename stulpelyje skolos, kitame paskolos?

Tačiau *tuščias* nėra blogas žodis jam apibendrinti: koks jis buvo iki šio įvykio ir galbūt dabar toks yra. Jeigu per savo gyvenimą nieko labai smarkiai nenuskriaudė, tai nieko gero taip pat nepadarė. Po savęs nepaliks jokio pėdsako, netgi įpėdinio, kuriam galėtų perduoti savo vardą. *Tiesiog slydo per gyvenimą*, – taip anksčiau jie paprastai sakydavo apie gyvenimą tokių kaip jis: rūpinasi tik savo interesais, tyliai klesti, neatkreipia dėmesio. Jeigu nėra kas paskelbtų nuosprendį dėl tokio gyvenimo, jeigu Didysis Visatos Teisėjas atsisako teisti ir pasišalina nusikirpti nagų, tai tą nuosprendį jis paskelbs pats: *praleista galimybė*.

Niekad nemanė rasiąs gerą žodį apie karą, tačiau čia, ligoninės lovoje, eikvodamas laiką ir pats eikvojamas, atrodo, ima keisti nuomonę. Iki pamatų sugriauti miestai, išgrobstytos vertybės, išžudyti nekalti žmonės – visas šis beatodairiškas griovimas jam pradeda atrodyti savotiškai išmintingas, lyg kažkur pačiose savo gelmėse istorija žinotų, ką daro. Šalin tai, kas sena, atverkime kelius naujiems dalykams! Kas gali būti savanaudiškiau, niekingiau – tai labiausiai jį kankina – nei numirti bevaikiam, nutraukus giminės liniją, atsisakius svarbiausio visų kartų darbo? Iš tikrųjų tai ne tik apgailėtina – tai nenatūralu.

Išrašymo iš ligoninės išvakarėse jis sulaukė netikėto lankytojo: vaikino, kuris jį numušė, Veino, kaip ten toliau, Braito ar Blaito. Veinas atėjo sužinoti, kaip jis laikosi, bet, kaip paaiškėja, pripažinti savo kaltės neketina.

– Pamaniau, reik pažiūrėti, kaip jūs laikotės, pone Reimentai, – sako Veinas. – Labai gaila, kad taip atsitiko. Tikrai nepasisekė.

Prastas žodžio meistras šis jaunasis Veinas; tačiau atsargiai taria kiekvieną žodį, išsisukinėja, lyg būtų informuotas, kad palata pilna

„blakių“. Iš tikrųjų, kaip jis sužinos vėliau, Veino tėvas visą laiką stovi koridoriuje ir klausosi. Tai jis prieš vizitą pamokė Veiną: „Kalbėk padoriai su šituo senu pirdyla, sakyk, kad apgailestauji dėl to, kas atsitiko, bet nieku gyvu neprisipažink, kad padarei kažką ne taip.“

Jis puikiai įsivaizduoja, ką tėvas ir sūnus, būdami vieni, šnekasi apie judriose gatvėse važinėjančius dviratininkus. Tačiau įstatymas yra įstatymas: netgi kvaili ir seni dviračiais važinėjantys pirdylos turi teisę nepakliūti po ratais, ir Veinas su tėvu tai žino. Jie tikriausiai net sudreba vien nuo minties, kad gali tekti bylinėtis su juo ar jo draudimo bendrove. Būtent todėl Veinas taip atsargiai renka žodžius.

Tikrai nepasisekė. Jis galėtų sugalvoti daugybę atsakymų, visų pirma: *Sėkmė čia niekuo dėta, Veinai, tiesiog tu prastai vairuoji.* Tačiau kam suvedinėti sąskaitas su vaikinu, kuris niekaip negali atitaisyti to, ką padarė? *Eik ir daugiau nebenusidėk* – tai geriausia, ką gali dabar sugalvoti. Tik pamokomas seno vėplos pareiškimas, iš kurio tėvas ir sūnus Blaitai krizens grįždami namo. Jis užsimerkia, tikėdamasis, kad Veinas išeis.

Nelaimingas atsitikimas: tai, kas atsitinka netyčia, netikėtai. Vadinasi, jis, Polas Reimentas, pateko į nelaimingą atsitikimą. O kaip Veinas Blaitas? Ar jis taip pat pateko į nelaimingą atsitikimą? Ką jautė Veinas tą akimirką, kai jo pilotuojama raketa garsios muzikos migloje atsitrenkė į minkštą žmogaus kūną? Be jokių abejonių, nenumatytas, netikėtas siurprizas, tačiau tam tikra prasme ne toks jau ir nemalonus. Ar iš tiesų galima sakyti, kad toje nelemtoje sankryžoje kažkas *nutiko* Veinui? Jam atrodo, kad jeigu ten kas ir nutiko, tai jam nutiko Veinas.

Jis atsimerkia. Veinas vis dar prie jo lovos, ant viršutinės lūpos – prakaito lašelis. Kaip jis anksčiau nepagalvojo! Ar tik nebus mokykloje Veinui įkalę į galvą, kad nevalia išeiti iš klasės, kol mokytojas nepraneš, kad pamoka baigta. Kaip turėjo palengvėti Veinui, kai jis pagaliau atsikratė mokyklos, mokytojų ir taip toliau, kai spaudė greičio pedalą, nuleidęs langą juto į veidą pučiantį vėją, kramtė gumą, leido muziką taip garsiai, kaip tiktai norėjo, ir, lėkdamas pro senus vėplas, visiems jiems šaukė: „Apsišik!“ O dabar jis čia, vėl įsitempęs, nutaisęs rūpestingą išraišką, renkantis tuščius atsiprašymo žodžius.

Taigi, keblus klausimas išsisprendžia pats. Veinas laukia ženklo, o jis nori, kad Veinas dingtų iš jo gyvenimo. „Gražu, kad atėjai, vaike, – sako, – bet man skauda galvą ir turiu numigti. Taigi viso gero.“

4.

Ponios Pac rekomenduotos dieninės slaugės vardas Šina. Ji atrodo kaip devyniolikmetė, nors pagal dokumentus jai dvidešimt devyneri. Šina stora – tai sunkus, riebus, savimi pasitikintis storumas – ir visuomet geros nuotaikos. Šina jam nepatinka iš pirmo žvilgsnio, jis jos nenori, bet ponia Pac spaudžia. „Privati slauga – specializuotas darbas, – sako ponia Pac. – Šina jau dirbo su žmonėmis, kuriems amputuotos galūnės. Būtų kvaila jos atsisakyti.“ Taigi, jis nusileidžia. Savo ruožtu ponia Pac nusileidžia, kad jis apsieis be naktinės slaugės, jeigu užsiregistruos pagalbos tarnyboje ir nepaleis iš rankos pranešimų gaviklio.

Jis stengiasi neprieštarauti poniai Pac, nes turi susidaręs teisingą nuomonę apie jos gebėjimus – bent jau tiki, kad taip yra. Ponia Pac yra socialinės rūpybos sistemos dalis. Socialinė rūpyba rūpinasi žmonėmis, kurie negali savimi pasirūpinti patys. Jei ponia Pac kada nors nuspręs, kad jis nesugeba pasirūpint savimi ir jį reikia apsaugoti nuo jo paties nekompetencijos, kur jis kreipsis pagalbos? Jis neturi sąjungininkų, kurie dėl jo kautųsi. Jis turi tik save.

Žinoma, galbūt jis ponios Pac rūpestį pervertina. Apie socialinę rūpybą, apie slaugą ir su ja susijusias profesijas šiuo metu jis iš tikrųjų beveik neturi jokio supratimo. Puikiame naujajame pasaulyje, kuriame atgimė abu – ir jis, ir ponia Pac – ir kurio šūkis yra *Laissez faire!**, ponia Pac tikriausiai nemano esanti nei jo, nei savo brolio, nei kieno nors kito prižiūrėtoja. Jeigu šiame naujajame pasaulyje luošiai, neįgalieji, skurdžiai ar benamiai nori maitintis iš šiukšlių konteinerių ar pasitiesti miegmaišį prie artimiausio įėjimo – tegu sau: tegu spiečiasi draugėn, ir jeigu kitą rytą atsibus gyvi, vadinasi, jiems labai pasisekė.

Kai greitosios pagalbos automobilio vairuotojas parveža jį namo, Šina pasirengusi ir laukia. Tai ji pertvarko jam kambarį, prižiūri namų tvarkytoją, nurodo meistrams, kur pritvirtinti turėklus, ir apskritai viską suėmusi į rankas. Ji jau sudarė jiems abiem dienotvarkę, į kurią įtrauktas valgymas, mankšta ir tai, ką jis vadina BP, – bigės priežiūra, – ir pakabino ant sienos jam virš galvos. Dienotvarkę sudaro trys grafos: ankstus rytas, vidurdienis ir popietė, kurioje įrašyta „SD asmeninis laikas“ –

* Leiskite veikti (pranc.).

būtent tada ji eina į virtuvę užkąsti. Savo atsargas ji laiko šaldytuve ant lentynos, pažymėtos lipduku „SD asmeninė". Kad nenumirtų iš nuobodulio, virtuvėje ji įjungia radiją – stotį, transliuojančią „bumčikus" su triukšmingos reklamos intarpais. Jam paprašius pritildyti garsą, ji pritildo; tačiau jis vis tiek girdi.

Pirmąsyk jo fizinės galios išbandomos, kai Šinos prilaikomas už alkūnės jis mėgina pasinaudoti tualetu. Bandymas atsisėsti jį visiškai sugniuždo: kairė koja, vienintelė jam likusi koja, silpna lyg vaškinė. Šina sučiaupia lūpas.

– Tuoj pat į lovą, – sako, – atnešiu antytę.

Basoną ji vadina antyte; jo varpą ji vadina pimpaliuku. Aptrindama jį kempine, prieš pradėdama tvarkyti bigę, ji stabteli ir vaikišku balsu nutęsia:

– Dabar, jei jis nori, kad Šina nupraustų jo pimpaliuką, turi labai gražiai paprašyti. Kitaip jis dar pamanys, kad Šina yra viena iš tų nepadorių mergyčių. Labai labai nepadorių mergyčių.

Ir žaismingai pliaukšteli jam per ranką, norėdama parodyti, kad tai tik pokštas.

Jis kenčia Šiną iki savaitės pabaigos, tada skambina poniai Pac.

– Noriu paprašyti, kad Šina daugiau neateitų, – sako. – Negaliu jos pakęsti. Turėsite surasti kitą žmogų.

Atsikratyti Šinos anaiptol ne taip paprasta. Kad palenktų jos profesinį išdidumą, turi sumokėti jai dviejų mėnesių atlyginimą. Įdomu, ar dažnai per savo slaugės karjerą jai tekdavo tokios sėkmingos sutartys. Galbūt radijas buvo tik priemonė jam įsiutinti, kaip ir vaikiškas veblenimas.

Po Šinos pasikeisdamos jį prižiūri slaugės iš agentūros, kurios vadina save *laikinomis* ir ateina dienai arba dviem.

– Ar negalite rasti man nuolatinio žmogaus? – klausia paskambinęs poniai Pac.

– Nieko negaliu padaryti, – sako ponia Pac. – Labai padidėjo neįgaliųjų slaugos paklausa. Pakentėkite, jūs mano sąraše vienas pirmųjų.

Jo pakilus džiaugsmas, kad pagaliau paspruko iš ligoninės, ilgai netrunka. Jį apima bloga nuotaika, kurios niekaip negali atsikratyti. Jam nepatinka nė viena laikinoji slaugė – nepatinka, kad jį laiko vaiku ar idiotu, nepatinka žvalus, linksmas balsas, kuriuo į jį kreipiasi. Jos sako: „Kaip šiandien laikomės?" Jos sako: „Gerai", net jei jis nesiteikia atsakyti.

„Kada gi mes gausime koją? – domisi. – Tai daug geriau nei ramentai, su nauja koja tikrai bus geriau, kai tik ją pritvirtins. Pamatysite."

Anksčiau buvęs ūmus, dabar jis paniuręs. Trokšta, kad jį paliktų ramybėje, neturi jokio noro su niekuo kalbėtis; kenčia priepuolius – jam atrodo, kad tai verksmas be ašarų. *O kad ištrykštų tikros ašaros!* – galvoja. – *Kad mane nuprausty ašaros!* Jis džiaugiasi dienomis, kai dėl vienos ar kitos priežasties niekas neateina juo pasirūpinti, net jeigu tenka maitintis tik sausainiais ir apelsinų sultimis.

Dėl savo niūrumo kaltina nuskausminamuosius. Kas blogiau – niūrumas širdyje ar skausmas kauluose, nakčia neleidžiantis miegoti? Jis bando apsieiti be tablečių ir nepaisyti skausmo. Bet niūrumas nesisklaido. Regis, niūrumas čia apsigyveno, jis tiesiog tvyro ore.

Kitados, dar iki nelaimės, jis nebuvo paniuręs. Gal ir buvo vienišas, bet tik taip, kaip būna vieniši kai kurie gyvūnų patinai. Jis turėjo ką veikti. Iš bibliotekos imdavo knygas, ėjo į kiną; gaminosi maistą, netgi kepdavosi duoną; automobilio neturėjo, tačiau važinėdavo dviračiu arba vaikščiodavo. Jei dėl tokio gyvenimo būdo atrodė keistokas, tai tas keistuoliškumas neperžengdavo Australijoje leidžiamų ribų. Jis buvo aukštas, lieknas, dar gana stiprus; tokie nesunkiai įkopia į devintą dešimtį su visomis savo keistenybėmis.

Na, gal jis ir sulauks devyniasdešimties, bet tai dar nereikštų, kad jis to norėjo. Jis neteko laisvės judėti, ir būtų kvaila manyti, kad ją kada nors atgaus – su dirbtinėmis galūnėmis ar be jų. Jis niekada nebeįkops į Juodąjį kalną, niekuomet nebevažiuos dviračiu apsipirkti ir jau tikrai nebelėks juo žemyn vingiuotu Montakjuto keliu. Visata susitraukė iki jo buto bei kelių aplinkinių kvartalų ir niekada nebeišsiplės.

Apribotas gyvenimas. Ką apie tai pasakytų Sokratas? Ar galima gyvenimą taip apriboti, kad nebevertėtų gyventi? Žmonės išeina iš kalėjimo, kuriame ilgus metus spoksojo į tą pačią belangę sieną, tačiau jų širdžių neužvaldė niūrumas. Kas jau čia tokio netekti galūnės? Kojos netekusi žirafa tikrai pražus; tačiau žirafos neturi šiuolaikinės valstybės agentūrų ponios Pac asmenyje, besirūpinančių jų socialine apsauga. Kodėl gi jam nepasitenkinti kukliu, apribotu gyvenimu mieste, kuris nėra nesvetingas neįgaliems senukams?

Į tokius klausimus jis neranda atsakymo. Neranda atsakymo, nes nenusiteikęs. Štai ką reiškia būti paniurusiam: anapus proto veiklos ir

blyksnių (*Kodėl ne tai? Kodėl ne šitai?*), jis, *jis*, tas jis, kurį kartais vadina *tu*, kartais *aš*, yra pasirengęs priimti tamsą, ramybę, išnykimą. *Jis*: ne tas, kurio protas įpratęs klajoti šen bei ten, bet tas, kuris visą naktį raitosi iš skausmo.

Žinoma, jo atvejis nėra ypatingas. Žmonės kasdien netenka galūnių arba galimybės jomis naudotis. Istorija pilna vienarankių jūreivių ir prie neįgaliųjų vežimėlių prikaustytų mokslininkų; taip pat aklų poetų ir išprotėjusių karalių. Bet šiuo atveju amputacija, atrodo, taip neįprastai aiškiai atskyrė praeitį nuo ateities, kad žodis *naujas* įgavo naują prasmę. Ši amputacija leidžia pradėti naują gyvenimą. Jeigu iki tol buvai žmogus ir gyvenai žmoniškai, tai dabar būsi šuo ir gyvensi šuniškai. Štai ką sako balsas – balsas iš tamsaus debesies.

Jis pasidavė? Nori numirti? Ar į tai viskas krypsta? Ne. Klausimas neteisingas. Jis *nenori* pjaustytis venų, *nenori* praryti dvidešimt keturių „Somnex“ tablečių, *nenori* mestis žemyn per balkoną. Jis *nenori* mirti, nes nieko nenori. Tačiau jei atsitiks taip, kad Veinas Blaitas vėl į jį įsirėš, ir nusviestas jis skries oru be galo lengvai, tai jau pasistengs, kad neišsigelbėtų. Nesivers kūliais nuo smūgio, nebandys nusileisti ant kojų. Jei jį aplankys paskutinė mintis, jei bus laiko paskutinei minčiai, tai ji bus paprasta: *Tai štai kokia ta paskutinė mintis*.

Atsileidęs: šis žodis Homero. Ietis perskrodžia krūtinę, trykšta kraujas, atsileidžia galūnės, kūnas griūva kaip medinė lėlė. Taip, jo galūnės atsileidusios, dabar atsileidusi ir dvasia. Jo dvasia pasirengusi griūti.

Antrosios ponios Pac kandidatės į nuolatinį darbą vardas Marijana. Ji kilusi iš Kroatijos – tai praneša jam per pokalbį. Paliko šalį prieš dvylika metų. Mokėsi Vokietijoje, Bilefelde; atvykusi į Australiją gavo Pietų Australijos registraciją. Be privačios slaugos, ji dar tvarko namus, kaip pati sakė, „už papildomą atlygį“. Jos vyras dirba automobilių gamykloje; jie gyvena Muno Paroje, į šiaurę nuo Elizabeto, pusvalandis kelionės nuo miesto. Jų sūnus mokosi vidurinėje mokykloje, dukra – pagrindinėje, o jaunylė dar neina į mokyklą.

Marijana Jokič, pablyškusio veido moteris, dar nepasiekusi vidutinio amžiaus, jau sustorėjusi per liemenį ir primena matroną. Vilki dangaus mėlio uniformą, kuri jį po visos baltumos ramina, pažastyse – drėgnos dėmelės; ji greitakalbe pila žodžius beveik taisyklinga

Australijos anglų kalba su slavišku akcentu ir neteisingai vartoja artikelius; jos kalba paveikta slengo, kurį tikriausiai perėmė iš savo vaikų, o šie – iš bendraklasių. Tokia kalbos atmaina jam dar negirdėta ir visai patinka.

Sutartyje, kurią jiedu su ponia Jokič sudarė, tarpininkaujant poniai Pac, parašyta, kad ji prižiūrės jį šešias dienas per savaitę nuo pirmadienio iki šeštadienio, ir tomis dienomis jam bus prieinamos visos galimos slaugos paslaugos. Sekmadieniais jis tenkinsis skubių socialinių paslaugų tarnyba. Kol neatgaus jėgų ir negalės vaikščioti, ji ne tik jį slaugys, bet ir rūpinsis jo kasdieniais poreikiais: pirks produktus, gamins valgį, aptvarkys namus.

Po nesėkmės su Šina jis nepuoselėja didelių vilčių dėl ponios iš Balkanų. Tačiau po keleto dienų nenoromis prisipažįsta jaučiąs dėkingumą už tai, kad ji ateina. Ponia Jokič – Marijana – atrodo, intuityviai nujaučia, kam jis pasirengęs, o kam dar ne. Elgiasi su juo ne kaip su kretančiu seniu kvailiu, bet kaip su žmogumi, dėl sužalojimo negalinčiu judėti. Kantriai, be vaikiško vaipymosi padeda jam apsiprausti. Kai pasisako norįs pabūti vienas, ji pasišalina.

Jis atsilošia; ji nuima tvarstį nuo to daikto, nuo bigės, ir pirštais perbėga apnuogintą paviršių.

– Gražiai susiūta, – sako. – Kas siuvo?

– Daktaras Hansenas.

– Hansenas. Nepažįstu Hanseno. Bet padaryta gerai. Geras chirurgas. – Ji vertindama pakilnoja bigę viena ranka, lyg ši būtų arbūzas. – Geras darbas.

Marijana išmuilina bigę, nuprausia. Nuo šilto vandens ji švelniai parausta. Jau mažiau panėši į vytintą kumpį, greičiau į kokią neregėtą gėlųjų vandenų žuvį; jis nukreipia žvilgsnį.

– Ar dažnai tenka matyti prastą darbą? – klausia.

Ji suspaudžia lūpas, skėsteli rankomis – visai kaip jo motina. *Pasitaiko*, – sako šis gestas. – *Kaip čia pasakius*.

– Ar daug matėte... šitų? – pirštų galiukais švelniai paliečia save.

– Nemažai.

Jam įdomu pastebėti, kad kalba jie be jokių dviprasmybių.

Jis mintyse nevadina jos bige. Nenorėtų jos niekaip vadinti; verčiau visai apie ją negalvotų, bet tai neįmanoma. Jei kaip nors ją vadina,

tai tik *le jambon**. Žodis *le jambon* leidžia išlaikyti tinkamą, atsainų atstumą.

Žmones, su kuriais bendrauja, jis skirsto į dvi grupes: tuos, kurie ją matė, ir tuos, kurie, laimei, jos niekuomet neišvys. Jam gaila, kad Marijana taip anksti ir visiškai galutinai papuolė tarp pirmųjų.

– Niekuomet nesuprasiu, kodėl jie negalėjo palikti kelio, – skundžiasi jai. – Juk kaulai suauga. Net jeigu sąnarys ir buvo sutrintas, jie galėjo pasistengti ir jį atkurti. Jei būčiau žinojęs, ką reiškia neturėti kelio, niekuomet nebūčiau sutikęs. Jie man nieko nesakė.

Marijana purto galvą.

– Sąnario atstatymas – labai sudėtinga operacija. Labai sudėtinga, – sako. – Užtruktų metus, reikėtų gydytis ir ligoninėje, ir namuose. Žinote, seniems pacientams jie nemėgsta daryti tokių operacijų. Jos skirtos tik jauniems. Kokia prasmė jas daryti, a? Kokia prasmė?

Ji priskiria jį prie senių: tokių gelbėti nebėra prasmės – gelbėti kelio sąnarį, gelbėti gyvenimą. O prie kurių, įdomu, ji priskiria save? Prie jaunų? Prie nesenų? Ar nei prie jaunų, nei prie senų? Gal prie tų, kurie nesensta?

Jam retai pasitaikydavo matyti, kad kas nors taip gerai atliktų savo pareigas kaip Marijana. Lapelis su pirkinių sąrašu, kurį ji nešasi į parduotuvę, visuomet grįžta pas jį su prikabintais kasos čekiais, kiekvienas pirkinys būna paženklintas varnele arba, jei būtina ką nors pakeisti, prie jo tvarkinga senovine rašysena prirašoma pastaba: jos 1 smailas, 7 perbrauktu pilveliu, o 9 su kilpele. Kai ji praūžia virtuvėje, atsiranda nuostabaus skonio patiekalai.

Draugams, kurie skambina telefonu pasiteirauti, kaip jam sekasi, Marijaną pristato paprastai: *dieninė slaugė*. „Pasisamdžiau labai patyrusią dieninę slaugę, – sako. – Ji man nuperka produktų ir gamina valgyti.“ Jis nevadina jos *Marijana*, kad nepasirodytų labai familiarus; kalbėdamas su ja ir toliau kreipiasi *ponia Jokič*, kaip ir ji – *pone Reimentai*. Bet pats sau be jokių išlygų ją vadina *Marijana*. Jam patinka šis vardas iš keturių atvirų ir tvirtų skiemenų. *Rytą čia ateis Marijana*, – sako pats sau, kai pajunta, kad ir vėl kaupiasi niūrumo debesis. – *Suimk save į rankas!*

* Kumpis (pranc.).

Ar Marijana kaip moteris jam patinka tiek pat, kiek jos vardas, jis dar nežino. Iš tikrųjų ji nėra nepatraukli. Tačiau jo draugijoje jai, regis trūksta seksualumo. Ji greita, darbšti, maloni – štai kokius savo bruožus atskleidžia jam, savo darbdaviui, už juos jis moka ir jais turi būti patenkintas. Taigi, jis jau nebeširsta ir stengiasi sutikti ją su šypsena. Norėtų, kad ji galvotų, jog jis tvirtai pakelia savo nelaimę; norėtų, kad ji visuomet apie jį galvotų tik gerai. Ji neflirtuoja, bet jam to ir nereikia. Tai daug geriau nei koketiškos kalbos apie jo pimpaliuką.

Retkarčiais rytais ji atsiveda savo jauniausią vaiką – mergaitę, kuri dar nelanko mokyklos. Nors ji gimė Australijoje, jos vardas Liuba, Liubica. Jam patinka šis vardas, pritaria tokiam pasirinkimui. Rusiškai, jei jis neklysta, *liubov* reiškia meilę. Tai tas pats, jei pavadintum mergaitę Aimée arba dar geriau – Amour.

Ji pasakoja, kad jos sūnui, pirmagimiui, ką tik sukako šešiolika. Šešiolika. Tikriausiai jauna ištekėjo. Dabar jis iš naujo ją vertina. Daugiau nei patraukli, kartais ji atrodo tikrai graži moteris, gerai sudėta, tvirta, riešuto spalvos plaukais, tamsių akių, gelsvo, o ne pablyškusio veido; jos laikysena taisyklinga – pečiai atlošti atgal, krūtinė atkišta į priekį. *Išdidi*, jis pagalvoja, ieškodamas angliško žodžio jai apibūdinti. Vienintelis jos trūkumas – nuo nikotino pageltę dantys. Ji rūko senuoju europiečių papročiu, tačiau ne prie jo – išeina į balkoną.

O mažoji mergaitė – tikra gražuolė: tamsios garbanos, nuostabi oda ir spindinčios akys, kuriose taip spindėti gali tik protas. Kai jos kartu, jis negali atsižiūrėti. Jos puikiai sutaria. Gamindama valgį, Marijana moko mergaitę kepti keksus ar imbierinius sausainius. Iš virtuvės atsklinda jų tylūs balsai. Motina ir dukra: moteriškumas, perduodamas iš kartos į kartą.

5.

Eina savaitės; jis pripranta prie Marijanos nustatyto slaugos režimo. Kiekvieną rytą ji vadovauja jo mankštai, masažuoja jo nusilpusius ir nykstančius raumenis; diskretiškai pagelbsti, kai jis negali apsieiti be jos pagalbos, kai ko nors negali išmokti pats vienas. Kai jis nusiteikęs

klausyti, ji noriai šneka – apie savo darbą, apie patirtį Australijoje. Kai jis užsisklendžia savyje, atrodo, kad ir ji nori patylėti.

Jei kada nors jis jautė kokią meilę savo kūnui, tai ji seniai išgaravo. Jam visai nerūpi jo puoselėti, kad jis vėl idealiai veiktų. Tas žmogus, koks jis buvo anksčiau, yra tik prisiminimas, o prisiminimas greitai dyla. Tačiau siela jam atrodo niekur nedingusi ir gyvenanti nė kiek ne blogesnį dvasinį gyvenimą; visa kita, kas iš jo liko, – tai tik kraujo ir kaulų ryšulėlis, kurį jam tenka nešiotis su savim.

Tokioje padėtyje žmogui kyla pagunda pamiršti bet kokį kuklumą. Bet šiai pagundai jis spiriasi. Daro viską, ką gali, kad tik išlaikytų padorumą, ir Marijana jį palaiko. Kai negalima išvengti nuogumo, jis nusuka akis, kad į jį žiūrėdama ji nesijustų jo stebima. Ji iš visų jėgų stengiasi, kad visi intymūs veiksmai ir būtų atliekami intymiai.

Ir vis tiek jis stengiasi būti vyru, nors ir apribotu; nekyla jokių abejonių, kad Marijana jį supranta ir užjaučia. Iš kur tiek takto, stebisi, kurio taip trūko jos pirmtakėms? Išmoko Bilefeldo medicinos mokykloje? Galbūt; bet jis įtaria, kad šaknys kur kas giliau. *Padori moteris*, galvoja pats sau, *tikrai padori*. Vienas iš geresnių jį ištikusių dalykų – Marijanos Jokič pasirodymas jo gyvenime.

– Pasakykite, jeigu skaudės, – sako ji, nykščiais braukdama per nepadoriai susitraukusius šlaunies raumenis.

Bet jam niekada neskauda; o jeigu skauda, skausmas taip primena malonumą, kad jis nepasakytų, kuo jie skiriasi. *Intuicija*, – galvoja jis. Regis, ji tiesiog intuityviai žino, kaip jis jaučiasi, kaip sureaguos jo kūnas.

Vyras ir moteris saulėtą popietę už užrakintų durų. Jie visai galėtų pasimylėti. Bet nieko panašaus. Tai tik slaugymas, tik priežiūra.

Jis prisimena frazę iš katekizmo, kurio prieš pusšimtį metų mokėsi mokykloje. *Nebebus nei vyro, nei moters, bet*... Bet kas – kas mes būsime, kai paliksime vyro ir moters pavidalus? Mirtingiesiems to neįmanoma suprasti. Vienas iš slėpinių.

Šie žodžiai – šv. Pauliaus, jis tuo tikras, šv. Pauliaus, jo bendravardžio, šventojo globėjo, jie paaiškina, koks gyvenimas laukia po mirties, kai visi visus mylės tyra meile, kaip Dievas myli, tik ne taip skausmingai, ne taip godžiai.

Deja, jis dar ne dvasia, bet vyras – iš tų, kurie nesugeba atlikti vyro misijos šiame pasaulyje: rasti savo antrąją pusę, prisispausti prie jos ir apdovanoti ją savo sėkla – sėkla, pagal brolio Aloyzo alegoriją arba galbūt anagogiją, – jis pamiršta, kuri ką reiškia, – simbolizuoja Dievo žodį. Toks vyras, nevisiškai vyras: pusvyris, povyris, panašus į povaizdį; vyro šmėkla, su gailesčiu besigręžiojanti į tinkamai neišnaudotą praeitį.

Jo seneliai Reimentai turėjo šešis vaikus. Jo tėvai – du. Jis neturi nė vieno. Šeši, du, vienas arba nė vieno: jis regi, kaip visur aplink jį pasikartoja ši apgailėtina seka. Anksčiau jis manė, kad tai prasminga: pasaulyje, kuriame gyveno per daug žmonių, bevaikystė tikrai buvo vertybė, kaip taika, kaip pakantumas. Dabar, atvirkščiai, bevaikystė jam atrodo kaip beprotybė, bandos beprotybė, netgi nuodėmė. Kas gali būti geriau nei daugiau gyvenimų, daugiau sielų? Kai prisipildys dangus, jei žemė nustos siųsti savo siuntinius?

Kai jis sustos prie vartų, šv. Paulius (kitoms naujoms sieloms tai gali būti Petras, bet jam bus Paulius) jau lauks. „Pasmerk mane, tėve, nes aš nusidėjau“, – tars. – „Ir kaipgi tu nusidėjai, mano sūnau?“ Tada jis neras žodžių, tik parodys savo tuščias rankas. „Tu vargšas žmogus, – pasakys Paulius, – vargšas, vargšas žmogus. Argi nesupratai, kodėl tau buvo duotas gyvenimas – pati didžiausia dovana?“ – „Kai gyvenau, nesupratau, tėve, bet dabar suprantu, dabar, kai jau per vėlu; tikėk manimi, tėve, aš gailiuosi, aš atgailauju, *je me repens**, ir netgi labai smarkiai.“ – „Tada eikš, – pasakys Paulius ir pasitrauks į šalį. – Tėvo namuose visiems yra buveinių, netgi paikai vienišai aviai.“

Marijana būtų nurodžiusi jam teisingą kelią, jeigu tik laiku būtų ją sutikęs, Marijana iš katalikiškosios Kroatijos. Dviejų žmonių, Marijanos ir jos vyro, strėnos išleido tris – tris sielas dangui. Moteris, sukurta motinystei. Marijana būtų jį išgelbėjusi nuo bevaikystės. Marijana būtų galėjusi išauginti šešis, dešimt, dvylika vaikų ir vis tiek dar turėtų meilės, motiniškos meilės. Bet dabar per vėlu: labai liūdna ir labai gaila!

* Aš gailiuosi (pranc.).

6.

Jis išėjo iš ligoninės su pora ramentų ir kažkokiu daiktu, kurį jie vadino Cimerio rėmu, keturkoje aliuminio vaikštyne, skirta naudoti namuose. Šią priemonę tik paskolino, turės grąžinti, kai jos nebereikės, t. y. ims lengviau judėti arba panašiai.

Jis gali įsigyti ir kitų priemonių (jas matė lankstinuke), nuo neįgaliųjų vežimėlio ir keturkampio vaikščiojimo rėmo stabdžių iki vežimėlio su baterijomis varomu varikliu, vairu ir įtraukiamu uždangalu nuo lietaus, skirto jau pažengusiems neįgaliesiems. Jeigu panorėtų kurios nors iš šių priemonių, turėtų nusipirkti pats.

Prižiūrint Marijanai, tai, ką ji mėgsta vadinti jo koja, su kiekviena diena įgauna vis gražesnę spalvą ir nebeatrodo tokia išsipūtusi. Prie ramentų taip pripranta, lyg būtų su jais ir gimęs, nors saugiau jaučiasi remdamasis į rėmą. Likęs vienas, su ramentais slankioja iš kambario į kambarį, vaizduodamasis, kad tai mankšta, bet iš tiesų tai tik nerimas.

Kartą per savaitę jis važiuoja į ligoninę pasitikrinti. Per vieną tokį apsilankymą kyla liftu su sena moterimi – pakumpusi, nosis kaip erelio, oda tamsi. Už rankos ji laiko savo kopiją, tik jaunesnę, smulkių kaulų, beveik tokią pat tamsią, užsidėjusią plačiabrylę skrybėlę ir akinius nuo saulės, tokius didelius, kad dengia visą viršutinę jos veido pusę. Prispaustas prie jaunesnės moters jis turi laiko prieš išeidamas giliai įkvėpti nuostabų gardenijų aromatą ir pastebėti, kad ji vilki išvirkščią suknelę, ir cheminio valymo instrukcija įžūliai plevėsuoja lyg balta vėliava.

Po valandos, išeidamas iš pastato, jis vėl pastebi šią porą, bandančią įveikti sukamąsias duris. Po kiek laiko, kai pats pasiekia gatvę, beįžiūri tik plačią juodą skrybėlę, šmėžuojančią minioje.

Akyse ir išlieka tas vaizdas: senė vedasi nerūpestingai apsirengusią princesę, kuri užkerėta eina lyg per miegus. Ne tokia jauna, kad būtų princesė, bet tikrai patraukli: putli, smulki, didžiakrūtė – tokios moterys, jis įsivaizduoja, miega lig pietų, paskui pusryčiams valgo sidabrinėje lėkštėje patiektus saldainius, atneštus vergo – mažo berniuko su turbanu. Kas atsitiko jos veidui, kad dabar taip jį slepia?

Ši moteris pirmą kartą po avarijos pažadino jo seksualumą. Jis sapnuoja, jaučia, kad sapne yra ir ji, nors ir nepasirodo. Visiškoje tyloje

žemėje atsiveria plyšys ir artėja link jo. Į viršų pakyla du didžiuliai dulkių kamuoliai. Jis bando bėgti, bet kojos neklauso. *Padėkite!* – sušnabžda jis. Senoji moteris juodomis nereginčiomis akimis, šita senė, atidžiai veria jį savo žvilgsniu. Ji vis murma žodį, kurio jis niekaip negali aiškiai suprasti, kažką panašaus į *Tumderum*. Žemė prasiveria jam po kojomis, jis krenta.

Skambina Margareta Makord. Atsiprašo, kad prapuolė – buvo išvykusi iš miesto. Gal ji galėtų atsivežti jį priešpiečių, tarkime, sekmadienį? Jie galėtų nuvažiuoti į Barosos slėnį. Gaila, jos vyras negalės prie jų prisidėti, jis užsienyje.

Jis mielai sutiktų, atsako, bet, deja, ilgos kelionės automobiliu jam kol kas per sunkios.

– Tai aš užsuksiu pas tave? – sako ji.

Prieš daugelį metų, po jo skyrybų, jiedu su Margareta buvo užmezgę trumpą meilės romaną. Pasak Margaretos, nors jis nelabai ja tiki, jos vyras nieko nežinąs apie jų suartėjimą.

– Kodėl gi ne? – atsako. – Atvažiuok sekmadienį pietų. Pavaišinsiu puikiais savo pagalbininkės paruoštais *cannelloni*.

Pietauja balkone, vakaras gana šaltas, prieš naktį atsisveikindami retkarčiais suklykia paukščiai, ant stalo dega citrinų spalvos žvakės. Abu šiek tiek susikaustę: tai, kas kadaise tarp jų buvo, dar nepamiršta. Margareta neužsimena apie išvykusį vyrą.

Jis pasakoja Margaretai apie Šinos valdymo laikotarpį; pasakoja apie socialinę darbuotoją ponią Pac, kuri parengė jį likusiems gyvenimo metams – jis pasirengęs visokeriopai, išskyrus seksą. Šios temos aptarinėti jai neleido kuklumas, o galbūt ji manė, kad šia tema jo amžiaus vyriškiui nedera kalbėti.

– Ar nedera? – klausia Margareta. – Pasakyk atvirai.

Jei atvirai, atsako, tai kol kas sunku pasakyti. Jis nėra nepajėgus, jei to ji klausia. Nepažeistas nei jo stuburas, nei atitinkami nervai. Tačiau kol kas neaišku, ar galės atlikti aktyviam sueities partneriui būtinus judesius. Antras susijęs klausimas: ar drovumas ir gėda nenustelbs malonumo.

– Man atrodo, – svarsto Margareta, – kad tokiomis aplinkybėmis tave būtų galima atleisti nuo aktyvaus partnerio pareigų. Dėl antrojo klausimo galiu pasakyti tik tiek: nepabandęs – nežinosi. Bet kodėl turi

drovėtis? Tu juk ne raupsuotasis. Tau tik amputavo koją. Tai gali būti labai romantiška. Prisimink visus tuos filmus apie karą: vyrai grįžta namo iš karo su raiščiais ant akių, prie krūtinės prisegtomis tuščiomis švarkų rankovėmis, su ramentais. Juos išvydusios moterys alpdavo.

– Tik amputavo, – pakartojo jis.

– Taip. Tu – nelaimingo atsitikimo, avarijos, auka. Tai nei gėdinga, nei smerktina. Po avarijos tau amputavo koją. Dalį kojos. Dalį kvailos kūno dalies. Ir viskas. Tu juk toks pats sveikas. Tu juk vis dar tu. Tas pats gražus, sveikas vyras, koks buvai visuomet.

Ji nusišypso.

Jiedu galėtų dabar pat patikrinti tai miegamajame, jiedu abu, patikrinti, ar jis tebėra tas pats vyras, koks buvo visuomet, patikrinti, ar gali malonumas, net netekus kūno dalies, įveikti savo priešybę. Margareta būtų nieko prieš, jis įsitikinęs. Bet tinkamas laikas praleistas, jie juo nepasinaudojo – tuo jis labai džiaugsis vėliau, kai sugrįš mintimis į praeitį. Jis neturi jokio noro tapti kokios nors moters, net ir pačios geraširdiškiausios, seksualinio dosnumo objektu. Jis nenori apsinuoginti kito žmogaus akyse, net jei tai sena draugė ir net jeigu ji pareiškia, kad amputacija teikia romantikos, jis nenori rodyti savo negražaus naujo kūno – ne tik patrumpintos šlaunies, bet ir suglebusių raumenų bei šlykštaus mažo pilvuko, pūpsančio ant jo juosmens. Jeigu jis kada nors vėl suguls su moterimi, tai tik tamsoje.

– Mane aplankė viešnia, – kitą dieną pareiškė Marijanai.

– Tikrai? – perklausė Marijana.

– Gali ateiti ir kitų svečių, – negailestingai tęsia jis, – turiu omenyje, moterų.

– Gyvens su jumis? – klausia Marijana.

Gyvens su juo? Tokia mintis jam net nebuvo kilusi.

– Žinoma, ne, – sako. – Tai tik draugės, moterys draugės.

– Tai gerai, – sako ji ir įjungia dulkių siurblį.

Marijanai, atrodo, visiškai nerūpi, kad pas jį ateina moterų. Ne jos reikalas, ką jis veikia laisvalaikiu. Kita vertus, ką jau jis galėtų veikti?

Kitaip nei Margareta, Marijana niekuomet nematė jo tokio, koks buvo anksčiau. Jai jis tiesiog paskutinis klientas – pagyvenęs, blyškiaveidis, su ramentais vaikštantis vyras suglebusiais raumenimis. Tačiau jis vis tiek jaučia gėdą būdamas šalia Marijanos ir jos dukters: atrodo, kad

puiki motinos sveikata ir angeliškas vaiko tyrumas savaime jam skelbia nuosprendį. Vaiko žvilgsniai jį trikdo, slepiasi nuo jų savo krėsle, kuris stovi svetainės kampe, net gali pamanyti, kad šis butas priklauso šioms dviem moterims, o jis tik kažkoks kenkėjas, graužikas, įsibrovęs vidun.

Margaretos viešnagė pažadina fantazijas apie moteris. Jos persmelktos erotikos; kartais net prisifantazuoja, kad jiedu su moterimi sugula. Šiose fantazijose jo naujam, pasikeitusiam kūnui neteikiama jokios reikšmės, jo net nematyti; viskas gerai, viskas taip, kaip buvo anksčiau. Bet moteris, kuri yra su juo, ne Margareta. Beveik visuomet tai būna moteris, sutikta lifte – su tamsiais akiniais ir išvirkščia suknele. *Jūsų suknelė*, – sako jis, – *leiskite, aš jums padėsiu ją persirengti*. – *Gerai*, – atsako ji. Jos balsas tylus, jos akys – du tamsūs ežerai, į kuriuos jis nugrimzta.

7.

Dirbdama Marijana nenešioja slaugytojos kepuraitės, bet apsiriša galvą skarele, kaip bet kuri gera namų šeimininkė iš Balkanų. Jam patinka ši skarelė, jam patinka kiekvienas ženklas, rodantis, kad ji neatsisakė senojo pasaulio, pataikaudama naujam.

Be vieno kito karo nusikaltėlio ir liekno teniso žaidėjo, puikiai paduodančio kamuoliuką, – jo vardas jam užkrito (Ilja? Iljičius? Romanas Iljičius?), apie kroatus jis nieko nežino. Jugoslavai – kas kita. Jis susidūrė su daugybe jugoslavų, kai dar buvo Jugoslavija; bet, žinoma, jam niekuomet neatėjo į galvą paklausti, kokiems jugoslavams jie priklauso.

Kur šiame Jugoslavijos paveiksle dera Marijana ir jos vyras, kuris surinkinėja automobilius? Nuo ko jie bėgo, kai traukėsi iš šalies? O gal jie tiesiog pavargo, juos nuvargino kivirčai, tad susipakavę daiktus kirto sieną ir išvyko ieškoti geresnio, taikingesnio gyvenimo? Ir jeigu geresnio, taikingesnio gyvenimo nerastų Australijoje, tai kur dar būtų galima jo ieškoti?

Marijana pasakoja jam apie savo sūnų, vardu Dragas; bičiuliai jį vadina Džagu. Jam ką tik sukako šešiolika, ir jos vyras gimtadienio proga nupirko jam motociklą. Marijanos nuomone, tai didelė klaida. Dabar Drago vakarais niekuomet nebūna namie, pamokų jis neruošia, vakarienės

negrįžta. Kartu su draugais laksto nuošaliais keliukais, lenktyniaudami vienas su kitu, mokydamiesi slysti ir dar Dievas žino ką išdirbinėdami. Ji bijo, kad sūnus susilaužys ranką ar koją, o gal bus dar blogiau.

– Jūsų sūnus – jaunas, – sako jis Marijanai. – Nori save išbandyti. Jūs negalite sutrukdyti jaunuoliams išmėginti savo galimybių. Jie nori būti greičiausi. Jie nori būti stipriausi. Nori, kad jais žavėtųsi.

Drago jis nėra matęs ir tikriausiai niekada nepamatys. Bet jam patinka Marijanos kalbos, patinka jos atvirumas: ji pernelyg gerai išauklėta, kad girtųsi savo berniuku, todėl skundžiasi negalinti jo suvaldyti, skundžiasi jo nutrūktgalviškumu, jo *joie de vivre** ir tuo, kad jis ją pribaigs.

– Jei norite pagąsdinti Dragą, – pataria ne visai rimtai, – atvežkite kada nors čionai. Parodysiu jam savo koją.

– Pone Reimentai, manote, jis paklausys? Pasakys, kad tai niekis, tik dviračio avarija.

– Aš jam parodysiu, kas liko iš dviračio.

Sandėliuke po laiptais jis vis dar laiko dviratį: užpakalinis ratas sulinko per pusę, grandinė įsipainiojo į stipinus. Niekas nepasikėsino jo pavogti tą dieną Magil Roude, nors gulėjo šalikelėje iki vakaro. Tik tada jį paėmė policija. Ji priglaudė ir plastikinę dėžutę, pritvirtintą prie bagažinės, kartu su rytinių pirkinių likučiais: įlenkta avinžirnių skardine, ketvirčiu kilogramo sūrio „Brie“, kuris ištirpo saulėje, o vėliau sukietėjo. Jis pasiliko skardinę atminčiai, *memento – memento mori***. Ji stovi virtuvėje ant lentynos. Parodys tą skardinę Dragui, sako jis Marijanai. *Įsivaizduok, kad tai tavo kaukolė*, – pasakys. O paskui pridės: *Pagalvok apie savo mamą. Ji dėl tavęs nerimauja. Ji gera moteris. Ji nori, kad tavo gyvenimas būtų ilgas ir laimingas*. Na, gal ir nepasakys, kad ji gera moteris. Jeigu jos sūnus to nežino, tai ar jis, svetimas žmogus, turi jam tai sakyti?

Kitą dieną Marijana atneša nuotrauką: šalia minėto motociklo stovi Dragas, apsiavęs sportbačius, apsitempęs džinsus, po pažastimi – žaibu paženklintas šalmas. Kaip šešiolikmetis, jis stambus ir augalotas, lūpose – kerinti šypsena. *Svajonių princas*, – senais laikais pasakytų

* Gyvenimo džiaugsmas (pranc.).

** Atmink, kad mirsi (lot.).

mergaitės, o jo motiną pavadintų gražuole. Jis sudaužys daug širdžių, dėl to nekyla jokių abejonių.

– Ką ketina veikti jūsų sūnus? – klausia.

– Ruošiasi stoti į karo akademiją. Nori tarnauti kariniame jūrų laivyne. Jis gali gauti stipendiją.

– O jūsų dukra, vyresnėlė?

– O, ji dar per jauna planuoti, dar skraido padebesiais.

Dabar ji pateikia klausimą jam – klausimą, kurio stebėtinai ilgai neuždavė.

– Ar turite vaikų, pone Reimentai?

– Ne, deja, ne. Mes su žmona taip ir neprisiruošėme. Rūpėjo kas kita, turėjome kitų troškimų. O paskui nė patys nepastebėjome, kaip išsiskyrėme.

– Ir niekada dėl to nesigailėjote?

– Ne, gailėjausi, vis labiau ir labiau, ypač, kai pasenau.

– O jūsų žmona? Ar ji dėl to gailisi?

– Mano žmona ištekėjo antrą kartą. Ją vedė išsiskyręs vyras, kuris turėjo vaikų. Jie dar susilaukė vaiko ir tapo viena iš tų sudėtinių šiuolaikinių šeimų, kuriose vieni kitus vadina vardais. Taigi, mano žmona nesigaili, kad mes neturime vaikų, kad aš neturiu vaikų. Mano buvusi žmona. Retai su ja bendrauju. Mūsų santuoka nebuvo laiminga.

Tai, kas vyksta tarp jų, neperžengia ribų, neperžengia neasmeniško asmeniškumo ribų. Pokalbis tarp vyro ir moters, tos moters, kuri atsitiktinai tapo vyro slaugytoja, kuri padeda apsipirkti, tvarko namus ir kitaip jam talkina, padeda geriau pažinti vienam kitą šalyje, kur visi žmonės ir tikėjimai yra lygūs. Marijana katalikė. Jis jau nebe. Bet šioje šalyje abu lygūs – katalikybė ir niekas. Marijana gali nepritarti žmonėms, kurie tuokiasi, išsiskiria ir niekada neketina turėti vaikų, bet ji labai puikiai žino, kad tokią nuomonę geriau pasilaikyti sau.

– Tai kas jumis pasirūpins?

Keistas klausimas. Atsakymas aiškus: *Jūs. Jūs artimiausioje ateityje manimi pasirūpinsite, jūs arba kas nors, ką šiam reikalui pasamdysiu.* Bet tikriausiai klausimą galima suprasti ir plačiau, pavyzdžiui: *Kas bus jūsų paspirtis ir ramstis?*

– O, aš pasirūpinsiu savimi, – atsako jis. – Vargu ar ilgai gyvensiu.

– Ar turite giminių Adelaidėje?

– Ne, Adelaidėje neturiu. Manau, giminių yra Europoje, bet ryšiai su jais seniai nutrūko. Aš gimiau Prancūzijoje. Ar nesakiau anksčiau? Mane, dar vaiką, į Australiją atsivežė motina ir patėvis. Mane ir seserį. Buvau šeimoje šeštas vaikas. Sesuo – devintas. Dabar ji mirusi. Mirė jauna, nuo vėžio. Taigi, neturiu šeimos, kuri manimi pasirūpintų.

Tuo jie pokalbį baigė, jis ir Marijana pasikeitė informacija. Bet jos klausimas dar vis aidi jo galvoje. *Kas jumis pasirūpins?* Kuo daugiau galvoja apie žodį *pasirūpins*, tuo paslaptingesnis jis jam atrodo. Prisimena šunį, kurį jie turėjo Lurde, kai jis dar buvo vaikas. Šuo gulėjo pintinėje, jam buvo paskutinė šunų maro stadija, jis nuolat inkštė, jo nosis buvo karšta ir sausa, galūnės trūkčiojo. *Bon, je m'en occupe** – kartą pasakė tėvas ir paėmęs pintinę su šunimi išėjo iš namų. Po penkių minučių iš miško pusės pasigirdo duslus šūvis. Štai ir viskas. Jis daugiau niekada nematė šuns. *Je m'en occupe*: *aš juo pasirūpinsiu;* tai mano rūpestis. Padarysiu tai, ką reikia padaryti. Pasirūpinti panaudojant šautuvą – vargu ar tai Marijana turėjo galvoje. Tačiau būtent ši prasmė, laukdama, kada galės išsiveržti į paviršių, slypėjo šioje frazėje. Jeigu taip, tai koks būtų jo atsakymas: *Aš pasirūpinsiu savimi*? Ką iš tikrųjų reiškia jo žodžiai? Ar rūpinimasis, saugojimas, apie kurį jis kalbėjo, reiškia, kad jis apsirengs savo geriausią kostiumą, nuris paslėptas tabletes, dvi iškart, užgers jas stikline karšto pieno ir gulės lovoje, ant krūtinės sukryžiavęs rankas?

Jis turi dėl ko gailėtis, jis labai gailisi, šis jausmas grįžta naktimis, kaip į lizdus grįžta perintys paukščiai. Labiausiai gailisi, kad neturi sūnaus. Būtų puiku turėti dukrą, mergaitės savaip labai žavios, bet iš tikrųjų jis ilgisi sūnaus, kurio niekada neturėjo. Jei jiedu su Henrieta būtų susilaukę sūnaus iškart, kol dar mylėjo vienas kitą, arba kol dar buvo įsimylėję vienas kitą, arba kol dar vienas kitam rūpėjo, tai tam sūnui dabar būtų trisdešimt metų, jis būtų jau suaugęs vyras. Galbūt tai neįsivaizduojama; bet galima įsivaizduoti ir neįsivaizduojamus dalykus. Įsivaizduoti, kaip jie abu, tėvas ir sūnus, eina pasivaikščioti, plepa apie šį bei tą – toks vyrų pokalbis, nieko rimta. Per šį pokalbį jis galėtų užsiminti, miglotai, kaip užsimena žmonės, kai pasakyti tiesiai pritrūksta žodžių, – apie *laiką išeiti.* Jo sūnus, jo tariamas, bet įsivaizduojamas sūnus, iškart suprastų; laikas perduoti naštą, užleisti vietą. „Mhm“, –

* Gerai, aš juo pasirūpinsiu (*pranc.*).

pasakytų jo sūnus, – Viljamas ar Robertas, ar kitu vardu, – ir tai reikštų: *Taip, aš suprantu. Tu atlikai savo pareigą, pasirūpinai manimi, dabar mano eilė. Aš tavimi pasirūpinsiu.*

Tačiau net šiame vėlyvame amžiuje įmanoma turėti sūnų. Jis galėtų, pavyzdžiui, rasti (bet kaip?) kokį nors nepaklusnų našlaitį, kokį nors Veiną Blaitą embriono stadijoje, paduoti prašymą jį įvaikinti ir tikėtis, kad jam tai bus leista. Tačiau galimybė, kad socialinės rūpybos sistema, atstovaujama ponios Pac, patikėtų vaiką sužalotam, vienišam senam žmogui, yra lygi nuliui, dar mažiau nei nuliui. Arba jis galėtų susirasti (bet kaip?) vaisingą jauną moterį ir ją vesti, jai sumokėti ar kitaip įkalbėti leisti jam jos gimdoje apgyvendinti arba pabandyti apgyvendinti vyriškos lyties kūdikį.

Bet kūdikio jis nenori. Jis nori sūnaus, tikro sūnaus, sūnaus ir įpėdinio, jaunesnio, stipresnio, geresnės jo paties atmainos.

Jo pimpaliukas. *Jeigu norite, kad nuprausčiau jūsų pimpaliuką*, – sakydavo Šina, padėdama jam pasirūpinti asmens higiena, – *turite paprašyti*. Ar galėtų jo pimpaliukas ir jo suglebę raumenys padėti jam tapti tėvu? Ar jis turi sėklos, ar pakanka jam gyvuliškos aistros palikti sėklą ten, kur reikia? Faktai rodo, kad vargu. Faktai rodo, kad aistringi išsiliejimai nėra jam būdingi. Malonus švelnumas, nedidelis, pasitenkinimą galintis sukelti jausmingumas – tai apie jį prisimins Margareta Makord – ir ji, ir pustuzinis kitų moterų, tačiau ne jo žmona. Iš tikrųjų ne meilužis, o greičiau *šuniukas*: tas žodis nelabai jam patinka, bet labai tinka. Malonus žmogus, prie kurio miela prisiglausti šaltais vakarais; toks vyras, draugas, su kuriuo moterys gula į lovą išsiblaškiusios ir paskui neatsimena, ar tikrai tai nutiko.

Apskritai, ne aistros žmogus. Jis abejoja, ar jam kada patiko aistra, ar pritarė jai. Aistra: svetima teritorija; juokingas, bet neišvengiamas negalavimas, panašiai kaip kiaulytė, kuria geriau persirgti jaunystėje, lengvesne forma, kad vėliau neįsisirgtum rimtai. Aistros gniaužtuose besiporuojantys šunys, be jokio laimės pėdsako iššieptuose snukiuose kadaruojančiais liežuviais.

8.

– Ar norite, kad nušluostyčiau dulkes nuo knygų?

Vienuolikta valanda ryto, ir Marijana, atrodo, jau baigė visus savo darbus.

– Jei norite, prašau. Galite nusiurbti jas siurbliu, užsidėjusi štai tą antgalį.

Ji papurto galvą.

– Ne, geriau aš jas nuvalysiu. Jūs saugote knygas, nenorite, kad jos būtų padengtos dulkėmis. Juk saugote knygas, ar ne?

Knygų saugotojas; ar taip Kroatijoje jie vadina tokius žmones kaip jis? Ką reiškia knygų saugotojas? Žmogus, kuris saugo knygas nuo užmaršties? Žmogus, įsikibęs knygų, kurių niekada neskaito? Jo kabinete pasieniais nuo grindų iki lubų stovi lentynos su knygomis, kurių jis niekada nebeatsivers – ne dėl to, kad būtų nevertos skaityti, tiesiog jo dienos eina į pabaigą.

– Knygų kolekcininkas, – taip mes čia sakome. Štai tos trys lentynos nuo čia iki čia – tai, tiesą sakant, knygų kolekcija. Tai mano knygos apie fotografiją. Likusios – paprastos knygos arba leidiniai apie sodą. Ne, jeigu aš ką ir saugau, tai nuotraukas, o ne knygas. Laikau jas šiose spintelėse su stalčiais. Ar norėtumėte pažiūrėti?

Dviejose senamadiškose kedrinėse spintelėse su stalčiais guli šimtai nuotraukų ir atvirukų, kuriuose įamžintas Viktorijos ir Naujojo Pietų Velso aukso ieškotojų pirmųjų stovyklų gyvenimas. Taip pat yra pluoštelis nuotraukų iš Pietų Australijos. Ši sritis nėra populiari ir dar deramai neišskirta, tad jo kolekcija gali būti vertingiausia šalyje, o gal net ir pasaulyje.

– Pradėjau jas rinkti aštuntajame dešimtmetyje, kai dar buvo galima gauti pirmosios kartos nuotraukų. Ir kai dar turėjau drąsos lankytis aukcionuose. Ištuštėję dvarai. Dabar tai mane labai slėgtų.

Prieš jos akis jis padeda keletą nuotraukų, kurios yra tarsi jo rinkinio šerdis. Laukdami fotografo, kai kurie aukso ieškotojai apsirengė savo geriausius sekmadienio drabužius. Kiti pasitenkino švariais marškiniais aukštai atraitotomis rankovėmis, atidengiančiomis raumeningas rankas, ir galbūt švaria kaklaskare. Jie stovi priešais fotoaparatą, trykšdami

pasitikėjimu savimi, tokiu įprastu Viktorijos laikų žmonėms, bet dabar, regis, visiškai išnykusiu nuo žemės paviršiaus.

Jis rodo dvi iš turimų Fošerio nuotraukų.

– Pažiūrėkite į jas, – sako. – Tai Antuano Fošerio nuotraukos. Jis mirė jaunas, o būtų galėjęs tapti vienu garsiausių fotografų.

Šalia jų padeda du žaismingus atvirukus: Lilė, segdamasi keliaraištį, atidengia šlaunį; Flora, užsimetusi dezabijė, koketiškai šypsosi pro putlų apnuogintą petį. Merginos, pas kurias Tomas ir Džekas, pailsėję nuo darbų kasykloje, pilnomis kišenėmis banknotų, lankydavosi šeštadienių vakarais, patys žinote ko.

– Tai štai kuo jūs užsiimate, – sako Marijana, kai baigia žiūrėti nuotraukas. – Puiku. Puiku, kad saugote istoriją. Tegul žmonės negalvoja, kad Australija – tai šalis be istorijos, tik krūmynai ir minia imigrantų. Tokių kaip aš. Tokių kaip mes.

Ji nusirišo nuo galvos skarą; purto plaukus, kad laisvai kristų, suglosto ant pakaušio, šypteli jam.

Tokių kaip mes. Kas tie „mes". Marijanos ir Jokičių šeima; ar Marijana ir jis?

– Buvo ne vien krūmynai, Marijana, – atsargiai ištaria jis.

– Ne, žinoma, ne krūmynai, o aborigenai. Bet aš kalbu apie Europą, apie tai, kaip sako Europoje. Krūmynai, tada kapitonas Kukas, paskui imigrantai – o kur istorija, sako jie?

– Turite omenyje pilis ir katedras? Argi emigrantai neturi savos istorijos? Argi netenkate istorijos, kai persikeliate iš vieno pasaulio taško į kitą?

Ji atmeta priekaištą, jeigu tai priekaištas.

– Europoje žmonės sako, kad Australija neturi istorijos, nes Australijoje visi yra naujai atvykę. Nesvarbu, kad jūs atvykote turėdami vienokią ar kitokią istoriją, Australijoje jūs pradedate nuo nulio. Istorija prasideda nuo nulio, suprantate? Taip žmonės kalba mano šalyje, Vokietijoje, visoje Europoje. Kodėl norite vykti į Australiją? – klausia jie. Tai tas pats, kas patraukti į dykumą, Katarą, arabų ar naftos šalis. Jūs tai darote tik dėl pinigų, sako jie. Todėl gerai, kad kažkas saugo senas nuotraukas, parodo, kad Australija irgi turi savo istoriją. Bet šitos nuotraukos brangiai kainuotų, ar ne taip?

– Taip, kainuotų.

– Tai kam jos atiteks, na, žinote, po jūsų?

– Po mano mirties, tą norėjote pasakyti? Jos keliaus į nacionalinę biblioteką. Dėl visko jau susitarta. Į nacionalinę biblioteką čia, Adelaidėje.

– Neparduosite jų?

– Ne, neparduosiu, tai bus dovana.

– Bet jie užrašys jūsų vardą?

– Žinoma, jie užrašys ant rinkinio mano pavardę. Reimento dovana. Taigi, kada nors vaikai vienas kito pašnibždomis klausinės: „Kas jis buvo, tas Reimentas iš Reimento dovanos? Ar jis kokia garsenybė?“

– Gal dar pridės ir nuotrauką, ne tik vardą užrašys? Pono Reimento nuotrauka. Nuotrauka nėra tas pats kas pavardė, ji gyvybingesnė. Nes kam tada reikia saugoti nuotraukas?

Be abejo, ji teisi. Jei pavardės prilygsta vaizdams, kam saugoti tuos vaizdus? Kam saugoti šias mirusių aukso ieškotojų nuotraukas, kodėl neužrašius jų pavardžių ir nepadėjus to sąrašo po stiklu?

– Paklausiu bibliotekos darbuotojų, – sako jis. – Pažiūrėsiu, kaip jiems patiks ši idėja. Bet tik ne mano dabartinę nuotrauką, Viešpatie apsaugok. To, koks buvau anksčiau.

Kadaise namų tvarkytojos dulkes nuo knygų nugarėlių valydavo plunksnų šluotelėmis, tačiau Marijana knygų valymo imasi iš esmės. Stalą ir spinteles ji uždengia laikraščiais; paskui išneša knygas – kaskart po pusę lentynos – į balkoną ir ten nuo kiekvienos šluosto dulkes; švariai nuvalo ir tuščias lentynas.

– Tik žiūrėkit, – įsiterpia jis kiek nervingai, – kad visos knygos būtų grąžintos į tą pačią vietą.

Ji su tokia panieka į jį dirsteli, kad jis net krūpteli.

Iš kur ši moteris turi tiek energijos? Ar savo namus ji irgi tvarko taip energingai? Kaip tai pakenčia ponas J? O gal viskas daroma tik dėl jo, jos boso australo, gal ji nori parodyti, kad dėl savo naujosios tėvynės yra pasirengusi labai pasistengti?

Būtent tą dieną, kai buvo valomos dulkės nuo knygų, jo lengvas susidomėjimas Marijana, neperžengdavęs įprasto smalsumo ribų, perauga į kažką kita. Ima joje įžiūrėti jeigu ne gražuolę, tai bent jau tobulą tam tikro tipo moterį. *Stipri kaip arklys*, – pagalvoja nužvelgdamas jos tvir-

tas blauzdas ir stangrius sėdmenis, kurie sujuda, kai ji siekia viršutinių lentynų. *Stipri kaip kumelė.*

Ar tai, kas tvyrojo ore paskutines savaites, pamažu nusėda, *faute de mieux**, ties Marijana? Ir kaip pavadinti tas nuosėdas, tą jausmą? Jis nepanašus į troškimą. Jeigu jam reikėtų jį apibūdinti, jis pasakytų, kad tai susižavėjimas. Ar gali iš susižavėjimo išaugti troškimas, ar tai visiškai skirtingi dalykai? Koks jausmas gulėti susiglaudus, nuogiems, kūnas prie kūno su moterimi, kuria tik žaviesi?

Ne tik su moterimi – su ištekėjusia moterimi, jis privalo to nepamiršti. Ne taip toli nuo čia gyvena ir kvėpuoja ponas Marijana Jokičius. Ar įnirš ponas Jokičius, pan Jokič, gospodin Jokič ar kaip ten jis save vadina, kai sužinos, kad jo žmonos darbdavys atsiduoda dienos meto svajonėms apie tai, kad guli su ja kūnas prie kūno – ar apims jį tas elementarus balkaniškasis įniršis, kuris sukelia giminių nesantaiką ir įkvepia epines poemas? Ar vaikysis jį ponas Jokičius su peiliu?

Jis šaiposi iš Jokičiaus, nes jam pavydi. Kai sunku, Jokičius turi šią žavią moterį, o jis ne. Jokičius turi ne tik ją, jis turi ir jos pagimdytus savo vaikus: Liubica, meilės vaikas; išsiblaškiusi, bet tikrai tokia pat miela vidurinė dukra, kurios vardo neprisimena; ir šaunus berniukas su motociklu. Jokičius turi juos visus, o jis ką turi? Butą, pilną knygų ir baldų. Nuotraukų kolekciją, mirusiųjų atvaizdus, kurie po jo mirties dulkės bibliotekos rūsyje kartu su kitomis smulkiomis dovanomis, kurios pareikalaus daugiau kataloguotojų darbo, nei yra vertos.

Viena iš Fošerio nuotraukų, neparodytų Marijanai, labai jį jaudina. Moteris su šešiais vaikais stovi velėninės lūšnos tarpduryje. Kitaip tariant, tai gali būti moteris su šešiais vaikais arba vyresnioji mergaitė gali būti visai ne vaikas, o kita moteris, antroji žmona, pakeitusi pirmąją, kuri atrodo išsekinta gyvenimo, išdžiūvusiomis įsčiomis.

Visų išraiška vienoda: į svetimą žmogų su naujoviška nuotraukų gamybos mašina, kuris ką tik pakišo savo galvą po tamsia medžiaga, jie žiūri ne priešiškai, o greičiau išsigandę, sustingę kaip jaučiai prie skerdyklos durų. Šviesa plieskia tiesiai jiems į veidus, pabrėždama kiekvieną odos ar drabužių dėmę. Mažiausia mergytė prie burnos prisidėjusi ranką, šviesa ant jos kažką išryškina, galbūt džemo dėmę, bet

* Neturint geriau (*pranc.*).

veikiau purvo. Jis niekaip nesupranta, kaip visa tai pavyko – juk tais laikais reikėjo ilgo išlaikymo.

Ne tik krūmynai, norėtų pasakyti Marijanai. Ir ne tik aborigenai. Ir ne istorija nuo nulio. Žiūrėkite, štai iš kur mes kilome: iš šitos velėninės lūšnos šalčio ir drėgmės, iš šių moterų juodomis bejėgėmis akimis, iš šio neturto ir sunkaus darbo tuščiu pilvu. Žmonės su savo nuosava istorija, su praeitimi. *Mūsų* istorija, *mūsų* praeitis.

Bet ar tai tiesa? Ar ta moteris iš nuotraukos priimtų jį kaip savo gentainį – šį berniuką iš Lurdo, nuo Prancūzijos Pirėnų, kurio motina fortepijonu grojo Forė? Galbūt istorija, kurią jis nori pateikti kaip savo, yra tik anglų ir airių, o užsieniečiai prie jos neprileidžiami?

Marijanos buvimas gaivina, tačiau, atrodo, jam tuoj vėl prasidės vienas iš jo priepuolių, vienas iš niūrių savigailos priepuolių, virsiantis juoda niūruma. Jam patinka galvoti, kad jie atslenka iš bet kur, tarsi darganos gūsiai, praūžiantys dangumi ir vėl pasitraukiantys. Jis nenorėtų galvoti, kad jie kyla iš jo vidaus ir yra jo dalis.

Likimas duoda jums kortas, ir jūs jomis lošiate. Neverkšlenate, nesiskundžiate. Jis visuomet tikėjo, kad tokia yra jo filosofija. Tai kodėl jis negali atsispirti šiems nuopuoliams į tamsą?

Atsakymas tik vienas – jis sensta. Niekada nebesusigrąžins senojo savęs. Niekada nebeatgaus jėgų kaip seniau. Kažkas jo viduje, gavęs užduotį sutaisyti organizmą po to, kai jis patyrė tuos baisius smūgius, pirmiausia kelyje, vėliau operacinėje, pernelyg išvargo, per daug apsunko. Tas pats atsitiko ir kitiems komandos nariams: širdžiai, plaučiams, raumenims, smegenims. Jie darė dėl jo viską, ką galėjo, kol tik galėjo, o dabar jie nori pailsėti.

Jis prisimena knygos viršelį, kadaise turėtos knygos – populiaraus Platono leidimo. Jame buvo pavaizduotas kovos vežimas, jį traukė du žirgai: juodas žirgas degančiomis akimis ir išpūstomis šnervėmis, įkūnijantis netaurius troškimus, ir ramesnės išvaizdos baltas žirgas – sunkiau atpažįstamų kilnesnių aistrų simbolis. Vežime, suspaudęs vadžias, stovėjo jaunas vyras pusiau apnuogintu liemeniu, graikiška nosimi ir juosta aprišta galva – jis turbūt įkūnijo save, tą, kuris vadina save *aš*. Na, jo knygoje, knygoje apie jį, apie jo gyvenimą, jeigu kada nors tokia bus parašyta, paveikslas bus banalesnis nei Platono leidime. Jis, tasai, kuris vadina save Polu Reimentu, sėdės vežime, į kurį pakinkyta kuinų

ir darbinių arklių kaimenė šnopuos ir pūškuos, vos patempdami sunkų kinkinį. Šešiasdešimt metų Polo Reimento komanda prabusdavo kiekvieną palaimingą rytą, sužiaumodavo savo porciją avižų, nusišlapindavo, išsituštindavo ir įsikinkę visą dieną traukdavo vežimą, o paskui ji nusibaigė. Metas pailsėti, jie pasakys, metas leisti mus pasiganyti. Jeigu jiems neleis pailsėti, ką gi, jie tiesiog sulenks savo galūnes ir atsiguls su visais pakinktais; ir jeigu jiems apie pasturgalį pradės švilpti botagas, tai tegul ir švilpia.

Maudžia širdį, maudžia širdyje, maudžia kaulus ir, tiesą sakant, maudžia nuo savęs – maudė jau tada, kai jo Viešpaties rūstybė dar nebuvo pasiuntusi angelo Veino Blaito, kad jį parblokštų. Jis niekaip nenorėtų sumažinti šio įvykio, šio smūgio reikšmės. Tai tikrai buvo didžiulė nelaimė. Ji supurtė jo pasaulį, pavertė jį kaliniu. Bet tai, kad išvengė mirties, turėjo jį sukrėsti, atverti jo viduje esančius langus, atgaivinti jausmą, kad gyvenimas – tai didelė vertybė. Nieko panašaus neatsitiko. Jis prispaustas vis to paties senojo „aš", tik pilkesnio ir niūresnio. To pakanka, kad pradėtum girtauti.

Pirma valanda, o Marijana dar nebaigė tvarkyti knygų. Liuba, šiaip geras vaikas, – jei dar leidžiama skirstyti vaikus į gerus ir blogus, – pradeda verkšlenti.

– Užteks. Pabaigsite rytoj, – sako Marijanai.

– Pabaigsiu kūno moju, – ji atsako. – Gal duokite jai ko nors užkąsti.

– Vienu. Vienu moju. Kūnas – tai mėsa, iš kurios mes padaryti, kūnas ir kaulai.

Ji neatsako. Kartais jam atrodo, ji nesivargina jo klausyti.

Jis turi duoti Liubai valgyti, bet ko? Ką dar, be kukurūzų spragėsių, sausainių ir cukruotų dribsnių, valgo maži vaikai? Nieko panašaus jis neturi.

Jis bando išmaišyti šaukštelį slyvų džemo jogurto indelyje. Liuba valgo, atrodo, jai patinka.

Ji sėdi virtuvėje prie stalo, jis stovi šalia jos, atsirėmęs į Cimerio išradimą.

– Tavo mama man labai padeda, – sako. – Nežinau, ką be jos daryčiau.

– Ar tavo koja tikrai dirbtinė?

Paskutinį žodį ji ištaria paprastai, tarsi vartotų jį kasdien.

– Ne, tai ta pati koja, kurią turėjau visuomet, tik šiek tiek trumpesnė.

– O tavo miegamojo spintoje? Ar laikai dirbtinę koją miegamojo spintoje?

–Ne, deja, ne, spintoje neturiu nieko panašaus.

– Ar tavo kojoje yra varžtas?

– Varžtas? Ne, nėra. Mano koja visa tikra. Jos viduje yra kaulas, kaip ir tavo ar tavo mamos kojose.

– Ir joje nėra varžto, ant kurio prisuktų dirbtinę koją?

– Kiek žinau, nėra. Nes aš neturiu dirbtinės kojos. Kodėl klausi?

– Todėl.

Ji nutyla.

Varžtas jo kojoje. Galbūt anksčiau Marijana slaugė vyrą su varžtais kojoje, su varžtais ir sraigtais, kabėmis ir sąvaržomis, padarytomis iš aukso ir titano, – vyrą su rekonstruota koja, tokia, kokią jam atsisakė padaryti, nes jis tam buvo per senas, nevertas vargo ir išlaidų. Galbūt tai viską paaiškina.

Vaikystėje, pamena, girdėjo istoriją apie moterį, kuri per išsiblaškymą įsivarė į delną mažą adatą. Nepastebėta adata keliavo moters gyslomis, kol pagaliau perdūrė jai širdį ir ją nužudė. Šia istorija norėta jį pamokyti atsargiai elgtis su adatomis, bet dabar ji jam labiau primena pasaką. Ar plienas tikrai nesuderinamas su gyvenimu? Ar adatos tikrai gali pakliūti į kraujotaką? Kaip galėjo šios istorijos moteris nežinoti, kad link jos pažasties juda maža metalinė adata, kad ji sukasi pagal pažasties linkį ir nusitaiko tiesiai į pietus, į bejėgę, tvinksinčią auką? Ar jis turi perpasakoti šią istoriją Liubai, perduodamas slaptą išmintį, kad ir kokia ji būtų.

– Ne, – pakartoja. – Mano kūne nėra jokių varžtų. Jei jų turėčiau, būčiau mechaninis žmogus, o toks aš nesu.

Bet Liuba jau nebesidomi koja, kuri nėra mechaninė. Pasigardžiuodama baigia valgyti jogurtą ir megztinio rankove perbraukia per lūpas. Jis paima popierinę nosinaitę, nuvalo jai lūpas – ir ji leidžiasi. Paskui švariai nuvalo jos rankovę.

Jis pirmą kartą palietė vaiką. Akimirką jos gležnas riešas atsiduria jo rankoje. *Tobula* – vienintelis tinkamas žodis. Išnirdami iš įsčių jie viską turi nauja, viskas tobulai sutvarkyta. Net ir tų, kurie ateina į šį pasaulį apsigimę, pažeistomis galūnėmis ar smegenimis, nerodančiomis jokių gyvybės ženklų, net ir tų kiekviena ląstelė yra tokia šviežia, tokia

švari, tokia nauja kaip pirmąją pasaulio sukūrimo dieną. Kiekvienas gimimas – tai naujas stebuklas.

9.

Margareta vėl jį aplanko, šįkart nesusitarusi. Sekmadienis, bute jis vienas. Pasiūlo jai arbatos, bet ji atsisako. Ji suka ratus po kambarį, paskui prieina iš nugaros ir glosto jo plaukus. Jis vis dar sėdi suakmenėjęs.

– Vadinasi, tai pabaiga, Polai? – klausia.

– Kieno pabaiga?

– Žinai, apie ką kalbu. Nusprendei, kad tavo lytinis gyvenimas baigtas? Pasakyk atvirai, kad žinočiau, kaip elgtis ateityje.

Jei kas ir vynioja žodžius į vatą, tai tikrai ne Margareta. Jam visuomet patiko ši jos savybė. Bet ką reikėtų jai atsakyti? *Taip, mano lytinis gyvenimas baigtas, ir nuo* šiol *prašau mane laikyti eunuchu?* Kaip jis gali sakyti tai, kas tikriausiai nėra tiesa? O jeigu tai tiesa? Gal prunkščiantis juodasis aistros žirgas išleido savo dvasią? Jo vyriškumo sutemos. Koks nusivylimas ir koks palengvėjimas!

– Margareta, – sako. – Duok man laiko.

– O tavo dieninė slaugė? – klausia Margareta, radusi silpną vietą. – Kaip jums sekasi?

– Ačiū. Man ir mano dieninei slaugei sekasi gerai. Jei ne ji, rytais net nesivarginčiau keltis iš lovos. Jei ne ji, mano pabaiga būtų kaip spaudoje aprašytieji atvejai: kaimynai užuodžia blogą kvapą ir skambina policijai, kad ši išlaužtų duris.

– Polai, netragizuok. Niekas nemirė dėl amputuotos kojos.

– Taip, bet žmonės miršta dėl abejingumo savo ateičiai.

– Vadinasi, dieninė pagalbininkė išgelbėjo tau gyvybę. Puiku. Ji nusipelno medalio. Ji nusipelno premijos. Kada galiu su ja susitikti?

– Margareta, nepriimk visko taip asmeniškai. Tu paklausei, aš pabandžiau pasakyti tiesą.

Bet Margareta tai priima asmeniškai.

– Na, man metas, – sako. – Nesikelk, išeisiu pati. Paskambink, kai vėl būsi pasirengęs bendrauti su žmonėmis.

Kai lankėsi pas fizioterapeutą, šis įspėjo, kad patrumpinti šlaunies raumenys dažnai susitraukia, atitraukdami atgal klubą ir dubenį. Jis atsiremia į vaikščiojimo rėmą ir laisva ranka apsičiupinėja užpakalį. Ar galima pajusti, kada prasideda šis procesas? Ar jo bjaurioji galūnė darosi dar bjauresnė?

Jeigu jis nusileistų ir sutiktų nešioti protezą, būtų galima pagalvoti apie bigės treniravimą. Tačiau dabar iš bigės jam jokios naudos. Jis turi ją visur tampytis su savim kaip vaiką, kurio niekuomet nenorėjo. Tad ar reikia stebėtis, kad ji nori sumažėti, susitraukti, visai išnykti.

Tačiau jeigu toks atgrasus yra šis mėsos gabalas, tai kokia bjauri turi būti koja, pagaminta iš rausvo plastiko, su kabliu viršuje ir batu apačioje, prietaisas, prie kurio prisisegi rytą ir atsisegi vakare, mesdamas jį ant grindų su visu batu! Jis sudreba vien nuo tokios minties; nenori turėti su juo jokių reikalų. Verčiau jau ramentai. Jie bent jau tikri.

Vis dėlto kartą per savaitę jis leidžia iškviesti automobilį su keltuvu ir nuvežti jį į Jurgio gatvę Norvude, į reabilitacijos užsiėmimus, kuriems vadovauja moteris – Madlena Martin. Salėje mankštinasi pustuzinis žmonių su amputuotomis galūnėmis, visiems jiems gerokai per šešiasdešimt. Jis ne tik vienintelis be protezo, bet ir vienintelis jo atsisakęs.

Madlena negali suprasti to, ką ji vadina jo požiūriu.

– Gatvėje pilna žmonių, – sako, – apie kuriuos niekuomet nepasakytum, kad nešioja protezus, jie vaikšto visiškai normaliai.

– Aš nenoriu atrodyti normaliai, – jis atsako. – Aš noriu jaustis normaliai.

Ji purto galvą ir nepatikliai šypsosi.

– Atvertėte naują gyvenimo puslapį, – sako. – Senasis jau užverstas, turite su juo atsisveikinti ir priimti naująjį. Priimti – tai viskas, ką jums reikia padaryti. Tada visos durys, kurios jums atrodo uždarytos, atsivers. Pamatysite.

Jis nieko neatsako.

Ar jis tikrai nori normaliai jaustis? Ar iki įvykio Magil Roude jis jautėsi normaliai? Jis nežino. Bet galbūt tai ir reiškia jaustis normaliai – nežinoti. Ar Milo Venera jaučiasi normaliai? Nors Milo Venera neturi rankų, ji laikoma moters grožio idealu. Pasakojama, kad anksčiau ji turėjo rankas, bet jos buvo nulaužtos; jų netektis tik paryškino jos grožį. Tačiau jeigu rytoj bus nustatyta, kad iš tikrųjų Venera buvo sukurta

pozuojant moteriai amputuotomis rankomis, ji iškart bus išnešta į rūsį. Kodėl? Kodėl ne visu moters atvaizdu galima žavėtis, o ne visos moters atvaizdu – ne, nors bigės užsiūtos labai tvarkingai?

Jis daug atiduotų už tai, kad vėl galėtų minti savo dviratį Magil Roudu, vėjui pučiant tiesiai į veidą. Daug atiduotų už tai, kad vėl galėtų atversti dabar jau užverstą puslapį. Norėtų, kad Veinas Blaitas niekada nebūtų gimęs. Štai ir viskas. Galėtų lengvai atsakyti. Bet tyli lyg vandens į burną prisisėmęs.

Susirinkusiems į mankštą Madlena pasakoja, kad galūnės turi atmintį, ir ji teisi. Kai jis žengia žingsnį pasiremdamas ramentais, jo dešinioji pusė dar vis pasisuka taip, tarsi jis žengtų senąja koja; naktį jo sušalusi pėda dar vis ieško savo šaltos vaiduokliškos sesutės.

Jos užduotis, sako jiems Madlena, – perprogramuoti ankstesnes, dabar jau pasenusias atminties sistemas, kurios mums nurodo, kaip išlaikyti pusiausvyrą, kaip vaikščioti ir bėgioti.

– Žinoma, mes nenorime atsisakyti senųjų atminties sistemų, – sako ji. – Kitaip nebūtume žmonės. Bet privalome tai padaryti, jeigu šie atsiminimai neleidžia judėti į priekį. Jeigu jie stoja mums skersai kelio. Ar sutinkate? Žinoma, sutinkate.

Kaip visi pastaruoju metu jo sutikti medikai, Madlena elgiasi su jai patikėtais pagyvenusiais žmonėmis kaip su vaikais – nelabai protingais, šiek tiek paniurusiais, šiek tiek nerangiais vaikais, kuriuos reikia išjudinti. Pačiai Madlenai dar nėra šešiasdešimties, nėra nė penkiasdešimties, o gal net ir keturiasdešimt penkerių metų; aišku, ji bėgioja kaip gazelė.

Kūno atminčiai perprogramuoti Madlena pasitelkia šokį. Rodo jiems vaizdajuostes, kuriose ledo šokėjai aptemptais raudonais ar aukso spalvos kostiumais čiuoždami suka ratus ir daro kilpas – pirma kaire koja, paskui dešine; girdisi Delibė muzika.

– Klausykitės, ir tegul jus veda ritmas, – sako Madlena. – Tegul muzika teka per jūsų kūną, tegul ji šoka jūsų viduje.

Aplink jį tie iš jo komandos, kurie jau spėjo įsigyti dirbtines galūnes, iš visų jėgų stengiasi judėti kaip čiuožėjai. Kadangi jis to negali daryti, – negali čiuožti, negali šokti, negali vaikščioti, be pagalbos negali net tiesiai stovėti, – užsimerkia, įsitveria turėklų ir siūbuoja muzikos ritmu. Kažkur kitur, idealiame pasaulyje, jis čiuožia ledu susikibęs su

patraukliąja instruktore. *Hipnozė, štai ir viskas!* – galvoja sau. – *Kaip keista, kaip senamadiška!*

Jo asmeninėje programoje (kiekvienas mankštinasi pagal savo programą) daugiausia numatyti pratimai, skirti pusiausvyrai išlaikyti.

– Mums vėl reikia mokytis išlaikyti pusiausvyrą, – aiškina Madlena. – Tik dabar tai turi daryti mūsų naujasis kūnas.

Štai kaip ji jį vadina: mūsų naujasis kūnas, o ne mūsų apkapotas senasis kūnas.

Taip pat įtraukta ir tai, kas ligoninėje buvo vadinama hidroterapija, o Madlena tai vadina darbu vandenyje.

– Ištieskite kojas, – sako Madlena. – Abi. Kaip žirkles. Čekšt čekšt čekšt.

Senaisiais laikais jis skeptiškai vertintų tokius žmones kaip Madlena Martin. Tačiau dabar Madlena Martin yra vienintelė, kuo jam pasiūlyta tikėti. Todėl namuose Marijanos akivaizdoje arba būdamas vienas jis atlieka šiuos asmeninės programos pratimus ir kartais netgi linguoja muzikos ritmu.

– Tai naudinga, jums naudinga, – sako Marijana linksėdama. – Jums naudinga judėti pagal ritmą.

Tačiau jai nė kiek nerūpi, kad jos žodžiuose puikiai girdėti profesionalo pašaipa.

Naudinga? – norėtų jai pasakyti. – *Iš tikrųjų? Nemanau, kad tai man naudinga. Kaip gali būti naudinga, jei mane tai žemina – viskas nuo pradžios lig pabaigos?* Bet neištaria nė žodžio. Susilaiko. Jis įžengė į pažeminimo zoną; tai jo naujieji namai; jis niekuomet jų nepaliks; geriau nutylėti, geriau viską priimti.

Marijana susirenka visas jo kelnes ir išsineša namo. Grąžina po dviejų dienų, dešinė klešnė tvarkingai atlenkta ir prisiūta.

– Nenukerpu jų, – sako. – Gal dar nuspręsite nešioti *protezą*. Pažiūrėsim.

Protezas: ji taria šį žodį taip lyg jis būtų vokiškas. Tezė, antitezė ir protezas.

Pooperacinė žaizda, kuri iki šiol nekėlė jokių rūpesčių ir, jo nuomone, jau buvo gerai sugijusi, pradėjo niežėti. Marijana pabarsto ant jos antibiotikų miltelių ir apriša švariu tvarsčiu, bet niežulys nesiliauja. Blogiausia būna naktį. Jis turi būdrauti, kad nesikasytų. Žaizda jam

atrodo lyg didelis raudonas brangakmenis, žioruojantis tamsoje; jis, lyg būtų kalinys ir prižiūrėtojas vienu metu, priverstas juo rūpintis, jį saugoti.

Niežulys slopsta, bet Marijana vis dar labai rūpestingai plauna bigę, barsto ją milteliais, prižiūri.

– Pone Reimentai, manote, kad koja vėl išaugs? – netikėtai ji paklausia vieną dieną.

– Ne, niekada taip nemaniau.

– Vis dėlto gal kartais taip galvojate. Kaip vaikas. Vaikas galvoja: nupjausi, ir vėl ataugs. Ar suprantate, ką noriu pasakyti? Bet jūs ne vaikas, pone Reimentai. Tai kodėl nenorite *protezo*? Gal jūs gėdijatės lyg mergaitė, a? Gal galvojate, kad eisite gatve, o visi į jus žiūrės. Štai tas ponas Reimentas, kuris turi tik vieną koją! Tikrai taip nebus. Tikrai. Niekas į jus nežiūrės. Jūs nešiosite *protezą*, ir niekas į jus nežiūrės. Niekas nežinos. Ir niekam tai nerūpės.

– Pamąstysiu apie tai, – sako. – Dar yra daug laiko. Marios laiko.

Po šešių savaičių darbo vandenyje, lingavimų ir bandymų perprogramuoti atmintį jis atsisako Madlenos Martin paslaugų. Skambina jai į studiją po darbo valandų ir palieka žinutę atsakiklyje. Jis net galvoja, kad reikia paskambinti poniai Pac. Bet ką jis pasakytų poniai Pac? Šešias savaites jis buvo nusiteikęs tikėti Madlena Martin ir jos siūlomu gydymu – senųjų atminties sistemų gydymu. Dabar jis liovėsi ja tikėti. Štai ir viskas. Nieko nepridursi. Jeigu jam dar liko šiokių tokių tikėjimo likučių, tai tiki jis tik Marijana Jokič, kuri neturi studijos ir nežada gydymo, tiesiog juo rūpinasi.

Prisėdusi ant jo lovos, kaire ranka spausdama jo kirkšnį, Marijana linguodama galva stebi, kaip jis lenkia, tiesia ir suka bigę. Lengvai spausdama ji padeda jam ištiesti galūnę. Masažuoja skaudamą raumenį, tada jį apverčia ir masažuoja apatinę nugaros dalį.

Kai paliečia jį savo ranka, jis sužino viską, ką reikia žinoti: Marijanai nėra bjaurus jo išsekęs ir vis labiau glembantis kūnas; ji pasirengusi, jei tik galės ir jei tik jis leis, savo pirštų galiukais jam perduoti didelę dalį savo puikios sveikatos.

Tai ne gydymas, tai daroma ne iš meilės, tai tik tradicinė slaugos praktika, nieko daugiau, bet jos pakanka. Jeigu meilės čia ir yra, tai tik iš jo pusės.

– Ačiū, – ištaria jis, kai jų laikas baigiasi, taip jausmingai, kad ji pasižiūri į jį kiek ironiškai.

– Nėra už ką, – atsako.

Vieną vakarą, Marijanai išėjus, jis išsikviečia taksi, tada ima pats vienas pasisukęs šonu lėtai lipti laiptais, tvirtai laikydamasis turėklų, prakaituodamas iš baimės, kad neišsprūstų ramentas. Kol taksi atvažiavo, jis pasiekė gatvę.

Viešojoje bibliotekoje, kur, laimė, jam nereikia palikti pirmojo aukšto, jis randa dvi knygas apie Kroatiją: Ilirijos ir Dalmatijos pakrantės kelionių vadovą, Zagrebo ir jo bažnyčių vadovą, taip pat keletą knygų apie Jugoslaviją ir ką tik praūžusį Balkanų karą. Tačiau nieko neranda apie tai, dėl ko jis čia atvažiavo, būtent apie Kroatijos ir jos žmonių būdą.

Jis pasiima knygą *Balkanų žmonės.* Kai taksi grįžta, jis pasirengęs laukia.

Balkanų žmonės: tarp Rytų ir Vakarų – toks visas knygos pavadinimas. Ar ne taip jautėsi Jokičių šeima namuose: įstrigusi tarp ortodoksinių Rytų ir katalikiškųjų Vakarų? Jeigu taip, tai kaip jie jaučiasi Australijoje, kur rytai ir vakarai turi visai kitas reikšmes? Knygoje yra nespalvotų nuotraukų. Vienoje iš jų dvi valstietės mergaitės, skarelėmis apsirišusios galvas, akmenuotu kalnų keliu vedasi malkomis nešiną asilą. Jaunesnioji mergaitė droviai šypsosi prieš kamerą, rodydama nelygius dantis. Knyga *Balkanų žmonės* buvo išleista 1962 metais, kai Marijana dar nebuvo gimusi. Kas žino, kada buvo padarytos nuotraukos. Dvi mergaitės dabar galėtų būti močiutės, galėtų būti mirusios ir palaidotos. Kaip ir asilas. Ar Marijana gimė šiame senoviniame asilų, ožkų ir viščiukų pasaulyje, kur rytais vanduo kibiruose apsitraukia ledo pluta, ar ji darbininkų rojaus vaikas?

Jokičiai iš senosios šalies tikriausiai atsivežė ir savo nuotraukų kolekciją: krikšto, sutvirtinimo, vedybų, giminės susitikimų. Gaila, kad jų nepamatys. Jis linkęs labiau pasitikėti nuotraukomis, o ne žodžiais. Ne dėl to, kad nuotraukos negali meluoti, o dėl to, kad vos palikusios tamsią patalpą jos tampa užfiksuotos, nekintamos. O pasakojimai, – pavyzdžiui, pasakojimas apie kraujagyslėmis keliaujančią adatą arba apie tai, kaip jis su Veinu Blaitu susitiko Magil Roude, – atrodo, nuolat keičia savo pavidalą.

Kamera, galinti apšviesti ir materializuoti, visuomet jam atrodė labiau metafizinis nei mechaninis prietaisas. Jo pirmasis tikras darbas – techniko darbas tamsioje patalpoje; didžiausias malonumas būdavo dirbti tamsioje patalpoje. Kai miglotas atvaizdas imdavo ryškėti skysčio paviršiuje, kai tamsios juostos popieriuje susijungdavo ir tiek padidėdavo, kad tapdavo matomos, jį kartais supurtydavo ekstazė, pasirodydavo, kad jis dalyvauja pirmosios dienos kūrime.

Štai kodėl vėliau jis nustojo domėtis fotografija: iš pradžių įsigalėjo spalvos, paskui paaiškėjo, kad nyksta senieji šviesai jautrios emulsijos burtai ir kad naująją kartą žavi vaizdų be materijos menas, vaizdų, kurie gali blykstelėti eteryje niekur neužsilaikydami, kurie įsiurbiami į mašiną ir iš jos grįžta jau suklastoti, netikri. Tada jis nustojo fiksuoti pasaulį nuotraukose ir visas jėgas skyrė praeičiai išsaugoti.

Ar nieko apie jį nesako šis įgimtas prielankumas baltai ir juodai spalvoms, pilkiems šešėliams, šis abejingumas viskam, kas nauja? Gal moterims, ypač jo žmonai, jame trūko būtent spalvų ir atvirumo?

Jis pasakojo Marijanai, kad saugo senas nuotraukas dėl ištikimybės tų nuotraukų personažams – vyrams, moterims ir vaikams, kurie išstatė savo kūnus prieš nepažįstamo žmogaus objektyvą. Tai tiesa, bet ne visa. Saugo jas ir dėl ištikimybės pačioms nuotraukoms, foto atspaudams, kurių dauguma yra paskutiniai išlikę ir unikalūs. Jis suteikė joms gerus namus ir rūpinasi, kiek tik gali, kiek tik kiekvienas galėtų, kad ir jam iškeliavus jos turėtų gerus namus. Galbūt koks nors dar negimęs nepažįstamasis savo ruožtu išsaugos jo nuotrauką, mirusio Reimento iš „Reimento dovanos“ nuotrauką.

Apie Jokičių šeimos politiką, apie tą vietą, kurią jie tikriausiai buvo užėmę Balkanų lojalumo ir nesantaikos mozaikoje, galima pasakyti tik tiek, kad jis niekuomet nesišaipė iš Marijanos ir nė nemanė to daryti. Kaip ir daugumos imigrantų, jų jausmai senajai tėvynei tikriausiai yra labai sumišę. Olandas, kuris vedė jo motiną ir pervežė ją su vaikais iš Lurdo į Balaratą, savo svetainėje, šalia įrėmintos nuotraukos, karalienės Vilhelminos atvaizdo, laikė gipsinę Mergelės Marijos statulėlę. Per karalienės gimtadienį jis uždegdavo prieš jos atvaizdą žvakę, tarsi ji būtų kokia šventoji. *Infidèle Europe** – taip jis vadindavo Europą; ant

* Neištikimoji Europa (*pranc.*).

karalienės nuotraukos buvo užrašyta: *Trouw*, tikėjimas, ištikimybė. Vakarais jis sėdėdavo prie trumpųjų bangų radijo imtuvo, bandydamas per traškesį nugirsti vieną kitą žodelį iš „Radio Hilversum". Be to, jis desperatiškai troško, kad naujoji šalis, kuriai atsidavė, būtų tokia, kokią regėjo žvelgdamas į ją iš tolo. Jo abejojančios žmonos ir dviejų nelaimingų įvaikių akyse Australija turėjo būti saulėta galimybių šalis. Jei vietiniai sutinka nesvetingai, jei jie nutyla naujųjų gyventojų akivaizdoje ar šaiposi iš jų netaisyklingos anglų kalbos – nieko baisaus; laikas ir sunkus darbas įveiks šį priešiškumą. Žmogus vis dar tuo tikėjo, kai matė jį paskutinį kartą, sulaukusį devyniasdešimties metų, baltą kaip sūris, šlepsintį tarp vazoninių gėlių savo aptriušusioje oranžerijoje. Vyras ir žmona Jokičiai turėtų tikėti kažkuo panašiu, kuo tikėjo olandas. Tačiau jų vaikai – Dragas, Liuba ir dar viena mergaitė – susidarys savą Australijos vaizdą, tikslesnį ir šaltesnį.

10.

Vieną rytą Marijana pasirodo lydima aukšto jaunuolio. Akivaizdu, kad tai tas pats vaikinas iš nuotraukos – Dragas.

– Mano sūnus atėjo pažiūrėti jūsų dviračio, – sako Marijana. – Gal kaip nors jį pataisys.

– Taip, žinoma. – (Bet, klausia savęs, kodėl ji mano, kad jis nori pataisyti sulūžusį dviratį.) – Labas, Dragai, malonu susipažinti. Ačiū, kad atėjai. – Tarp kitų raktų stalčiuje jis ieško rakto nuo sandėliuko ir duoda jį vaikinui. – Pats pažiūrėk. Man atrodo, dviratis nebepataisomas. Sulinko rėmas. Statau dešimt prie vieno, kad vamzdis trūko. Bet žvilgtelk.

– Gerai, – sako vaikinas.

– Atsivedžiau jį, kad pasikalbėtų su jumis, – sako Marijana, kai jie lieka vieni. – Kaip jūs sakėte.

Kaip jis sakė? Ką jis galėjo pasakyti? Kad jis pamokys Dragą saugiai elgtis keliuose?

Istorija, kurią Marijana surezgė savo sūnui, kad įtikintų šį paaukoti savo rytą, aiškėjo labai iš lėto: ponas Reimentas turi dviratį, jį reikia pataisyti, kad galėtų parduoti, bet jis ne tik luošas, bet ir ničnieko nenutuokia, tad pats pataisyti negali.

Dragas grįžta apžiūrėjęs dviratį ir praneša, ką pamatęs. Jis negalįs iš karto pasakyti, ar lūžo rėmas, ar ne. Jis su savo draugais, vienas iš jų turi automobilių dirbtuvę, galbūt galėtų jį ištiesinti ir perdažyti. Tačiau nauja padanga, stebulė, bėgių perjungiklis ir stabdžiai atsieis brangiau nei geras padėvėtas dviratis.

Labai protingas patarimas. Jis pasakytų tą patį.

– Na, tai ačiū, kad pažiūrėjai, – sako. – Tavo mama pasakojo, kad domiesi motociklais.

– Taip, tėtis man nupirko 250 kubų „Yamaha“ .

– Puiku.

Jis žvilgteli į Marijaną, vaikinas apsimeta to nepamatęs. Ar ji nori, kad jis dar ką nors pasakytų?

– Mama pasakojo, kad pakliuvote į siaubingą avariją, – sako vaikinas.

– Taip, teko pagulėti ligoninėje.

– Kas atsitiko?

– Kai norėjau pasukti į kairę, kliudė automobilis. Vairuotojas sakė manęs nepastebėjęs. Atseit neperspėjau apie savo ketinimus. Sakė, buvo apakintas saulės.

– Nepasisekė.

Tyla. Gal vaikinukas bando įsisavinti pamoką, kurią turėjo būti įsisavinęs jis? Ar Marijana gavo, ko norėjo? Matyt, ne. Ji nori, kad jis daugiau pakalbėtų: įspėtų berniuką, kaip rizikuoja dauguma dviratininkų, taip pat ir dauguma motociklininkų; papasakotų jam apie luošio kančias ir pažeminimą. Bet jam atrodo, kad šis jaunuolis mėgsta lakoniškas kalbas ir kažin ar jam labai patiks pamokslai. Iš tikrųjų, jeigu Dragas ir pajus simpatiją vienam susidūrimo Magil Roude veikėjui, tai tas veikėjas greičiau bus Veinas Blaitas, greitį mėgstantis jaunuolis už vairo, o ne Polas Reimentas, išsiblaškęs nuovoką praradęs senis ant dviračio.

Kita vertus, kokių permainų trokšta Marijana, ką jis galėtų pakeisti? Nejaugi ji tikrai tikisi, kad šis gražus, sveikata trykštantis jaunuolis vakaros namuose, susirietęs prie knygos, kai jo draugai linksminasi? Palikti naują žvilgančią „Yamaha“ garaže ir važinėti autobusu? Dragas Jokičius – vardas ir pavardė iš liaudies epo *Baladė apie Dragą Jokičių*.

Jis kosteli.

– Dragai, tavo motina prašė, kad pasikalbėčiau su tavim akis į akį.

Marijana išeina iš kambario. Jis pasisuka į berniuką.

– Paklausyk. Aš tau esu niekas, tik tavo motinos slaugomas žmogus, ir už tai labai jai dėkingas. Bet ji manęs paprašė su tavimi pasikalbėti, ir aš sutikau. Noriu pasakyti vieną dalyką: jei galėčiau atsukti laiką atgal ir išvengti tos nelaimės, taip ir padaryčiau. Gyvenau aktyvų gyvenimą, nors žiūrėdamas į mane tikriausiai to nepasakytum. Dabar net negaliu nueiti iki parduotuvės. Esu visiškai priklausomas nuo kitų žmonių, iki mažmožių. Visa tai nutiko akimirksniu, nelauktai. Bet kada tai gali nutikti ir tau. Nerizikuok savo gyvybe, sūnau, neverta. Tavo motina nori, kad važinėdamas motociklu būtum labai atsargus. Manau, turėtum jos paklausyti. Tai ir norėjau tau pasakyti. Tavo motina – geras žmogus, ji tave myli. Ar supratai?

Jei kas nors jo būtų paprašęs spėti, kaip elgsis jaunasis Dragas, jis būtų pasakęs, kad per visą monologą Dragas sėdės nudelbęs akis, krapštys nagus, trokšdamas, kad senas išvėpėlis pagaliau nutiltų, ir mintyse keiksnos motiną, kad jį čia atsivedė. Tačiau nieko panašaus. Jam kalbant Dragas žiūri į jį atvirai, jo išraiškingose lūpose – lengva šypsena.

– Supratau, – sako pagaliau. – Žinutė priimta. Būsiu atsargus.

Po pauzės priduria:

– Jums patinka mano mama?

Jis linkteli. Galėtų pasakyti ir daugiau, bet kol kas užtenka ir linktelėjimo.

– Jūs jai taip pat patinkate.

Jis jai patinka. Regis, širdis tuoj iššoks iš krūtinės. *Man ji ne tik patinka, aš ją myliu!* – vos sulaiko besprūstančius žodžius.

– Bandau padėti, štai ir viskas, – ištaria vietoj jų. – Būtent todėl su tavimi ir kalbėjau. Nemanau, kad tokiais pokalbiais galiu tave apsaugoti nuo panašių dalykų, – lengvai, tarsi juokaudamas paplekšnoja per sužalotą šlaunį. – Kartais tai nutinka, tu negali to numatyti, negali sustabdyti. Tačiau tai gali padėti tavo motinai – padėti sužinoti, kad tu žinai, kaip ji tave myli ir nori tave apsaugoti, taip nori, kad prašo svetimo žmogaus, būtent manęs, tarti žodį. Ar aišku?

Yra patys žodžiai; yra už jų ar aplink juos, ar po jais besislepiantys ketinimai. Kalbėdamas jis mato, kaip vaikinukas stebi jo lūpas, neprisileisdamas į sakinius suvertų žodžių, lyg jie keltų tik painiavą, ir stengiasi išgirsti ketinimus. Jo pagarba Dragui didėja – kuo toliau, tuo labiau. Koks neeilinis vaikis! Tikrai turi kelti pavydą dievams. *Baladė*

apie Dragą Jokičių. Nenuostabu, kad jo motina taip nuogąstauja. Anksžtų rytą suskamba telefonas: „Ar jūs ponia Jokič? Turite sūnų Dragą? Skambiname iš Gameračos ligoninės." Lyg kas į širdį būtų įsmeigęs adatą ar peilį. Jos pirmagimis.

Grįžta Marijana, Dragas pakyla.

– Aš jau eisiu, – sako. – Iki, mama.

Jis toks aukštas, kad turi pasilenkti, norėdamas lūpomis paliesti jos kaktą.

– Sudie, pone Reimentai. Gaila dviračio.

Jis išeina.

– Labai gerai žaidžia tenisą, – sako Marijana. – Labai gerai plaukia. Viską daro labai gerai. Labai protingas.

Ji švelniai šypteli.

– Mano miela Marijana, – sako jis. – (*Smarkiai susijaudinau,* – taria pats sau. – *Kai smarkiai susijaudini, gali sau leisti vieną kitą švelnesnį žodį.*) – Neabejoju, kad viskas bus gerai. Neabejoju, kad jis nugyvens ilgą ir laimingą gyvenimą ir taps admirolu, jei tik pats panorės.

– Jūs taip manote?

Ji šypsojosi ir anksčiau, bet dabar tiesiog spinduliuoja džiaugsmu: nors jo rankos silpnos, o kojos suluošintos, ji tiki, kad jis gali nuspėti ateitį:

– Nuostabu.

II.

Marijanos juokas, likęs jo atmintyje, sukelia laukiamas ir reikalingas permainas. Iškart sklaidosi migla, dingsta juodi debesys. Jis yra Marijanos darbdavys, jos bosas, tas, kuris jai moka už išpildytus norus, tačiau kiekvieną dieną prieš jai atvykstant jis brazda po butą ir stengiasi kuo gražiau jį sutvarkyti. Jis netgi užsisakė gėlių, kad nebūtų visur taip pilka.

Absurdas. Ko jis nori iš šios moters? Nori, kad ji vėl nusišypsotų, žinoma, nusišypsotų jam. Nori gauti vietą jos širdyje, nors ir labai mažutę. Ar jis nori būti ir jos meilužis? Taip, nori, galima sakyti, netgi labai karštai. Jis nori mylėti ir branginti ją bei jos vaikus, Dragą, Liubą ir tą trečiąją, kurios dar nematė. Dėl jos vyro – gali prisiekti, kad neturi

jokių blogų ketinimų. Jis linki jos vyrui laimės ir visa ko geriausio. Nepaisant to, jis pasirengęs atiduoti viską, kad galėtų būti šių nuostabių, gražių vaikų tėvas ir Marijanos vyras – jei reikia, tapti antruoju tėvu, jei reikia, antruoju vyru, jei reikia, platoniškai. Jis nori jais rūpintis, jais visais, juos ginti ir saugoti.

Saugoti nuo ko? Jis negali pasakyti, dar negali. Bet pirmiausia jis norėtų apsaugoti Dragą. Jis pasirengęs stoti tarp Drago ir žaibus svaidančių pavydžių dievų ir pridengti jį krūtine.

Jis kaip bevaikė moteris: dabar, jau per sena, kad susilauktų vaiko, labai trokšta patirti motinystę. Taip trokšta, kad net pavogtų svetimą vaiką; tikra beprotybė.

12.

– Kaip sekasi Dragui? – klausia jis Marijanos kuo atsainiau.

Ji liūdnai gūžteli pečiais.

– Šį savaitgalį su draugais važiuos į Tunkalulu paplūdimį. Ar taip jūs tariate – Tunkalulu?

– Tunkalila.

– Jie važiuos motociklais. Smarkūs draugai, smarkūs vaikinai. Bijau. Kaip kokia gauja. Ir mergaitės, nepatikėsite, kokios jaunos. Džiaugiuosi, kad pasikalbate su juo praeitą savaitę. Pasikalbėjote.

– Menkniekis. Tik keli tėviški žodžiai.

– Jis mažai girdėjęs tų tėviškų žodžių, kaip jūs sakote, ir tai jo problema.

Ji pirmą kartą kritikuoja čia nesantį vyrą. Jis laukia, ką dar išgirs, bet ji nutyla.

– Šioje šalyje berniukui nelengva augti, – atsargiai sako. – Viskas persunkta vyriškumo. Berniukai jaučia spaudimą pasižymėti vyriškais žygiais, vyriškame sporte. Jie turi būti tikri nutrūktgalviai. Matyt, ten, iš kur jūs kilę, viskas yra kitaip.

Ten, iš kur jūs kilę. Dabar, kai girdi šiuos žodžius, jie skamba labai jau iš aukšto. Kodėl berniukai negali būti berniukais ten, iš kur atvyko Jokičiai? Ką jis žino apie vyriškumo pavidalus Pietryčių Europoje? Jis laukia, kol Marijana jį pataisys. Bet jos mintys kitur.

– Pone Reimentai, ką jūs manote apie internatinę mokyklą?

– Ką aš manau apie internatinę mokyklą? Manau, kad ji gali būti labai brangi. Taip pat manau, kad klaidinga, labai klaidinga įsivaizduoti, neva internatinėse mokyklose jauni žmonės bus stebimi dieną naktį ir saugomi nuo visokio blogio. Bet, be abejo, internatinėje mokykloje galima gauti gerą išsilavinimą, bent jau geriausiose internatinėse mokyklose. Ar jūs norėtumėte ten įtaisyti Dragą? Ar žinote, kiek tai kainuoja? Pirmiausia turite apie tai pagalvoti. Mokestis gali būti labai didelis, tiesiog absurdiškai didelis, tiesiog astronominis.

Jis vos susilaikė nepasakęs: *Toks didelis, kad vaikai, kurių tėvai pelnosi duoną surinkinėdami automobilius, ten nepatenka. Arba tie, kurių motinos prižiūri senus žmones.*

– Bet jeigu jūs rimtai apie tai mąstote, – pradeda jis ir kalbėdamas jaučia, kad visiškai negalvoja, ką sako, bet negali sustoti ir jau nebesustos, – ir jei pats Dragas tikrai nori ten mokytis, aš galiu suteikti finansinę paramą. Sutartume, kad tai bus paskola.

Akimirką trunka tyla. *Viskas*, – galvoja jis, – *trauktis nebėra kur.*

– Mes galvojame, gal jis galėtų gauti stipendiją – dėl teniso ir taip toliau, – sako Marijana, atrodo, neišgirdusi jo žodžių ir neperpratusi jų prasmės.

– Žinoma, būtų puiku gauti stipendiją, turite viską apie ją sužinoti.

– Arba galime paimti paskolą. – Dabar, atrodo, jo žodžių aidas ją pasiekė, ir ji susiraukė. – Ar galite mums paskolinti pinigų, pone Reimentai?

– Galiu paskolinti jums pinigų. Be palūkanų. Kai Dragas pradės dirbti, galėsite atiduoti.

– Kodėl?

– Tai investicija į jo ateitį. Į visų mūsų ateitį.

Ji papurto galvą.

– Kodėl? – pakartoja. – Nesuprantu.

Šiandien ji vėl atsivedė Liubą. Ištiesusi kojas mergaitė sėdi ant sofos: raudona suknytė, kojinaitės – viena raudona, kita violetinė, rankutės prie šonų – mergaitę galėtum palaikyti lėle, jei ne juodos skvarbios akys.

– Jūs tikrai turite žinoti, Marijana, – šnabžda jis. Jo burna sausa, širdis, rodos, tuoj iššoks iš krūtinės, jam baisu, jis susijaudinęs lyg šešiolikmetis. – Moteris tikrai visada žino.

Ji vėl papurto galvą. Atrodo, nuoširdžiai ieško atsakymo.

– Nesuprantu.

– Pasakysiu, kai būsime tik dviese.

Ji kažką sumurma vaikui. Liuba paklusniai pasiima savo violetinę kuprinę ir spūdina į virtuvę.

– Na, štai, – sako Marijana. – Dabar pasakykite.

– Aš jus myliu. Štai ir viskas. Aš jus myliu ir noriu jums ką nors duoti. Tik leiskite.

Knygose, kurias jo motina užsisakydavo iš Paryžiaus, kai jis dar buvo vaikas, kurios atkeliaudavo į jų namus ruduose kartoniniuose paketuose su „Librairie Hachette", aplipdytuose pašto ženklais su rūsčiosios Marijanos galva, papuošta frygų šalmu, knygose, dėl kurių, kai jie gyveno Balarate, jo motina dūsaudavo svetainėje, – jos langinės nuolat būdavo uždarytos, saugantis arba nuo karščio, arba nuo šalčio, – knygose, kurias jis slapta skaitydavo po jos, praleisdamas nežinomus žodžius, nes amžinai ieškojo, kas galėtų suteikti jai malonumo, taigi tose knygose būtų parašyta, kad Marijana su panieka perkreipė lūpas, galbūt netgi, kad ji su panieka perkreipė lūpas, nors jos akyse blykstelėjo slepiamas triumfas. Bet išaugęs iš vaikystės jis nustojo tikėti „Hachette" pasauliu. Jei kada nors ir egzistavo – kuo jis abejoja – žvilgsnių kodas, kurį perpratęs galėtum neklysdamas perskaityti žmogaus lūpų kryptelėjimus ir akių krustelėjimus, tai dabar jis pranyko, buvo nuneštas vėjo.

Įsivyrauja tyla, ir Marijana nė nesistengia jam padėti. Bet bent jau nenueina šalin. Nesvarbu, ar perkreipė lūpas, ar ne, ji atrodo pasirengusi toliau klausytis šio keisto, nenormalaus pareiškimo.

Jis, žinoma, turėtų apkabinti moterį. Širdis prie širdies – ir ji jau negalės jo nesuprasti. Bet kad ją apkabintų, turi mesti šalin tuos kvailus ramentus, padedančius jam atsistoti; ir vos tai padaręs jis susverdės, o gal ir pargrius. Pirmą kartą jis supranta, kaip reikalinga dirbtinė koja, ta koja su mechanizmu, kuri suima kelį ir taip atlaisvina rankas.

Marijana mojuoja ranka, lyg valytų lango rėmus ar purtytų virtuvinį rankšluostėlį.

– Jūs norite sumokėti, kad Dragas galėtų mokytis internatinėje mokykloje? – klausia, ir kerai išsisklaido.

Ar jis nori sumokėti už Drago mokslą? Taip. Jis nori, kad Dragas gautų gerą išsilavinimą ir taptų laivyno karininku, jeigu tik neatsisakys

savo ambicijų, o jo širdis iš tiesų trokšta jūros. Jis taip pat nori, kad Liuba ir jos sesuo augtų laimingos ir išpildytų savo širdies troškimus. Visus šiuos vaikus jis nori pridengti savo labdaringumo skydu. Ir dar nori mylėti šią puikią moterį, jų motiną. Tai svarbiausia. Už tai jis sumokės bet kokią kainą.

– Taip, – sako jis, – būtent tai aš ir siūlau.

Jų žvilgsniai susitinka. Negalėtų prisiekti, tačiau jam atrodo, kad ji rausta. Tada greitai išeina iš kambario. Netrukus grįžta. Ji nusirišusi raudoną skarelę, plaukai palaidi. Viena ranka laiko Liubą, kita – violetinę kuprinę. Kažką sumurma mergaitei į ausį. Mergaitė, įkišusi nykštį į burną, pasisuka ir smalsiai žiūri į jį.

– Mums metas eiti, – sako Marijana. – Ačiū.

Akimirksniu jos išnyksta.

Jis tai padarė. Jis, senas vyras gumbuotais pirštais, prisipažino meilėje. Bet negi jis drįsta bent akimirkai tikėtis, kad toji moteris, su kuria jis, nieko iš anksto negalvodamas, nedvejodamas, sieja visas savo viltis, atsakys jam meile?

13.

Kitą dieną Marijana neateina. Nepasirodo nė penktadienį. Šešėliai, kurie jam atrodė išnykę amžiams, sugrįžta. Jis skambina Jokičiams į namus, atsakiklyje išgirsta moters balsą, bet ne Marijanos (kieno? kitos dukters?).

– Čia Polas Reimentas skambina Marijanai, – sako jis. – Gal ji galėtų man paskambinti?

Niekas neskambina.

Jis sėda rašyti laiško. *Brangioji Marijana*, – rašo, – bijau, *kad ne taip mane supratote*. Jis užbraukia *mane* ir rašo *tai, ką norėjau pasakyti*. Bet ką ji blogai suprato iš to, ką jis norėjo pasakyti? *Kai pirmą kartą jus sutikau*, – rašo iš naujos eilutės, – *buvau subyrėjęs į šipulius*. Tai netiesa. Gal jo kelis ar ateitis ir buvo subyrėjusi į šipulius, bet ne jis pats. Jei žinotų, kokiu žodžiu nusakyti savo būklę iki sutinkant Marijaną, tai žinotų, ką nori pasakyti dabar. Jis užbraukia žodžius *subyrėjęs į šipulius*. Bet ką įrašyti jų vietoje?

Kol jis dvejoja, suskamba durų skambutis. Širdis ima plakti smarkiau. Gal to sunkaus žodžio ir to sunkaus laiško visai nereikės?

– Pone Reimentai, – kreipiasi balsas per telefonspynę. – Čia Elizabeta Kostelo. Ar galiu su jumis pasikalbėti?

Elizabetai Kostelo, kad ir kas ji būtų, prireikia laiko užlipti laiptais. Kai pagaliau pasiekia duris, švokščia: moteriai daugiau kaip šešiasdešimt, jis pasakytų, gerokai per šešiasdešimt, ji dėvi šilkinę gėlėtą suknelę, kuri iš nugaros tokia atvira, kad atidengia nepatrauklius, strazdanotus, mėsingus pečius.

– Nesveika širdis, – sako ji vėduodamasi. – Trukdo ne ką mažiau (ji nutyla, kad atgautų kvapą), kaip ir nesveika koja.

Tokia pašalinio žmogaus pastaba jam atrodo nederama ir nemandagi.

Jis pakviečia ją užeiti, pasiūlo atsisėsti. Ji paprašo stiklinės vandens.

– Ketinau pasakyti, kad esu iš Nacionalinės bibliotekos, – sako ji. – Norėjau prisistatyti kaip viena iš bibliotekos savanorių, neva atėjau įvertinti jūsų dovanos, turiu omenyje, jos fizinės apimties, dydžio, kad galėtume planuoti iš anksto. Vėliau būtų paaiškėję, kas esu iš tikrųjų.

– Jūs ne iš bibliotekos?

– Ne. Tai būtų nekaltas melas.

– Kas jūs?

Ji nužvelgia kambarį; atrodo, jis jai patinka.

– Aš Elizabeta Kostelo, – taria. – Jau sakiau.

– A, tai jūs toji Elizabeta Kostelo? Atsiprašau, nepagalvojau. Atleiskite.

– Nieko baisaus, – ji vargais negalais pakyla nuo sofos, į kurią buvo griūte įgriuvusi. – Pereikime prie reikalo. Pone Reimentai, niekada anksčiau to nedariau. Gal duosite ranką?

Akimirką pasijunta sutrikęs. Paduoti jai ranką? Ji ištiesia dešinę ranką, ir jis ją paima. Palaiko putlią ir šaltoką moters ranką savojoje – nepatenkintas pastebi, kad jo ranka, ilgą laiką buvusi neveikli, blyškiai pamėlynavo.

– Taigi, – sako ji, – esu, kaip matote, toks „neviernas Tamošius“.

Jis žiūri nesuprasdamas.

– Žodžiu, noriu suprasti, koks jūs žmogus. Noriu įsitikinti, – ji tęsia, ir dabar jis tikrai jos nebesupranta, – kad mūsų kūnai taip paprastai

neprasilenks. Žinoma, tai naivu. Mes nesame vaiduokliai, mes abu ne vaiduokliai – tai kodėl aš taip pagalvojau? Kalbėsimės toliau?

Ji vėl sunkiai atsisėda, išsitiesia ir pradeda kalbėti:

– *Smūgis kerta jam iš dešinės – aštrus, staigus, skausmingas, tarsi elektra, ir pakelia nuo dviračio. Atsipalaiduok! – sako sau skriedamas oru* ir taip toliau.

Ji nutyla ir tyrinėja jo veidą, lyg norėtų įvertinti, kokį poveikį padarė jos žodžiai.

– Ar žinote, ko aš savęs paklausiau, kai pirmą kartą išgirdau šiuos žodžius, pone Reimentai? Paklausiau savęs: *Kam man reikia šito žmogaus?* Kodėl gi nepalikus jo ramybėje, tegul važiuoja sau ramiai dviračiu, nepastebėdamas Veino Braito ar Blaito, vadinkime jį Blaitu, kuris riaumodamas lekia jam iš paskos, kad sugriautų jo gyvenimą ir pirmiausia išsiųstų į ligoninę, o paskui grąžintų į šitą butą su nepatogiais laiptais? Kas man tas Polas Reimentas?

Kas ši beprotė, kurią įsileidau į namus? Kaip dabar jos atsikratysiu?

– Kaip jūs atsakytumėte į savo klausimą? – atsargiai klausia jis. – Kas aš jums?

– Jūs atėjote pas mane, – atsako ji. – Aš, galima sakyti, nenurodinėju tiems, kas pas mane ateina. Jūs atėjote, toks išblyškęs ir susirietęs, su ramentais ir šiuo butu, kurio taip atkakliai laikotės, dar nuotraukų kolekcija ir visa kita. Taip pat su Miroslavu Jokičiumi, Kroatijos emigrantu, – taip, jo vardas Miroslavas, draugai jį vadina Melu, – ir savo ką tik kilusiu prieraišumu jo žmonai.

– Jis nėra ką tik kilęs.

– Yra. Jūs prasitariate jai apie savo jausmus, užuot laikęs juos savyje, nors neturite jokio supratimo *ir pats žinote, kad neturite jokio supratimo*, apie galimus padarinius. Pagalvokite, Polai. Ar tikrai ketinate sugundyti savo darbuotoją mesti šeimą ir gyventi su jumis? Nejaugi manote, kad suteiksite jai laimės? Jos vaikai bus pikti ir sutrikę; nesikalbės su ja; ji per dienas raudodama gulės jūsų lovoje, ir niekas neįstengs jos paguosti. Ar jums tai patiks? Ar turite kitų planų? Manote, Melas nueis paplaukioti banglente ir išnyks, o jums paliks savo vaikus ir žmoną?

Grįžtu prie pirmojo klausimo. Kas jūs toks, Polai Reimentai, ir kuo jau tokie ypatingi jūsų meilės polinkiai? Nejaugi manote esąs vienintelis vyras, kuris, sulaukęs gyvenimo rudens, sakyčiau, netgi vėlyvo rudens,

vaizduojasi radęs tai, ko niekuomet nebuvo pažinęs anksčiau – tikrąją meilę? Tokių istorijų – nors vežte vežk, Polai Reimentai, tik spėk klausytis. Teks sugalvoti svaresnių argumentų.

Elizabeta Kostelo – dabar prisimena, kas ji tokia. Kartą bandė skaityti jos knygą, romaną, bet metė, nes knyga jo nesudomino. Retkarčiais spaudoje aptikdavo jos straipsnių apie ekologiją ar gyvūnų teises, kurių neskaitydavo, nes tokios temos jo nedomino. Kadaise (dabar rausiasi atmintyje) ji dėl kažko pagarsėjo, bet, regis, viskas nugrimzdo užmarštin, o galbūt tai buvo tik dar viena žiniasklaidos priemonių sukelta audra. Žili plaukai; papilkėjęs veidas ir, pasak jos pačios, nesveika širdis. Pagreitėjęs kvėpavimas. Ir dar čia jam pamokslauja, aiškina, kaip jam gyventi!

– Kokių argumentų norėtumėte? – klausia jis. – Kokia istorija pelnyčiau daugiau jūsų dėmesio?

– Iš kur man žinoti? Sugalvokite ką nors.

Idiotė! Privalo ją iš čia išgrūsti.

– Stumkite! – ragina ji.

Stumti? Ką stumti? *Stumk!* – būtent taip sakoma gimdančiai moteriai.

– Pakelkite karsto antvožą, – sako ji. – Magil Roudas – tikri vartai į mirusiųjų buveinę: kaip jautėtės, kai vertėtės ore? Ar pro akis pralėkė visas gyvenimas? Koks jis jums pasirodė, kai žvelgėte atgal, tas gyvenimas, kurį ketinate palikti?

Ar tai tiesa? Jis vos nenumirė? Iš tiesų ne tas pat, kai rizikuoji prisišaukti mirtį ir kai iš tiesų esi per plauką nuo mirties. Ar ši moteris žino tai, ko nežino jis? Skriedamas ore tą dieną jis galvojo. Ką? Kad nesijautė toks laisvas nuo tada, kai buvo berniukas ir be baimės šokinėjo nuo medžių, o kartą netgi nuo stogo. Paskui, kai nukrito ant kelio, giliai įkvėpė, iš krūtinės pasigirdo švilpimas. Ar galima buvo paprasčiausią atodūsį suprasti kaip paskutinę mintį, paskutinį žodį?

– Man buvo liūdna, – tarė jis. – Mano gyvenimas atrodė tuščias. Koks beprasmis – taip tuomet galvojau.

– Liūdna. Jis skrieja oru be galo lengvai, šis drąsus jaunuolis ant trapecijos, ir jam liūdna. Jo gyvenimas atrodo tuščias, kai pažvelgia į praeitį. Kas dar?

Kas dar? Nieko. Ko nori ši moteris?

Bet moters, atrodo, jau nebedomina jos pačios klausimas.

– Atleiskite. Staiga prastokai pasijutau, – sako bandydama atsistoti. Ji tikrai labai išblyškusi.

– Gal norėtumėte prigulti? Kabinete yra lova. Gal išvirti jums arbatos?

Ji mosteli ranka.

– Man tik svaigsta galva – nuo karščio, nuo lipimo laiptais, dar bala žino nuo ko. Taip, ačiū, trumpam prigulsiu.

Ji bando nustumti pagalvėles nuo sofos.

– Leiskite, aš jums padėsiu.

Jis atsistoja ir pasviręs ant ramentų paima jos ranką. Šlubas šlubą veda. Jos oda labai šalta ir drėgna.

Lova kabinete iš tikrųjų gana patogi. Jis nuima viską, ką gali, kad netrukdytų; ji nusispiria batus ir išsitiesia. Per kojines jis pastebi mėlynas venas, gerokai susitraukusias blauzdas.

– Nekreipkite į mane dėmesio, – sako ji, ranka dengdama akis. – Argi ne taip sakome mes, neprašyti svečiai? Elkitės taip, lyg manęs čia nebūtų.

– Pailsėkite, – atsako jis. – Kai pasijusite geriau, iškviesiu taksi.

– Ne, ne, ne, – paprieštarauja ji, – gaila, bet viskas bus ne taip. Pabūsiu pas jus kurį laiką.

– Nemanau.

– Taip, pone Reimentai. Deja, taip bus. Nuo šiol palaikysiu jums kompaniją. – Ji kilsteli ranką nuo akių, ir jis pamato, kad ji švelniai šypteli. – Laikykitės, – sako ji. – Tai ne pasaulio pabaiga.

Po pusvalandžio jis vėl žvilgteli. Ji miega. Apatinis jos dantų protezas pūpso atsikišęs, iš gerklės veržiasi silpnas girgždesys – lyg kas eitų per žvyrą. Neatrodo, kad sveikas žmogus galėtų skleisti tokį garsą.

Jis bando grįžti prie skaitomos knygos, bet negali susikaupti. Nuobodžiaudamas spokso pro langą.

Pasigirsta kosulys. Ji stovi tarpduryje tik su kojinėmis.

– Ar turite aspirino? – klausia.

– Vonioje, spintelėje, rasite paracetamolio. Daugiau nieko neturiu.

– Pone Reimentai, nereikia čia man rodyti ragų, – sako ji. – Nei aš to prašiau, nei jūs.

– Neprašėte *ko*?

Jo balse justi susierzinimas, negali to nuslėpti.

– Aš neprašiau *jūsų*. Nesiprašiau šią nuostabią popietę kiurksoti niūriajame jūsų bute.

– Tai išeikite! Palikite šį butą, jei jis taip jau erzina. Vis dar niekaip nesuprantu, ko čia atėjote. Ko iš manęs norite?

– Jūs pas mane atėjote. Jūs.

– *Aš* atėjau pas *jus*? Tai *jūs* atėjote pas *mane*!

– Ša! Nešaukite, kaimynai dar pamanys, kad jūs mane mušate. – Ji susmunka ant kėdės. – Atsiprašau. Žinau, aš įsibrovėlė. Jūs atėjote pas mane – tiek tegaliu pasakyti. Jūs atėjote man į galvą – vyras nesveika koja, be ateities ir nederamai aistringas. Štai nuo ko viskas prasidėjo. Kur dabar eisime, neturiu nė menkiausio supratimo. Ką jūs galite pasiūlyti?

Jis tyli.

– Pone Reimentai, gal jums ir neatrodo prasminga kliautis savo intuicija, bet būtent tai aš ir darau. Būtent taip gyvenu: sekdama intuicija, taip pat ir tomis jos apraiškomis, kurių iš pradžių negaliu suprasti. Visų pirma tomis, kurių iš pradžių negaliu suprasti.

Sekti intuicija – ką konkrečiai tai reiškia? Ką jos intuicija gali pasakyti apie visiškai nepažįstamą žmogų, kurio niekada ir akyse neregėjo?

– Jūs aptikote mano pavardę telefonų knygoje, – sako jis. – Tiesiog nusprendėte rizikuoti. Jūs neturite jokio supratimo, kas iš tikrųjų aš esu.

Ji papurto galvą.

– O kad viskas būtų taip paprasta, – atsako ji taip tyliai, kad jis vos išgirsta.

Saulė leidžiasi. Jie nutyla ir tarsi sena sutuoktinių pora, ką tik susitaikiusi po barnio, kurį laiką sėdi klausydamiesi paukščių, medžiuose traukiančių savo vakarines treles.

– Jūs užsiminėte apie Jokičius, – pagaliau jis prabyla. – Ką apie juos žinote?

– Marijana Jokič, kuri jus prižiūri, yra išsilavinusi moteris. Ar ji nepasakojo? Ji dvejus metus mokėsi Dubrovniko meno institute ir jį baigusi tapo restauratore. Jos vyras taip pat dirbo institute. Ten jie ir susitiko. Jis buvo technikas, itin domėjosi senosiomis technologijomis. Pavyzdžiui, jis vėl surinko mechaninę antį, ji išardyta, surūdijusi pragulėjo instituto rūsiuose du šimtus metų. Dabar ji kreksi kaip tikra

antis ir deda kiaušinius. Tai vienas iš jų kolekcijos *pièces de résistance**. Bet, deja, jo sugebėjimai Australijoje nereikalingi. Čia nėra mechaninių ančių. Todėl ir dirba automobilių gamykloje.

Ką dar galiu papasakoti apie Marijaną, kas jums gal būtų naudinga? Marijana gimė Zadare, ji miesto vaikas ir tikriausiai neatskirtų asilo priekio nuo užpakalio. Labai padori. Per visus santuokos metus buvo ištikima savo vyrui. Niekada nepasidavė vilionėms.

– Aš jos nevilioju.

– Suprantu. Kaip sakėte, jūs tenorite ją apipilti savo meile. Norite duoti. Bet jei norime būti mylimi, tenka už tai susimokėti, jei dar turime bent kruopelę sąžinės. Marijana tiek nemokės. Ji ir anksčiau buvo atsidūrusi tokioje situacijoje – pacientai ją įsimylėdavo ir, pasak jų, nieko negalėdavo su savimi padaryti. Tai ją labai vargina. *Dabar turėsiu ieškoti kito darbo*, – štai ką ji pati sau galvoja. Ar aiškiai pasakiau?

Jis tyli.

– Jus kažkas laiko, argi ne? – sako ji. – Kažkokia jos savybė jus traukia. Kiek suprantu, ta savybė yra jos branda, ta sprogte sprogstanti kone pernokusių vaisių branda. Leiskite paaiškinti, kodėl Marijana kelia tokį įspūdį jums ir kitiems vyrams. Ji yra tokia, nes yra mylima, ir mylima taip stipriai, kaip tik galima mylėti šiame pasaulyje. Detalės jums nerūpi, tad aš į jas ir nenukrypsiu. Vaikai, berniukas ir mažoji mergaitė, tokį didžiulį įspūdį jums daro dėl to, kad jie auga tiesiog apipilti meile. Šiame pasaulyje jie jaučiasi lyg namie. Jiems tai gera vieta.

– Tačiau...

– Tačiau berniukas pažymėtas mirties ženklu. Taip. Mes abu tai matome. Per daug gražus. Per daug ryškus.

– Norisi verkti.

Juos vis labiau užvaldo liūdesys, jie abu liūdni ir tarsi apsnūdę. Jis pakyla.

– Šaldytuve dar yra *cannelloni* su rikota ir špinatais, Marijanos paruoštų paskutinį kartą, – sako jis. – Gal norėtumėte? Nežinau, kokie tolesni jūsų planai. Jei norite nakvoti – prašau, bet ryte – viskas, turėsite išeiti.

Lėtai ir ryžtingai Elizabeta Kostelo papurto galvą.

* Išskirtinis, svarbiausias eksponatas (pranc.).

– Bijau, kad tai neįmanoma, Polai. Dar pabūsiu, net jeigu jums tai nepatinka. Prižadu, būsiu pavyzdinga viešnia. Nekabinsiu vonioje apatinių drabužių. Nesipainiosiu jums po kojomis. Valgau labai mažai. Dažniausiai net nepastebėsite, kad esu. Tik retkarčiais paliesiu jūsų petį – kairį ar dešinį, kad nukreipčiau jus teisinga linkme.

– Kodėl turėčiau tam pritarti? O kas, jei atsisakysiu?

– Turėsite susitaikyti. Ne jums kalbėti.

14.

Tikra tiesa: Elizabeta Kostelo – pavyzdinga viešnia. Palinkusi virš kavos stalelio svetainės kampe, dabar jau tapusiame jos kampu, ji visą savaitgalį neatsitraukia nuo didelio rankraščio, kurį, matyt, recenzuoja. Valgyti jis jai nesiūlo, o ji ir neprašo. Retkarčiais nieko netarus pranyksta iš buto. Gali tik spėlioti, ką ji veikia: gal vaikštinėja šiaurinės Adelaidės gatvėmis, o gal sėdi kavinėje, kramsnoja prancūzišką ragelį ir stebi gatvės judėjimą.

Vieną kartą, kai ji dingsta, jis ieško to rankraščio, kad pažiūrėtų, kas ten parašyta, bet niekaip neranda.

– Ar turėčiau manyti, – sako jai sekmadienio vakarą, – kad į mano duris pasibeldėte norėdama mane ištyrinėti, o paskui tą medžiagą panaudoti savo knygoje?

Ji nusijuokia.

– Būtų taip paprasta, pone Reimentai.

– O kodėl turi būti nepaprasta? Man tai viskas paprasta. Juk jūs rašote knygą ir norite joje aprašyti mane? Ar tuo jūs užsiimate? Jei taip, kas tai per knyga ir ar jums neatrodo, kad pirmiausia turite gauti mano sutikimą?

Ji atsidūsta.

– Jeigu norėčiau *knygoje aprašyti jus*, kaip kad sakote, padaryčiau tai labai paprastai. Pakeisčiau jūsų pavardę ir keletą jūsų gyvenimo faktų, kad neapkaltintumėte manęs šmeižtu, – štai ir viskas. Tikrai dėl to nereikia čia su jumis gyventi. Aš juk sakiau: tai jūs, vyras su nesveika koja, atėjote pas mane.

Jam jau atsibodo klausytis, kad tai jis *atėjo* pas šią moterį.

– Ar jums nebūtų papraščiau pasinaudoti tuo, kuris ateitų pas jus mieliau nei aš? – sako jis kiek įmanoma sausesniu tonu. – Palikite mane ramybėje. Aš nesukalbamas, netrukus tuo įsitikinsite. Išeikite. Aš jūsų netrukdysiu. Manęs atsikračiusi, pajusite palengvėjimą. Kaip ir aš.

– O jūsų nederama aistra? Kur dar aš tokią rasiu?

– Mano aistra, kaip jūs ją vadinate, ne jūsų reikalas, ponia Kostelo.

Ji šaltai nusišypso, papurto galvą.

– Ne jums spręsti apie mano reikalus, – tyliai atsako.

Jo ranka spaudžia ramentą. Jei tai būtų tikras, senovinis ramentas, pagamintas iš uosio ar eukalipto, sunkus, ne aliumininis kaip šis, jis trenktų juo šitai senai raganai per galvą ir tol daužytų, kol ji griūtų negyva jam po kojomis, o kilimas permirktų jos krauju, ir tada jau kas bus, tas.

Skamba telefonas.

– Pone Reimentai? Čia Marijana. Kaip laikotės? Atsiprašau, kad neatėjau. Sunegalavau. Ateisiu rytoj, gerai?

Tai štai ką jos sugalvojo: ji sunegalavo.

– Žinoma, gerai, Marijana. Tikiuosi, jaučiatės geriau. Pasimatysime rytoj įprastu metu.

– Marijana rytoj grįžta į darbą, – praneša viešniai lyg tarp kitko. *Laikas jums išsinešdinti*: jis tikisi, kad užuominą suprato.

– Viskas gerai. Nesipainiosiu jai po kojomis.

Kai jis perveria ją savo žvilgsniu, tęsia toliau:

– Būgštaujate, kad ji mane palaikys jūsų drauge iš senųjų laikų? – ji linksmai nusišypso. – Nežiūrėkite į viską taip rimtai, Polai.

Kodėl Marijana nusprendė grįžti, paaiškėja iškart, vos jai peržengus durų slenkstį. Net nenusivilkusi palto, – lauke lyja, šiltas purškiantis lietus prisigėręs eukaliptų kvapo, – ji meta ant stalo blizgančią brošiūrą. Ant viršelio – pseudogotikinis pastatas, apsuptas žaliuojančių plotų; nuotraukoje – tvarkingas jaunuolis su marškiniais ir kaklaraiščiu sėdi prie kompiuterio, o toks pat tvarkingas bičiulis žvelgia jam per petį. *Velingtono koledžas: penki meistriškumo dešimtmečiai.* Jis nėra girdėjęs apie Velingtono koledžą.

– Dragas pasakė, kad mokysis čia, – sako Marijana. – Panašu, kad gera mokykla, kaip jūs manote?

Jis varto brošiūrą.

– „Mokymo įstaiga, priklausanti Velingtono koledžui Pembrukšyre, – skaito garsiai, – rengia jaunus žmones naujojo amžiaus iššūkiams... Užtikrinta karjera versle, mokslo ir technikos srityse, ginkluotose pajėgose.“ Kur jis yra? Kaip sužinojote apie šį koledžą?

– Kanberoje. Kanberoje jis randa naujų draugų. Jo draugai iš Adelaidės – negeri, traukia jį žemyn.

Ji ištaria „Adelaidė“ itališka maniera, kaip tartų žodį „spider“*. Iš Dubrovniko – tai tik pora žingsnių nuo Venecijos.

– Kur išgirdote apie Velingtono koledžą?

– Dragas viską apie jį žino. Ši mokykla maitina Ginkluotųjų pajėgų akademiją.

– Parūpina studentų akademijai.

– Taip, parūpina studentų akademijai, jiems taikoma pirmenybė.

Jis vėl varto brošiūrą. Paraiškos forma. Mokestis už mokslą. Jis žinojo, kad internatinės mokyklos labai brangios, tačiau vis tiek juodu ant balto išdėstyti skaičiai jį pribloškė.

– Kiek metų jis ten mokysis?

– Jei pradės nuo sausio, tai dvejus metus. Per dvejus metus baigs vidurinę, tada galės gauti stipendiją. Mokėti reikės tik dvejus metus.

– O Dragui patinka mokykla? Ar jis sutinka ten mokytis?

– Labai patinka. Jis nori ten važiuoti.

– Žinote, paprastai tėvai pirmiausia susipažįsta su mokykla, o tik paskui įsipareigoja. Pavaikščiokite po patalpas, pasikalbėkite su mokyklos vadovu, pajuskite tą vietą. Ar tikrai nemanote, kad jums, jūsų vyrui ir Dragui pirmiausia reikėtų nuvažiuoti į Velingtono koledžą?

Marijana nusivelka paltą – jis pasiūtas iš kažkokio peršviečiamo plastikinio audinio, labai praktiškas – ir pakabina jį ant kėdės. Jos oda švelnaus rausvo atspalvio. Nė pėdsako tos įtampos, tvyrojusios per paskutinį jų susitikimą.

– Velingtono koledžas, – sako ji. – Manote, Velingtono koledžas nori, jog ponas ir ponia Jokičiai iš Muno Paros atvyktų pažiūrėti, ar Velingtono koledžas tinka jų berniukui?

Jos balsas gana geraširdiškas. Jei čia kas ir sutrikęs, tai tik jis.

* Angl. k. žodis, tariamas [spaıd].

– Kroatijoje, pone Reimentai, mano vyras buvo garsus žmogus. Netikite? Jo nuotraukos visuose laikraščiuose. Miroslavas Jokičius ir mechaninė antis. Mechaninę antį, – dviem pirštais ji rodo ėjimo judesius ore, – rodė ir per televiziją. Jis vienintelis gali padaryti, kad mechaninė antis vaikšto, skleidžia garsus, kaip jūs sakote, kvaksi, lesa, – ji pastuksena sau į krūtinę, – ir taip toliau. Labai sena. Atvežė iš Švedijos. Atvežė į Dubrovniką 1680 metais iš Švedijos. Niekas nežino, kaip ją pataisyti. Paskui Miroslavas Jokičius puikiai ją pataiso. Viena savaitė, dvi savaitės, Kroatijoje jis tampa garsenybe. O čia, – ji pakelia akis į dangų, – kam čia tai rūpi? Australijoje niekas negirdėjo apie mechanines antis. Nežino, kas tai yra. Niekas negirdėjo apie Miroslavą Jokičių. Jis automobilių gamyklos darbininkas. Niekas, automobilių gamyklos darbininkas.

– Kažin, ar sutinku su jumis, – sako jis. – Automobilių gamyklos darbininkas nėra niekas. Nė vienas žmogus nėra niekas. Bet kokiu atveju, aplankysite jūs koledžą ar ne, iš Muno Paros jūs ar iš Timbuktu, manau, Velingtono koledžas labai mielai priglaus jūsų pinigus. Tad pirmyn ir teikite paraišką. Aš sumokėsiu. Tuoj pat išrašysiu čekį, kad galėtumėte sumokėti už paraiškos padavimo mokestį.

Va taip. Visai lengva. Jis įsipareigojo. Tapo krikštatėviu. Krikštatėvis – tai žmogus, kuris veda vaiką pas Dievą. Ar jis sugebės vesti Dragą pas Dievą?

– Gerai, – sako Marijana. – Pasakysiu Dragui. Jūs jį labai pradžiuginsite. – Ji nutyla. – O kaip jūs? Kaip koja? Neskauda? Ar atliekate pratimus?

– Viskas gerai, neskauda, – sako jis. Norėtų pasakyti: *Bet kodėl, Marijana, neatėjote į darbą ir nepranešėte? Kodėl mane palikote? Kažin, ar tai profesionalu? Lažinuosi, nenorėtumėt, kad ponia Pac apie tai sužinotų.*

Jis vis dar labai įsižeidęs, nori matyti bent šiokių tokių ženklų, kad Marijana atgailauja. Ir kartu jis apsvaigęs iš džiaugsmo, kad ji sugrįžo, taip pat susijaudinęs, kad atiduos tuos pinigus. Duodamas visada jaučiasi pakylėtas – jis puikiai save pažįsta. Tada norisi duoti dar daugiau. Tai kaip žaidimas kortomis. Galimybė pralaimėti jaudina. Pralaimėjimas po pralaimėjimo. Neatsargus, neapgalvotas kritimas.

Marijana, kaip įprasta, jau zuja – tvarkosi. Pradėjusi nuo miegamojo, pervelka patalynę. Bet ji jaučia, kaip jis į ją žiūri, jis tuo įsitikinęs, ji jaučia nuo jo sklindančią šilumą, glostančią jos šlaunis, krūtinę. Jį

visuomet rytais labai veikia Erotas. Jei per kokį nors stebuklą jis galėtų apkabinti Marijaną dabar, būdamas taip nusiteikęs, pakilimo akimirką, jis gali lažintis, kad nugalėtų visą jos dorumą. Bet, žinoma, tai neįmanoma. Tai neprotinga. Blogiau nei neprotinga, tai kvaila. Jam nereikia apie tai net galvoti.

Tada atsidaro vonios kambario durys ir į sceną žengia Kostelo, moteris su jo chalatu ir šlepetėmis. Ji šluostosi plaukus rankšluosčiu, ant galvos boluoja pliki odos lopai. Jis greitomis ją pristato:

– Marijana, tai ponia Kostelo. Ji šiek tiek čia pagyvens. Ponia Jokič.

Marijana jai ištiesia ranką, ir Kostelo ją iškilmingai paima.

– Pažadu nesipainioti jums po kojomis, – sako ji.

– Nesijaudinkite.

Po kelių minučių išgirsta, kaip trakšteli lauko durų užraktas. Per langą jis stebi, kaip Kostelo eina gatve tolyn link upės. Ji užsidėjusi šiaudinę skrybėlę – jis atpažįsta, kad tai jo skrybėlė, kurios daug metų nenešiojo. Kur ji ją rado? Ar rausėsi jo spintoje?

– Graži moteris, – sako Marijana. – Ar ji jūsų draugė?

– Draugė? Ne, ne visai, tik pažįstama. Ji turi reikalų mieste, tad pagyvens keletą dienų.

– Puiku.

Atrodo, Marijana skuba. Paprastai rytais ji pirmiausia pasirūpina jo koja ir vadovauja mankštai. Bet šiandien ji nė neužsimena apie mankštą.

– Turiu eiti. Šiandien ypatinga diena. Reikia paimti Liubą iš darželio, – sako. Iš krepšio ištraukia šaldytą apkepą su įdaru.

– Gali būti, po pietų grįšiu. Štai, šis bei tas nupirkau jums priešpiečiams. Palieku čekį, sumokate vėliau.

– Šio bei to, – pataiso ją.

– Šio bei to, – sako ji.

Vos jai spėjus išeiti, spynoje trakšteli raktas ir pro duris įžengia Elizabeta Kostelo.

– Nupirkau vaisių, – praneša. Padeda plastikinį maišelį ant stalo. – Manau, laukia rimta apklausa. Kaip manote, ar Marijana susidoros?

– Apklausa?

– Dėl koledžo. Jie norės pasikalbėti su berniuku ir jo tėvais, bet labiau su tėvais, kad įsitikintų, jog pasirinkimas teisingas.

– Priėmimo paraišką teikia Dragas, o ne jo tėvai. Jei Velingtono koledžo vadovybė turi proto, tai Dragą ji pasitiks išskėstomis rankomis.

– O jeigu jie tėvų tiesiai paklaus, kaip šie rengiasi sumokėti tuos nežmoniškus mokesčius?

– Parašysiu jiems laišką. Laiduosiu. Padarysiu viską, ko reikės.

Lėkštėje ant kavos stalelio ji stato mažą vaisių piramidę – iš abrikosų, nektarinų, vynuogių.

– Tai nuostabu, – sako. – Aš taip džiaugiuosi pasitaikiusia galimybe jus geriau pažinti. Jūs įkvepiate mane tikėti.

– Įkvepiu tikėti? Niekas anksčiau man to nėra sakęs.

– Taip, jūs vėl įkvepiate mane tikėti. Neturėtumėte imti į galvą to, ką sakiau apie jus ir ponią Jokič. Kai pamatai, kaip kažkas išgyvena tikrą, senovišką meilę, sutrinki – štai ir viskas. Lenkiuosi prieš jus.

Ji nustoja dėlioti vaisius ir be ironijos šiek tiek palenkia galvą.

– Tačiau, – tęsia ji, – atminkite, kad reikia įveikti dar vieną kliūtį – Miroslavą. Negalime būti tokie tikri, kad Miroslavas sutiks leisti savo sūnų į tokią brangią internatinę mokyklą, kuri yra už tūkstančio mylių. Arba kad jis panorės, jog piniginius įsipareigojimus prisiimtų vyras, kurį jo žmona lanko šešis kartus per savaitę, vyras be kojos. Ar jau galvojote, ką darysite su Miroslavu?

– Būtų kvaila atsisakyti. Jis čia niekuo dėtas. Tai susiję tik su jo sūnumi, jo sūnaus ateitimi.

– Ne, Polai, netiesa, – švelniai sako ji. – Nuo sūnaus – prie žmonos, nuo žmonos – prie jo, štai taip tiesiasi gijos. Jūs paliečiate jo išdidumą, jo vyrišką garbę. Anksčiau ar vėliau turėsite susitikti su Miroslavu. Ką pasakysite, kai ta diena ateis? „Aš tik bandau padėti?“ Ar taip sakysite? Kažin, ar bus gerai. Gerai bus tik tiesa. O tiesa yra ta, kad jūs nesistengiate padėti. Priešingai, jūs kaišiojate pagalius į Jokičių šeimos ratus. Stengiatės suartėti su ponia Jokič. Be to, atplėšti nuo pono Jokičiaus jo vaikus ir padaryti juos savais – vieną, du, netgi tris. Nepavadinčiau to draugiškumu. Ne, kiek matau, jūs nesate Miroslavo draugas. Vargu ar Miroslavas bus jums malonus, bet ar galite jį tuo kaltinti? Tai ką jūs darysite su Miroslavu? Turite pagalvoti. Turite *pagalvoti*, – ji piršto galu pabaksnoja sau į kaktą. – Ir jeigu galvodamas prieisite aklagatvį, o aš manau, kad prieisite, galiu pasiūlyti jums alternatyvą.

– Kokią alternatyvą?

– Alternatyvą visai šiai painiavai, kurioje atsidūrėte ir jūs, ir Jokičiai. Pamirškite ponią Jokič, atsikratykite įkyrių minčių apie ją. Mintimis grįžkite į praeitį. Ar pamenate tą paskutinį kartą, kai lankėtės ligoninės osteopatijos skyriuje? Ar prisimenate moterį su tamsiais akiniais lifte? Su vyresne palydove? Žinoma, atsimenate. Ji padarė jums įspūdį. Net aš tai pastebėjau. Gyvenime, Polai, nieko nevyksta atsitiktinai, tai jums pasakys kiekvienas vaikas. To mus moko romanai, būna tokių pamokomų istorijų. Nebeskaitote romanų? Be reikalo. Vertėtų paskaityti.

Leiskite trumpai papasakoti apie tą moterį su tamsiais akiniais. Ji, deja, akla. Neteko regėjimo prieš metus dėl piktybinio naviko, auglio. Viena akis buvo išoperuota, kita taip pat nustojo matyti. Iki šios nelaimės ji buvo graži arba bent jau labai patraukli. Šiandien, deja, atstumianti, kiek atstumiantys yra visi akli žmonės. Niekas nežiūri jai į veidą. Tiksliau, kiekvienas atidžiai nužiūri, o tada pasibjaurėjęs nusuka akis. Žinoma, šio pasibjaurėjimo ji nemato, tačiau, be abejonės, jaučia. Ji jaučia atidžius kitų žmonių žvilgsnius, jie tarsi graibo pirštais – grybšteli ir atsitraukia.

Niekas jos neperspėjo, kaip bloga būti aklai, blogiau, nei ji galėjo įsivaizduoti. Ją apėmusi neviltis. Per keletą mėnesių ji tapo pasibaisėjimo objektu. Negali būti viešumoje, kur visi į ją žiūri. Ji nori pasislėpti. Nori numirti. Ir kartu – nieko negali sau padaryti – ji apnikta nelemtų geidulių. Dabar jos laikas – kaip moteris ji žydi; apimta aistros garsiai aimanuoja, diena iš dienos – kaip karvė ar kiaulaitė, atėjus metui poruotis.

Ar mano pasakojimas jus stebina? Manote, kad tai tik išgalvota istorija? Ne. Ta moteris egzistuoja, jūs ją matėte savo dviem akimis, jos vardas Mariana. Šis iš pažiūros ramus pasaulis, kuriame gyvename, pilnas baisybių, Polai, kokių dažnai ir nesusapnuosi. Pavyzdžiui, vandenyno gelmės, jūros dugnas, – tai, kas ten dedasi, pranoksta bet kokią vaizduotę. Mariana trokšta ne užuojautos, tuo labiau ne garbinimo, ji trokšta meilės visu savo fiziniu pavidalu. Ji nori būti tokia, kokia buvo anksčiau, bent akimirką, kaip ir jūs norite būti toks, kaip anksčiau. Aš jums sakau: kodėl nepasižiūrėjus, kas judviem su Mariana išeitų, – ji akla, jūs raišas? Leiskite apie Marianą pasakyti dar vieną dalyką. Mariana jus pažįsta. Taip, ji jus pažįsta. Jūs pažįstami. Ar tai žinote?

Skaito lyg iš jo dienoraščio. Atrodo, lyg jis turėtų dienoraštį, o ši moteris kasnakt įsėlintų į jo butą ir skaitytų jo paslaptis. Bet nėra jokio dienoraščio – nebent rašytų sapnuose.

– Jūs klystate, ponia Kostelo, – sako jis. – Moterį, apie kurią kalbate ir vadinate Mariana, mačiau tik vieną kartą, ligoninėje, kur ji dėl suprantamų priežasčių negalėjo manęs matyti. Taigi, ji negali būti mano pažįstama, mes visai nepažįstami.

– Taip, gal aš klystu, gali būti. O gal klystate jūs? Gal Mariana grįžo iš jūsų jaunystės, iš tų laikų, kai abu buvote jauni, sveiki ir gražūs, o dabar jūs tiesiog tai pamiršote. Jūsų profesija – fotografas, argi ne? Gal kada nors anksčiau jūs ją fotografavote, ir atsitiko taip, kad visą savo dėmesį skyrėte atvaizdui, kurį gaminote, o ne jai, to atvaizdo šaltiniui.

– Galbūt. Bet atmintimi aš nesiskundžiu ir neatsimenu, kad taip būtų nutikę.

– Ką gi, nesvarbu, ar jūs seni draugai, ar ne. Kodėl nepasižiūrėjus, kas judviem su Mariana išeitų? Atvejis tikrai ypatingas, todėl aš pati suorganizuosiu susitikimą. Jums tereikia palaukti ir pačiam pasirengti. Neabejokite, jei turite ką pasiūlyti, aš jai perduosiu, ir ji galės ateiti neprarasdama savigarbos. Ir paskutinis dalykas. Leiskite patarti: jeigu jūs prieisite iki to, tegul tai vyksta tamsoje. Jai tai bus malonu. Įsivaizduokite, kad jūsų lova – tai urvas. Prasidėjo audra, mergelė medžiotoja įeina ieškodama priedangos. Ji ištiesia ranką ir paliečia kitą ranką – jūsiškę. Ir taip toliau.

Jis turėtų kaip nors aštriai atsikirsti, bet negali, tarsi būtų apsvaigintas narkotikais arba apkvailintas.

Dabar pakalbėkime apie tą epizodą, kurio, kaip sakote, neprisimenate, – tęsia Kostelo, – apie tą dieną, kai jūs ją gal fotografavote, o gal ir ne. Pasakysiu tik vieną dalyką: nebūkite toks įsitikinęs. Sužadinkite atmintį, ir pats nepatikėsite, kokie vaizdai iškils į paviršių. Bet tiek to, nespausiu jūsų. Sukurkime jūsiškę istoriją ir sakykime, kad matėte ją tik sykį lifte. Tik vienas žvilgsnis, bet jo užteko geismui uždegti. Kas galėtų kilti iš jūsų geismo ir jos poreikio? Didžiulė, visa uždeganti aistra? Paskutinis didelis rudeninis gaisras? Nagi, pažiūrėkime. Viskas yra jūsų rankose, jūsų ir jos. Ar mano pasiūlymas priimtinas? Jei taip, sakykite taip. Arba, jeigu esate per daug sutrikęs, tiesiog linktelėkite. Taip?

Kaip jau sakiau, jos vardas Mariana – be „j“. Nieko negaliu padaryti. Ne mano galioje keisti vardus. Jei norite, galite ją kol kas vadinti kitu vardu – kaip nors meiliai, Brangiąja ar Kačiuku, ar dar kaip nors. Ji buvo ištekėjusi, tačiau po likimo smūgio, apie kurį kalbėjau, jos santuoka

žlugo, kaip ir visa kita. Jos gyvenimas labai netvarkingas. Šiuo metu ji gyvena su savo motina – su ta moterimi, kurią matėte, su ta sene.

Kol kas faktų pakanka. Visa kita galite išgirsti iš jos pačios lūpų. Be „j". Kitados ji buvo kiaulių augintojo dukra. Jos drabužiai netvarkingi, kaip ir visa kita jos gyvenime, bet į tai galima nekreipti dėmesio, nes kas gi netyčiom nesuklystų, rengdamasis tamsoje.

Nerimastinga, bet švari. Po operacijos, labai subtilios operacijos, visiškai nepanašios į didžiąją amputacijos skerdyklą, ji ėmė liguistai rūpintis švara, savo kvapu. Kai kuriems akliesiems taip nutinka. Jums dėl jos taip pat geriau būti švariam. Atleiskite, jei kalbu šiurkščiai. Gerai nusiprauskite. Visas nusiprauskite. Ir meskit šalin šią liūdną miną. Netekti kojos – ne tragedija. Priešingai, netekti kojos – juokinga. Netekti bet kurios atsikišusios kūno dalies – juokinga. Juk šia tema tiek prijuokauta. Buvo senis toksai vienakojis, / Prašė išmaldos net išsižiojęs. Ir taip toliau.

Štai ką patarčiau, Polai: metai pralekia kaip viena diena. Tad džiaukitės, kol esate pačiame jėgų žydėjime. Dabar pats laikas, nors taip ir nemanote.

Ta kita Marijana, slaugytoja, buvo ne mano idėja – jeigu jūs taip galvojate. Tokie dalykai nepasiduoda sistemai. Marijaną iš Dubrovniko, jūsų nederamą aistrą, atvedė jūsų draugė ponia Pac. Neturiu su tuo nieko bendra.

Jūs nežinote, kaip mane vertinti, ar ne? Manote, kad esu tikra nelaimė. Dažniausiai manote, kad šneku nesąmones ir viską išsigalvoju. Pastebėjau, kad dar nemaištaujate, kol kas dar ne. Jūs pakenčiate mane, nes viliatės, kad aš viską mesiu ir išeisiu. Nemėginkite neigti to, kas parašyta jūsų veide, – visi tai mato. Jūs – Jobas, o aš – vienas iš jūsų nepelnytų vargų, moteris, kuri neatstoja, prikūrusi begalę planų, kaip išgelbėti jus nuo jūsų paties, ple ple ple, o jūs tetrokštate ramybės.

Taip neturi būti, Polai. Kartoju: tai ne mano, o jūsų istorija. Tą akimirką, kai nuspręsite prisiimti atsakomybę, aš išnyksiu. Daugiau nieko iš manęs neišgirsite; atrodys, lyg manęs nė nebuvo. Šis pažadas skirtas ir jūsų naujajai draugei Marianai. Aš pasitrauksiu, o judu būsite laisvi spręsti, kaip gelbėsitės. Pagalvokite, kaip sėkmingai pradėjote. Niekas taip nebūtų pritraukęs kitų dėmesio, kaip ta nelaimė Magil Roude, kai jaunasis Veinas į jus įvažiavo ir nuskraidino oru *lyg katiną*. Ir nuo

tada – toks liūdnas kritimas žemyn! Lėtyn ir lėtyn, dabar beveik sustojote, įstrigote tvankiame bute su prižiūrėtoja, kuri galėtų ir labiau jumis pasirūpinti. Bet nebijokite. Mariana turi galimybių: tas jos nuniokotas veidas ir ją graužiantis geidulys. Mariana – tikra moteris. Tik kyla klausimas, ar tokio vyro jai pakanka?

Atsakykite man, Polai. *Pasakykite* ką nors.

Tarsi jūros mūša, dūžtanti jam į pakaušį. Iš tikrųjų, jis galėjo jau būti prapuolęs už borto, gelmių srovių tampomas į visas puses. Pliaukši vanduo, jis ilgainiui nutrauks nuo jo kaulų paskutinį mėsos gabalėlį. Jo akių perlai, jo kaulų koralai.

15.

Skambina Marijana. Ji dar nepratarė nė žodžio, o jis jau žino, ką pasakys: jai labai gaila, bet šiandien negalėsianti ateiti. Kilo problemų su dukterimi. Ne, ne su Liubica, su Blanka.

– Ar galiu kuo padėti? – klausia jis.

– Ne, niekas negali padėti, – ji atsidūsta. – Rytoj būtinai ateisiu, gerai?

– Rūpesčiai dėl dukters, – mąsto Elizabeta Kostelo. – Įdomu, kas per rūpesčiai. Na, ką gi, nėra to blogo, kas neišeitų į gera. Mano minėtoji moteris, Mariana, akloji – vis negalite jos išmesti iš galvos, ar ne taip? Neapsimetinėkite, Polai, aš skaitau jus kaip knygą. Taip jau nutiko, kad Mariana šiandien laisva. Nenusitveria, ką veikti. Penktą valandą ateikite į kavinę ant kampo, man atrodo, ji vadinasi „Alfredo kavinė“, ir aš ją atvesiu pas jus. Pasipuoškite, nors ji ir nemato. Aš ją atvesiu, tada atsisveikinsiu. Neklausinėkite, kaip man tai pavyksta, tai ne stebuklas, tiesiog man pavyksta.

Kostelo nebuvo visą pusdienį. Pusę penkių, kai jis jau beeinąs iš buto, ji grįžta uždususi.

– Planai keičiasi, – sako. – Mariana laukia apačioje. Jai nepatiko mintis susitikti „Alfredo kavinėje“. Labai jau, – šnirpščia suirzusi, – labai jau sudėtinga asmenybė. Ar galiu pasinaudoti jūsų virtuve?

Ji grįžta iš virtuvės nešina dubenėliu, pilnu lyg kremo ar ko panašaus.

– Tai tik miltų ir vandens košelė. Užtepsime jums akis. Nebijokite, tai nepakenks. Kodėl reikia užtepti akis? Nes Mariana nenori, kad ją

pamatytumėte. Ji reikalauja. Pasilenkite. Nejudėkite. Nemirksėkite. Kad laikytųsi – citrinos lapelis ant kiekvienos akies. Kad laikytųsi – užrišime ant akių nailoninę kojinę, ji švariai išskalbta, prisiekiu. Galėsite nusiimti, kai tik panorėsite. Bet nepatarčiau... Tikrai, nepatarčiau.

Štai ir viskas. Atsiprašau, kad taip sudėtinga, bet tokie jau mes, žmonės, esame – sudėtingi, kiekvienas savaip. Dabar, jei pasėdėsite ir palauksite, aš pakviesiu jūsų Marianą. Ar jaučiatės esąs pasirengęs? Tikrai? Gerai. Nepamirškite, turite jai sumokėti. Toks susitarimas, tik taip ji gali išlaikyti savigarbą. Koks sujauktas pasaulis, ar ne? Bet kito nėra. Kai tik ją atvesiu, dingsiu ir leisiu jums abiem geriau pažinti vienas kitą. Grįšiu rytoj, o gal net poryt. Viso gero. Nesijaudinkite dėl manęs. Aš vėtyta ir mėtyta.

Ji išeina. Jis stovi atsigręžęs į duris, remdamasis į savo rėmą. Iš laiptinės ataidi tylūs balsai. Vėl spragteli durų užraktas.

– Aš čia, – sako jis tamsoje. Nors tai neįtikėtina, jo širdis daužosi it patrakusi.

Prisilietimas, šlamesys. Ant akių uždėtų drėgnų lapų kvapas užgožia visus kitus kvapus. Kažkas spaudžia vaikščiojimo rėmą – jis jaučia rankomis.

– Mano akys užmerktos, užteptos, – sako jis. – Aš nepratęs nieko nematyti, turėkite kantrybės.

Maža, lengva ranka liečia jo veidą, stabteli. *Velniai nematė*, – galvoja ir pasisukęs bučiuoja ranką. – *Žaiskime iki galo*.

Pirštai trumpai nukirptais nagais tyrinėja jo lūpas. Per citrinos kvapo šydą jis vos užuodžia vilną. Pirštai slysta jo pasmakre; užtinka raištį ant akių, perbraukia plaukus.

– Noriu išgirsti jūsų balsą, – sako jis.

Ji atsikosti, ir jau iš aukšto, aiškaus tono jis gali suprasti, kad tai ne Marijana Jokič: tai lengvesnė, labiau orinė būtybė.

– Būtų geriausia, jeigu padainuotumėt, – sako. – Galima sakyti, esame scenoje, net jei niekas mūsų ir nestebi.

Net jei niekas mūsų ir nestebi. Bet tam tikra prasme juos stebi, jis įsitikinęs, jaučia savo pakaušiu.

– Kas čia? – klausia švelnus balsas, ir jis jaučia lengvai sukiojamą vaikščiojimo rėmą. Akcentas – ne australietiškas ir ne angliškas. Kro-

atė? Dar viena kroatė? Tikrai ne; žemėje tikrai nėra tiek daug kroatų. Be to, kas ir būtų, jei vorele, vienas paskui kitą čia pradėtų eiti kroatai?

– Tai aliuminio rėmas, dar vadinamas vaikštyne. Netekau kojos. Man atrodo, kad rėmas mažiau vargina nei ramentai.

Tada jam topteli, kad rėmas gali pasirodyti kaip kliūtis.

– Leiskite, padėsiu jį į šalį.

Jis padeda rėmą ir atsisėda ant sofos.

– Gal atsisėsite šalia? Už žingsnio ar poros priešais jus stovi sofa. Bijau, kad negalėsiu jums padėti, nes mūsų bendra draugė ponia Kostelo užrišo man ant akių raištį. Ji turės atsakyti į daug klausimų, ta ponia Kostelo.

Jis kaltina ponią Kostelo dėl raiščio ir dėl daugelio kitų dalykų, bet raiščio dar nenusiriša, neapnuogina savo regėjimo.

Šlamėdama (koks jos drabužis gali kelti tiek triukšmo?) moteris atsisėda šalia jo – tiesą sakant, atsisėda jam ant rankos. Akimirką, kol ji nepasikelia ir jis neištraukia rankos, ji kuo vulgariausiai atsiduria po jos užpakaliu. Moteris nėra stambi, tačiau užpakalis didelis – didelis ir minkštas. Juk aklieji nėra aktyvūs, jie nevaikšto, nebėgioja, nevažinėja dviračiu. Energija kaupiasi, nėr kur jos išlieti. Nenuostabu, kad ji tokia nerami. Nenuostabu, kad ji pasiruošusi akis į akį susitikti su svetimu vyru.

Dabar, kai jo rankos laisvos, jis gali ją paliesti, kaip ji lietė jį. Bet ar jis šito nori? Ar jis nori tyrinėti tas akis ir viską aplinkui? Ar jis nori – koks tas žodis – išsigąsti? Išgąstis gali susukti vidurius, atimti vyriškumą, priversti balti ir drebėti. Ar galima išsigąsti to, ko nematai, bet užčiuopi pirštų galiukais, netgi jo, naujoko aklųjų pasaulyje, pirštų galiukais?

Nedrąsiai ištiesia ranką. Apčiuopia daugybę kažkokių kietų daikčiukų – burbulai, virvelės, karoliukai, apsiūti medžiaga. Jos kaklas, čia turbūt jos korsetas. Per colį aukščiau – jos smakras. Jis tvirtas, smailas; tada nedidelis žandikaulis, tada prasideda plaukai, jo nuomone, tamsūs kaip ir jos oda; tada kažkas kieta – auskaras. Ji užsidėjusi akinius, dengiančius dalį skruostikaulių, tikriausiai tuos pačius tamsius akinius, kaip lifte.

– Jūsų vardas Mariana – taip sakė ponia Kostelo.

– Mariana.

Jis sako *Mariana*, ji sako *Mariana*, bet tai nėra tas pats vardas. Jo *Mariana* dar vis su *Marijanos* atspalviais: jo sunkesnė nei jos, kietesnė. Apie jos *Marianą* galėtų pasakyti, kad ji yra skysto pavidalo, žėrinti; lėtesnė už gyvsidabrį, greitesnė už vandens tėkmę, toks vinguriuojantis upelis. Tai štai ką reiškia būti aklam: turi pasverti kiekvieną žodį, kiekvieną garsą, ieškoti atitikmens – ar tai nepanašu (*vinguriuojantis upelis*) į prastą poeziją?

– Ne prancūziškasis *Marianne?*

– Ne.

Ne. Ne prancūziškas. Gaila. Prancūzija gali būti kažkas jiems abiem bendra, kaip antklodė, kuria galėtų užsikloti abu.

Miltų ir vandens košelė stebėtinai veiksminga. Nors jo vyzdžiai tikriausiai labai išsiplėtę, jis gyvena visiškos tamsos pasaulyje. Kaip Kostelo tai šovė į galvą? Perskaitė knygoje? Rado senovinį receptą?

Pirštais, skendinčiais jos lengvai garbanotuose plaukuose, jis traukia ją prie savęs, ir ji pasiduoda. Jos veidas prisispaudžia prie jo veido, tamsūs akiniai taip pat, tačiau jos kumščiai pakelti – du bumbulai, neleidžiantys jai krūtine priglusti prie jo.

– Ačiū, kad atėjote, – sako jis. – Ponia Kostelo užsiminė apie jūsų bėdas. Labai gaila.

Ji neatsako. Jis pajunta, kaip jos kūną supurto lengvas drebulys.

– Visai nereikia, – pradeda nežinodamas, ką pasakys toliau. Ko reikia ir ko nereikia? Daryti ką nors dėl to, kad jie yra vyras ir moteris; daryti ką nors pasiduodant geiduliui – čia Kostelo terminas. Bet tarp jų, kaip vyro ir moters, ir geidulio patenkinimo žioji tikra praraja. – Visai nereikia, – vėl sako, – laikytis kokio nors scenarijaus. Nereikia daryti to, ko nenorime daryti. Mes esame laisvi.

Ji vis dar dreba, dreba ar virpa kaip paukštelis.

– Prisislinkite arčiau, – sako jis, ir ji paklusniai priglunda. Tikriausiai jai labai sunku. Jis privalo jai padėti, jie abu įmesti į tą patį katilą.

Virvelės, karoliukai ir burbulai prie jos kaklo – tik puošmena. Suknelė atsegama užtrauktuku nugaroje, kuris paslaugiai tęsiasi iki pat liemens. Jo pirštai lėti ir nevikrūs. Jei ji būtų kiek ilgiau pasėdėjusi, pirštai būtų sušilę. Gyvos būtybės šiluma. Apie liemenėlę gali pasakyti tik tiek: ji gerai pasiūta, standi – būtent tokia, jo nuomone, tiktų karmelitėms. Didelės krūtys, didelis užpakalis, nors šiaip liek-

na. Mariana. Ji čia atėjo, pasak Kostelo, ne iš užuojautos jam, bet dėl savęs. Dėl to, kad negali numalšinti savo troškulio. Dėl savo veido, nuniokoto veido – jis buvo įspėtas į jį nežiūrėti, netgi neliesti, nes gali pavirsti ledu.

– Siūlau daug nekalbėti, – sako jis. – Tačiau vieną aplinkybę turiu paminėti praktiniais sumetimais. Nuo pat nelaimės neturėjau tokio pobūdžio patirties. Man reikia šiokios tokios pagalbos.

– Žinau. Ponia Kostelo sakė.

– Ponia Kostelo vis tiek nežino. Ji negali žinoti to, ko aš nežinau.

– Taip.

Taip? Ką reiškia *taip*?

Jis labai abejoja, kad kada nors fotografavo šią moterį vieną. Jei taip, nebūtų jos pamiršęs. Galbūt ji fotografavosi su grupe tuo metu, kai jis mokyklose darydavo grupines nuotraukas – taip gali būti; bet ne viena. Jo atmintyje likęs atvaizdas – tik tos, kurią sutiko lifte, ir tos, kurią atrado jo pirštai. Jis jai tikriausiai tėra pojūčiais gautų duomenų kratinys: jo šaltos rankos; jo šiurkšti oda; jo gergždžiantis balsas; ir kvapas, galbūt ne itin malonus jos jautrioms šnervėms. Ar iš to ji pajėgs susikurti vyro atvaizdą? Ar šis atvaizdas atitinka jos susikurtąjį? Kodėl ji, nieko nematydama, sutiko ateiti? Panašu į primityvų biologijos eksperimentą – lyg suvestum skirtingas rūšis ir žiūrėtum, ar jos poruosis, pavyzdžiui, lapė ir banginis, svirplys ir mažoji beždžionėlė.

– Štai pinigai, – sako jis. – Padedu juos voke ant stalelio. Keturi šimtai penkiolika dolerių. Ar tinka?

Jis jaučia, kad ji linkteli.

Praeina minutė. Daugiau nieko nenutinka. Ko laukia vienakojis vyriškis ir pusnuogė moteris? Kol spragtelės fotoaparatas? Australijos gotika. Matilda ir jos vyrukas, visą gyvenimą sukęsi valso žingsniu, paskutinį kartą pozuoja fotografui; jie sudilo, jų kūno dalys vis krenta ir krenta.

Moteris nenustoja drebėti. Tiesą sakant, jis gali prisiekti, kad ji užkrėtė ir jį: ranka šiek tiek virpa, nors gal ir dėl amžiaus, bet iš tikrųjų yra ir dar kažkas – baimė ar laukimas (bet ko?).

Jei jie žada tęsti tai, už ką jai sumokėta, už ką ji gavo atlygį, ji turi nugalėti savo drovumą ir žengti toliau. Ją įspėjo dėl jo nesveikos kojos, apskritai dėl nepatikimo judėjimo mechanizmo. Kadangi jam bus

sunku užgulti moterį, būtų geriausia, jeigu ji jį užgultų. Kol ji bandys tai padaryti, jam teks susidoroti su savomis problemomis, visai kitokiomis problemomis. Galbūt aklieji supranta grožį savaip – per lytėjimą. Neregių pasaulyje jis kol kas juda tik apgraibomis. Jam sunku įsivaizduoti grožį, kurio nemato. Epizodas lifte, kai jo dėmesį patraukė ir senoji moteris, ir ji, liko jo atmintyje labai miglotas. Kai bando plačiabrylę skrybėlę, tamsius akinius, nusukto veido kontūrą suderinti su sunkiomis krūtimis ir plačiais, nenatūraliai minkštais sėdmenimis, panašiais į skysčio pripildytus balionus, jam niekaip nepavyksta. Iš kur jam žinoti, kad jie tos pačios moters?

Jis bando švelniai prisitraukti moterį prie savęs. Ji nesipriešina, tačiau nusuka veidą, gal nenori atkišti lūpų, o gal nenori jam leisti nuimti jai akinius ir išsiaiškinti, kas yra už jų – ji to nenori, nes visiems žinoma, kad bet koks luošumas žmonėms kelia nerimą.

Kada ji neteko regėjimo? Ar padoru to klausti? Ar padoru paskui pereiti prie kito klausimo: ar ją kas nors mylėjo jau po to? Gal ši patirtis jai leido suprasti, kad jos tuščios akiduobės užmuša vyro geismą?

Erotas. Kodėl grožis iškart pažadina Erotą? Kodėl bjaurumas užgniaužia geismą? Gal susidūrimas su grožiu mus pakylėja, padaro geresnius, o gal mes tobulėjame, kai apkabiname ligotą, luošą, atgrasų žmogų? Kas per klausimai! Ar ne todėl Kostelo juos suvedė: ne tam, kad kūno dalių netekę vyras ir moteris vaidintų vulgarią komediją, iš visų jėgų stengdamiesi susijungti, bet tam, kad sekso reikalams pasibaigus jie galėtų filosofuoti, gulėdami vienas kito glėbyje kalbėtis apie grožį, meilę ir gėrį?

Kažkaip, tarp viso to – susierzinimo, varžymosi, dvejonių, filosofavimo, ką jau kalbėti apie jo pastangas atlaisvinti veržiantį kaklaraištį (kam, po galais, jis tą kaklaraištį užsirišo?), – kažkaip, nevikriai, bet ne taip jau visai nevikriai, droviai, bet ne taip jau droviai, kad jaustųsi suparalyžiuoti, jiems tai pavyksta – atlikti lytinį aktą, kuriam jie norom nenorom įsipareigojo, nors tai ir ne *toks* lytinis aktas bendrąja prasme, tačiau vis tiek bent šioks toks lytinis aktas, ir nepaisant vieno nupjautos kojos, o kitos sužalotų akių, jis vyksta gana sklandžiai nuo pradžios iki vidurio ir pabaigos, galima sakyti, nuosekliai, kaip įprasta.

Kostelo pasakojime apie Marianą didžiausią nerimą jam kėlė užuominos apie Marianos kūne siautėjantį alkį ar troškulį. Jam niekada

nepatiko saiko stoka, nepadorumas, laukiniai judesiai, dejonės, riksmai ir šauksmai. Bet Mariana, regis, moka susivaldyti. Kad ir kas vyktų jos viduje, ji to neišleidžia į išorę; vos jiems baigus, ji greitai viską sutvarko, kad būtų daugiau ar mažiau padoru. Apie siautėjantį troškulį ar alkį jam liudija tik neįprasta, bet maloni šiluma pačiose jos kūno gelmėse – lyg jos įsčios, o galbūt širdis, degtų sava ugnimi.

Nors sofa ne itin tinka lytiniams santykiams ir po jų apimančiai filosofinei nuotaikai, nors be antklodės jie greitai sušąla, nėra nė minties apgraibom nusigauti į tam tinkamą lovą miegamajame.

– Mariana, – taria jis, skanaudamas šį vardą liežuviu, skanaudamas be „j“, – žinau, kad toks yra jūsų vardas, bet ar žmonės taip jus vadina? Nėra jokio kito vardo?

– Mariana. Būtent taip. Kito nėra.

– Labai gerai, – atsako. – Mariana, ponia Kostelo sako, kad mudu buvome susitikę anksčiau. Kada tai buvo?

– Seniai. Jūs mane fotografavote. Buvo mano gimtadienis. Neatsimenate?

– Neatsimenu ir negaliu prisiminti, nes nežinau, kaip jūs atrodote. Ir jūs negalite manęs prisiminti, nes nežinote, kaip aš atrodau. Kur buvo fotografuota?

– Jūsų studijoje.

– O kur buvo ta studija?

Ji tyli.

– Tai buvo taip seniai, – pagaliau sako. – Aš neatsimenu.

– Kita vertus, mūsų keliai susikirto visai neseniai. Mes kartu važiavome liftu karališkojoje ligoninėje. Ar ponia Kostelo apie tai užsiminė?

– Taip.

– Ką dar ji sakė?

– Tik tai, kad jūs vienišas.

– Vienišas. Kaip įdomu. Ar ponia Kostelo yra jūsų artima draugė?

– Ne, ne artima.

– Tai kas ji jums?

Ilgalaikė tyla. Jis glosto ją per drabužius, aukštyn žemyn, šlaunis, šonus, krūtinę. Koks malonumas ir kaip netikėta vėl laisvai liesti moters kūną, net jei jos ir nematai!

– Ji tiesiog atėjo pas jus? – klausia jis. – Taip ji atėjo ir pas mane.

Jis pajunta, kaip ji lėtai purto galvą.

– Kaip jūs manote, ar ji nebando mudviejų suvesti į porą? Pavyzdžiui, savo malonumui? Luošys veda aklą.

Ši pastaba – tik noras pajuokauti, tačiau jis pajunta, kaip ji įsitempia. Išgirsta, kaip prasiveria jos lūpos, išgirsta, kaip ji gurkteli ir staiga pradeda verkti.

– Atsiprašau, – sako jis. Ištiesęs ranką paliečia jos skruostą. Jis visas šlapias. Na, mano jis, ji bent turi ašarų latakus. – Iš tikrųjų, labai atsiprašau. Bet esame suaugę žmonės, tai kodėl leidžiame kažkam, beveik nepažįstamam, reguliuoti mūsų gyvenimą? Štai ko aš klausiu pats savęs.

Ji aikteli – tikriausiai juokiasi, paskui tas juokas virsta rauda. Sėdi šalia jo pusnuogė, graudžiai verkia ir purto galvą į šalis. Dabar tikrai metas nusirišti raištį, nusivalyti tą mėšlą nuo akių ir pažiūrėti, kaip ji atrodo. Bet jis to nedaro. Laukia. Delsia. Atidėlioja.

Ji išsipučia nosį į nosinaitę, kurią, atrodo, atsinešė su savimi, ir atsikosti.

– Maniau, kad jūs to norite.

– Taip ir yra, jūs tikrai neklystate, taip ir yra. Vis dėlto ši idėja atėjo į galvą mūsų draugei Elizabetai. Pirminis impulsas. Ji parengia instrukcijas, mes vykdome. Netgi tada, kai niekas nemato, kad tikrai vykdome.

Mato. Blogas žodis, bet tebūnie. Ji turėtų būti pripratusi, kad žmonės sako „mato“, kai nori pasakyti visai ką kita.

– Jei tik, – tęsia jis, – jos nėra kambaryje ir ji visko nestebi ir netikrina.

– Ne, – sako Mariana, – čia daugiau nieko nėra.

Čia nieko nėra. Ji tikriausiai teisi: būdama akla yra pratusi subtiliau jausti gyvųjų buvimą. Ir vis tiek jo neapleidžia jausmas, kad vos nuleidęs ranką pirštais paliestų Elizabetą Kostelo, išsitiesusią ant kilimo kaip šuo, viską stebinčią ir laukiančią.

– Mūsų draugė tai skatina, – jis atsainiai mosteli ranka, – nes, jos akimis žiūrint, tai reiškia peržengti slenkstį. Ji mano, kad jei aš neperžengsiu tam tikro slenksčio, tai įstrigsiu limbe ir negalėsiu augti. Būtent šią hipotezę ji tikrina mano atveju. Tikriausiai ji turi ir antrąją hipotezę, susijusią su jumis.

Net taip kalbėdamas jis žino, kad tai melas. Elizabeta Kostelo jam girdint niekada neminėjo žodžio *augimas*. Tai žodis iš saviugdos knygų. Dievas žino, ko iš tikrųjų Elizabeta nori jam, sau ir Marianai; Dievas

žino, kokios gyvenimo ar meilės teorijos ji iš tikrųjų laikosi; Dievas žino, kas bus vėliau.

– Šiaip ar taip, peržengę tą jos slenkstį, esame laisvi žengti prie aukštesnių ir geresnių dalykų.

Jis tiesiog kalba, sukdamasis iš nepatogios situacijos, bandydamas pralinksminti moterį, apimtą *tristesse**, kylančio po sueities su svetimu žmogumi. Apgaubtas tamsos, bet dar neprarasdamas vilties susikurti jos paveikslą, jis vėl tiesia ranką, kad paliestų jos veidą; ir krenta į tamsią savo paties bedugnę. Visi juokai išgaruoja. Kodėl, kodėl jis taip pasitikėjo ta Kostelo ir dalyvauja šiame spektaklyje, kuris dabar jam atrodo ne tiek neapgalvotas, kiek tiesiog kvailas? Ir ką, po galais, šioje ne itin jai malonioje aplinkoje turi daryti ši vargšė, nelaiminga, akla moteris, laukdama savo vadovės malonės – gal susimils sugrįžti ir ją išvaduoti? Nejaugi Kostelo tikrai mano, kad kelios karštligiškos fizinės sueities minutės gali išsiplėsti lyg dujos ir užpildyti visą naktį? Negi ji manė galinti pastūmėti vieną į kito glėbį du svetimus žmones, kurie abu nebejauni, o vienas tikrai senas, senas ir šaltas, ir dar tikėtis, kad jie elgsis kaip Romeo ir Džuljeta? Koks naivumas! Tokia garsi rašytoja! O dar ši prakeikta košelė, jos tikinimu, visai nekenksminga, bet ji erzina jo akis, nes džiūsta: negi ji įsivaizdavo, kad miltais ir vandeniu jį apakinusi galės pakeisti jo charakterį ir padaryti iš jo naują žmogų? Aklumas yra trūkumas – grynas ir paprastas. Žmogus, netekęs regėjimo, – tai jau ne visas žmogus, kaip ir žmogus su viena koja taip pat nėra visas, bet ne naujas žmogus. Ši vargšė jam atsiųsta moteris taip pat dabar nebe visa, ne tokia, kokia buvo anksčiau. Dvi nevisavertės būtybės, su trūkumais, šiek tiek sumažėjusios: negi ji įsivaizdavo, kad tarp jų įsižiebs dieviška kibirkštis, jei apskritai įsižiebs?

Ką galvoja moteris, kuri vis labiau šąla prisiglaudusi jam prie šono, kokios mintys sukasi jos galvoje? Kiek nesąmonių reikėjo prikalbėti, kad įtikintum ją ateiti, pasibelsti į svetimo vyro duris ir jam pasisiūlyti! Kaip ir jo atveju, tikriausiai buvo ilga šio apgailėtino susitikimo įžanga, kuri tiek nusitęsė į praeitį, kad pati savaime galėtų tapti atskira knyga, prasidedančia nuo to lemtingo žiemos ryto, kai Veinas Blaitas ir Polas Reimentas išvyksta kiekvienas iš savo namų, dar nieko nežinodami

* Liūdesys (pranc.).

vienas apie kitą, o jos atveju viskas prasidėtų nuo viruso ar apgamo, ar blogų genų, adatos ar dar nežinia ko, kas kaltas dėl jos aklumo, vėliau lauktų pažintis su sena, pasitikėjimą keliančia moterimi (keltų jo dar daugiau, jei spręstumėte tik iš balso), ji pasakytų žinanti, kaip numalšinti jūsų deginantį troškulį, jei tik jūs pasiimsite taksi ir nuvažiuosite į Alfredo kavinę Šiaurės Adelaidėje, štai pinigai, dedu juos jums į delną, nereikia nervintis, vyras, apie kurį kalbame, yra visai nepavojingas, tik vienišas, jis elgsis su jumis kaip su mergaite pagal iškvietimą ir sumokės už sugaištą laiką, o aš būsiu čia, sukinėsiuos antrame plane ir jus stebėsiu – būtent taip ir bus, jei spręsite tik iš balso ir nematysite beprotybe degančių akių.

Eksperimentas, tai lyg eksperimentas, beprasmis biologijos ir literatūros eksperimentas. Svirplys ir mažoji beždžionėlė. Ir jie užkibo, jie abu, vienas vienaip, kitas kitaip!

– Man reikia eiti, – sako moteris, mažoji beždžionėlė. – Taksi laukia.

– Kaip norite, – atsako. – Iš kur žinote, kad laukia taksi?

– Ponia Kostelo užsakė.

– Ponia Kostelo?

– Taip, ponia Kostelo.

– Iš kur ponia Kostelo žino, kada jums prireiks taksi?

Ji gūžteli pečiais.

– Išties ponia Kostelo moka jumis pasirūpinti. Ar galiu sumokėti už taksi?

– Ne, nereikia. Viskas įskaičiuota.

– Ką gi, tada perduokite poniai Kostelo linkėjimus. Ir atsargiai lipkite žemyn. Laiptai gali būti slidūs.

Jis sėdi ramus, valdosi, kol ji rengiasi. Tačiau kai tik užsidaro durys, jis nusitraukia raištį ir ima krapštyti nuo akių košelę. Bet ji sukepo ir sukietėjo. Jei plėš labai smarkiai, neteks blakstienų. Jis keikiasi: dabar teks mirkyti.

16.

– Ji atėjo pas mane, kaip ir jūs atėjote, – sako Kostelo. – Tamsos moteris, moteris tamsoje. *Įsivaizduokite tokią istoriją:* žodžius į mano

migančią ausį ištaria tas, kurį anuomet būtume pavadinę angelu, šaukiančiu į kovą. Todėl ne, neturiu jokio supratimo, kur gyvena ta jūsų Mariana. Bendravau su ja tik telefonu. Jeigu norite, kad ji dar kartą ateitų, galiu duoti jos telefono numerį.

Ateitų dar kartą. Ne, to jis nenori. Galbūt kada nors vėliau, bet ne dabar. O dabar jis tenori įsitikinti, kad jam papasakota istorija nėra išgalvota: kad moteris, kuri atėjo pas jį į namus, buvo ta pati lifte matyta moteris; kad jos vardas tikrai Mariana; kad ji tikrai gyvena su savo kuprota motina, o jos vyras ją metė, kai ji susirgo; ir taip toliau. Jis nori įsitikinti, kad jo neapgavo.

Todėl, kad yra ir kita istorija, kurią, kaip pats suprato, jis sukurtų labai lengvai. Kitoje istorijoje Kostelo būtų radusi plačiastrėnę Marianą, dar vadinamą Nataša arba Tania, atvykusią iš Moldavijos per Dubajų ir Nikosiją, telefonų knygoje. Paskambinusi galėtų ją apgauti taip: „Turite žinoti, kad mano svainis, – pasakytų jai, – yra keistokas. Bet juk kiekvienas vyras turi vienokių ar kitokių keistenybių, o moterys, jei tik nori, gali prie jų prisitaikyti. Mano svainis keistas tuo, kad jam patinka nematyti moters, su kuria jis būna. Jam labiau patinka vaizduotės karalija, jis nori svajoti. Kartą jis buvo iki ausų įsimylėjęs moterį, vardu Mariana, aktorę. Iš jūsų jis norėtų tik vieno, – netiesiogiai manęs prašė jums tai perduoti, – kad jūs apsimestumėte aktore Mariana ir dėvėtumėte tam tikrus drabužius arba turėtumėte teatro rekvizitus, kuriuos aš jums duočiau. Toks būtų jūsų vaidmuo, už kurį jis jums sumokėtų. Ar supratote?“ – „Žinoma, – atsakytų Nataša ar Tania. – Bet už atvykimą į namus reikia mokėti papildomai.“ – „Taip, už atvykimą į namus reikia mokėti papildomai, – sutiktų Kostelo. – Būtinai jam apie tai priminsiu. Tiesa, būkite jam švelni. Jis neseniai avarijoje neteko kojos ir jau nebėra toks, koks anksčiau.“

Ar ne tokia tikra istorija, pridėjus ar atėmus keletą detalių, galėtų slėptis už tariamos Marianos apsilankymo? O jeigu tamsius akinius ji užsidėjo siekdama paslėpti ne savo aklumą, bet faktą, kad ji visai ne akla? Ji drebėjo, bet gal ne iš susijaudinimo, o kad neimtų kikenti iš vyro su kojine ant galvos, grabinėjančio jos apatinius? *Peržengėme slenkstį. Dabar galime pereiti prie aukštesnių ir geresnių dalykų.* Prakeiktas kvailys. Tikriausiai, važiuodama taksi namo, ji visą kelią kvatojo.

Kas buvo Mariana? Mariana ar Nataša? Štai ką jis turi pirmiausia išsiaiškinti; tai jis privalo išspausti iš Kostelo. Tik gavęs atsakymą galės

pereiti prie sunkesnio klausimo: ar svarbu žinoti, kas ši moteris yra iš tikrųjų; ar svarbu žinoti, kad buvo apgautas.

– Jūs laikote mane marionete, – skundžiasi jis. – Jūs visus laikote marionetėmis. Kuriate istorijas ir verčiate mus jose vaidinti. Tai gal atidarykite marionečių teatrą arba įsteikite zoologijos sodą. Turėtų būti daug parduodamų senų zoologijos sodų, juk jie dabar nebemadingi. Nusipirkite jį, susodinkite mus į narvus ir šalia jų užrašykite mūsų vardus: *Polas Reimentas: canis infelix**. *Mariana Popova: pseudocaeca*** *(migruojanti)*. Ir taip toliau. Daug narvų, o juose žmonės, kurie, kaip jūs sakote, *ėjo pas jus* nuo pat jūsų – melagės ir fantazuotojos – karjeros pradžios. Galėtumėte rinkti įėjimo mokestį. Taip užsidirbtumėt pragyvenimui. Savaitgaliais tėvai galėtų atsivesti savo vaikus į mus pažiopsoti ir numesti riešutų. Tai lengviau nei rašyti knygas, kurių niekas neskaito.

Jis nutyla, laukdamas, ar ji užkibs ant kabliuko. Ji tyli.

– Nesuprantu tik vieno, – tęsia. Jis nebuvo piktas pradėdamas šią tiradą, nėra piktas ir dabar, bet tikrai malonu duoti valią emocijoms. – Nesuprantu tik vieno: kodėl taip atkakliai manęs laikotės, jei matote, kad aš nuobodus ir nepasiduodu jūsų užmačioms. Maldauju, meskite mane, leiskite man gyventi savo gyvenimą. Geriau parašykite apie šitą savo akląją Marianą. Ji turi daugiau galimybių, nei aš kada nors turėjau. Aš ne didvyris, ponia Kostelo. Kojos netektis nereiškia, kad žmogus tinka dramatiškam vaidmeniui. Kojos netektis – tai nei tragedija, nei komedija, tiesiog nesėkmė.

– Nepykite, Polai. Jus mesiu, pasiliksiu Marianą – gal taip ir padarysiu, o gal ir ne. Kas žino, kaip viskas bus.

– Aš nepykstu.

– Žinoma, pykstate. Pyktį girdžiu jūsų balse. Pykstate, bet kas galėtų jus kaltinti po to, kas nutiko.

Jis pasiima ramentus.

– Man nereikia jūsų užuojautos, – trumpai atsako. – Dabar išeinu. Nežinau, kada grįšiu. Išeidama užrakinkite duris.

– Jei išeisiu, būtinai užrakinsiu duris. Bet nemanau, kad kur nors išsiruošiu. Negaliu jums apsakyti, kaip noriu pagulėti karštoje vonioje.

* Nelaimingas šuo (lot.).

** Netikra akloji (lot.).

Jei neprieštarausite, suteiksiu sau tokį malonumą. Mūsų laikais tai tikra prabanga.

Ne pirmas kartas, kai Kostelo atsisako pasiaiškinti. Tačiau jos paskutinis išsisukinėjimas jį ir siutina, ir jaudina: *Gal taip ir padarysiu, o gal ir ne.* Ar jos susidomėjimas juo tik laikinas? Gal paaiškės, kad ji pasirinks Marianą, o ne jį? Atmetus miglotą fotosesiją, kurios jis visiškai neprisimena, jie susitiko du kartus: pirmąkart lifte, antrąkart – ant šios sofos, ir nejaugi tai buvo ne Polo Reimento, o Marianos Popovos gyvenimo epizodai? Žinoma, tam tikra prasme šitos Marianos gyvenime jis tik praeivis, kaip ir visų tų, su kuriais susikerta jo keliai; taip pat ir Mariana bei visi kiti tėra praeiviai jo gyvenime. Bet jis yra praeivis platesne prasme: tas, ant kurio labai trumpai krenta šviesa, kai jis praeina. Ar tas praeinantis epizodas tarp jo ir Marianos tėra vienas iš daugelio praeinančių epizodų, Marianos meilės paieškų? Arba galbūt Kostelo rašo dvi istorijas vienu metu, istorijas apie žmones, patyrusius netektį (vienas neteko regėjimo, kitas – galimybės vaikščioti), su kuria jie turės susigyventi; ar negalėjo ji dėl eksperimento ar netgi profesinio pokšto padaryti taip, kad jų keliai susikirstų? Jis nežino, kaip elgtis su romanų rašytojais ir nesupranta jų veiklos, bet tai skamba įtikinamai.

Viešojoje bibliotekoje jis randa visą lentyną Elizabetos Kostelo knygų, pažymėtų numeriu A823.914: *Ugnies žaizdras*, *Namas Ekles gatvėje*, po keletą suskaitytų egzempliorių, *Draugiškos salos*, *Tango su ponu Danbaru*, *Laiko šaknys*, *Geros manieros*; taip pat yra paprasta tamsiai mėlyna knyga pavadinimu *Amžinoji ugnis: Sumanymas ir kompozicija Elizabetos Kostelo romanuose*. Perverčia rodyklę. Jokių užuominų apie Marianą ar Marijaną; nėra ir žodžio „aklumas".

Perverčia *Namą Ekles gatvėje*. Leopoldas Blumas. Hju Boilanas. Marion Blum. Kas jai yra? Negi negali sukurti savo personažų?

Jis padeda knygą, ima *Ugnies žaizdrą*, paskaitinėja.

Jis volioja plastiliną tarp delnų, kol šis sušyla ir tampa elastingas, tada lipdo mažas gyvūnų figūrėles: paukštelius, rupūžes, katinus, šunis su styrančiomis ausimis. Rikiuoja figūrėles ant stalo puslankiu, išriesdamas gyvūnų kaklus taip, lyg jie staugtų į mėnulį, lotų ar kvarktų.

Tai senas plastilinas, rastas kojinėje per praeitas Kalėdas. Plastilino gabaliukai, buvę plytų raudonumo, lapų žalumo ir dangaus mėlynumo

spalvos, dabar susimaišė ir įgavo murzinai violetinę spalvą, kaip sumušimai – mėlynės. Jis stebisi, kodėl tai, kas ryšku, papilkėja, o tai, kas pilka, niekuomet nepaRyškėja. Ko reikia, kad violetinė spalva pranyktų ir vėl, kaip viščiukai iš kiaušinių, staiga išsiristų raudona, mėlyna ir žalia?

Kodėl? Kodėl? Kodėl ji kelia klausimus, bet į juos neatsako? Atsakymas būtų paprastas: raudona, mėlyna ir žalia niekada nesugrįš dėl entropijos, kuri yra nepanaikinama ir neatšaukiama, ji valdo pasaulį. Netgi literatas turėtų tai žinoti, net ponia romanistė. Nuo įvairovės prie vienodumo, ir niekada atvirkščiai. Nuo judraus viščiuko iki senos, dulkėse pastipusios vištos.

Jis atsiverčia knygos vidurį. *Ji negalėjo pasilikti su žmogumi, kuris nuolat buvo pavargęs. Jai ir taip buvo nelengva kovoti su savo pačios nuovargiu. Kai tik ji išsitiesdavo šalia jo tokioje pažįstamoje lovoje, pajusdavo, kaip nuo jo ima kilti nuovargis ir užlieja ją bespalve, bekvape, inertiška banga. Ji turi gelbėtis! Dabar!*

Marion, bet ne Mariana. Kol kas nei aklų žmonių, nei amputuotomis galūnėmis. Jis užverčia *Ugnies žaizdrą*. Nebeketina pasiduoti bespalvėms, bekvapėms, inertinėms, depresiją sukeliančioms dujoms, sklindančioms iš šių puslapių. Kaip, po galais, Elizabetai Kostelo pavyko tapti populiaria rašytoja, jeigu ji išties populiari.

Ant viršelio nuotrauka: kiek jaunesnė Elizabeta Kostelo, apsirengusi vėjo neperpučiamą striukę, stovi priešais kažką panašaus į jachtos takelažą. Jos akys primerktos nuo saulės, oda – tamsiai įdegusi. Jūrininkė? Ar yra toks žodis, o gal jūrininkė yra undinė, kaip jūrų arkliukas, *cheval marin**, yra žuvis. Nepasakytume, kad graži, bet pusamžė ji atrodo gražesnė nei jaunystėje. Ir vis tiek kažkokia neišvaizdi, netgi tuščia. Ne jo tipas. Tikriausiai dauguma vyrų taip galvoja.

Bibliotekos informacijos skyriuje prie nuorodos *Šiuolaikiniai rašytojai* įdėta trumpa jos biografija, yra ir ta pati „jūrinė“ nuotrauka. Gimė 1928 metais Australijoje, Melburne. Ilgai gyveno Europoje. Pirmoji knyga pasirodė 1957 metais. Apdovanojimų, premijų sąrašas. Bibliografija be knygų turinio anotacijų. Dukart ištekėjusi. Turi sūnų ir dukrą.

Septyniasdešimt dveji! Kokia sena! Kam ji miega parke ant suoliukų? Ar protas pasimaišė? Ar ji pakvaišo? Gal tai viską paaiškina? Nuotrau-

* Jūrų arkliukas (pranc.).

koje tikriausiai sūnus ir dukra? Ar ne jo pareiga juos surasti? *Prašau, tuoj pat atvykite. Jūsų motina apsigyveno su manimi, visiškai svetimu žmogumi, ir atsisako išeiti. Nežinau, ką daryti. Paimkite ją, atiduokite, darykite, kas priklauso, kad tik atgaučiau laisvę.*

Jis grįžta namo. Kostelo nėra, bet ant kavos stalelio guli jos užrašų knygelė. Gal paliko ją tyčia. Jei jis ten žvilgtelės, tai bus dar viena jos pergalė. Ir vis dėlto.

Ji rašo riebiu juodu rašalu, jos raštas stambus ir aptakus, eilutėje telpa tik keletas žodžių. Jis verčia lapus iki naujausio įrašo. *Tamsu, tamsu, tamsu,* – skaito. – *Jie visi išnyksta tamsoje, tuščioje jaunaties erdvėje.*

Verčia atgal.

Apraudodama kūną, – skaito, – *meldžiasi* (pabrauktas žodis). *Šalia lovos sunkiai linguodama pirmyn atgal, rankomis užsidengusi ausis, išplėtusi akis, nemirksėdama, lyg bijotų, kad gali praleisti akimirką, kai siela paliks kūną nelyginant išsiveržusios dujos ir kils per visus oro sluoksnius, įveikdama vieną po kito, iki stratosferos ir aukščiau. Už lango kaip paprastai šviečia saulė, čiulba paukščiai. Ji juda savo sielvarto ritmu, tarsi ilgų distancijų bėgikas. Sielvarto maratonas. Jei niekas neateis ir neįtikins atsitraukti, ji taip ir linguos visą dieną. Dar nė karto prie jo neprisilietė („jo", jo kūno). Kodėl? Sulaiko atšalusio kūno baimė? Ar baimė stipresnė už meilę? O gal sielvarto maišatyje ji pasiryžo nebandyti jo susigrąžinti. Ji atsisveikino, atsisveikinimas baigtas. Sudie. Viešpats su tavimi.* Tada kitame puslapyje: *Tamsu, tamsu, tamsu...*

Jeigu jis paskaitytų keletą ankstesnių puslapių, be jokios abejonės, paaiškėtų, kas yra ta sielvartaujanti moteris ir kas lavonas. Bet smalsumo velniūkštis, regis, jį apleido. Nežino, ar jam rūpi sužinoti daugiau. Kažkuo nepadorus šitas tekstas, riebus rašalas, nerūpestingai besiskėtojantis per eilutes; kažkas čia nedora, kažkas provokuoja, atidengia tai, kas svetima dienos šviesai.

Ar visa užrašų knygelė tokia – provokacija, iššūkis padorumui? Jis atsargiai verčia lapą po lapo nuo pat pradžios. Jam niekaip nepavyksta įrašų susieti tarpusavyje. Atrodo, ji labai paviršutiniškai skuba užrašyti ką tik išgirstą istoriją, sutraukia pasakojimą, patrumpina dialogus, nekantraudama šokinėja nuo vienos scenos prie kitos. Bet staiga jam užkliūva viena frazė: *Viena koja mėlyna, kita raudona.* Liuba? Tai gali būti tik Liuba. *Keistai išdažytas Arlekinas. Vokietijoje žalmargės karvės*

kvaištelėjusios, lyg pasiutusios, jos šokinėja per mėnulį. O mažas šunelis juokiasi. Įvesti šunį, mažą sargiuką, kuris prieš visus vizgina uodegą ir kiauksi, norėdamas įsiteikti? PR reakcija: „Gal aš ir panašus į šunį, bet ne iki tiek!" Sargiukas ir Džefas.

Jis užverčia užrašų knygelę. Jei jo ausys dar nekaista, tai tuoj užkais. Būtent to jis ir bijojo: ji viską žino, absoliučiai viską. Velnias ją griebtų! Visą laiką, kai manė esąs pats sau šeimininkas, jis buvo narvelyje, kaip žiurkė, kuri cypdama laksto iš vieno galo į kitą, o ši velnio boba stovėjo, žiūrėjo, klausėsi, rašėsi pastabas, žymėjosi jo pasiekimus.

Arba viskas yra dar blogiau, tiek blogiau, kad protas gali neišlaikyti? Ar tai reiškia, kad jis persikėlė į kitą pusę – tik taip dabar tai galima pavadinti? Ar būtent tai jam ir nutiko; ar tai nutinka visiems?

Jis atsargiai atsisėda į krėslą. Jei tai nėra didžioji akimirka, Koperniko atradimo akimirka, tai kas tada? Jam prieš akis tikriausiai atsivėrė didžiausia paslaptis. Net neįtariame, kad šalia pirmojo, mums pažįstamo, egzistuoja ir kitas pasaulis. Žmogus kurį laiką pukši pirmajame pasaulyje; tada Veino Blaito ar panašaus į jį asmens pavidalu nusileidžia mirties angelas. Akimirkai, ilgai lyg amžinybė, laikas sustoja; žmogus prasmenga juodojoje skylėje. Paskui stebuklingai jis atsiranda kitame pasaulyje, *identiškame pirmajam*, ten atsinaujina laikas ir viskas tęsiasi toliau – jo lyg katės skrydis oru, minia smalsuolių, greitoji pagalba, ligoninė, daktaras Hansenas ir t. t. – tik dabar žmogus jau turi po kaklu Elizabetą Kostelo ar kažką panašaus.

Tai bent šuolis – nuo žodžio š-u-o užrašų knygelėje iki gyvenimo po mirties. Kvailos spėlionės. Jis gal ir neteisus. Panašu, kad tikrai klysta. Bet nesvarbu, ar jis teisus, ar ne, ar tiesa, ar apgaulė yra tai, ką jis labai abejodamas vadina *kita puse*, pirmasis epitetas, atėjęs jam į galvą, parašytas paraidžiui už jo akių vokų dangiška rašomąja mašinėle, yra *niekingas*. Jei mirtis yra tik žaismas, galbūt tik žodžių žaismas, jei mirtis yra grynas menkniekis laike ir po jos gyvenimas teka sava vaga, tai kam čia tas triukšmas? Ar leidžiama to atsisakyti – atsisakyti šio nemirtingumo, šios niekingos lemties? *Noriu, kad grįžtų mano senasis gyvenimas – tas, kuris nutrūko Magil Roude.*

Jis išsekęs, jam sukasi galva, vos užmerkia akis – iškart nugrimzta į gilų miegą. Tačiau nenori gulėti čia toks bejėgis ir pažeidžiamas, kai sugrįš Kostelo. Jis pradėjo suprasti, kad ji labiau panėši į lapę, o ne į

šunį, ir nors tas panašumas niekaip nesietinas su jos išore, jis nervina ir kelia nepasitikėjimą. Jis gali lengvai įsivaizduoti, kaip ji tamsoje sėlina po kambarius ir uostinėja, tarsi sektų pėdsakais.

Jis vis dar sėdi krėsle, kai kažkas jį lengvai papurto. Priešais jį stovi ne ta lapė ponia Kostelo, bet Marijana Jokič, moteris raudona skarele, būtent ją kažkaip (tą akimirką jis negali atsiminti kaip, jo protas per daug sumišęs) galima laikyti visos šios painiavos priežastimi, ištakomis ar šaltiniu.

– Pone Reimentai, ar viską gerai?

– Marijana! Taip, žinoma. Žinoma, man viskas gerai. – Bet tai netiesa. Ne viskas gerai. Jam dvokia iš burnos, sustingo stuburas, jis nemėgsta siurprizų. – Kiek valandų?

Marijana neatsako į klausimą. Ant kavos stalelio priešais jį deda voką.

– Jūsų čekis, – sako. – Jis liepė grąžinti, mes neimame pinigų. Mano vyras. Jis sako, kad neima kito vyro pinigų.

Pinigai. Dragas. Kitas pokalbio pasaulis. Jis turi atsitokėti.

– O ką mano pats Dragas? – klausia. – Kaip jo išsilavinimas?

– Dragas gali eiti į mokyklą kaip ir anksčiau, bet jam nebūtina mokytis internatinėje mokykloje, sako mano vyras.

Mažylė Liuba užsimiršusi, čiulpdama nykštį, tampo motinos sijoną. Už jos į kambarį taktiškai įsmunka Kostelo. Ar ji buvo namuose, kai jis miegojo?

– Gal norėtumėte, kad aš pasikalbėčiau su jūsų vyru? – klausia jis.

Marijana smarkiai papurto galvą. Būtų visai blogai, visiška kvailystė.

– Ką gi, pagalvokime, ką daryti toliau. Gal ponia Kostelo ką nors patartų?

– Labas, Liuba, – sako Elizabeta Kostelo. – Aš tavo mamos draugė, gali mane vadinti Elizabeta arba teta Elizabeta. Atsiprašau, kad nugirdau apie jūsų problemas, Marijana, bet aš čia naujokė, tad, manau, neturėčiau kištis.

Jūs nuolatos kišatės, – galvoja jis pagiežingai. – *Tik to čia ir atėjote.*

Pasigirsta atodūsis, panašus į verksmą, ir Marijana krenta ant sofos. Ji užsidengia ranka akis; ašaros jau teka. Mergytė atsistoja šalia.

– Toks geras vaikas, – sako. – Toks geras vaikas, – ji užsikūkčioja. – Jis taip norėjo važiuoti.

Aname pasaulyje – ten, kur jis buvo jaunas, sveikas ir jam nesmirdėjo iš burnos, jis griebtų Marijaną į glėbį ir bučiniais nušluostytų jos ašaras. *Atleisk man, atleisk man*, – kartotų. – *Buvau tau neištikimas, pats nežinau, kodėl! Tai atsitiko tik vieną kartą ir daugiau nepasikartos! Priimk mane į savo širdį, ir aš rūpinsiuos tavimi iki pat mirties, prisiekiu!*

Tamsios vaiko akys veria jį kiaurai. *Ką padarei mano mamai*, – atrodo, sako ji. – *Tai tavo kaltė!*

Tai iš tikrųjų jo kaltė. Šios tamsios akys mato, kas yra jo širdyje, mato slapčiausią troškimą, mato, kad širdies gilumoje šis pirmas nesantaikos tarp vyro ir žmonos šešėlis jį džiugina, o ne liūdina. *Ir tu man atleisk!* – sako jis nebyliai, žiūrėdamas tiesiai vaikui į akis. – *Nenoriu pakenkti, mane sugriebė tokia jėga, kurios negaliu įveikti!*

– Turime daug laiko, – sako jis kuo ramiau. – Dar visą savaitę priimami prašymai kitiems metams. Paprašysiu advokato parašyti jiems garantinį laišką, tada tai neatrodys taip asmeniška. Kai tik vyras nusiramins, pasikalbėkite su juo dar kartą. Neabejoju, kad kartu su Dragu sugebėsite jį perkalbėti.

Marijana beviltiškai gūžteli pečiais. Kažką pasako mergaitei – jis nesupranta; mergaitė išbėga iš kambario ir grįžta su pilna sauja popierinių nosinaičių. Marijana garsiai šnypščia nosį. Ašaros, gleivės, išskyros – ne tokia romantiška liūdesio pusė, neparadinė pusė. Seksas irgi tokią turi: dėmės, kvapai.

Ar ji žino, kas atsitiko ant šitos sofos, kur ji dabar sėdi? Ar ji gali tai pajusti?

– Arba, – tęsia jis, – arba, jeigu tai tapo garbės klausimu, ir jūsų vyras negali priimti paskolos iš kito vyro, galbūt įtikintume ponią Kostelo tarpininkauti šiame gražiame reikale ir išrašyti čekį.

Pirmą kartą jis priverčia Kostelo pasijusti nepatogiai. Jį užlieja triumfo banga.

Ponia Kostelo papurto galvą.

– Nemanau, kad man reikia kištis, – sako. – Be to, yra šiokių tokių praktinių sunkumų, į kuriuos nenorėčiau veltis.

– Pavyzdžiui? – klausia jis.

– Į kuriuos nenorėčiau veltis, – atsako.

– Nematau jokių praktinių sunkumų, – sako jis. – Aš jums išrašau čekį, jūs išrašote čekį mokyklai. Tai taip paprasta. Jeigu jūs to nepada-

rysite, jeigu atsisakote, kaip pati sakėte, įsikišti, tada išeikite. Išeikite ir palikite mus vienus.

Jis tikisi, kad šiurkštumas ją išmuš iš vėžių. Bet ji neišmušama.

– Palikti jus vienus? – ji kalba taip tyliai, kad vos gali girdėti. – Jei aš jus paliksiu vienus, – ji įsistebeilija į Marijaną, – jei aš jus paliksiu vienus, kas tada bus?

Marijana atsikelia, vėl šnypščia nosį, įsikiša nosinaitę į rankovę.

– Mums reikia eiti, – ryžtingai sako.

– Padėk man, Marijana, – sako jis. – Prašau.

Laiptinėje, kur negirdi Kostelo, ji atsisuka į jį.

– Ar ta Elizabeta gera draugė?

– Gera? Ne, nemanau. Nei gera, nei artima draugė. Dar visai neseniai nebuvau jos ir akyse matęs. Iš tikrųjų ji net ne draugė. Elizabeta – rašytoja. Ji rašo romanus. Dabar ji visur ieško personažų, kuriuos galėtų aprašyti savo naujoje knygoje. Regis, su manimi sieja kažkokias viltis. Vėliau sies su jumis. Bet aš nelabai tinku. Štai todėl ji mane ir graužia. Bando padaryti tinkamą.

Ji bando valdyti mano gyvenimą. Štai ką jis norėjo pasakyti. Tačiau dabar, kai Marijana tokios būsenos, tikrai netinka prašyti pagalbos. *Gelbėkite mane.*

Marijana švelniai nusišypso. Nors ašaros jau nebėga, akys dar raudonos, nosis pabrinkusi. Ryški saulės šviesa jai negailestinga: oda be makiažo nelygi, dantys pageltę. *Kas ši moteris*, – galvoja jis, – *kuriai taip trokštu atiduoti save? Paslaptis, tikra paslaptis*. Jis paima jos ranką.

– Aš jus paremsiu, – sako. – Aš jums padėsiu, pažadu. Padėsiu Dragui.

– Mama! – verkšlena mergaitė.

Marijana ištraukia ranką.

– Mums reikia eiti, – sako ir išeina.

17.

– Laukiu svečių, – praneša jis Kostelo. – Bijau, kad vakaras jums nepatiks. Tikriausiai norėsite kitaip praleisti laiką.

– Žinoma. Džiaugiuosi matydama, kad bendraujate su žmonėmis. Leiskite pagalvoti... Ką gi man daryti? Galiu nueiti į kiną. Gal žinote, ar rodo kokį nors gerą filmą?

– Neaiškiai pasakiau. Kalbėdamas apie norą kitaip praleisti laiką, norėjau pasakyti, kad apsistosite kitoje vietoje.

– O! Ir kurgi aš turėčiau apsistoti, kaip jūs manote?

– Nežinau. Ne mano reikalas sakyti ten, iš kur atėjote. Gal tikrai, grįžkite ten, iš kur atėjote.

Tyla.

– Gerai, – pagaliau ištaria ji, – bent jau esate atviras.

Tada klausia:

– Polai, ar atsimenate pasakojimą apie Sinbadą ir senį?

Ji neatsako.

– Ant patvinusios upės kranto, – pradeda ji, – Sinbadas sutinka senį. „Aš senas ir silpnas, – sako senis. – Pernešk mane į kitą pusę, ir Alachas tave palaimins.“ Sinbadas, geras vaikinas, užsikelia senį ant pečių ir perneša per upelį. Bet kai jie pasiekia kitą krantą, senis atsisako nulipti. Be to, jis taip stipriai spaudžia Sinbadui kaklą, kad šis pradeda dusti. – Dabar tu mano vergas, – sako senis, – ir turi vykdyti visus mano įsakymus.“

Prisimena šį pasakojimą. Jį skaitė knygoje *Légendes dorées – Aukso legendos*, kai gyveno Lurde, tą knygą laikė savo knygų skrynioje. Jis aiškiai prisimena iliustracijas: nuogas, tik strėnjuoste apsijuosęs išdžiūvęs senis plonomis kojomis spaudžia herojaus kaklą, šis brenda per upelį, o vanduo jam siekia iki juosmens. Kas nutiko tai knygai? Kas nutiko skryniai ir kitoms prancūziškosios vaikystės liekanoms, kurios kartu su jais perplaukė vandenyną ir pasiekė naująją šalį? Jeigu jis grįžtų į olando namus Balarete, ar rastų rūsyje Sinbadą, lapę ir varną, *Žaną D'Ark ir visus kitus savo draugus iš knygų, sudėtus kartoninėse dėžėse ir kantriai laukiančius savo mažojo šeimininko, kuris sugrįš ir juos išgelbės;* o gal olandas, tapęs našliu, juo seniai išmetė?

– Taip, atsimenu, – sako jis. – Ar turiu suprasti, kad esu Sinbadas, o jūs tas senis? Jei taip, nebus taip jau lengva. Negalite – nežinau, kaip čia subtiliau pasakyti, – negalite užlipti man ant pečių. O aš neketinu jums padėti.

Kostelo vos pastebimai nusišypso.

– Gal aš jau ten, – sako, – o jūs net nežinote.

– Ne, ponia Kostelo, jūs ne ten. Niekaip nesu jums pavaldus ir ketinu tai įrodyti. Maloniai prašau grąžinti man raktą, – tą, kurį pasiėmėte be mano leidimo, – išeiti iš mano namų ir nebegrįžti.

– Nemandagu taip kalbėti su sena moterimi, pone Reimentai. Ar esate tikras, kad būtent tai norėjote pasakyti?

– Tai ne komedija, ponia Kostelo. Prašau išeiti.

Ji atsidūsta.

– Labai gerai. Bet tikrai nežinau, ką man daryti – lietus pila kaip iš kibiro, greitai sutems.

Nelyja ir nevakarėja. Dabar maloni, šilta ir rami popietė – tokiomis popietėmis džiaugiesi, kad gyveni.

– Štai, – sako ji, – jūsų raktas.

Pabrėžtinai atsargiai ji deda raktą ant kavos staliuko.

– Leiskite man greitai susirinkti daiktus ir pasidažyti veidą. Paskui išeisiu, ir vėl būsite vienas. Esu tikra, to tik ir laukiate.

Jis nekantraudamas nusisuka. Po kelių minučių ji grįžta.

– Sudie, – ji perdeda plastikinį prekybos centro maišelį iš dešinės rankos į kairę, ir dešinę ištiesia jam. – Palieku mažą lagaminą. Atsiųsiu ką nors jo paimti po dienos ar dviejų, kai surasiu kur gyventi.

– Man labiau patiktų, jei lagaminą pasiimtumėte.

– Tai neįmanoma.

– Įmanoma, ir norėčiau, kad taip ir padarytumėte.

Daugiau jie neištarė nė žodžio. Stovėdamas prie buto durų ji žiūri, kaip ji lėtai, žingsnis po žingsnio leidžiasi žemyn, nešdama lagaminą. Jei jis būtų džentelmenas, pasisiūlytų padėti, ir nesvarbu, turi jis koją ar ne. Bet šiuo atveju jis ne džentelmenas. Tenori, kad ji išsinešdintų iš jo gyvenimo.

18.

Tai tiesa: jis tikrai laukia, kada liks vienas. Tiesiog alksta vienatvės. Bet nespėja Elizabeta Kostelo dingti iš akiračio, kai prie durų pasirodo Dragas Jokičius su kuprine ant pečių.

– Sveiki, – sako jam Dragas. – Kaip dviratis?

– Gaila, bet prie jo net neprisiliečiau. Turėjau kitų reikalų. Kuo galiu padėti? Nori užeiti?

Dragas užeina, ant grindų pasideda kuprinę. Buvusio pasitikėjimo savimi nė kvapo, iš tikrųjų jis atrodo sutrikęs.

– Atėjai dėl Velingtono koledžo? – klausia. – Nori apie tai pasikalbėti?

Vaikinas linkteli.

– Na, pasakok. Kas atsitiko?

– Mama sakė, kad sumokėsite už mokslą.

– Tai tiesa. Sumokėsiu už dvejus metus. Jei nori, manyk, kad tai paskola, ilgalaikė paskola. Man nesvarbu, kaip tu galvosi.

– Mama pasakė, kiek reikia pinigų. Nežinojau, kad tiek daug.

– Man nereikia tų pinigų, Dragai. Jei mes jų neišleisime tavo mokslams, jie tiesiog gulės banke, ir tiek.

– Taip, bet kodėl juos skiriate man? – užsispyręs klausia vaikinas.

Kodėl man? – atrodo, visi klausia to paties. Jis galėtų mandagiai atsikratyti Drago, bet ne, vaikinas atėjo pas jį asmeniškai, norėdamas paklausti, todėl jis atsakys – pasakys tiesą arba dalį tiesos.

– Dragai, nuo to laiko, kai tavo mama čia pradėjo dirbti, labai prie jos prisirišau. Ji visiškai pakeitė mano gyvenimą. Jai tikrai nelengva, abu tai žinome. Noriu padėti tuo, kuo galiu.

Nepasitikėjimas dabar išnyksta. Vaikinas žiūri jam tiesiai į akis, atrodo, lyg mesdamas iššūkį: *Ir tai viskas, ką galite pasakyti? Daugiau nieko nebus*? Jo atsakymas: *Taip, daugiau nieko nebus, bent jau dabar.*

– Tėtis neleidžia, – sako Dragas.

– Taip, jau girdėjau. Tikriausiai tavo tėčiui tai garbės klausimas. Galiu tai suprasti. Bet tu turi jam priminti, kad nereikia gėdytis pasiskolinti iš draugo. O aš norėčiau, kad mane laikytų draugu.

Dragas papurto galvą.

– Viskas ne taip. Jie, mama ir tėtis, dėl to susipyko, – jo lūpos suvirpa. Šešiolika metų – dar vaikas. – Jie susipyko praeitą vakarą, – tyliai pasakoja toliau. – Mama išėjo. Ji išėjo pas tetą Lidi.

– O kur tai? Kur gyvena teta Lidi?

– Einant keliu šiek tiek žemiau, Elizabete. Elizabet Norte.

– Dragai, – sako jis, – pasikalbėkime atvirai. Žinau, kad nebūtum čia šiandien atėjęs, jeigu tau į galvą nebūtų lindusios įkyrios mintys apie motiną ir mane. Leisk tave nuraminti. Tarp tavo motinos ir manęs nebuvo nieko nepadoraus. Mano jausmuose jai taip pat nėra nieko nepadoraus. Aš ją gerbiu kaip ir bet kurią kitą moterį.

Nieko nepadoraus. Kaip juokingai ir senamadiškai pasakyta! Ar tai nėra figos lapas, pridengiantis vulgaresnius neištartus žodžius: *Aš*

nedulkinau tavo motinos? Jei dulkinimasis čia svarbiausias dalykas, jei dulkinimasis sukelia Miroslavui Jokičiui pavydo priepuolius, o jo sūnų priverčia ašaroti, tai kodėl jis kalba apie padorumą. *Aš nedulkinau tavo motinos, aš jos net neprašiau – eik ir pasakyk tai savo tėvui.* Tačiau jeigu jis neketina to prašyti Marijanos, jeigu jis netrokšta jos išdulkinti, tai ką, dėl Dievo meilės, jis ketina ar trokšta daryti, kokiais žodžiais tai paaiškinti jaunuoliui, gimusiam devintajame dešimtmetyje?

– Gaila, kad dėl manęs susipyko tavo tėvai. To man mažiausiai norisi. Tavo tėvas, galvodamas apie mane, klysta. Susipažinęs asmeniškai, geriau mane pažintų.

– Jis jai trenkė, – sako Dragas, ir visa jo savitvarda išgaruoja – nebetvardo nei balso, nei ašarų, tikriausiai netgi užplūdusių jausmų. – Nekenčiu jo. Jis trenkė ir mano seseriai.

– Jis trenkė Blankai?

– Ne, mano mažajai sesutei. Blanka jam pritaria. Ji sako, kad mama nuolat mezga romanus. Ji sako, kad mama su jumis užmezgė romaną.

Mama nuolat mezga romanus. Kostelo ją pavadino ištikima žmona. Jis neturėtų švaistyti laiko, siekdamas Marijanos Jokič palankumo, – taip ji sakė, – nes Marijana Jokič yra ištikima žmona. Kas teisus: pikta duktė ar sena pamišėlė? Koks baisus vaizdas! Įsiutęs ir girtas Miroslavas, be abejonės, didelis kaip lokys, muša Marijaną, trenkia kumščiu į porcelianinį dukros veiduką, o jo sūnus stovi ir viską mato! Balkanų aistros! Kaip jis, po velnių, susipainiojo su Balkanų gyventojais – Balkanų mechaniku ir jo mechanine antimi!

– Mes su tavo motina neužmezgėme jokio romano, – užsispyręs kartoja. – Nei ji, nei aš apie tai nė nesvajojame. – *Koks melas! Svajoju apie tai kiekvieną dieną.* – Jei manimi netiki, daugiau apie tai nekalbėkime, neketinu tavęs įtikinėti. Ką darysi dabar, – artimiausiu metu? Ar liksi namie, ar gyvensi su motina?

Dragas papurto galvą.

– Namo negrįšiu. Pernakvosiu pas draugą. – Koja baksteli kuprinę. – Pasiėmiau daiktus.

Pažiūrėjus į kuprinę atrodo, kad pasiėmė nemažai daiktų.

– Jei nori, gali miegoti čia. Kabinete yra atliekama lova.

– Nežinau. Pasakiau draugui, kad miegosiu pas jį. Gal apsispręsiu vėliau. Ar galiu čia palikti savo kuprinę?

– Daryk, kaip nori.

Jis laukia Drago iki išnaktų. Bet šis grįžta tik kitą dieną.

– Aš apačioje su drauge, – sako jis per telefonspynę. – Ar ji gali užeiti?

Draugė, jo mergina: tai štai pas ką jis praleido naktį!

– Taip, užeikite.

Atidaręs duris vos nerikteli iš pykčio. Šalia purvino, pavargusio Drago stovi Elizabeta Kostelo. Nejaugi jis taip ir neatsikratys šios moters?

Jie žiūri vienas į kitą lyg pulti pasirengę šunys.

– Susidūrėme su Dragu Viktorijos aikštėje, – sako ji. – Štai kur jis praleido naktį. Kartu su naujais draugais. Jie pasiūlė jam paragauti Bakcho vaisių.

– Galvojau, kad nakvosi pas draugą, – pasakė Dragui.

– Neišėjo. Man viskas gerai.

Man viskas gerai. Akivaizdu, kad vaikinukui ne viskas gerai. Atrodo, jį apėmė liūdesys, ir net užgėręs negali jo atsikratyti.

– Ar kalbėjai su mama?

Vaikinas linkteli.

– Ir ką?

– Skambinau jai. Pasakiau, kad negrįšiu.

– Neklausiu apie tave. Klausiu apie ją. Kaip ji?

– Jai viskas gerai.

– Paląsk po dušu, Dragai. Eik. Apsiprausk. Pamiegok. Tada eik namo. Susitaikyk su tėvu. Esu tikras, jis gailisi dėl to, ką padarė.

– Jis nesigaili. Jis niekada nesigaili.

– Gal galiu įsiterpti? – sako Elizabeta Kostelo. – Nepanašu, kad Drago tėvas gailėsis. Jis nesigailės, kol bus įsitikinęs savo tiesa. Bent jau man taip atrodo. Dėl Marijanos galiu pasakyti tik viena: nesvarbu, ką ji pasakė sūnui telefonu, jai tikrai ne viskas gerai. Ji pabėgo pas svainę tik dėl to, kad neturi, kur eiti. Svainė jos neužjaučia.

– Lidi? Lidi yra Jokičiaus sesuo?

– Lidija Karadžič. Miroslavo sesuo, Drago teta. Lidi ir Marijana nesutaria, niekad nesutarė. Lidijos nuomone, Marijana nusipelnė to, ką gavo. Yra tokia kroatų patarlė: „Kur rūksta dūmai, ten ir ugnis dega.“

– Iš kur, po velnių, apie tai žinote? Iš kur žinote, ką pasakė Lidi?

Kostelo neatsako į klausimą.

– Lidi nesvarbu, ar iš tiesų Marijana turi nesantuokinių meilės ryšių. Svarbu, kad gana uždaroje kroatų bendruomenėje gandai patylom plinta. Atkreipkite į tai dėmesį, Polai, nekraipykite paniekinamai lūpų. Paskalos, viešoji nuomonė, kaip romėnai vadino, *fama*, verčia suktis pasaulį – paskalos, o ne tiesa. Sakote, kad *iš tikrųjų* jūsų ir Drago motinos nesieja meilės ryšys, nes jūs ir ji *iš tikrųjų* (atleisk man, Dragai) neturėjote lytinių santykių. Tačiau ką šiandien reiškia lytiniai santykiai? Ką reiškia tamsiame kampe greitai atliktas reikalas palyginti su mėnesių mėnesiais besitęsiančia aistra? Kai kalbama apie meilę, argi gali pašalinis stebėtojas būti tikras, kad tai, kas įvyko, yra tiesa? Tačiau dėl vieno dalyko galime būti visiškai tikri: gandai, kad Marijana Jokič užmezgė romaną su vienu iš savo klientų, jau sklando ore, ir neaišku, kas juos skleidžia. Oras yra visų, mes kvėpuojame oru, tik dėl jo gyvename; kuo garsiau neigsi gandus, tuo daugiau jų sklandys ore.

Jūs manęs nemėgstate, pone Reimentai, norite manęs atsikratyti ir to visai neslepiate. Ir aš, patikėkite, nelabai džiaugiuosi, kad vėl atsidūriau šiame bjauriame bute. Kuo greičiau jūs sugalvosite veiksmų planą, susijusį su Drago motina arba su moterimi juodais drabužiais, kuri neseniai jus aplankė, arba netgi su ponia Makord, apie kurią nesate man užsiminęs, bet tikriausiai su Drago motina, nes ji, atrodo, yra jūsų gyvenimo šviesa, – taigi, kuo greičiau sugalvosite veiksmų planą ir pradėsite jį vykdyti, tuo greičiau mes, jūs ir aš, galėsime išsiskirti, ir abiem palengvės. Kokius veiksmus turėtų apimti šitas planas, aš negaliu patarti, tai turite sugalvoti jūs. Jeigu būčiau žinojusi, kas bus toliau, man nebūtų reikėję būti čia, būčiau galėjusi grįžti į savo gyvenimą, patikėkite, daug malonesnį už tą, su kuriuo turiu čia taikstytis. Kol nepradėsite veikti, būsiu tiesiog priversta čia likti. Kaip sakoma, esate savarankiškas žmogus.

Jis papurto galvą.

– Nesuprantu, ką norėjote pasakyti. Kalbate labai miglotai.

– Žinoma, suprantate. Kita vertus, imantis veikti nebūtina suprasti, nebent būtumėte filosofiškai nusiteikęs. Leiskite jums priminti, kad galima veikti impulsyviai, ir aš tikrai būčiau raginusi tai daryti, jei tik man būtų leista. Jūs sakotės mylįs ponią Jokič, bent jau taip kalbate, kai šalia nėra Drago. Na, tai *darykite* ką nors su ta savo meile. Tarp kitko, būkite atviresnis ir tada, kai Dragas šalia. Tai nepakenks, ar ne, Dragai?

Dragas kreivai šypteli.

– Juk taip lavinamas augantis berniukas. Tai geriau nei siųsti jį į pretenzingąjį Kanberos koledžą. Leiskite jam žvilgtelėti į laukinius meilės krantus. Tegul jis pamato, kaip mes plaukiame per aistras, kaip mus veda žvaigždynai – Didieji ir Mažieji Grįžulo ratai, Šaulys ir kt., Pietų kryžius. Jis tikriausiai jau pats žino, kas yra aistra, ir yra ją patyręs – tam jis jau pakankamai suaugęs. Juk patyrei aistrą, Dragai, ar ne?

Dragas tyli, bet šypsena dar vis žaidžia jo lūpose. Kažkas vyksta tarp šios moters ir vaikinuko. Bet kas?

– Leisk paklausti, Dragai: ką tu darytum pono Reimento vietoje, jei būtum ponas Reimentas?

– Ką aš daryčiau?

– Taip. Įsivaizduok, kad tau šešiasdešimt metų ir staiga vieną rytą tu pabundi iki ausų įsimylėjęs moterį, ne tik jaunesnę ketvirčiu amžiaus, bet dar ir ištekėjusią, daugiau ar mažiau laimingai ištekėjusią. Ką tu darytum?

Dragas lėtai papurto galvą.

– Klausimas nesąžiningas. Man šešiolika, iš kur man žinoti, ką reiškia būti šešiasdešimties? Kitas reikalas, jei jums šešiasdešimt – tada galite prisiminti. Bet... Mes kalbame apie poną Reimentą? Kaip aš galiu būti ponas Reimentas, jei negaliu įlįsti į jo kailį?

Jie tyli, laukia, kas bus toliau. Bet, atrodo, berniukas, kuris ir pagiringas atrodo tarsi Viešpaties angelas, daugiau nebesileis į hipotezes.

– Paklauskime kitaip, – sako ponia Kostelo. – Kai kurie žmonės sako, kad įsimylėję vėl jaučiasi jauni. Meilė verčia stipriau plakti širdį. Teikia energijos. Balsas palinksmėja, o eisena pagyvėja. Pripažinkime, kad tai tiesa, ir vėl panagrinėkime pono Reimento atvejį. Ponas Reimentas pakliūva į avariją ir netenka kojos. Jis pasisamdo slaugytoją, nes jam reikia priežiūros, ir iškart ją įsimyli. Jis regi ženklus, kad artėja stebuklinga, meilės paskatinta antroji jaunystė; jis netgi svajoja susilaukti sūnaus (taip, tiesa, tavo netikro broliuko). Bet ar galima šiomis užuominomis pasikliauti? Gal tai tik kvaištelėjusio senio fantazijos? Jei padėtį nupasakojau teisingai, galima užduoti tokį klausimą: ką toliau darys ponas Reimentas ar kas nors kitas, panašus į poną Reimentą? Ar toliau aklai seks paskui savo aistrą, nes ši siekia savojo išsipildymo; ar, pasvėręs visus

„už“ ir „prieš“, nuspręs, kad neprotinga visa širdimi, visa siela įklimpti į romaną su ištekėjusia moterimi, ir vėl sulįs į savo kiautą?

– Aš nežinau. Nežinau, ką jis darys. O kaip *jūs* manote?

– Ir aš nežinau, ką jis darys, Dragai, dar nežinau. Bet imkimės šio klausimo metodiškai. Pasiremkime spėjimais. Pirma, tarkime, kad ponas Reimentas nieko nedarys. Dėl nežinomų priežasčių jis nusprendžia savo aistrą suvaldyti. Kur, tavo nuomone, tai nuves?

– Jei jis nieko nedarys?

– Taip, jei jis sėdės čia, savo bute, ir nieko nedarys.

– Tada viskas bus taip, kaip anksčiau. Nuobodu. Jis bus toks, koks buvo anksčiau.

– Išskyrus...

– Išskyrus ką?

– Išskyrus tai, kad netrukus į jį įsismelks gailestis. Jo pilkos dienos slinks labai vienodai. Naktimis jis pabus grieždamas dantimis ir niurzgėdamas: *Jei tik, jei tik*! Prisiminimai jį grauš lyg rūgštis, – jis nuolat prisimins savo silpnadvasiškumą. *O, Marijana!* – sielvartaus. – *Jei tik nebūčiau paleidęs savo Marijanos*. Žmogus, paskendęs liūdesy, savo paties šešėlis – toks jis ir bus. Iki mirties dienos.

– Na taip, jis gailėsis dėl to.

– Taigi, ką jam daryti, kad mirties valandai išmušus nebūtų dėl ko gailėtis.

Viskas. Jam gana. Jis įsikiša į pokalbį Dragui dar nespėjus atsakyti.

– Nevelkite berniuko į savo žaidimus, Elizabeta. Nustokite apie mane kalbėti, lyg manęs nebūtų kambaryje. Kaip aš gyvenu – mano reikalas, svetimiems žmonėms nėr čia ko aptarinėti.

– Svetimi? – Elizabeta kilsteli antakius.

– Taip, svetimi. Ypač jūs. Jūs man svetima, džiaugčiausi, jei akyse nebūčiau jūsų regėjęs.

– Kaip ir aš, Polai, kaip ir aš. Vienas Dievas težino, kodėl susitikome, juk iš tikrųjų nesame sukurti vienas kitam. Bet yra kaip yra. Užuot buvęs su Marijana, nors to norite, vargstate su manimi. Man labiau patiktų koks nors įdomesnis žmogus, tačiau vargstu su jumis, vienakoju vyriškiu, niekaip nesusitaikančiu su tuo, kas įvyko. Tikra painiava, ar ne, Dragai? Na, padėk mums, patark, ką daryti. Ką mums daryti?

– Manau, turite išsiskirti. Jei nemėgstate vienas kito, pasakykite „Viso gero".

– O Polas ir jūsų motina? Ar jie taip pat turi išsiskirti?

– Dėl pono Reimento nežinau, ką pasakyti. Bet kodėl niekas neklausia mano motinos, ko *ji* nori? Galbūt ji nori, kad niekada nebūtų dirbusi pas poną Reimentą? Nežinau. Gal ji tiesiog nori, kad viskas būtų kaip anksčiau, kai mes buvome... šeima.

– Tai jūs aistros, nesantuokinės aistros, priešas?

– Ne, taip nesakiau. Nesu toks, kaip jūs sakote, – aistros priešas. Bet...

– Bet tavo motina – graži moteris. Kai ji išeina iš namų, į ją susminga žvilgsniai, ji kelia įvairius jausmus, nepažįstamojo širdis suliepsnoja geismu, ir akimirksniu prasiveržia netikėtos aistros, su kuriomis jau reikia kovoti. Pažvelk į situaciją savo motinos akimis. Lengva pasipriešinti aistros apimtiems nepažįstamiesiems, kai jie tą aistrą parodo, tačiau nelengva apsimesti, kad jų nėra. Dėl to ir reikia šaltų nervų. Taigi, neneigiame, kad egzistuoja tie nepažįstamieji ir jų geismai. Dabar pasakyk savo nuomonę: kaip turi elgtis tavo motina? Užsidaryti namuose? Slėptis po čadra?

Dragas pratrūksta keistu, šuns lojimą primenančiu juoku – jis pakerėtas.

– Ne, bet gal ji nesijaučia užmezgusi romaną, – jis prunkšteli, lyg šie žodžiai būtų sakomi kažkokia keista, galbūt nežinoma užsienio kalba, – su kiekvienu, kuris į ją – na, žinote, – pasižiūri. Todėl aš ir sakau: kodėl niekas neklausia jos?

– Jei tik galėčiau, iškart paklausčiau, – sako Elizabeta Kostelo. – Bet jos čia nėra. Sakykime, jos nėra scenoje. Galime tik spėlioti. Tačiau, man rodos, jai nė į galvą neateitų pasiduoti ir užmegzti romaną su šešiasdešimtmečiu vyru, kurį pagal sutartį ji turi lankyti šešis kartus per savaitę, ar lietus piltų, ar kruša, ar snigtų. Ką pasakysite jūs, Polai?

– Tikrai neateitų į galvą. Niekaip.

– Štai ir priėjome liepto galą. Regis, visi esame nelaimingi. Tu, Dragai, nelaimingas, nes rietenos tave išvarė iš namų į Viktorijos aikštę, tarp girtuoklių. Tavo motina nelaiminga, nes turi ieškoti prieglobsčio pas gimines, kurie jai nepritaria. Tavo tėvas nelaimingas, nes mano, kad žmonės iš jo juokiasi. Polas yra nelaimingas, nes nelaimės yra jo antroji prigimtis, tačiau dar labiau nelaimingas jis yra dėl to, kad nė kiek nenu-

tuokia, kaip išpildyti savo širdies troškimą. Aš nelaiminga, nes niekas nevyksta. Keturiuose kampuose sėdi keturi nusiminę žmonės, kaip tie Beketo valkatos, ir aš tarp jų – tuščiai leidžiu laiką, o laikas tuština mane.

Jie visi tyli. *Laikas tuština mane*: tai skamba lyg šios moters kalbama malda. Tai kodėl tai jo visai nejaudina?

– Ponia Kostelo, – sako jis, – prašau įsiklausyti, ką dabar pasakysiu. Tai, kas vyksta tarp manęs ir Drago šeimos – ne jūsų reikalas. Jūs čia svetima. Tai ne jūsų namai, ne jūsų aplinka. Aš jaudinuosi dėl Marijanos. Aš jaudinuosi dėl Drago – aišku, kitaip, ir dėl jo seserų. Aš netgi jaudinuosi dėl Drago tėvo. Bet negaliu jaudintis dėl jūsų. Nė vienas iš mūsų negali jaudintis dėl jūsų. Jūs vienintelė – pašalinis žmogus. Jūs kišatės, tačiau kad ir kokie geri būtų ketinimai, mums nepadedate, o tik viską supainiojate. Ar galite tai suprasti? Nejaugi nesugebėsiu jūsų įtikinti palikti mus ramybėje, kad mes patys savaip ieškotume išsigelbėjimo?

Ilga, nemaloni tyla.

– Man reikia eiti, – sako Dragas.

– Ne, – atsako jis. – Tu negali grįžti į parką, jei apie tai kalbi. Aš nepritariu. Tai pavojinga; tavo tėvai išsigąstų, jei sužinotų. Duosiu tau raktą. Šaldytuve yra maisto, kabinete – lova, gali ateiti ir išeiti kada panorėjęs.

Atrodo, Dragas ketina kažką sakyti, bet persigalvoja.

– Ačiū.

– O aš, – klausia Elizabeta Kostelo. – Ar mane išmesite į gatvę, kur turėsiu kęsti karštį ir siaubingą vėją, kai jaunasis Dragas čia gyvens kaip princas?

– Jūs suaugusi moteris. Galite pati savimi pasirūpinti.

19.

Kitoje gatvės pusėje, priešais jo namą, stovi senas raudonas „Commodore" automobilis. Jis čia nuo pietų. Kas už vairo – nematyti, bet tai gali būti tik Miroslavas Jokičius. Visiškai neaišku, ką jis čia veikia. Gal šnipinėja žmoną? Bando pagąsdinti nusikaltėlių porelę?

Užtrunka dešimt minučių, kol su ramentais nulipa laiptais žemyn, dar tiek pat, kol pereina per gatvę. Kai prieina prie automobilio,

viduje sėdintis žmogus nuleidžia lango stiklą, ir laukan išsiveržia troškūs cigarečių dūmai.

– Ponas Jokičius? – klausia. Jokičius anaiptol ne toks stambus kerėpla, kaip jis įsivaizdavo. Priešingai, jis lieknas ir liesas, jo veidas siauras, o nosis kaip erelio. – Aš Polas Reimentas. Ar galime pasikalbėti? Gal galiu pasiūlyti alaus? Už kampo yra baras.

Jokičius išlipa iš automobilio. Jis avi darbo batais, vilki mėlynais džinsais, juodais marškinėliais ir juoda odine striuke. Jo klubai labai siauri – atrodo, lyg neturėtų sėdmenų. *Kūnas kaip nendrė*, – pagalvoja. Nevalingai jam prieš akis iškyla paveikslas: šitas kūnas užgulęs Marijaną, uždengia ją visą, spaudžiasi į ją.

Klibikščiuodamas kaip įmanydamas greičiau, eina pirmas.

Baras pustuštis. Jis eina vidun, Jokičius, suspaudęs lūpas, seka iš paskos. Žvilgteli į Jokičiaus rankas. Ilgi juodais plaukeliais apaugę pirštai, trumpai nukirpti nagai. Sprandas taip pat apaugęs plaukais. Ar Marijanai patinka šie plaukai, šis lokio kailis?

Jis neturi patirties, kaip elgtis susidūrus su įsižeidusiais sutuoktiniais. Ar turėtų gailėtis šito žmogaus? Jam negaila.

– Gal pereisiu prie reikalo? Jūs norite žinoti, kodėl pasiūliau padėti jūsų sūnui siekti išsilavinimo. Pone Jokičiau, nesu turtingas žmogus, bet gyvenu laisvai, be to, neturiu vaikų. Pasiūliau jūsų sūnui paskolą, nes norėčiau pamatyti, kad jam viskas gerai klojasi. Dragas man paliko gerą įspūdį. Jis daug žadantis jaunuolis. Pasirinko koledžą, apie kurį anksčiau nieko nebuvau girdėjęs, bet Dragas sako, kad tai gera mokykla, ir aš jam pritariu. Labai gaila, kad dėl mano pasiūlymo jūsų namuose kilo nesutarimų. Dabar suprantu, kad turėjau pasikalbėti ir su jumis, ne tik su jūsų žmona. Dėl jūsų žmonos galiu labai paprastai pasakyti, kad mūsų santykiai visada buvo korektiški.

Jis užsikerta. Vyro akys nukreiptos į jį lyg šautuvo vamzdžiai. Jis stengiasi atlaikyti jo žvilgsnį kuo ilgiau.

– Pone Jokičiau, daugiau neprasidedu su moterimis, jau nebe. Tie laikai jau praėjo. Jeigu kam ir jaučiu meilę, tai visiškai kitokią. Kai pažinsite mane geriau, suprasite.

Ar jis meluoja? Galbūt, bet jam taip neatrodo. Nors negali pamiršti jos kojų, jos krūtų, – atiduotų bet ką, jei tik galėtų veidu į jas įsikniaubti – jis myli Marijaną tyra ir gero linkinčia širdimi, taip tikriausiai ją

myli Dievas; kokia nesąmonė, kad jam atmokama neapykanta, šio vyro ar dar kieno.

– Mes susituokėme aštuoniasdešimt antrais metais, – sako Jokičius. Jo balsas žemas, kaip lokio – vis dėlto Jokičius panašus į lokį. – Gyvename kartu aštuoniolika metų. Kai susitikome, ji studijavo Dubrovniko meno akademijoje. Iš pradžių tarnavau federalinėje kariuomenėje, paskui dirbau akademijoje suvirintoju. Suvirintoju ir meistru, bet daugiausia meistru. Ten ir susipažinome. Paskui važiuojame į Vokietiją, sunkiai dirbame, taupome pinigus, vargingai gyvename – ar žinote, ką tai reiškia? – ir pateikiame paraiškas išvykti į Australiją. Mano sesuo taip pat. Visi keturi. Dragas dar buvo vaikas. Pirmiausia gyvename Melburne, dirbu suvirintoju dirbtuvėse. Tada su draugais važiuoju į Kuber Pidį, bandau laimę su opalais. Ar girdėjote ką nors apie Kuber Pidį?

– Girdėjau.

– Ten labai karšta. Vėliau atvyksta Marijana. Trejus metus gyvename Kuber Pidyje. Moteriai ten labai sunku. Opalai – čia reikia sėkmės. Man nepasiseka, suprantate, ką noriu pasakyti? Bet mano draugai man padeda, mes padedame vienas kitam.

– Taip.

– Labai sunku moteriai su vaikais. Tada aš gaunu darbą pas Holdeną, ir persikeliame į Elizabetą. Geras darbas, puikus namas, – jis pastato tuščią stiklinę. Tyla. Pasakojimo pabaiga. *Tokia mano istorija*, – tarsi sakytų, dėdamas visas kortas ant stalo. – *Muškite, ponas Koniston Terasa!*

– Ar jūs nepažįstate moters, vardu Elizabeta Kostelo, pagyvenusios moters, rašytojos?

Jokičius papurto galvą.

– Atrodo, ji jus pažįsta. Kai ką iš jūsų pasakojimo jau girdėjau, ji man papasakojo: kaip sutikote Marijaną, ką abu veikėte Dubrovnike ir t. t. Apie Melburną ir Kuber Pidį – nieko. Šiaip ar taip, Elizabeta Kostelo rašo naują knygą ir, regis, pagal mane kuria savo personažą. Ji domėjosi manimi, o dabar susidomėjo Marijana ir jumis. Akivaizdu, kad ji iššniukštinėjo jūsų praeitį.

Jokičius laukia, kol jis išsikalbės, bet jis dar negali baigti, nes kalbos pabaiga būtų absurdiška. Jis nedrįsta pasakyti: Šitą košę, kurioje abu atsidūrėme, užvirė Elizabeta Kostelo. Jeigu norite ką nors kaltinti, kaltinkite ją. Ji stovi už viso to. Elizabeta Kostelo yra intrigantė.

– Jeigu neprieštarausite, kad apie tai kalbu, – staiga sako jis, – tai jūs turite susitaikyti su Marijana. Taip pat dėl Drago prašau priimti paskolą. Dragas svajoja apie Velingtono koledžą, kiekvienam tai matyti. Paskola gali būti formali arba neformali, kaip norite. Galime pasirašyti popierius arba apsieiti be jų, man tas pats.

Dabar jis turi pasiūlyti Jokičiui dar vieną alaus. Jis turi pasistengti, kad Jokičius kuo lengviau nurytų savo išdidumą ir norom nenorom taptų jo draugu. Bet jis nesistengia. Jau užtektinai prikalbėjo; dabar Jokičiaus eilė – Jokičiaus eilė mokėti už alų ir Jokičiaus eilė kalbėti. Po to, jis viliasi, šis susitikimas, ši scena, į kurią jis įsivėlė prieš savo valią, pasibaigs. Nors šis vyras yra dviejų, o gal ir trijų, Marijanos angeliškųjų vaikų tėvas, jis nekelia didelio susidomėjimo. Jį domina Marijana: Marijana ir jos atspindys vaikuose. Ar jo susidomėjimas Marijana yra suinteresuotas, ar nesuinteresuotas? O Dievas, su kurio meile Marijanai jis lygina savo meilę, yra suinteresuotas ar nesuinteresuotas Dievas? Pernelyg abstraktus klausimas, kai tokia nuotaika.

Jokičius nutraukia jo mintis.

– Jūsų puikus butas.

Klausimas? Pareiškimas? Turėtų būti klausimas, nes Jokičius niekada nebuvo jo bute. Jis linkteli.

– Patogiai. Sakėte, kad jaučiatės patogiai. Savo bute jaučiatės patogiai.

– Sakiau, kad gyvenu laisvai. Tai nesusiję su mano butu. „Gyventi laisvai" reiškia, kad žmonės nieko nestokoja, neturi finansinių sunkumų. Mano atveju tai reiškia, kad mano pajamos man leidžia gyventi laisvai. Tai reiškia, kad visiškai patenkinu savo poreikius ir dar lieka. Jei noriu, galiu užsiimti labdara arba padaryti gerą darbą, pavyzdžiui, išsiųsti jūsų sūnų į koledžą.

– Mano sūnus mokosi aukščiausio lygio koledže, susiranda aukščiausio lygio draugų, nori visų tų aukščiausio lygio dalykų – suprantate, ką noriu pasakyti?

– Taip. Aukščiausio lygio koledžas gali išmokyti jį iš aukšto žiūrėti į savo kilmę. Negaliu to paneigti. Pone Jokičiau, nesupraskite manęs neteisingai – nesu aukščiausio lygio koledžų gerbėjas. Ne aš suradau tą Velingtono koledžą. Tačiau jei Dragas nori mokytis būtent ten, aš jam padėsiu. Mano nuomone, Velingtonas nėra toks jau geras, kokiu dedasi. Tikrai aukšto lygio koledžui nereikia reklamos.

Jokičius svarsto.

– Galbūt, – sako, – galbūt galite įsteigti Dragui patikos fondą. Žinote, tai būtų ne taip asmeniška.

Patikos fondą? Nebloga mintis, nors tai ir nepigus paprastos problemos sprendimo būdas. Bet ką šis pabėgėlis, kuris gelbėjosi nuo valstybinio socializmo, žino apie patikos fondus?

– Galėtume apie tai pagalvoti, – sako jis. – Jeigu norite, kad viskas būtų teisėta, teisiškai pagrįsta. Galime pasikalbėti su advokatu.

– Arba banku, – sako Jokičius. – Galėtume atidaryti Dragui sąskaitą, patikos sąskaitą. Jūs galėtumėte padėti pinigus į patikos sąskaitą. Ten saugu. Tuo atveju, jei... pats žinote.

Kokiu atveju? Tuo atveju, jei jis, Polas Reimentas, apsigalvos ir paliks Dragą bėdoje? Tuo atveju, jei jis numirs? Tuo atveju, jei jis nustos mylėjęs Miroslavo Jokičiaus žmoną?

– Galime taip padaryti, – sako jis, nors ir šiek tiek nuogąstaudamas. Ar šio patikos fondo pakaks, kad būtų išgelbėtas Jokičiaus išdidumas?

– Marijana...

– Taip, Marijana. Ką norite pasakyti apie Marijaną?

– Marijana labai pavargsta dirbdama slaugytoja. Ji dirba dviem žmonėms – jums ir tokiai senai moteriai, poniai Ajelo. Ne tiek profesionali slauga, kiek namų ruoša. Sudėkite viską: penkiasdešimt arba šešiasdešimt valandų per savaitę, o dar kelionės, kiekvieną dieną reikia važiuoti. Išsilavinusi moteris. Negerai dirbti namų ruošos darbus išsilavinusiai moteriai. Ji nuolat grįžta namo pavargusi. Taigi mes ir galvojame: gal jai atsisakyti slaugytojos darbo ir paieškoti kito.

– Atsiprašau, nežinojau, kad Marijana dirba dviejuose darbuose. Ji neužsiminė man apie antrąjį darbą.

Jokičius reikšmingai žiūri į jį. Ar jis kažko nesupranta?

– Jei ji išeis, man jos labai trūks, – sako jis. – Ji tokia gabi moteris.

– Taip, – patvirtina Jokičius. – Žinote, aš tik mechanikas. Mechanikas yra niekas – ir Kroatijoje, ir Australijoje. Tačiau Marijana – išsilavinęs žmogus. Ji turi restauratorės diplomą. Ar pasakojo? Australijoje nėra ką restauruoti, bet... Su kuo jai pasikalbėti Muno Paroje? Gerai, kad Dragas domisi daugybe dalykų – gali su juo kalbėtis. Paskui ji sutinka poną Reimentą.

– Mano pokalbiai su Marijana nebuvo artimi, – atsargiai sako jis. – Kaip ir apskritai mano santykiai su ja. Jie nebuvo artimi. Apie jos meninį išsilavinimą sužinojau visai neseniai iš ponios Kostelo – moters, apie kurią buvau jums užsiminęs.

Jis pamažu pradeda suprasti, kodėl Jokičius, sumušęs savo žmoną ir išvijęs ją iš namų, pasiėmė laisvadienį ir praleido jį sėdėdamas automobilyje Koniston Terasoje. Jokičius tikriausiai tiki, kad jo žmoną, nesvarbu, ar ji apskritai nusidėjo, ar ne, nuo namų židinio vilioja klientas, turintis daug pinigų ir ryšių meno bei menininkų pasaulyje; be to, elegantiška Koniston Terasos aplinka moko ją niekinti darbininkų klasės Muną. Jokičius apeliuoja į tai, kas jame yra gero. Bet jei jis nekreips dėmesio – kas tada? Ar Jokičius planuoja ir jį sumušti?

Pažiūrėk į mane, savo nekenčiamą priešininką! – norėtų paprieštarauti. – *Tu vis dar turi Dievo duotas kojas, o aš turiu su savimi tampytis šitą šlykštynę, šitą bjaurų daiktą! Ištisai šlapinuosi. Šlapinuosi ant grindų! Net jei bandyčiau, negalėčiau sugundyti tavo žmonos, jokia šio žodžio prasme!*

Tačiau tą pačią akimirką prieš akis iškyla Marijana, besistiebianti nuvalyti dulkių nuo viršutinių lentynų, Marijana su savo stipriomis, dailiomis kojomis. Jeigu jo meilė Marijanai iš tikrųjų tyra, kodėl ji tūnojo širdyje iki to mirksnio, kai ji sušvytravo savo kojomis? Kodėl meilė, netgi tokia meilė, kokia jis skelbiasi mylįs, atgyja tik išvydusi grožį? Ką teoriškai meilė turi bendra su dailiomis kojomis arba, jei jau pradėjome tokią kalbą, su geismu? O gal tokia jau ta prigimtis, apie kurią niekas nieko neklausia? Kaip myli gyvūnai? O lapės? O vorai? Ar voro patelė turi dailias kojas ir ar jų patrauklumas susuka voro patinui galvą? Įdomu, ką apie tai galvoja Jokičius. Žinoma, neketina to klausti. Jam šiandien Jokičiaus jau gana, o Jokičiui, įtaria, tikrai gana jo.

– Gal dar vieną alaus, – klausia iš mandagumo.

– Ne, man reikia eiti.

Jokičiui reikia eiti. Jam reikia eiti. Kur jiems reikia eiti, jiems abiem? Vieno laukia tuščia lova Muno Paroje, kito – tuščia lova Koniston Terasoje – ten, jei nori, gali gulėti ir nemiegoti visą naktį, klausytis, kaip valgomajame tiksi laikrodis. Jie puikiausiai galėtų gyventi vienuose namuose. Sargiukas ir Džefas.

20.

Jis beveik valandą klibikščiuoja po parką – tai šen, tai ten – nori surasti Elizabetą Kostelo. Pagaliau randa sėdinčią ant suolelio prie upės, apsuptą ančių, kurias, regis, ji lesina. Jam artinantis, antys, lyg gavusios pavojaus signalą, išsilaksto ir triukšmingai suguža į vandenį.

Jis sustoja priešais ją ant žolės. Jau šešta valanda, bet jis tebejaučia vasaros saulės kaitrą.

– Ieškau Drago, – sako. – Gal numanote, kur jis gali būti?

– Dragas? Neturiu supratimo. Maniau, kad jis su jumis. Neketinate nieko paklausti apie mane? Ar jums neįdomu sužinoti, kaip praleidau naktį, kai jūs mane taip šiurkščiai išgrūdote lauk?

Jis apsimeta nenugirdęs klausimo.

– Ką tik buvau susitikęs su Marijanos vyru.

– Su Miroslavu. Taip, vargšelis, jaučiasi toks pažemintas. Pirmiausia dėl savo paties pavydo, o dabar dar pamatė, koks yra jo priešininkas. Ką jam pasakėte?

– Paprašiau dar kartą pagalvoti. Paprašiau pirmiausia atsižvelgti į Drago interesus. Pakartojau, kad siūlau pagalbą be jokių išankstinių sąlygų.

– Visiems matomų išankstinių sąlygų. Juk tą norėjote pasakyti?

– Jokių išankstinių sąlygų.

– O kaip iš širdies plaukiančios sąlygos, Polai, meilės sąlygos?

– Šios sąlygos čia niekuo dėtos. Pinigai skiriami Drago išsilavinimui. Absurdiška manyti, kad bandau nupirkti jo motiną.

– Absurdiška? To turėtume paklausti Marijanos. Jai tikriausiai kitaip atrodo. Paslauga už paslaugą, – gal ji pasakys. Kiekvieną paslaugą lydi kita paslauga. Jūs pasiūlėte paslaugą. Dabar ji privalo pasiūlyti paslaugą, atitinkamą paslaugą.

– Nebūkite tokia nešvanki.

– Ką gi, prisipažinsiu, kad kol kas dar nesuprantu, ką įžiūrite savo Balkanų moteryje. Mano nuomone, ji apkūnoka ir tokia „panešiota“. Niekada nebūčiau pagalvojusi, kad jums patinka tokios moterys. Aukštas vyras ir stora moteris – labai juokinga pora. Toks vyriškis kaip jūs galėjo susirasti ir geresnę. Bet, sakyčiau, *chacun ses goûts**.

* Kiekvienam savo (pranc.).

– Mano nuomone, nors gal ir klystu, jeigu po to jums reikia atsilyginti, jeigu reikia meilės *už pinigus*, verčiau pamirškite Marijaną. Ji ne jums. Geriausia jums būtų Mariana, Mariana be „j“. Tikrai pasiteisintų susitarimas su Mariana ar kokia kita į ją panašia moterimi. Jūsų amžiaus vienišam ponui, dėl neįgalumo ne itin mėgstančiam rodytis viešai, labai tiktų kartą per savaitę savo namuose priimti taktišką moterį, tokią kaip Mariana, kuri už savo glamones kartkartėmis priimtų mažą gražią dovanėlę. Taip, Polai, dovanos, malonūs niekučiai. Jūs turite įprasti susimokėti. Daugiau jokios nemokamos meilės.

– Negaliu mylėti tos, kuri man patinka?

– Žinoma, galite mylėti tą, kuri patinka. Bet tikriausiai dabar jums teks tą meilę slėpti, panašiai kaip žmonės slepia, kad susirgo sloga ar pasigavo pūslelinės virusą, – juk nepuola to aptarinėti su kaimynais. Tačiau jeigu nuspręsite, kad Mariana jums netinka, nepradėsiu įtikinėti – kas aš tokia, kad galėčiau prieštarauti? Jei taip, kodėl nepaskambinus poniai Pac? Pasakykite, kad ieškote naujos slaugytojos. Pasakykite, kad norite ne itin jaunos, bet ir ne per senos – su gražia krūtine, dailiomis kojomis, netekėjusios, galinčios turėti vaikų, geriau nerūkančios. Kas dar? Temperamentingos, aistringos ir lengvai pamaloninamos.

Bet kam įkyrėti poniai Pac? Ar verta painiotis su tomis slaugytojomis ir įsimylėti tik jas? Įdėkite į laikraštį skelbimą: „Šešiasdešimtmetis bevaikis, energingas, sunkiai judantis vyras, trokštantis meilės ir mistinės tėvystės, ieško 35–45 metų moters. Pageidautina graži krūtinė ir t. t. Barakudų prašau nesivarginti.“

Nevarstykite manęs nuožmiu žvilgsniu, Polai. Aš tik juokauju, tiesiog palaikau pokalbį. Būkite tikras, pamoką jau išmokau. Daugiau jokių piršlybų, pažadu. Jeigu nusprendėte, kad jūsų širdyje niekas negali užimti Marijanos vietos ir arba bus Marijana, arba išvis nieko, aš sutinku, pasiduodu. Tačiau turiu jums pasakyti, kad Mariana, vargšelė Mariana, toji kita, labai išgyvena dėl jūsų elgesio. Ji rauda prisidengusi nosinaite. *Nenusimink*, – sakau jai, – *vandenynas pilnas žuvų*. Bet ji nepaguodžiama. Po to, kai ji atsidavė jūsų labui, jos išdidumas buvo visiškai sutryptas. *Aš jam atrodau per stora*, – rauda ji. – *Nesąmonė*, – sakau. – *Jo širdį užėmusi kita, štai ir viskas*. Bet gal aš jus ne taip suprantu. Gal jums visai nereikia meilės už pinigus. O gal jūsų meilės paieškos

slepia kažką kita? Galų gale, Polai, būkime objektyvūs: kiek meilės reikia tokiam žmogui kaip jūs? Arba tokiam kaip aš? Visai nereikia. Visiškai. Mums, tokiems seniems žmonėms, išvis nereikia meilės. Mums reikia rūpesčio: kad kas nors prilaikytų už rankos, kai užeis drebulys, išvirtų arbatos, padėtų nulipti laiptais. Reikia, kad kas nors užmerktų mums akis, kai išmuš valanda. Rūpestis nėra meilė. Rūpestis – tai paslauga, kurią gali atlikti bet kuri kvalifikuota slaugytoja, bent jau kol nepaprašome jos ko nors daugiau.

Ji stabteli atsikvėpti; pagaliau ir jis gauna progą įsiterpti.

– Atėjau čia, nes ieškau Drago, – sako, – o ne klausytis kandžių sąmojų savo adresu. Puikiai suprantu skirtumą tarp meilės ir rūpesčio. Niekada nesitikėjau, kad Marijana mane pamils. Aš, šešiasdešimtmetis vyras, norėjau pagal savo išgales padaryti ką nors gera jai ir jos vaikams. O dėl savo jausmų galiu pasakyti tik tiek: mano jausmai yra mano reikalas. Tikrai nepradėsiu vėl jų brukti Marijanai.

Ir dar kai ką pasakysiu, nes jūs nusiteikusi labai skeptiškai. Nenuvertinkite kiekvieno iš mūsų širdyje slypinčio troškimo, žmogui būdingo troškimo pasirūpinti, priglausti po savo sparnu.

– Kiekvieno iš mūsų?

– Taip, kiekvieno iš mūsų. Netgi jūsų. Jeigu jūs žmogus.

Užteks kalbėti. Jam skauda rankas, pila karštis, norėtų prisėsti. Bet jei jis atsisės šalia ponios Kostelo, jie pernelyg panėšės į prisėdusią pasilsėti seną sutuoktinių porą, o taip juk nėra. Pagaliau beliko pasakyti tik viena.

– Ponia Kostelo, kodėl taip dėl manęs stengiatės? Juk aš tik smulki žuvelė. Ar jums niekada nepasirodė, kad susidomėjimas manimi buvo klaida – klaida nuo pat pradžios iki pabaigos?

Linksmai šypsodamasi pro šalį praplaukia jauna pora gulbės pavidalo vandens dviratyje.

– Žinoma, aš apie tai galvojau, Polai. Daug kartų. Taip, tam tikra prasme jūs esate smulki žuvelė. Tik kyla klausimas – kokia prasme? Ir ar tikrai labai smulki? Kantrybės, – sakau sau, – gal iš jo dar galima ką nors išspausti, kaip iš citrinos išspaudžiamas paskutinis lašelis sulčių, – viltis miršta paskutinė. Taip, prisipažinsiu, gal jūs ir teisus, gali būti, kad dėl jūsų klydau. Jeigu tai nebūtų klaida, tai ir aš dabar nesėdėčiau Adelaidėje. Likau, nes nežinau, ką man su jumis daryti.

Gal pasiduoti? Mesti jus ir kur nors pradėti viską iš pradžių? Esu tikra, kad jus pradžiuginčiau. Bet negaliu. Mano išdidumui suduotas per didelis smūgis. Ne, turiu spausti iki galo.

– Iki galo?

– Iki liūdno galo.

Jis tikisi išgirsti dar ką nors. Tikisi išgirsti, koks bus tas galas. Bet ji užsičiaupia ir įsmeigia akis į tolį.

– Vis dėlto, – tęsia jis, – kėliau vieną hipotezę po kitos, bandydamas suprasti, ką veikiate mano gyvenime. Dabar jų nevardysiu, galiu tik pasakyti, kad jos visos nėra jums palankios. Pirmoji ir labiausiai įtikinama – kad norėjote manimi pasinaudoti kurdama savo knygos personažą. Jei taip, leiskite pakartoti tai, ką sakiau visai neseniai ir su kuo jūs nelabai norėjote sutikti. Nuo tos dienos, kai pakliuvau į avariją, nuo tos dienos, kai vos nemiriau, bet, atrodo, buvau išgelbėtas, mane apsėdo noras daryti gera. Kol dar ne per vėlu, noriu – atsiprašau už žodį – tarsi palaiminti, bent šiek tiek, kitų gyvenimus. Paklausite, kodėl? Pirmiausia todėl, kad neturiu vaikų, kuriems galėčiau suteikti palaiminimą kaip tėvas. Pasakysiu, kad sprendimas neturėti vaikų buvo didelė mano gyvenimo klaida. Tai mano didžiausias širdies skausmas. Ir didžiausia jos *blessure**.

Ponia Kostelo, galite sau šypsotis. Bet leiskite jums priminti, kad kitados buvau tikras mažas berniukas katalikas. Iki tol, kai olandas atplėšė mus nuo gimtinės ir išvežė į kitą pasaulio kraštą, aš mokiausi Lurdo gailestingųjų seserų vienuolyno mokykloje. O kai tik atvykome į Balaratą, buvau patikėtas brolių krikščionių globai. *Kodėl tu nori tai daryti, berniuk? Kodėl nori nusidėti? Ar nematai, kaip dėl tavo nuodėmės kraujuoja mūsų Viešpaties širdis?* Jėzaus ir jo kraujuojančios žaizdos paveikslas niekada nebuvo išnykęs iš atminties, nors bažnyčią jau seniai buvau pamiršęs. Kodėl aš tai pasakoju? Nes nebenoriu savo veiksmais žeisti Jėzaus. Nenoriu, kad jo širdis kraujuotų. Jei norite būti mano metraštininkė, turite tai suprasti.

– Tikras mažas berniukas katalikas. Suprantu, Polai. Labai aiškiai įsivaizduoju. Nepamirškite, kad ir aš pati esu airių mergaitė katalikė,

* Žaizda (pranc.).

Kostelo iš Melburno Nortkoto. Bet tęskite, tęskite, man labai įdomu klausytis, tiesiog nuostabu.

– Ponia Kostelo, savo ankstesniame gyvenime nekalbėjau apie save taip laisvai kaip dabar. Padorumas man to neleido, padorumas ar gėda. Tačiau vis primenu sau, kad išpažinties srityje jūs profesionalė, kaip profesionalus būna gydytojas, advokatas ar buhalteris.

– Arba kunigas. Polai, nepamirškite kunigų.

– Arba kunigas. Kažkaip po tos avarijos išsilaisvinau iš to uždarumo. *Jei nekalbėsi dabar*, – sakau sau, – *kada gi kalbėsi?* Taigi: *Ar Jėzus pritartų?*– štai kokį klausimą dabar nuolat sau užduodu. Tai etalonas, kurį bandau atitikti. Turiu prisipažinti – ne taip skrupulingai, kaip turėčiau. Pavyzdžiui, atleidimas: neketinu atleisti tam vaikinui, kuris į mane įvažiavo, ir visai nesvarbu, ką čia pasakytų Jėzus. Bet Marijaną ir jos vaikus noriu apsaugoti, noriu juos palaiminti, kad jiems nieko netrūktų. Štai į ką turėtumėte atsižvelgti vertindama mane, bet nemanau, kad jums tai rūpi.

Ne visai tiesą jis čia kalbėjo apie uždarumo atsikratymą, apie išsišnekėjimą. Savo širdies jis neatvertų net Marijanai. Kam tad apsinuoginti priešais šitą Kostelo, kuri tikrai nėra jo draugė? Atsakymas būtų tik vienas – todėl, kad ji labai jį nuvargino. Tikrai profesionalus jos elgesys. Atsisėdi šalia aukos ir lauki – ilgainiui auka pasiduoda. Tai žino beveik visi kunigai. Arba visi maitvanagiai. Maitvanagio išmintis.

– Sėskitės, Polai, – sako ji. – Nebegaliu taip prisimerkusi žiūrėti į jus iš apačios į viršų.

Jis sunkiai šlepteli šalia jos.

– Jūsų širdis kraujuoja, – murma ji.

Besileidžianti saulė taip ryškiai atsispindi nuo vandens paviršiaus, kad ji prisidengia akis. Ančių šeima – ne šeima, o tikras klanas – rengiasi vėl lipti į krantą. Tikriausiai įvertino jį, neprašytą svečią, ir nusprendė, kad nepavojingas.

– Taip, mano širdis kraujuoja.

– Širdis gana slėpiningas organas – širdis ir jos pulsavimas. Ispanai ją vadina tamsia. Tamsi širdis, *el oscuro corazón**. Polai, ar tikrai nesate šiek tiek tamsiaširdis, nors jūsų ketinimai labai geri?

* Tamsi širdis (isp.).

Jis jau manė sudaryti su ja taikos sutartį; manė pasiūlyti šiai moteriai jeigu ne stogą nakčiai, tai bent jau bilietą iki Melburno. Bet dabar senasis susierzinimas užplūsta dar stipriau.

– Ar tikrai, – klausia lediniu balsu, – neieškote problemų ten, kur jų nėra, vien dėl tų nuobodžių istorijų, kurias rašinėjate?

Ponia Kostelo iš plastikinio maišelio, kurį laiko ant kelių, išsitraukia bandelę, sutrupina ir beria į ančių pusę. Kyla didelis sujudimas, visos puola prie palaimintų vaišių.

– Mums visiems norėtųsi kuo paprasčiau, Polai, – sako ji. – Kiekvienam iš mūsų. Ypač, kai galas arti. Bet mes sudėtingi padarai, mes, žmonės. Tokia mūsų prigimtis. Norite, kad būčiau paprastesnė. Pats norite būti paprastesnis, atviresnis. Ką gi, patikėkite, aš su nuostaba žiūrėsiu, kaip jūs stengiatės apsinuoginti. Bet už paprastą širdį, kurios taip trokštate, už paprastą požiūrį į pasaulį reikia mokėti. Pažvelkite į mane. Ką matote?

Jis tyli.

– Leiskite pasakyti, ką jūs matote arba ką įsivaizduojate matąs. Sena moteris ant Torenso upės kranto lesina antis. Sena moteris, kuri greit nebeturės pasikeisti švarių apatinių. Sena moteris, erzinanti savo užuominomis, jūsų nuomone, suktomis.

Bet tikrovė daug sudėtingesnė, Polai. Iš tikrųjų jūs matote daug daugiau – fiksuojate reginius, o paskui juos iškarpote. Pavyzdžiui, tam tikro ryškumo šviesa. Figūra, užklupta šios šviesos, prie tyliai tekančios upės. Į ją susmigę šviesos spinduliai, regis, pervers ją kiaurai.

Per daug sudėtinga? To visai nereikia? Nemanau. Padidintas, išplėstas vaizdas. Kaip kvėpavimas. Įkvėpti, iškvėpti. Išsiplėtimas, susitraukimas. Gyvenimo ritmas. Polai, visa tai jumyse yra, galite būti visapusiškesnė asmenybė – didesnė ir atviresnė, bet jūs sau to neleidžiate. Primygtinai prašau: nenukirskite savo minčių tėkmės. Eikite iki galo. Paskui savo mintis ir jausmus. Sekite paskui juos, ir augsite kartu su jais. Ar ne taip sakė vienas Amerikos poetas? Vilnija vaizduotės audinys – nuo kažko link kažko. Visai netenku atminties. Praeina diena, ir aš vis tuštesnė. Gaila. Tokia trumpa pamoka, norėčiau, kad išmoktumėt. *Randa sėdinčią ant suolelio prie upės, apsuptą ančių, kurias, regis, ji lesina* – tai gali būti paprastas pasakojimas, apgaulingai paprastas, bet tai nėra gerai. Jis neteikia man gyvybės. Kad aš jos neturiu, jums tikriausiai visai nesvarbu,

bet yra dar vienas trūkumas – jūs taip pat jos neturite. Pakalbėkime apie antis, jei nenorite, kad visur šmėžuočiau aš. Suteikite gyvybės šioms antims, ir pažadu, jos taip pat suteiks jums gyvybės. Suteikite gyvybės Marijanai, jei tai turi būti Marijana, ir ji suteiks gyvybės jums. Tai elementaru. Bet, prašau, būkite toks malonus – liaukitės dvejoję. Nežinau, ar ilgai dar ištversiu šitaip gyvendama.

– Kaip gyvendama? Ką turite omenyje?

– Gyvendama viešai. Gyvenu aikštėse, naudojosi viešaisiais patogumais. Gyvenu kartu su girtuokliais ir benamiais, kuriuos paprastai vadiname valkatomis. Neatsimenate? Aš jus įspėjau, kad neturiu kur eiti.

– Kalbate nesąmones. Galite apsigyventi viešbutyje. Galite skristi atgal į Melburną ar bet kur kitur – kur tik norite. Paskolinsiu jums pinigų.

– Taip, galėtumėte tai padaryti. Dar galėtumėte atsikratyti daug sunkumų keliančiais, kaprizingais Jokičiais, parduoti butą ir apsigyventi geruose senelių namuose. Bet jūs to nedarote. Esame tokie, kokie esame, Polai. Dabar gyvename tokį gyvenimą ir privalome gyventi toliau. Kai esu su jumis, esu namuose, kai jūsų nėra, aš benamė. Taip iškrito kauliukai. Ar stebitės, kai taip kalbu? Nesistebėkite. Bet ir nekaltinkite savęs. Aš puikiausiai pripratau prie tokio naujo gyvenimo. Žiūrėdamas į mane, nepasakytumėte, kad gyvenu ant lagaminų, argi ne? Arba kad nevalgiau jau keletą dienų. Išskyrus keletą vynuogių.

Jis tyli.

– Užtenka kalbėti apie mane. Nuolat sau sakau: turėk kantrybės, ponas Reimentas neprašė tavęs užsikarti jam ant sprando. Tačiau kaip būtų puiku, jei Polas Reimentas paskubėtų. Kaip minėjau, mano jėgos senka. Negaliu net apsakyti, kaip pavargau. Tai ne toks nuovargis, kuris praeina naktį gerai išsimiegojus tikroje lovoje. Tas nuovargis – tai dalis manęs. Jis prasimuša visur lyg dažai – ir mano darbuose, ir kalbose. Jaučiuosi, kaip sakė Homeras, *atsileidusi*. Kiek atsimenu, šis žodis jums nėra nežinomas. Daugiau nėra jėgos įtempti. Lanko templė, paprastai įtempta, suglebo ir išdžiūvo tarsi medvilninis siūlas. Ir ne tik kūnas. Taip pat ir protas: jis suglebęs, pasirengęs ramiam miegui.

Jis ilgai nebuvo atidžiai žiūrėjęs į Elizabetą Kostelo. Iš dalies dėl to, kad pasirodydavo jam apsupta susierzinimo miglos, iš dalies dėl to, kad atrodė kažkokia bespalvė, stokojanti įsimintinų bruožų – tokie jam atrodė ir jos drabužiai – jokio savitumo. Bet dabar jis atidžiai, iš

lėto ją apžiūri ir mato, kad ji sako tiesą: ji neteko svorio, jos raumenys sudribo, veidas išblyško, nosis išryškėjo.

– Jeigu tik būtumėte paprašiusi, būčiau padėjęs, – sako jis. – Ir dabar esu pasirengęs jums padėti. Bet dėl visa ko kito, – jis gūžteli pečiais, – aš nedvejoju, bent man taip atrodo. Veikiu tokiu greičiu, kokiu esu įpratęs. Nesu išskirtinis asmuo, ponia Kostelo, ir negaliu tapti išskirtinis dėl jūsų. Atsiprašau.

Padės jai. Jis to nori. Nupirks valgyti. Nupirks bilietą, nuvažiuos su ja į oro uostą, atsisveikindamas pamojuos.

– Jūs šaltas žmogus, – sako ji. Taria šį kaltinamąjį žodį lengvai, šypsodamasi. – Jūs vargšas šaltas žmogus. Bandau daryti viską, ką galiu, kad paaiškinčiau, bet jūs nieko nesuprantate. Jūs siųstas man, aš – jums. Kodėl taip nutiko, vienas Dievas žino. Dabar turite išgyti pats. Daugiau nebandysiu jūsų skubinti.

Ji sunkiai pakyla, sulanksto tuščią maišą.

– Sudie, – sako.

Jai nuėjus, jis ilgai sėdi ant suoliuko ir prisimerkęs žiūri į upę, visas sukrėstas. Antys, įpratusios, kad jas lesina, padrąsintos jo ramybės, prieina prie pat jo kojų, bet jis nekreipia į jas dėmesio.

Šaltas: ar tikrai jis toks atrodo aplinkiniams? Nori paprieštarauti. Jis linki gero. Jo draugai, žmonės, pažįstantys jį geriau nei Kostelo, tai patvirtins. Netgi moteris, kuri buvo jo žmona, sutiks: jis linki gero, linki visa ko geriausio. Kaip galima šaltu pavadinti tą, kuris iš visos širdies linki gero ir jeigu ką nors daro, tai tik iš širdies?

Šaltas. Jo žmona nevartojo šio žodžio. Ji kalbėjo visai kitaip: *Maniau, kad tu prancūzas*, – sakė ji, – *maniau, kad turi šiokią tokią nuovoką*. Kokią nuovoką? Jos paliktas, daug metų laužė galvą dėl šių žodžių. Kokią nuovoką privalo turėti prancūzai, tegu ir legendiniai? Apie tai, kas teikia moteriai laimės? Kas teikia moteriai laimės? – tai mįslė, senesnė už Sfingės mįslę. Kodėl prancūzas privalo sugebėti ją įminti, tuo labiau toks abejotinas prancūzas kaip jis?

Šaltas, aklas. Įkvėpimas, iškvėpimas. Jis nepriima šio kaltinimo; netiki, kad tai tiesa. Kai žmogus pyksta, jis nepasako tiesos. Jei tiesa apskritai sakoma, tai ji sakoma mylint. Meilės akys neapgauna. Meilė mato, kas mylimajame yra geriausia, net jei „geriausia“ labai sunku ištraukti į dienos šviesą. Kas yra Marijana? Slaugytoja iš Dubrovniko

striuku liemeniu, pageltusiais dantimis ir neblogomis kojomis. Kas, išskyrus jį, žvelgiantį meilės akimis, mato po tokia išore besislepiančią baikščią gazelę aksominėmis akimis?

Štai ko nesupranta Elizabeta Kostelo. Elizabeta Kostelo mano, kad jis yra bausmė, skirta apkartinti paskutines jos gyvenimo dienas, nesuprantama kankynė, verčianti ją kalbėti, pasakoti, kartoti. Ji žiūri į jį be vilties, jausdama antipatiją, nerimą, susierzinimą – viską, ką norite, bet tik ne meilę. Ką gi, kai susitiks ją kitą kartą, pamokys. *Nešaltas*, – pasakys jis, – *ir ne prancūzas. Žmogus, kuris savaip mato pasaulį ir savaip myli. Žmogus, kuris ne taip seniai neteko savo kūno nario, – nepamirškite to. Būkite jautresnė*, – pasakys. – *Tada galbūt rasite savyje jėgų rašyti.*

21.

Dragas. Jam įdomu, kad Dragas, atrodo, beveik nesupranta, koks jis patrauklus. Jis ne Narcizas ir daug nemąsto. Kita vertus, jeigu turėtų daugiau supratimo apie save, prarastų tą bebaimio atvirumo išraišką, kovotojo žvilgsnį.

Koks būtų moteriškas Drago atvirumo atitikmuo? Amazonės tyrumas? Jo sesuo Blanka dar vis nepažįstama. Kokia ji? Ar jis kada nors su ja susipažins?

Narcizas vandenyje išvydo savo atvaizdą ir negalėjo nuo jo atplėšti akių. Kaskart, kai jis šypsodavosi, atvaizdas vandenyje irgi šypsojosi. Tačiau kai jis pasilenkdavo pabučiuoti viliojančias lūpas, atvaizdas pranykdavo vaiduokliškuose vandens raibuliuose.

Dragas nėra Narcizas – bent kol kas, o gal ir niekada nebus. Ir Marijanai nebūdingas narcisizmas. Tam tikra prasme labai puikus bruožas. Keista, kad įsimylėjo Marijaną, nes anksčiau jam visada patikdavo save mylinčios moterys.

Jis pats niekada nesutarė su veidrodžiais. Jau seniai uždengė vonios veidrodį audeklo gabalu ir išmoko skustis apgraibomis. Kostelo ypač jį erzino tuo, kad gyvendama jo namuose tą audeklą nuimdavo. Jai išėjus, jis vėl uždengė veidrodį.

Jis uždengia vonios veidrodį ne tik dėl to, kad nematytų jame savęs – seno ir negražaus. Ne. Atvaizdas, įkalintas už stiklo, jam atrodo

labai nuobodus. *Ačiū Dievui, ateis diena, kai man nereikės į jį žiūrėti*, – galvojo jis.

Praėjo keturi mėnesiai nuo tada, kai jis paliko ligoninę ir jam buvo leista grįžti į ankstesnį gyvenimą. Kone visą laiką jis praleido užsidaręs savo bute, beveik nematydamas saulės. Nuo to laiko, kai pas jį nustojo lankytis Marijana, jis dar normaliai nevalgė. Neturi apetito ir noro rūpintis savimi. Iš veidrodžio į jį žvelgia sulysęs, nesiskutęs senas valkata. Iš tikrųjų baisesnis nei valkata. Kartą knygyne Senos pakrantėje jis nusipirko medicinos knygą su pacientų iš Salpetriero ligoninės nuotraukomis: manijos, senatvinės silpnaprotystės, melancholijos, Hantingtono ligos atvejai. Nepaisant netvarkingų barzdų ir ligoninės drabužių, jis iškart juose pažino savo sielos brolius, gimines, toli nuėjusius keliu, kuriuo vieną dieną pasuks ir jis.

Jis galvoja apie Dragą, nes, vieną naktį praleidęs jo bute, Dragas negrįžta ir neduoda apie save jokios žinios. Jis mąsto apie veidrodžius, nes prisimena ponios Kostelo pasakojimą apie senį, kuris pavertė Sinbadą savo vergu. Ponia Kostelo nori priversti jį išgyventi vienus ar kitus jos pramanus. Jam smagu tikėti, kad po nutikimo su Marijana jis pasipriešino jos planams, privertė išsigąsti. Bet ar jis teisus? Sudreba pagalvojęs, ką gali atskleisti tik vienas žvilgsnis į veidrodį: ant jo pečių vaipydamasi, sugniaužusi jam gerklę sėdi ragana išsidraikiusiais plaukais, apnuoginta krūtine ir mojuoja botagu.

Jis turi parašyti Marijanai laišką ir nusiųsti jį jos svainei ar į tikruosius namus, ar bet kur kitur, kur ji dabar gyvena. *Prašau, nenusigręžkite nuo manęs. Kad ir ką būčiau sakęs, pažadu, daugiau niekada nekartosiu. Tai buvo klaida. Nebandysiu su jumis užmegzti artimesnių santykių. Netgi jeigu darėte dėl manęs daugiau, nei reikalauja pareigos, niekada nebuvau toks kvailas, kad supainiočiau jūsų gerumą su meile, su tuo, kas tikra. Tai, ką siūliau Dragui ar jums per Dragą, yra tik padėkos ženklas, nieko daugiau. Prašau tai priimti kaip padėką. Jūs rūpinotės manimi; dabar aš norėčiau jums ką nors duoti, jeigu tik leisite. Noriu jumis pasirūpinti arba bent perimti dalį jūsų naštos. Noriu tai padaryti, nes savo širdyje, savo širdies gelmėse jūs man rūpite. Jūs ir jūsų šeima.*

Pasirūpinti: jis gali surašyti žodžius ant popieriaus, bet yra per daug drovus, kad juos ištartų. Per daug anglų kalbos žodžių, savų žodžių. Gali būti, kad Marijana iš Balkanų, rūpesčio dalytoja, priversta dau-

giau nei jis gyvenime vadovautis užsienio kalba, supras jo drovumą. O gal ir ne. Gal ji iškart suprato, ką jai pasakė akreditacinė komisija: kad jos būsima profesija angliškai vadinama globos profesija; kad nuo šiol jos darbas bus globoti žmones arba rūpintis žmonėmis; ir kad šis rūpinimasis neturi nieko bendra su širdies dalykais, išskyrus, žinoma, rūpinimąsi sergančiais širdies ligomis.

Tačiau ar būtent tai, kas jam nutiko per praėjusius keturis mėnesius, nėra širdies liga, *un cardiaque**? Kadaise širdis buvo pats stipriausias jo organas. Bet kurie kiti organai galėjo jį nuvilti, – žarnynas, blužnis, smegenys, – bet širdis, išbandyta ir patikrinta Magil Roude, o paskui operacinės teatre, turėtų ištikimai jam tarnauti iki pabaigos.

Tada jis sutiko Marijaną, ir jo širdis pasikeitė. Ji nebėra tokia kaip anksčiau. Dabar ji trokšta tarnauti Marijanai ir visiems su ja susijusiems. Kadangi ji jam daug davė, jis nori duoti mainais. *Duoti mainais nėra tas pats kas atsimokėti*, – turėtų parašyti išnašoje. – *Atsiprašau už kalbos pamoką, aš taip pat tik apgraibomis skinuosi kelią, aš taip pat esu svetimoje dirvoje.*

Brangi Marijana, – rašo jis, šiuokart tikru rašikliu ant tikro popieriaus. – *Nejaugi jūs ar jūsų vyras tikrai manote, kad mainais už Drago mokslams skirtus pinigus bandysiu jums įkyrėti? Neturėjau tokių ketinimų; be to, aplink visuomet sukiojasi ponia Kostelo, atidžiai sekdama, kad neperžengčiau nustatytų ribų. „Nė viena dvi akis turinti moteris nenorės prasidėti su tokiu vyru kaip jūs“, – sako ponia Kostelo. Negaliu su ja nesutikti. Jūs, dirbdama mano namuose, turėjote matyti mane visokį – gal kartais to ir nereikėjo. Leiskite pasakyti štai ką: už nuoširdų rūpinimąsi manimi būsiu jums dėkingas iki pat mirties. Jei aš pasiūliau pasirūpinti Drago mokslais, tai tik todėl, kad noriu grąžinti tą skolą. Kartu su Miroslavu aptarėme patikos fondo variantą. Jeigu patikos fondas padės Miroslavui jaustis geriau, aš jį įsteigsiu – Dragui ir apskritai visiems jūsų vaikams. Gavau jūsų adresą iš ponios Kostelo, kuri, atrodo, viską žino. Prašau jūsų kartu su Miroslavu pagalvoti ir suteikti man garbę – priimti dovaną, kurią dovanoju, kaip sakoma angliškai, be jokių papildomų sąlygų.*

Nuoširdžiai jūsų
Polas Reimentas

* Širdies (pranc.).

22.

Laiškas Marijanai nusiųstas poniai Lidijai Karadžič į Elizabet Nortą. Jis viliasi, kad Elizabet Norte gyvena tik vieni Karadžičiai; jis viliasi, kad diakritinius ženklus sudėjo teisingai.

Marijanos atsakymas ateina po dviejų dienų, bet ne laiškas, – jo ir nesitikėjo, gali tik numanyti, kaip sunku jai būtų rašyti angliškai, – o telefono skambutis.

– Atsiprašau, kad neaplankau jūsų, pone Reimentai, – sako ji. – Turime daug problemų. Blanka – pažįstate Blanką? – papuola į bėdą.

Ji pasakoja ilgą istoriją apie sidabrinę grandinėlę – ji net nėra sidabrinė, kinų turguje ją galima nupirkti už vieną dolerį penkiasdešimt centų. Kažkoks krautuvėlės savininkas, žydas, kaltina Blanką paėmus tą grandinėlę, nors Blanka jos neėmė, ėmė jos draugė ir įkišo Blankai, o ji norėjo padėti atgal, bet nespėjo; žydas pasakė, kad ta grandinėlė, kuri net nėra sidabrinė, kainuoja keturiasdešimt devynis dolerius devyniasdešimt penkis centus, ir jis nori ją paduoti į teismą, į nepilnamečių teismą. Tai dabar Blanka atsisako valgyti, atsisako eiti į mokyklą, nors po savaitės egzaminai, ji sėdi visą dieną kambary, išskyrus vakar vakarą, kai apsirengusi išėjo, niekam nepasakiusi kur. Melas nežino, ką daryti, ir ji nežino, ką daryti. Gal jis, Polas Reimentas, pažįsta žmogų, su kuriuo galėtų pakalbėti apie Blanką, o tas galėtų pasikalbėti su žydu, kad šis atsisakytų savo kaltinimų.

– Marijana, iš kur sužinojote, kad jis žydas? – klausia jis.

– Gerai, žydas ar nežydas, nesvarbu.

– Gal aš žydas. Ar jūs tikra, kad aš ne žydas?

– Gerai, pamirškite tai. Nesuvaldžiau liežuvio. Nesvarbu. Jei nenorite su manimi kalbėti, taip ir pasakykite – baigta.

– Žinoma, noriu kalbėti. Žinoma, noriu padėti. Kam dar aš gyvenu šioje žemėje – tik tam, kad padėčiau. Papasakokite man smulkmenas. Pasakykit, kada ir kur tai nutiko, ši istorija su sidabrine grandinėle. Papasakokite daugiau apie Blankos draugę, kuri buvo kartu su ja parduotuvėje.

– Štai čia turiu. Parduotuvė vadinasi „Hapenstans“, – ji ištaria paraidžiui, – ji yra Randl Mole, o ponas Metjusas yra jos direktorius.

– Kada tai nutiko, ta istorija su „Hapenstans“?

– Penktadienį. Penktadienio popietę.

– Kas jos draugė?

– Blanka nenori pasakyti draugės vardo. Gal Treisė. Nežinau.

– Pažiūrėkime, ką galiu padaryti. Ne itin moku tokius reikalus tvarkyti, bet pagalvosiu, ką galiu padaryti. Kaip su jumis susisiekti?

– Galite paskambinti. Turite telefono numerį.

– Paskambinti į namus? Maniau, kad gyvenate pas savo svainę. Rašiau jums svainės adresu. Ar gavote mano laišką?

Ilga tyla.

– Viskas baigta, – pagaliau sako Marijana. – Galite man paskambinti.

Marijanai reikia įtakingo žmogaus, o jis nėra įtakingas, jis netgi abejoja, ar mintis pasitelkti įtakingą žmogų iš tikrųjų yra vykusi. Tačiau taip reikalai tikriausiai tvarkomi Kroatijoje, todėl dėl Marijanos ir dėl jos nelaimingos dukters, kuri dabar jau tikrai pasimokė, kad reikia būti atsargesnei vagiant daiktus, jis ryžtasi pabandyti. Pagaliau kodėl Marijana negalėtų tikėti, kad žmogus, švelnia pavarde Reimentas, gyvenantis patogiame name itin patogiame miesto rajone ir turintis atliekamų pinigų, gali pasukti įvykius taip, kaip negali automobilių surinkėjas juokinga Jokičiaus pavarde.

– Ponas Metjusas, – klausia jis.

– Taip.

– Ar galiu su jumis pasikalbėti asmeniškai?

Deja, įvairių daiktų krautuvėlė „Hapenstans“ nėra ta vieta, kur galima pasikalbėti asmeniškai. Jos plotas – daugiausia penki kvadratiniai metrai. Kietai prikimštos lentynos drabužių, prekystalis, kasa, iš kažkur virš galvų sklindanti triukšminga muzika – štai ir viskas. Taigi, tai, ką jis turi pasakyti ponui Metjusui, turės būti pasakyta viešai.

– Viena mergaitė buvo nutverta vagianti iš parduotuvės, – sako jis. –Praeitą penktadienį. Blanka Jokič. Ar prisimenate šį nutikimą?

Ponas Metjusas – žydas arba ne – iki pat šios akimirkos buvęs tikras lipšnumo įsikūnijimas, paniursta tiesiog akyse. Ponui Metjusui dvidešimt metų, jis aukštas ir lieknas, plačiais ir tamsiais antakiais, išblukusiais, kuokštais styrančiais plaukais.

– Aš esu Polas Reimentas, – prisistato jis. – Jokičių šeimos draugas. Ar galiu su jumis pasikalbėti apie Blanką?

Vaikis – kas daugiau, jei ne vaikis? – atsargiai linkteli.

– Blanka anksčiau nieko panašaus nėra iškrėtusi. Nuo praeito penktadienio ji taip kankinasi, taip graužiasi. Gėdijasi, kad taip pasielgė. Nenori išeiti į lauką. Drįsčiau pasakyti, kad ji išmoko šią pamoką. Ji dar vaikas, nemanau, kad būtų gerai traukti ją baudžiamojon atsakomybėn. Taigi, atėjau su pasiūlymu. Noriu sumokėti už jos paimtą daiktą, kiek suprantu, tai sidabrinė grandinėlė už penkiasdešimt dolerių.

– Keturiasdešimt devynis dolerius, devyniasdešimt penkis centus.

– Be to, jeigu jūs sutiksite atsiimti kaltinimus, esu pasirengęs nupirkti jūsų prekių, sakykim, už penkis šimtus dolerių. Geros valios ženklan. Viskas bus padaryta sąžiningai.

Jaunasis Metjusas papurto galvą.

– Tokia įmonės politika, – sako. – Kiekvienais metais visose krautuvėlėse kartu dėl vagysčių netenkame maždaug penkių procentų nuo apyvartos. Privalome duoti ženklą vagims: tik pavokite iš mūsų, ir būsite traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Visa įstatymo galia. Mes nesitaikstome su vagystėmis. Tokia mūsų politika. Gaila, bet taip yra.

– Jūs netenkate penkių procentų, bet atgaunate tuos penkis procentus per kainas. Aš jūsų nekritikuoju, tiesiog nurodau faktą. Jūsų politika nukreipta prieš parduotuvių vagis. Tai gana teisinga. Tačiau Blanka nėra parduotuvių vagis. Ji tik vaikas, kuris ir mąsto kaip vaikas – neprotingai. „Kitiems žmonėms nepasiseka, – galvoja ji, – o man pasiseks." Na ką gi, dabar ji žino, kad ir jai gali nepasisekti. Jei norėjote ją pamokyti, jau pamokėte. Ji šios pamokos nepamirš. Daugiau nevogs, nes neverta, dėl vagystės ji jaučiasi tokia nelaiminga. Bet grįžkime prie mano pasiūlymo. Jūs paskambinate ir atsisakote pateikti kaltinimus, aš užmoku už grandinėlę ir nuperku prekių už penkis šimtus dolerių čia ir dabar.

Ponas Metjusas akivaizdžiai svyruoja.

– Už šešis šimtus dolerių. Štai mano kortelė. Policija ne itin mėgsta tirti tokių atvejų. Jie turi rimtesnių reikalų.

– Aš negaliu vienas nuspręsti. Turiu pasikalbėti su direktoriumi.

– Jūs ir esate direktorius.

– Aš tik šios parduotuvės direktorius. Dar yra regiono direktorius. Pasikalbėsiu su juo. Bet nieko negaliu pažadėti. Kaip minėjau, įmonės

politika – persekioti vagis baudžiamąja tvarka. Tai vienintelis būdas parodyti, kad esame nusiteikę rimtai.

– Pasikalbėkite su regiono direktoriumi dabar. Paskambinkite jam. Aš palauksiu.

– Ponas De Vito išvykęs iš miesto. Jis grįš pirmadienį.

– Ponas De Vito gal ir išvykęs iš miesto, bet nėra nepasiekiamas. Paskambinkite jam. Sutvarkykite šį reikalą.

Jaunasis ponas Metjusas pasitraukia už kasos aparato ir nusisukęs išsitraukia mobilųjį telefoną. Jaunojo pono Metjuso diena „eina šuniui ant uodegos", taip pat ir dėl šio luošio. Iš prigimties jis nėra įkyruolis, bet surasti šio vaikio silpną vietą, o paskui jį spausti nebuvo jau taip nemalonu. Blanka Jokič: Metjusas ilgai nepamirš šio vardo ir pavardės.

Pardavėja – mergaitė vaiduokliškai baltu makiažu ir violetinėmis lūpomis – vogčiomis jį stebi. Jis pamoja jai prieiti arčiau.

– Padėkite man išsirinkti keletą dalykėlių, – sako jis. – Ką nors nauja. Keturiolikmetei.

Šeimos draugas. Taip jis prisistato parduotuvėje „Hapenstans" ir tokį jį mato ši parduotuvė: pagyvenęs luošas vyriškis Dievas žino dėl kokios priežasties rūpinasi mergaitės juokinga pavarde gerove. Tai tiesa. Jis tikrai yra tas pagyvenęs vyriškis, tas mielaširdis geradarys. Tiesa, bet ne visa. Jeigu jis iriasi per minią Randl Mole, jeigu jis perka, pataikauja ir moka už daiktus, kurių jam nereikia, tai ne dėl vaiko arba ne vien dėl vaiko, kurio niekada ir akyse neregėjo.

Kaip Marijanai patinka šis *noras duoti*, kuriuo jis taip atkakliai ją persekioja? Ar ji turi kitų klientų kaip jis, kitų ją tiesiog dievinančių senukų? *Jūs tikrai turite žinoti. Moteris tikrai visada žino. Aš jus myliu.* Kaip ją tai turėjo sukrėsti, suerzinti: meilės žodžiai, ištarti žmogaus, kurį slaugo, kuriuo rūpinasi. Suerzino, bet pagaliau ne taip ir smarkiai. Išsiveržusi į paviršių svajonė žmogaus, kuris per ilgai buvo vienas; susižavėjimas; nieko tikro.

Ką reikėtų padaryti, kad Marijana pamatytų, jog viskas tikra? O kas yra tikri dalykai? Kūno aistra? Lytinis artumas? Kurį laiką jie buvo artimi, jis ir Marijana – netgi ilgiau nei trunka kai kurie meilės ryšiai, pasibaigiantys vos prasidėję. Tačiau visas artumas, apsinuoginimas, bejėgystė buvo tik iš vienos pusės. Vienpusis veiksmas; jokio

pasikeitimo; jokio bučinio – net lengvo pakštelėjimo į skruostą. Du buvę europiečiai!

– Ar jums viskas gerai? – pasigirsta balsas.

Jis žiūri į akis, labai geras akis – tai moteris mėlyna uniforma. Policininkė.

– Taip. O kas man turėtų būti blogai?

Ji susižvalgo su šalia stovinčiu vyru, kitu policininku.

– Kur jūs gyvenate?

– Šiaurinėje Adelaidėje. Koniston Terasoje.

– Kaip ketinate pasiekti namus?

– Nueisiu iki Paltnio gatvės ir pasiimsiu taksi. Ar kas nors ne taip?

– Ne. Viskas gerai.

Jis užsimeta „Hapenstans“ parduotuvės krepšius ant peties, čiumpa ramentus ir pasitraukia nuo šiukšlių konteinerio, šalia kurio ilsėjosi. Tylomis, aukštai iškelta galva jis stumiasi per minią pirmyn.

23.

– Ji negali to paimti, – sako Marijana. – Tai neįmanoma.

Jis visiškai sutinka. Tai neįmanoma. Tave nutvėrė vagiant sidabrinę grandinėlę, kuri net nėra sidabrinė – tokia pat sidabrinė kaip ta, kurią gali nusipirkti kinų turguje už pusantro dolerio, ir kas gi nutinka? Tave apdovanoja *dalykėliais* už penkis šimtus dolerių. Kur teisingumas? Ką pasakys Dragas, kai sužinos?

Blanka – šeimos dukra palaidūnė. Dragas – ryški šviesa, angelas su kalaviju, šeimos garbės gynėjas. Komandoras Dragas Jokičius, Australijos karališkasis laivynas.

– Užrakinkite šiuos niekučius spintoje, – sako Marijanai. – Jis jaučiasi tarsi ant sparnų. Jie vėl kalbasi telefonu, kaip seni draugai, seni liežuvautojai. – Aš daryčiau taip: ištraukčiau po vieną daikčiuką ir duočiau kaip paskatinimą, vieną po kito, tarkime, už tai, kad sugrįš į mokyklą ir taip toliau. Tačiau turite paskubėti. Po kelių mėnesių tai jau bus nebemadinga.

Marijana nieko neatsako. Jis neatsimena, kad ji būtų reagavusi į jo humorą. Gal jis, jos nuomone, per daug nerimtas? Gal jis atrodo per

daug lengvabūdiškas, nerūpestingas, tikras juokdarys? O gal ji dar taip gerai nemoka angliškai, kad galėtų lengvai atsikirsti? *Tai tik pokštas*, – turėtų jai pasakyti. – *Kai kas tai vadina „šposais". Kviečiu prisijungti. Pokštauti nesunku, čia juk nereikia atverti sielos.*

Marijanos siela: tvirta, proziška. Miroslavas ne toks žemiškas. Miroslavas, kuris visus metus iš varžtelių ir spyruoklių kūrė antį ir vėliau su ja pasirodė per Kroatijos televiziją, tikrai turėtų nestokoti humoro jausmo. Ir Dragas – jo juokas toks laukinis, sunkiai tvardomas. Dragas, besiblaškantis tarp tėvo ir motinos. Gerai žaidžia tenisą, sako Marijana. Atgal, pirmyn. Trys Balkanų tipai. Trys Balkanų sielos. Tačiau nuo kada jis tapo pokštų ar Balkanų specialistu? „Daug kroatų, – rašoma *Balkanų tautose*, – neigs, kad Kroatija priklauso Balkanams. Jie sakys, kad Kroatija – tai katalikiškųjų Vakarų dalis."

– Visą laiką kariauja, – sako Marijana telefonu.

– Kariauja? Kas kariauja?

– Dragas ir jo tėvas. Dragas sako, kad norėtų apsistoti jūsų sandėliuke.

– Mano sandėliuke?

– Aš nesutinku. Sakau: ponas Reimentas geras žmogus, jam ir taip pakanka rūpesčių dėl Jokičių.

– Ponas Reimentas nėra geras žmogus, jis tik stengiasi padėti. Dragas negali gyventi nei mano, nei kieno nors kito sandėliuke, tai nesąmonė. Bet jei tėvo ir jo santykiai yra įtempti, ir jei jis gaus jūsų palaiminimą, pasakykite, kad gali grįžti ir pasilikti čia keletui dienų. Ką jis mėgsta valgyti vakarienei? Picą? Pasakykite jam, kad kas vakarą jam bus užsakoma didžiulė pica, jei tik jis norės. Jis juk augantis vaikas.

Štai kaip tai nutinka. Vienu moju, *kūno moju*. Jei ir buvo debesėlių, jie išsisklaidė.

– Šias vadiname albuminėmis nuotraukomis, – aiškina Dragui. – Popierius padengiamas skiestu kiaušinio baltymu, kuriame yra sidabro chlorido kristalų. Tada nuotrauka laikoma šviesoje po stikliniu negatyvu. Paskui fiksuojama cheminiu būdu. Šis spausdinimo būdas buvo išrastas Fošerio laikais. Pažvelk, štai palyginimui senesnės nuotraukos, atspaustos ant popieriaus, kuris buvo veikiau išmirkytas nei padengtas, jį mirkydavo sidabro druskų tirpale. Ar matai, kad Fošerio

nuotraukos ryškesnės ir šviesesnės? Tai dėl to, kad jos padengtos albuminu. Sluoksnis milimetru plonesnis, bet tas milimetras lemia didelį skirtumą. Pažiūrėk pro mikroskopą.

Dragui, reikia pasakyti, tam protingam ateinančių laikų atstovui, jis nori pasirodyti įdomus, bet tai nėra lengva. Ką jis gali pasiūlyti? Sulaužytą dviratį. Koją po amputacijos – vaizdas greičiau atstumiantis nei patrauklus. Spintelę, prigrūstą senų nuotraukų. Ne tiek ir daug. Visai mažai, kad būtų galima prie savęs pririšti berniuką tarsi mistinį krikšto sūnų.

Bet Dragas, puikus puikios motinos – ir kas žino? – gal ir puikaus tėvo sūnus, yra labai mandagus. Jis paklusniai žiūri pro mikroskopą, įsidėmėdamas tą išdžiūvusio vištos kiaušinio milimetrą, nuo kurio, kaip buvo pasakyta, priklauso visas skirtumas.

– Jūs buvote fotografas, pone Reimentai?

– Taip. Anlyje turėjau studiją. Kurį laiką netgi dėsčiau vakariniuose fotografijos kursuose. Tačiau niekuomet nebuvau, kaip čia pasakius, menininkas. Daugiau technikas.

Ar būtina atsiprašinėti, kad jis ne menininkas? Kodėl reikia atsiprašinėti? Kodėl jaunasis Dragas turėtų manyti, kad jis yra menininkas – tas jaunasis Dragas, kurio gyvenimo tikslas – būti karo techniku?

– Pats Fošeris nebuvo menininkas, – sako jis, – bent jau kol neatvyko į Australiją. Jis persikėlė iš Paryžiaus per XIX amžiaus šeštojo dešimtmečio aukso karštligę. Ir pats, kaip mėgėjas, ieškojo aukso Viktorijoje, kad suprastų, koks tai darbas, bet dažniausiai fotografuodavo, – jis parodo keletą moterų, nufotografuotų lūšnos iš pinučių tarpduryje. – Štai tada ir atsiskleidė jo talentas. Jis tobulino savo techniką. Buvo visiškai įvaldęs savo darbo priemonę. Kaip ir dera bet kuriam didžiam fotografui.

– Mano mama norėjo būti menininkė, kai gyveno Kroatijoje.

– Iš tikrųjų?

– Taip. Ji mokėsi meno mokykloje. Paskui, baigusi meno mokyklą, tapo restauratore, restauruodavo senąsias freskas ir panašius dalykus.

– Kaip įdomu! Apie tai nieko nežinojau. Restauravimas – meistriškumo reikalaujantis darbas. Tam tikra prasme jį netgi galima pavadinti menu, skirtumas tik tas, kad čia negali būti originalus. Pirmoji restauratoriaus taisyklė – nepamiršk autoriaus sumanymo. Niekada nebandyk

jo patobulinti. Tavo mamai, matyt, buvo sunku atsisakyti savo darbo ir tapti slaugytoja. Ar ji dar tapo?

– Turi teptukus, priemones ir medžiagas. Bet neturi laiko.

– Taip, manau, kad laiko jai trūksta. Bet ji puiki slaugytoja. Ji daro garbę šiai profesijai. Tikiuosi, tai žinai.

Dragas linkteli.

– Iš kur gavote šias nuotraukas, pone Reimentai?

– Rinkau jas daugelį metų. Ėjau į antikvariatus, lankiausi aukcionuose, pirkau senus albumus, pilnus senų nuotraukų, daugiausia ten būdavo šlamštas, tačiau retkarčiais pasitaikydavo ir vertingų dalykų. Jei nuotrauka būdavo prastos būklės, ją restauruodavau. Toli gražu ne taip sunku kaip restauruoti freskas, ir vis dėlto tam tikrų sugebėjimų reikia. Daugelį metų tai buvo mano hobis. Taip praleisdavau laisvalaikį. Jei tavo laikas savaime nėra vertingas, tai bent jau naudingai jį praleisk. Taip aš pats sau sakiau. Po mano mirties ši kolekcija bus padovanota. Ji taps visuomenės nuosavybe. Dalimi mūsų istorijos palikimo.

Jis iškelia rankas – koks keistas, netikėtas judesys. Stebuklas – jis tuoj pravirks. Kodėl? Nes išdrįso užsiminti apie savo mirtį šiam berniukui, šiam kartos, kuri perims jo pasaulį ir jį paniekins, pranašui? Galbūt. Bet veikiau jau dėl žodžio *mūsų*. *Mūsų palikimas – tavo ir mano*. Nes galbūt ši prieš juos gulinti nuotrauka, šios savaip pasiskirsčiusios sidabro dalelės, įamžinusios, kaip vieną 1855 metų dieną krito saulės spindulys ant dviejų seniai mirusių airių moterų, kurių atvaizdą kuriant nedalyvavo nei jis, mažas berniukas iš Lurdo, nei Dragas, Dubrovniko sūnus, yra tarsi mistiški kerai – *Aš čia buvau, gyvenau, kentėjau* – ir turi galios juos suartinti.

– Šiaip ar taip, – sako jis, – jei tau bus nuobodu, jei neturėsi, ką veikti, gali kiek nori žiūrinėti kitas nuotraukas. Tik neišimk jų iš dėklų. Ir pažiūrėk, ar padėjai į senąją vietą.

Po valandos, kai jis rengiasi miegoti, pro duris galvą kyšteli Dragas.

– Ar turite kompiuterį, pone Reimentai?

– Taip. Rasi jį ant grindų po stalu. Retai juo naudojuosi.

Netrukus Dragas grįžta.

– Pone Reimentai, negaliu rasti jungties. Modemui.

– Atsiprašau, nesuprantu.

– Jungties. Gal kur yra laidas, kuriuo jungiatės prie interneto?

– Ne, tai ne toks kompiuteris. Aš retkarčiais jį naudoju laiškams rašyti. Ką nori padaryti? Kam tau jo reikia?

Dragas netikėdamas nusišypso.

– Viskam. Kada pirkote savo kompiuterį?

– Neatsimenu. Seniai. Tūkstantis devyni šimtai aštuoniasdešimt kažkelintais. Jis pasenęs. Jei tau reikia šiuolaikiškesnio, niekuo negaliu padėti.

Dragas šio reikalo nepalieka ramybėje. Kitą vakarą jie valgo vakarienę virtuvėje. Jis neužsakė picos, kaip žadėjo. Tačiau pagamino puikų daugiaryžį su pievagrybiais ir „Sauternes" vynu.

– Pone Reimentai, ar jūs nepakenčiate naujų daiktų? – netikėtai klausia Dragas.

– Ne, kodėl taip sakai?

– Žinote, aš jūsų nekaltinu. Čia toks stilius, bendras stilius. – Jis sėdi atsisukęs į kėdės atlošą, atsainiai mosteli ranka aplink, kai sako „bendras stilius". – Puiku. Aš tik klausiu. Argi nėra naujovių, kurios jums patiktų?

Butas Koniston Terasoje įrengtas atnaujintame prieškariniame name. Jis erdvus, aukštomis lubomis, bet ne per didelis. Nusipirko jį po skyrybų; butas buvo būtent toks, kokio jis, naujasis viengungis, norėjo. Nuo to laiko čia ir gyvena.

Kai jis pirko butą, į sutartį buvo įrašyta, kad jis pasiliks buvusio šeimininko baldus. Baldai buvo sunkūs, tamsūs ir ne jo skonio; visada ruošėsi juos pakeisti, bet tokiam reikalui taip ir neužteko energijos. Užuot keitęs baldus, jis daugelį metų bandė prisitaikyti prie aplinkos ir pats darėsi šiek tiek sunkesnis ir šiek tiek niūresnis.

– Atsakysiu tau atvirai, Dragai, bet tik nesijuok. Mane užvaldė laikas, istorija. Užvaldė šis butas ir viskas, kas jame yra. Nereikia stebėtis. Taip atsitiks ir tau, jei ganėtinai ilgai gyvensi. Dabar pasakyk: apie ką iš tikrųjų mes kalbame? Ar apie kompiuterį, kuris neatitinka tavo reikalavimų?

Sumišęs ir sukrėstas Dragas žiūri į jį. Iš tikrųjų jis nustebino ir save. Kam tie aštrūs žodžiai? Ką šis vargšas berniukas padarė, kad jų nusipelnė? *Ar jūs nekenčiate naujų daiktų?* Gana sąžiningas klausimas senam žmogui. Ko čia taip pykti?

– Visa tai kažkada buvo nauja, – sako jis, lygiai taip pat kaip Dragas mostelėjęs ranka. – Viskas pasaulyje kažkada būna nauja. Netgi aš buvau naujas. Tą valandą, kai aš gimiau, buvau pats naujausias iš visų dalykų,

kurie buvo žemėje. Paskui manęs ėmėsi laikas. Taip pat laikas imsis ir tavęs. Laikas tave suvalgys, Dragai. Vieną dieną tu sėdėsi savo gražiame naujame name su savo gražia jauna žmona, ir jūsų sūnus atsisukęs į jus abu pasakys: *Kodėl jūs tokie senamadiški?* Kai ta diena ateis, tikiuosi, tu prisiminsi šį pokalbį.

Dragas baigia valgyti daugiaryžį ir salotas.

– Per praeitas Kalėdas lankėmės Kroatijoje, – sako jis. – Aš, mama ir seserys. Važiavome į Zadarą. Ten gyvena mamos tėvai. Labai seni. Jų taip pat, kaip jūs sakėte, ėmėsi laikas. Mano mama nupirko jiems kompiuterį, parodėme, kaip juo naudotis. Dabar jie apsiperka internetu, rašo mums elektroninius laiškus, o mes jiems siunčiame nuotraukas. Jiems tai patinka. Ir jie tikrai labai seni.

– Na ir kas?

– Taigi, jūs galite rinktis, – atsakė Dragas. – Tą ir norėjau pasakyti.

24.

Kai jis kvietė Dragą apsistoti pas jį, tame kvietime nebuvo nieko, ką būtų galima pavadinti – jis parenka griežtai smerkiantį šių dienų žodį, sveria jį, išmėgina – *netinkama*. Jo širdis, kiek giliai jis gali pažvelgti į savo širdį, buvo ir liko tyra, motyvai – nekalti. Jis jaučia Dragui pamatuotą, tinkamą meilę, kurią bet kuris vyras jaustų įvaikintam arba gimsiančiam sūnui.

Jis įsivaizdavo, kad jų gyvenimas drauge bus taikus: keletas kartu praleistų draugiškų vakarų, Dragas, prie pietų stalo ruošiantis namų darbus, jis pats su knyga krėsle – taip jie ir prabus, kol nuotaika Jokičių namuose pagerės.

Tačiau viskas pasisuka ne taip, kaip tikėtasi. Dragas atsiveda draugų; netrukus butą užplūsta triukšmas ir sumaištis, jautiesi lyg traukinių stotyje. Virtuvėje mėtosi daugybė kartoninių maisto pakuočių, auga neplautų indų stirtos; tualetas nuolatos užimtas. Apie artumą, kurio tikėjosi, lieka tik pasvajoti. Iš tikrųjų jis jaučia, kad Dragas jį atstumia. Po ano vakaro, kai valgė daugiaryžį su grybais, jie daugiau kartu nevakarieniavo.

– Kepsiuosi omletą vakarienei, – sako kuo atsainiau. – Gal ir tau iškepti? Su kumpiu ir pomidorais?

– Man nereikia, – atsiliepia Dragas. – Ketinu išeiti. Manęs užsuks vienas draugas. Mes kur nors pavalgysime.

– Ar turi pinigų?

– Taip, ačiū, mama davė pinigų.

Draugas, apie kurį kalbama, – spuoguotas raudonplaukis, vardu Šonas, kuris jam nepatiko iš pirmo žvilgsnio. Šonas, pasak Drago, retai vaikšto į mokyklą, nes groja grupėje, jis tiesiog apsigyveno bute. Kai sutemsta, jie su Dragu išeina, būna kažkur iki vėlumos, paskui grįžta ir užsidaro jo buvusiame kabinete, kuris tapo Drago kambariu. Muzika ir jų balsai neleidžia jam užmigti iki pat ryto. Suirzęs ir nelaimingas jis guli tamsoje klausydamasis BBC radijo.

– Mane erzina ne tik triukšmas, – skundžiasi jis Elizabetai Kostelo. – Dragas augo didelėje šeimoje, nesitikiu, kad jo kambaryje bus tylu kaip vienuolyne. Mane labiausiai liūdina jo reakcija, kai bandau paprašyti bent šiek tiek supratimo.

– Kaip jis reaguoja?

– Uždanga nusileidžia. Jis manęs nebepastebi. Lyg būčiau koks baldas. Marijana sako, kad jis labai nesutaria su tėvu. Ką gi, pradedu suprasti, kodėl. Ir užjausti jo tėvą.

Po šaltų Elizabetos Kostelo žodžių prie upės galvojo daugiau jos nepamatysiąs. Bet ne, ji grįžta – gal negali taip lengvai jo palikti, o gal prastai jaučiasi. Ji neteko svorio, atrodo labai silpna, nuolat kosti.

– Vargšas Polas! – sako ji. – Sulaukęs tokio amžiaus, toks vienuolis, kaip jūs sakote, su savais įpročiais, o dabar dar ir toks suniuręs! Kokia neapdairi užmačia prižiūrėti vaikus! Esu tikra, kad abstrakčiai jūs linkęs mylėti jaunąjį Dragą, bet čia pasimaišė tikrasis gyvenimas. Polai, mes negalime mylėti vien valios pastangomis. Turime išmokti. Štai kodėl sielos nusileidžia iš savo dangaus karalystės ir sutinka vėl atgimti: augdamos kartu su mumis, jos gali mus vesti sunkiu meilės keliu. Iš pradžių įžvelgėte, kad Dragas kažkuo panašus į angelą, ir, manau, nesuklydote. Dragas liko arti savo kito pasaulio ištakų ilgiau nei kiti vaikai. Įveikite savo nusivylimą, susierzinimą. Mokykitės iš Drago, kol galite. Vieną dieną paskutiniai jį supančios aureolės likučiai išsisklaidys ore, ir jis taps tiesiog vienu iš mūsų.

Manote, kad išprotėjau arba klystu? Tačiau atminkite: aš išauginau du vaikus, tikrus, nemistinius vaikus, jūs neišauginote nė vieno. Ži-

nau, kam reikalingi vaikai, o jūs vis dar nežinote. Todėl būkite atidus, kai kalbu, net jeigu kalbu metaforomis. Vaikai mums duodami, kad išmoktume mylėti ir tarnauti. Savo vaikų dėka tampame laiko tarnais. Pažvelkite į savo širdį. Paklauskite savęs, ar turite tvirtybės, kurios prireiks kelionėje, ir ištvermės. Jei ne, tai jums tikriausiai vertėtų pasitraukti. Dar ne vėlu.

Kalbėjimas metaforomis. Angelai iš dangaus. Tai pati mįslingiausia jos pasakyta kalba po ano fokuso su moterimi tamsiais akiniais. Gal ji kliedi, nes ilgai nevalgė? Gal vėl jį bando apkvailinti? Gal reikėtų jai pasiūlyti ko nors daugiau, ne tik puodelį arbatos? Jis rūsčiai žvilgteli į ją, kaip įmanydamas rūsčiau. Bet ji net nevirpteli. Tiki tuo, ką sako, – tai akivaizdu.

Sutartis, kurią iškilmingai sudarė su Marijana, regis, išnyko kaip dūmas. Slenka dienos, o ji nesirodo ir nesiteikia nieko paaiškinti. Kita vertus, labai dažnai telefonu skambina sūnui. Jie kalba kroatiškai, jis nugirsta tik vieną kitą vienaskiemenį Drago atsakymą.

Paskui vieną popietę, tuomet, kai mažiausiai tikisi, užsuka Marijana. Dragas dar negrįžęs iš mokyklos, jis pats snūduriuoja.

– Pone Reimentai, ar jus pažadinau? Atsiprašau – beldžiu, bet niekas neateina. Ar norite, kad padaryčiau arbatos?

– Ne, ačiū.

Jam apmaudu, kad jį užklupo miegantį.

– Kaip koja?

– Mano koja? Jai viskas gerai.

Kvailas klausimas ir kvailas atsakymas. Kaip jo kojai gali būti viskas gerai. Nėra kojos. Koja, apie kurią kalbama, seniai nupjauta ir sudeginta. *Kaip jūsų koja, kurios nėra?* – štai kaip ji turėtų klausti. *Jei norite žinoti tiesą, mano kojai, kurios nėra, blogai. Mano koja, kurios nėra, paliko mano gyvenime tuštumą, ir kiekvienas, turintis akis galvoje, turėtų tai matyti.*

Marijana atsivedė Liubą. Dėl vaiko jis bando nuslėpti susierzinimą.

Marijana prasibrauna pro šiukšles ant grindų ir prisėda ant lovos kojūgalyje.

– Jūs gražiai gyvenate, gražiai ir ramiai, – sako ji. – Tada *pokšt!* – į jus atsitrenkia automobilis. Tada *pokšt!* – į jus atsitrenkia Jokičių šeima.

Ir gyvenimas jau ne toks malonus, argi ne taip? Atsiprašau. Nenorite arbatos? Tikrai? Kaip sutariate su Dragu?

– Nėra kuo skųstis. Sutariame neblogai. Manau, man naudinga būti su jaunais žmonėmis. Tai mane išjudina.

– Jūs susidraugavote? Gerai. Blanka sako ačiū.

– Menkniekis.

– Kurią nors dieną Blanka ateis padėkoti asmeniškai. Bet ne šiandien. Žinote, ji dar vis tėvelio dukrelė.

Jis tai turėtų suprasti taip: Jokičiai dar vis pasidaliję į dvi stovyklas, tėvo stovyklą ir motinos stovyklą. Ir viskas dėl tavęs, Polai Reimentai. Dėl audros, kurią tu sukėlei. Dėl tave apėmusios aistros namų darbininkei, apie kurią iš savo kvailumo visiems apsiskelbei.

– O! Nauja viešnia!

Akimirką negali suprasti, ką ji turi omenyje. Paskui suvokia, ką ji laiko iškėlusi ir apžiūrinėja: nailoninę kojinę, kuria ponia Kostelo užrišo jam akis, kojinę, kurią jis kažin kodėl mazgu užrišo ant naktinės lempos stovo ir pamiršo.

Marijana atsargiai prineša kojinę prie nosies.

– Citrinų žiedai, – sako. – Labai gražu! Jūsų draugei patinka citrinos? Žinote, Kroatijoje mes barstome citrinų žiedlapius vyrui ir moteriai ant galvų, kai jie tuokiasi bažnyčioje. Senas paprotys. Ne ryžius, citrinų žiedus. Todėl jie turi daug vaikų.

Marijanos humoras. Jokio subtilumo. Jam reikia prisitaikyti, jeigu nori vieną dieną tapti jos mistiniu jaunikiu ir būti apipiltas citrinų žiedlapiais.

– Čia ne tai, kas atrodo, – sako jis. – Ketinu paaiškinti. Tik patikėkite tuo, ką sakau. Čia ne tai, ką jūs galvojate.

Marijana laiko kojinę per ištiestą ranką ir demonstratyviai numeta ją ant grindų.

– Norite žinoti, ką aš galvoju? Nieko negalvoju. Nieko.

Įsivyrauja tyla. Gerai, sako jis pats sau, mes, Marijana ir aš, dabar jau gana gerai pažįstame vienas kitą, tad galime šiek tiek ir *pasiginčyti*.

– Na, – sako Marijana. – Dabar patikrinsiu jūsų koją, jus nuprausiu, o paskui atliksime įprastus pratimus. Atsilikome, nedarome pratimų?

Gal jūs ne taip gerai mankštinatės, kai liekate vienas. Ar tikrai nenorite *protezo*?

– Nenoriu protezo, nei dabar, nei kada nors vėliau. Tema baigta. Prašau, nekalbėkime apie tai.

Marijana išeina iš kambario. Liuba nenuleidžia nuo jo savo didelių juodų akių, ir nuo to žvilgsnio jis vis labiau klaiksta.

– Sveika, Liuba, – sako jis. – Liubica. – Švelnybės svetimos jo lūpoms, jos nuskamba įžūliai.

Mergaitė nieko neatsako.

Marijana grįžta nešina dideliu dubeniu.

– Asmeninis pono Reimento laikas, – paskelbia ji. – Eik, nupieši mamai piešinėlį.

Ji palydi iš kambario mergaitę, uždaro duris. Nusiauna basutes; jis pirmą kartą pastebi, kad jos pėdos yra plačios ir plokščios; jos kojų nagai nulakuoti tamsiai raudonu laku, beveik purpuriniu – spalva primena smarkų sumušimą – mėlynę.

– Ar padėti? – klausia ji.

Jis papurto galvą, nusimauna kelnes.

– Atsigulkite, – sako. Ji taktiškai pridengia rankšluosčiu jo strėnas, pasideda bigę ant kelių, mikliai nuvynioja tvarstį ir apnuoginusi pritariamai pliaukšteli.

– Tai nereikia *protezo*? Pone Reimentai, nejaugi galvojate, kad jūsų koja ataugs? Tik vaikai taip galvoja – nupjaunate, o ji vėl atauga.

– Marijana, prašau, liaukitės. Mes ką tik apie tai kalbėjome. Nenoriu kalbėti.

– Gerai, gerai, daugiau jokių kalbų apie *protezą*. Jūs sėdite namuose, jus lanko jūsų draugė, taip geriau. – Ji perbraukia nykščiu randą. – Taip pigiau. Neskauda? Neniežti?

Jis papurto galvą.

– Gerai, – sako ji ir ima prausti bigę.

Jo bloga nuotaika išsisklaido lyg ryto migla. *Bet ką*, – galvoja sau vienas, – *atiduočiau bet ką už...* Jis godoja mintis taip aistringai, kad jos tiesiog negali nepersiduoti Marijanai. Tačiau Marijanos veidas bejausmis. *Dievinu*, – galvoja jis. – *Aš dievinu šią moterį! Nepaisant visko!* Ir dar: *Aš visiškai jos rankose!*

Ji baigia prausti bigę, sausai nušluosto, pradeda pirmąjį masažą. Po lengvo masažo – tempimo pratimai. Po tempimo pratimų – antras, baigiamasis masažas.

O kad tai niekada nesibaigtų!

Jai tikriausiai tai įprasta, visoms slaugytojoms tai tikriausiai įprasta: vyrai, kuriais jos rūpinasi, fiziškai susijaudina. Gal būtent dėl to ji taip skuba, būna tokia dalykiška, vengia pažvelgti jam į akis. Tikriausiai taip jos mokomos įveikti šį mažą susijaudinimą. *Kartais atsitinka... labai svarbu suprasti... Šie judesiai nevalingi ir trikdo pacientą taip pat kaip ir slaugytoją... Geriausia būtų...* Pagyvėjimo momentai kitais atžvilgiais visiškai nuobodžioje paskaitoje.

Iki nuopuolio, sakė Augustinas, visiems kūno judesiams vadovavo siela, kuri gimininga Dievui. Todėl jeigu šiandien priklausome nuo įnoringų kūno narių, tai tik dėl to, kad mūsų prigimtis atkrito – atkrito nuo Dievo. Bet ar šventasis Augustinas buvo teisus? Ar tai tik jo kūno narių įnoringi judesiai? Jam viskas kaip viena, kaip vienas judesys: pritvinkusi siela, pritvinkusi širdis, pritvinkusi aistra. Šią akimirką jis negali įsivaizduoti, kad Dievą galima mylėti labiau nei Marijaną.

Marijana nedėvi savo melsvosios uniformos, vadinasi, šios dienos ji nelaiko savo darbo diena ar bent jau nelaikė eidama iš namų. Vietoje uniformos ji apsirengusi žaliųjų alyvuogių spalvos suknelę, sujuostą juodu diržu, su skeltuku šone, atidengiančiu kelį ir šiek tiek šlaunies. Jos apnuogintos įdegusios rankos, jos glotnios įdegusios kojos: *Bet ką!* – galvoja jis vėl. – *Atiduočiau bet ką!* Ir kažkaip šis *Bet ką!* ir jo žavėjimasis žaliųjų alyvuogių spalvos apdaru, jo nuomone, neapsakomai žavingu, atrodo neatsiejamas nuo jo meilės Dievui, jeigu ir neegzistuojančiam, tai bent jau pripildančiam tai, kas antraip būtų milžiniška, visa ryjanti skylė.

– Dabar ant kairiojo šono.– Ji pataiso rankšluostį, kad būtų išlaikytas padorumas. – Taip, stumkite į mano pusę.

Ji spaudžia bigę atgal; jis priešindamasis turėtų stumti į priekį. Trumpam jie abu sustingsta tokioje pozoje: ji, abiem rankomis suėmusi jo patrumpintąją šlaunį, užgula jį visu svoriu, jis, įsitvėręs į lovos kraštą, priešinasi. *Kaip toli!* – jis galvoja. – *Kaip arti ir kaip toli!* Jie abu galėtų krūtine prie krūtinės, puolusiomis savo esybėmis spaustis vienas į kitą. *Ką pasakytų Veinas, jei sužinotų!* Tačiau jeigu ne Veinas Blaitas, jis

niekuomet nebūtų sutikęs Marijanos Jokič; jeigu ne Veinas Blaitas, jis niekada nebūtų pažinęs šio spaudimo, šios meilės, šios skubos. *Felix, felix. Felix lapsus**. Galų gale, viskas tik į gera.

– Puiku, dabar atsipalaiduokite, – sako Marijana. – Gerai, dabar ant kito šono.

Ji pasikelia suknelę ir jį apžergia. Per radiją, kuris jį pirmiausia migdo ir kuris nebuvo išjungtas, kažkoks žmogus pasakoja apie Korėjos automobilių pramonę. Skaičiai tai didėja, tai mažėja. Marijanos rankos slysta po jo marškiniais, jos nykščiai užčiuopia skausmo mazgą viršutinėje sėdmenų dalyje ir pradeda jį glostyti, kad išnyktų. *Ačiū tau, Viešpatie*, – galvoja jis. Dėkoja Dievui, kad čia nėra Kostelo, kuri stebėtų ir komentuotų.

– *Štò rádiš, mama?*

Krūptelėjęs atmerkia akis. Per ištiestą ranką nuo jo stovi Liuba ir spokso tiesiai jam į akis. Neįmanoma suklysti – žvilgsnis labai rūstus. Štai jis, senas ir bjaurus, plaukuotas ir apsinuoginęs, be jokios abejonės, smirdintis jos angeliškai nosytei, imasi su jos motina, jie abu įstrigę pozoje, kuri net neturi atstumiančios sueities didybės.

Tą akimirką, kai prabilo mergaitė, jis pajuto, kaip sustingo Marijana. Dabar ji vėl pagavo masažo ritmą.

– Ponui Reimentui skauda, – sako ji. – O mama yra slaugytoja, ar prisimeni?

– Šiandien užteks, Marijana, – sako jis, skubėdamas prisidengti. – Ačiū.

Marijana nulipa nuo lovos, apsiauna basutes ir paima Liubą už rankos.

– Nečiulpk nykščio, – sako ji. – Taip negražu. Ką gi, pone Reimentai. Gal dabar nebeskaudės.

* Laimingas, laimingas, laimingas nuopuolis (lot.).

25.

Šeštadienis. Marijana su Dragu užsidaro kabinete; atrodo, jie ginčijasi. Ji kalba greitai ir įkyriai, kartais jos balsas pakyla, užgoždamas sūnaus balsą.

Liuba laiptinėje, keldama triukšmą šokinėja laiptais aukštyn žemyn.

– Liuba, – pakviečia jis. – Ateik užvalgyti jogurto.

Mergaitė jo neklauso.

Iš kabineto išeina Marijana.

– Palieku čia Liubą, gerai? Ji pabus su Dragu. Nesirūpinkite. Vėliau grįšiu ir ją pasiimsiu.

Jis tikėjosi gauti iš Marijanos dar bent šiek tiek to, už ką jai moka pinigus, gal net dar vieną kūno priežiūros seansą, bet akivaizdu, kad to nesulauks. Dukart per mėnesį mažas mechanizmas kaip laikrodis perveda pinigus iš Reimento sąskaitos į Jokič sąskaitą. O ką jis gauna mainais už šiuos pinigus, už namus, kuriuos pasiūlė Dragui? Produktai perkami nereguliariai, kuo tolyn, tuo labyn; profesionalios sveikatos priežiūros procedūros retėja. Marijanai tai naudingas sandėris. Bet jeigu jis, kaip nuolat jam tvirtina Kostelo, nori būti tėvas, tai privalo išsiaiškinti, kas iš tiesų yra tikroji tėvystė, o ne kažkokia mistinė jos atmaina.

Kai tik Marijana išeina, iš laiptinės ataidi balsai ir vėl pasirodo Liuba, o jai iš paskos – Kostelo ir Drago draugas Šonas. Šiandien Šonas vilki marškinėlius ir mūvi blauzdas siekiančius šortus.

– Labas, Polai, – sveikinasi Kostelo. – Tikiuosi, neprieštaraujate, kad įsiveržėme pas jus. Liuba, brangioji, pasakyk Dragui, kad atėjo Šonas.

Jis ir ji, du pagyvenę žmonės, trumpam lieka vieni.

– Šis mūsų draugas Šonas Drago lygio nepasiekia, – sako Kostelo. – Bet, matyt, tokie yra dievai ir angelai: jie susideda su daugiausiai rūpesčių keliančiais paprastais mirtingaisiais.

Jis tyli.

– Vis rengiuosi papasakoti vieną istoriją, kuri, manau, jus pralinksmins, – tęsia ji. – Tai istorija iš tolimos praeities, siekianti mano jaunystės laikus. Vienas mūsų gatvės berniukas buvo labai panašus į Dragą. Tokios pačios juodos akys, tokios pačios ilgos blakstienos, toks pats įstabus grožis. Buvau jį įsimylėjusi. Tada man galėjo būti keturiolika

metų, jis šiek tiek vyresnis. Tais laikais dar melsdavausi. „Viešpatie, – prašiau, – tegul jis padovanoja man bent vieną šypseną, ir aš amžinai būsiu tavo.“

– Ir?

– Viešpats nekreipė dėmesio. Berniukas taip pat. Mano mergaitiškos svajonės niekada neišsipildė. Deja, niekada netapau Dievo vaiku. Paskutinė žinia, kurią išgirdau apie poną Ilgablakstienį, buvo ta, kad jis vedė ir išvyko į Aukso Krantą, kur susižėrė neblogą pelną iš spekuliacijų nekilnojamuoju turtu.

– Vadinasi, tai melas: dievų numylėtinis miršta jaunas.

– Bijau, kad taip. Bijau, kad dievai mums nebeturi laiko – nei mus mylėti, nei bausti. Jiems netrūksta rūpesčių ir jų pačių uždaroje bendruomenėje.

– Nėra laiko netgi Dragui Jokičiui? Ar toks jūsų istorijos moralas?

– Nėra laiko netgi Dragui Jokičiui. Dragas paliktas pats sau.

– Kaip ir mes visi.

– Kaip ir mes visi. Jis gali atsipalaiduoti. Jokia baisi lemtis nekabo jam virš galvos. Jis gali tapti jūrininku ar kariu, skardininku ar siuvėju – tuo, kuo panorės. Jis netgi gali užsiimti prekyba nekilnojamuoju turtu.

Tai pirmas jo ir Kostelo pokalbis, kurį pavadintų nuoširdžiu, netgi draugišku. Bent kartą jie toje pačioje pusėje: du senukai, susivieniję prieš jaunimą.

Gal toks ir būtų tikrasis paaiškinimas, kodėl ši moteris užgriuvo jam ant galvos tarsi iš niekur: ne dėl to, kad aprašytų knygoje, o kad įtrauktų į pagyvenusių žmonių bendriją? Gal visa ta istorija su Jokičiais, besisukanti apie jo beatodairišką ir vis dar bevaisę aistrą poniai Jokič, pagaliau pasirodys tik sudėtingas perėjimo ritualas, kuriam atlikti ir buvo atsiųsta Elizabeta Kostelo? Jis galvojo, kad Veinas Blaitas buvo angelas, paskirtas jo atvejui; tačiau gal jie visi dirba išvien – ji, Veinas ir Dragas.

Dragas iškiša galvą pro duris.

– Ar galiu kartu su Šonu žvilgtelėti į jūsų kameras, pone Reimentai?

– Taip. Bet būkite atsargūs ir, kai baigsite, vėl įkiškite jas į dėklus.

– Dragas domisi fotografija? – pašnibždomis klausia Elizabeta Kostelo.

– Kameromis. Niekada nematė tokių kaip manosios. Jis žino tik naujas, elektronines. „Hasselblad“ kameros jam tarsi burlaivis ar trirema. Senovė. Jis taip pat kartais žiūrinėja mano nuotraukas – tas XIX amžiaus. Iš pradžių man tai atrodė keista, bet tikriausiai taip ir turi būti. Jis, matyt, taip bando pajusti, ką reiškia turėti mistišką australišką praeitį, australišką kilmę, australiškus protėvius. Ne taip kaip jis – pabėgėlių vaikas juokinga pavarde.

– Jis pats taip sakė?

– Ne, jis nė nemano su manim kalbėtis. Bet galiu spėti. Galiu užjausti. Man gerai pažįstama imigranto patirtis.

– Taip, žinoma. Vis pamirštu. Jūs toks tikras anglų džentelmenas iš Adelaidės, kad aš net pamirštu, jog jūs ne anglas. Ponas Reimentas rimuojasi su žodžiu *payment**.

– Rimuojasi su *vraiment***. Ką reiškia būti imigrantu, patyriau tris kartus, todėl labai gerai žinau, kas tai yra. Pirmiausia mane dar vaiką atplėšė nuo namų ir atvežė į Australiją; paskui aš pasiskelbiau esąs nepriklausomas ir grįžau į Prancūziją; vėliau palikau Prancūziją ir grįžau į Australiją. *Ar čia mano vieta?* Klausdavau kaskart, pervažiuodamas į kitą vietą. *Ar tai mano tikrieji namai?*

– Jūs grįžote į Prancūziją – buvau pamiršusi. Kada nors turėsite daugiau papasakoti apie šį savo gyvenimo tarpsnį. Bet koks atsakymas į jūsų klausimą? Ar čia yra tikrieji jūsų namai?

Ji mosteli ranka, ir šis mostas apima ne tik kambarį, kuriame jie sėdi, bet ir miestą, tada už jo plytinčias kalvas bei kalnus ir žemyno dykumas.

Jis gūžteli pečiais.

– Man visuomet atrodė, kad namai – tai labai angliškas supratimas. Židinys ir namai, sako anglai. Jiems namai – tai vieta, kur dega židinys, kur jūs grįžtate sušilti. Vienintelė vieta, kurios nenorite palikti, kai šalta. Ne, man čia nėra šilta. – Jis mosteli rankas, pamėgdžiodamas jos mostą, jį parodijuodamas. – Man rodos šalta visur, kur beeičiau. Ar ne tai turėjote omenyje, sakydama man: *Jūs šaltas žmogus*?

Moteris tyli.

* Apmokėjimas, užmokestis (angl.).

** Tikras (pranc.).

– Jūs žinote, kad prancūzai neturi žodžio *namie*. Prancūzams būti namie reiškia būti su savais, su sava gimine. Prancūzijoje nesijaučiu kaip namie. Anaiptol. Niekam nesu to *mes* dalis.

Jis visiškai, kiek įmanydamas, atsivėrė Kostelo, kad apraudotų savo dalią, ir jį lengvai pykina. *Niekam nesu to „mes" dalis*: kaip ji sugebėjo ištraukti iš jo tokius žodžius? Užuomina čia, patarimas ten, ir štai jau jis seka paskui ją kaip avinėlis.

– O Marijana? Argi jūs netrokštate susijungti į *mes* su Marijana ir Dragu? Ir Liuba? Ir Blanka, kurios iki šiol dar nematėte?

– Tai jau kitas klausimas, – atkerta jis. Nieko iš jo nebeištrauks.

Praeina vidurdienis, o Marijana nepasirodo. Dragas elastiniu bintu pririšo sesutei prie nugaros lėlę; ji bėgioja iš kambario į kambarį, išskėtusi į šalis rankas, ir ūžia kaip lėktuvas. Šonas atsinešė kažkokį elektroninį žaidimą. Abu berniukai sėdi priešais televizorių, kuris mauroja ir zvimbia.

– Žinote, mes neprivalome to kęsti, – sako Elizabeta Kostelo. – Šių jaunuolių prižiūrėti nereikia. Galėtume tyliai išeiti, pasivaikščioti parke. Pasėdėtume šešėlyje ir pasiklausytume paukščių. Tai galėtų būti mūsų savaitgalio ekskursija, mūsų mažas nuotykis.

Jis pasirengęs priimti Marijanos pagalbą, juk ji pagaliau už pinigus samdoma slaugytoja, bet ne šios už jį vyresnės moters. Jis nusiunčia Kostelo laukti prie įėjimo, kol pats pasiremdamas ramentais leidžiasi laiptais žemyn.

Lipdamas žemyn susitinka kaimynę – liekną akiniuotą merginą iš Singapūro, ji kartu su dviem seserimis, tyliomis lyg pelės, gyvena bute aukštu žemiau. Jis linkteli jai sveikindamasis, tačiau atsako nesulaukia. Per visą laiką, kol gyvena Koniston Terasoje, merginos niekada neparodė žinančios, kad jis čia gyvena. Kiekviena sau – matyt, taip jas moko jų gimtojoje saloje valstybėje. Pasitikėjimas savimi.

Jis ir Kostelo randa laisvą suoliuką. Pribėga šuo: greitai ir linksmai jį apuosto, paskui susidomi Kostelo. Visuomet nesmagu, kai šuo įbeda snukį į moters tarpkojį. Gal jis prisimena seksą, šunų seksą, o gal tiesiog uostinėja naujus sudėtingus kvapus? Jis visada galvojo apie Elizabetą kaip apie belytę būtybę, bet gal šuo, pasikliaujantis savo nosimi, žino geriau.

Elizabeta kantriai kenčia apžiūrą, leisdama šuniui elgtis savo nuožiūra, paskui linksmai nusiteikusi jį nustumia nuo savęs.

– Taigi, – sako jis. – Pradėjote man pasakoti.

– Ką pradėjau pasakoti?

– Pasakojote man savo gyvenimo istoriją. Pasakojote apie Prancūziją. Kartą buvau ištekėjusi už prancūzo. Ar jums nesakiau? Mano pirmoji santuoka. Nepamirštami laikai. Vėliau jis mane metė dėl kitos moters. Paliko su vaiku ant rankų. Jo nuomone, buvau per daug nepastovi. Dar jis mane vadino *vipère**, angliškai tai gal labiau angis nei gyvatė. *Sale vipère*** – tai jo žodžiai. Jis niekada nežinojo, ko iš manęs tikėtis. Prancūzams patinka tvarka. Jiems patinka žinoti, ko iš jūsų tikėtis. Bet pakaks apie tai. Kalbėjomės apie jus.

– Maniau, jūs galvojate, jog prancūzams patinka aistra. Aistra, o ne tvarka.

Susimąsčiusi pažvelgia į jį.

– Aistra ir tvarka, Polai. Abu, o ne viena ar kita. Tačiau papasakokite apie savo meilės nuotykius Prancūzijoje.

– Nėra ko daug pasakoti. Mokykloje man sekėsi gamtos mokslai. Ne itin gerai, niekur niekada man nesisekė itin gerai, tiesiog gerai. Taigi, kai reikėjo stoti į universitetą, pasirinkau gamtos mokslus. Tais laikais jie buvo laikomi geru dalyku. Atrodė, kad teikia saugumo, o mano motina labiau už viską to troško man ir mano seseriai: kad susirastume saugią nišą šioje svetimoje šalyje – čia vyras, paskui kurį ji atsekė, Dievas žino kodėl, vis dažniau užsisklęsdavo savyje, čia nebuvo šeimos, į kurią galėtume atsiremti, čia kalbėdama ji darė daug klaidų ir niekaip negalėjo priprasti prie vietinio gyvenimo būdo. Mano sesuo tapo mokytoja, tai taip pat buvo tam tikras būdas būti saugiam, o aš pasirinkau gamtos mokslus.

Paskui mirė mama, ir pasirodė, kad nebėra prasmės apsirengus baltu chalatu spoksoti į laboratorinį vamzdelį. Taigi mečiau universitetą ir nusipirkau bilietą į Europą. Apsistojau pas senelę Tulūzoje, susiradau darbą fotolaboratorijoje. Taip ir prasidėjo mano kaip fotografo karjera. Bet ar jūs viso to nežinojote? Maniau, kad apie mane žinote viską.

* Gyvatė (pranc.).

** Bjauri gyvatė (pranc.).

– Tai man naujiena, Polai, prisiekiu. Jūs pas mane atėjote be jokios istorijos. Žmogus su viena koja ir nelaiminga aistra savo slaugei – štai ir viskas. Jūsų ankstesnis gyvenimas – neatrasta žemė.

– Gyvenau su senele ir kiek galėdamas stengiausi suartėti su savo motinos šeima, nes Prancūzijoje, iš kur mes kilę, valstietiškoje Prancūzijoje šeima yra viskas. Mano giminaičiai buvo automobilių mechanikai, pardavėjai ir pašto viršininkai, bet širdyje jie dar vis buvo valstiečiai, tik per vieną kartą nutolę nuo juodos duonos ir karvių mėšlo. Kalbu apie XX amžiaus septintąjį dešimtmetį, kuris, žinoma, seniai praėjo. Dabar kitaip. Viskas pasikeitė.

– Ir?

– Man nepasisekė. Nebuvau sutiktas, kaip mes sakome, išskėstomis rankomis. Praradau per daug to, kas turėjo mane *suformuoti*: ne tik mokymąsi tikroje prancūziškoje mokykloje, bet ir prancūzišką jaunystę, be kita ko, jaunystės draugystes, kurios gali būti tokios pat stiprios ir ilgalaikės kaip meilė. Mano giminaičiai ir žmonės, su kuriais per juos susipažinau, mano vienmečiai, jau buvo susitvarkę savo gyvenimą. Dar prieš baigdami mokyklą žinojo, koks bus jų *métier**, su kokiu berniuku ar mergaite susituoks, kur gyvens. Jie niekaip negalėjo suprasti, ką čia darau aš, ištįsęs vaikinas, kalbantis juokingu akcentu, amžinai suglumusio žvilgsnio; aš jiems negalėjau pasakyti, nes ir pats nežinojau. Visuomet buvau nereikalingas, kai kur nors eidavome, svetimas žmogus, sėdintis kampe per giminių susiėjimą. Tarp savęs jie mane vadino *l'Anglais***. Pirmą kartą, kai išgirdau, mane tai pritrenkė, nes niekaip nebuvau susijęs su Anglija, niekada ten nesilankiau. Bet apie Australiją jie neturėjo jokio supratimo. Jų akyse australai buvo tiesiog anglai, lietpalčiai, virti kopūstai ir taip toliau, perkelti į žemės pakraštį ir dirbantys tarp *kangourous****.

Turėjau draugą Rodžerį, jis pristatydavo prekes studijai, kurioje dirbau. Šeštadienių popietėmis, užsidėję ant dviračių krepšius, mindavome iki Sen Žirono ar Taraskono; arba leisdavomės tolyn į Pirėnus iki U ar Aulus-les-Bains. Valgydavome kavinėse, miegodavome po atviru

* Darbas (pranc.).
** Anglu (pranc.).
*** Kengūra (pranc.).

dangumi, važiuodavome visą dieną, grįždavome vėlyvą sekmadienio naktį išsekę ir kupini gyvybės. Šnekos niekada daug neturėjome, bet dabar man atrodo, kad jis buvo geriausias kada nors turėtas draugas, geriausias *copain**.

Tomis dienomis prancūzai dar nebuvo užmezgę romano su automobiliu. Keliai buvo tušti, klajoti užmiestyje dviračiu visai neatrodė keistas užsiėmimas.

Paskui susiradau merginą, ir staiga savaitgalius ėmiau leisti kitaip. Ji buvo kilusi iš Maroko: tai tikrai išskyrė mane iš kitų. Pirmoji iš mano nederamų aistrų. Ko gero, būtume susituokę, bet pasipriešino jos šeima.

– Trenktas aistros žaibo! Be to, egzotiškai merginai! Galiu parašyti visą knygą! Kaip didinga! Kaip ekstravagantiška! Nustebinote mane, Polai.

– Nesityčiokite. Viskas buvo labai padoru ir garbinga. Ji studijavo bibliotekininkystę, kol nebuvo sugrąžinta namo.

– Ir?

– Viskas. Jos tėvas liepė grįžti, ji pakluso, nuotykis baigėsi. Aš likau Tulūzoje dar šešiems mėnesiams, paskui pasidaviau.

– Grįžote namo.

– Namo... Kas yra namai? Pasakojau, ką galvoju apie namus. Balandis turi namus, bitė turi namus. Tikriausiai ir anglas turi namus. Aš turiu buveinę, gyvenamąją vietą. Tai mano gyvenamoji vieta. Šis butas. Šis miestas. Ši šalis. Namai – tai man per daug mistiška.

– Bet jūs australas, ne prancūzas. Netgi aš galiu tai pastebėti.

– Australams galiu būti australas. Bet prancūzams negaliu būti prancūzas. Kiek suprantu, toks ir būtų klausimas apie tautinę tapatybę: kur tave laiko saviškiu, o kur ne, kur, priešingai, išsiskiri iš kitų. Esi tarsi skaudamas pirštas, pasakytų anglai, arba kaip dėmė, pasakytų prancūzai, dėmė švariuose skalbiniuose. Anglų kalba man niekada nebuvo sava, kokia ji yra jums. Laisvumas čia niekuo dėtas. Kalbu gana laisvai, jūs girdite. Bet anglų kalba mane pasiekė per vėlai. Neįsiurbiau jos kartu su motinos pienu. Tiesą sakant, ji taip manęs ir nepasiekė. Aš pats visuomet jaučiausi lyg būčiau pilvakalbio lėlė. Tai ne aš kalbu

* Bičiulis (pranc.).

ta kalba, tai toji kalba per mane kalba. Ji neina iš mano gelmių, *mon coeur**.

Jis sudvejoja, sulaiko save. – *Viduje aš tuščiaviduris*, – norėtų pasakyti. – *Esu tikras, jūs tai girdite.*

– Elizabeta, nebandykite šiam pokalbiui suteikti daugiau svorio nei jis vertas, – sako jis. – Jis nėra reikšmingas, tai tik padrika biografija.

– Bet jis reikšmingas, Polai, tikrai reikšmingas! Žinote, kai kuriuos žmones aš vadinu chtoniškais – jų kojos įaugusios į gimtąją žemę; dar yra drugeliai, šviesos ir oro būtybės, laikinieji gyventojai, tupiantys tai šen, tai ten. Jūs tvirtinate esąs drugelis, jūs norite būti drugelis; bet vieną dieną jūs krentate, nelaimingai krentate ir atsimušate į žemę; atsikėlęs suprantate, kad negalite daugiau skraidyti lyg eterio būtybė, negalite netgi vaikščioti, jūs tesate pernelyg kieto kūno gabalas. Be abejo, tai pamoka, ir jūs negalite jos neišmokti.

– Tikrai. Pamoka. Man regis, ponia Kostelo, pasitelkus šiek tiek išmonės, galima išspausti pamoką iš bet kokios atsitiktinės įvykių sekos. Jūs norite pasakyti, kad Dievas turėjo galvoje kažkokį planą, kai numušė mane Magil Roude ir pavertė luošiu? O kaip jūs? Pasakojote, kad jūsų širdis nesveika. Paaiškinkite man, kodėl jūsų širdis nesveika. Kokią pamoką Dievas skyrė jums, pagadinęs širdį?

– Tai tiesa, Polai, mano širdis iš tiesų nesveika, aš nemelavau. Bet ne vienintelė dėl to kenčiu. Jūs turite savų širdies problemų – ar tikrai to nežinote? Pasibeldžiau į jūsų duris ne tam, kad sužinočiau, kaip žmogus, turintis tik vieną koją, važiuoja dviračiu. Atėjau išsiaiškinti, kas atsitinka, kai šešiasdešimtmetis netinkamai naudoja savo širdį. Ir leiskite man pasakyti, kad iki šiol jumis tik nusivildavau.

Jis gūžteli pečiais.

– Atėjau į šį pasaulį ne tam, kad jus linksminčiau. Jeigu jums reikia linksmybių, – jis mosteli ranka į bėgikus, dviratininkus, gerus žmones, išvedusius savo šunis pasivaikščioti, – tai prašom, tyrinėkite juos. Kam eikvoti savo laiką tam, kuris jus erzina savo bukumu ir nuolat nuvilia? Palikite mane kaip nepavykusį reikalą. Susiraskite kitą kandidatą.

Ji atsigręžia ir apdovanoja jį visai nepagiežinga šypsena.

* Mano širdies (pranc.).

– Gal aš ir kaprizinga, Polai, – sako ji, – bet ne itin. Kaprizinga – panaši į ožką, šokinėjančią per uolas. Esu per sena šokinėti. Jūs mano uola. Kol kas pasiliksiu su jumis. Atsimenate, kaip jums sakiau? Meilė – tai trauka.

Jis vėl gūžteli pečiais. *Meilė – tai trauka.* Lygiai taip pat galime meilę pavadinti žaibu, kuris trenkia ten, kur nori. Jeigu jau jis, kalbant apie meilės ligas, yra nieko neišmanantis kūdikis, neatrodo, kad moteris Kostelo čia geriau nusimano. Bet jis nesirengia su ja ginčytis. Pavargo nuo ginčų.

Be to, jis ištroškęs. Mielai išgertų puodelį arbatos. Jie galėtų tiltu pereiti į kitą pusę, ten yra kavinė. O gal pamiršti arbatą ir toliau dykinėti prie upės iki pat vakaro ir linksmintis žiūrint į antis? Ką pasirinkti?

– Papasakokite apie santuoką, – prašo Elizabeta Kostelo. – Retai minite savo žmoną.

– Manau, – pradeda jis, – tai būtų neteisinga. Mano žmona tikrai nepadėkotų, kad siūlau ją kaip antraeilį personažą įtraukti į jūsų literatūrinius bandymus. Bet jeigu norite išgirsti istoriją, papasakosiu jums istoriją, nesusijusią su mano žmona, bet iš to meto, kai buvau susituokęs. Galėsite ja iliustruoti mano charakterį. Arba ne, kaip norite.

– Gerai. Pirmyn.

– Tai nutiko tais laikais, kai turėjau studiją Anlyje. Buvau įdarbinęs dvi padėjėjas, ir viena iš jų mane įsimylėjo. Tiksliau, tai buvo ne meilė, o garbinimas. Ji su manimi nesiejo jokių planų. Būtent todėl buvo tokia atvira. Labai protinga mergaitė. Graži. Gaivaus veido, graži dvidešimt vienų metų mergina, jos kūnas buvo tvirtas ir stiprus, kaip regbio žaidėjo. Ji nieko negalėjo padaryti. Nepadėjo nė dieta, ji taip ir nevirto silfide.

Tuo metu dėsčiau vakariniuose kursuose, kurie buvo rengiami technologijų mokykloje. Mokiau fotografijos pagrindų. Tris vakarus per savaitę ši mergina ateidavo į mano klasę. Atsisėsdavo paskutinėje eilėje ir žiūrėdavo į mane. Nieko neužsirašinėdavo.

„Ar jums neatrodo, Elena, kad nejaučiate saiko?“ – pasakiau jai. – „Tai mano vienintelė galimybė“, – atsakė ji. Jokio raudonio. Ji niekad nerausdavo. „Kokia galimybė?“ – „Pabūti su jumis vienumoje.“ Štai taip ji suprato buvimą vienumoje su manimi: laisvai atsisėsti klasėje, žiūrėti ir klausyti.

Mano taisyklė – niekuomet nesusidėti su darbuotojais. Bet šį kartą padariau klaidą. Sulaužiau taisyklę. Palikau jai raštelį: jame buvo nurodyta tik laikas ir vieta. Ji atėjo, ir aš pasiguldžiau ją į lovą.

Jūs tikriausiai tikitės, kad aš pasakysiu, jog tai buvo žeminanti patirtis, – ir jai, ir man. Bet ji visai nežemino. Aš netgi pavadinčiau ją džiaugsminga. Išmokau pamoką: į meilę nereikia atsakyti tuo pačiu tada, kai jos ir taip pakanka. Ši mergina mylėjo už du. Jūs esate rašytoja, širdžių žinovė, nejaugi to nežinojote? Jeigu jūsų meilė labai stipri, visai nereikia, kad į ją būtų atsakyta.

Kostelo tyli.

– Ji man dėkojo. Gulėjo mano glėbyje verkdama ir springdama kartojo: „Ačiū, ačiū, ačiū." – „Viskas gerai, – sakiau aš. – Niekas niekam neturi dėkoti." Kitą dieną ant mano stalo buvo padėtas raštelis: „Jeigu jums kada nors manęs prireiks..." Bet aš jos daugiau nekviečiau, nebandžiau pakartoti tos patirties. Užteko vieno karto, kad išmokčiau pamoką.

Ji dirbo pas mane dar dvejus metus ir laikėsi atstumo, nes jai atrodė, kad aš to noriu. Jokių ašarų, jokių priekaištų. Paskui ji dingo. Nieko nesakiusi tiesiog neatėjo į darbą. Kalbėjau su jos kolege, kita savo padėjėja, bet ji nieko nežinojo. Paskambinau jos motinai. „Argi jūs nežinote? – paklausė motina. – Elena susirado naują darbą ir išvažiavo į Brisbeną, dabar dirba farmacijos įmonės atstove. Nejaugi ji neįspėjo, kad išeina?" – „Ne, – atsakiau. – Pirmą kartą apie tai girdžiu." – „Mums ji sakė, kad kalbėjosi su jumis ir jūs labai nusiminėte."

– Ir?

– Tai viskas. Istorijos pabaiga. *Aš nusiminiau*: be meilės pamokos, ši dalis mane domino labiausiai. Nes aš nenusiminiau, visiškai nenusiminiau. Ar ši mergina iš tikrųjų galvojo, kad aš nusiminsiu dėl to, jog ji nustos man dirbti? O gal ji sukūrė istoriją apie nusivylusį darbdavį ir papasakojo ją savo motinai, kad neatrodytų per daug nelaiminga?

– Jūs klausiate mano nuomonės? Nežinau, ką pasakyti, Polai. Jums įdomiausia atrodo ta istorijos dalis, kur mergina pareiškia, kad jos bosas nusiminė, bet man tai nė kiek neįdomu. Mane domina *Ačiū, ačiū!* Ar jūs ketinate pasakyti Marijanai *Ačiū, ačiū!*, jeigu jums atsiduos arba kai jums atsiduos? Kodėl nesakėte *Ačiū, ačiū!* tai jūsų pasirinktai merginai, kurią pas jus atvedžiau, nes ji negalėjo matyti šios apverktinos jūsų būklės?

– Aš jos nepasirinkau. Jūs man ją atvedėte.

– Nesąmonė. Aš tik atsiliepiau į jūsų užuominą. Jūs pastebėjote ją ligoninės lifte. Jūs apie ją svajojote. Klausiu, kodėl jai nepadėkojote? Ar dėl to, kad sumokėjote? Vadinasi, jei mokate, nereikia padėkoti? Sakote, kad ta regbio žaidėja mylėjo už du. Ar tikrai manote, kad meilę galima išmatuoti? Galvojate, kad meilę kaip alų galima matuoti buteliais? Jei atsinešate dėžę alaus, kitai pusei leidžiama ateiti tuščiomis rankomis – tuščiomis rankomis ir tuščia širdimi? Ačiū tau, Marijana (šįkart Marijana su „j"), kad leidote man jus mylėti. Ačiū, kad leidote man mylėti jūsų vaikus. Ačiū, kad leidote man duoti jums pinigų. Nejaugi jūs iš tiesų tik marionetė?

Jis įsitempia.

– Jūs prašėte papasakoti istoriją, aš ir papasakojau. Gaila, kad nepatinka. Sakote, kad norite klausytis istorijų, aš papasakoju ir už tai esu išjuokiamas ir niekinamas? Tai koks čia bendravimas?

– „Tai kokia čia meilė?" – galėjote pridėti. Nesakau, kad man nepatinka jūsų istorija. Man įdomi, taip ir pasakiau, istorija apie jus ir jūsų regbio žaidėją. Savotiškai įdomi netgi jūsų interpretacija. Tačiau man neduoda ramybės toks klausimas: kodėl iš visų istorijų jis išrinko ir man papasakojo būtent šitą?

– Nes ji tikra.

– Be abejo, tikra. Bet kas iš to? Man netinka vaidinti Dievo, atskiriant avis nuo ožių, metant iš galvos pramanytas istorijas, saugant tiesą. Jeigu aš ir turiu prieš akis kokį nors pavyzdį, tai ne Dievo, o visiems gerai žinomo Sito abato, prancūzo, kuris sakė savo kariams: *Žudykite visus – Dievas atsirinks, kurie yra Jo.*

Ne, Polai, aš neprieštarauju, pasakokite man išgalvotas istorijas. Mūsų melas sako apie mus nė kiek ne mažiau nei mūsų tiesa.

Ji nutyla ir suraukusi antakius žvilgteli į jį. Ar dabar jo eilė? Jis daugiau neturi ko pasakyti. Jei tiesa ir melas yra tas pats, tai kalbėjimas ir tyla taip pat nesiskiria.

– Ar pastebėjote, Polai, – vėl pradeda ji, – kad mūsų pokalbiai visuomet vyksta pagal tą pačią schemą? Kurį laiką viskas klostosi puikiai. Tada aš pasakau tai, ko nenorite girdėti, ir jūs nutylate arba supykstate, arba paprašote manęs išeiti. Gal galėtume apsieiti be tokių dramų? Mums abiem liko ne tiek daug laiko.

– Nejaugi?

– Tikrai. Dangaus akimis, šaltu Dievo žvilgsniu ne tiek ir daug.

– Taip, tiesa. Tęskite.

– Jūs manote, kad man gyventi lengviau nei jums? Manote, kad man patinka miegoti lauke, po krūmu parke, tarp girtuoklių ir praustis Torenso upėje? Jūs tikrai aklas. Juk galite matyti, kaip nusigyvenau.

Jis piktai žiūri į ją.

– Jūs kuriate istorijas. Jūs garsi rašytoja, galite gyventi taip pat patogiai kaip ir aš, jums nebūtina miegoti krūmuose.

– Gal ir taip, Polai. Gal aš šiek tiek ir perdedu, bet ši istorija atitinka mano būseną. Aš bandau jums pasakyti, kad mūsų dienos suskaičiuotos, – ir jūsų, ir mano, – todėl aš čia ir esu, naikinu laiką, laikas naikina mane, o aš vis laukiu – laukiu jūsų.

Jis beviltiškai papurto galvą.

– Nežinau, ko jūs norite, – atsako.

– Pirmyn! – sako ji.

26.

Prieškambaryje ant staliuko guli greitosiomis parašytas raštelis: „IKI, PONE REIMENTAI. PALIKAU KELETĄ DAIKTŲ, PASIIMSIU RYTOJ. AČIŪ UŽ VISKĄ. DRAGAS. P. S. VISOS NUOTRAUKOS SUDĖTOS TVARKINGAI."

„Keletas daiktų", anot Drago, tai šiukšlių maišas, pilnas drabužių; jis įdeda ten ir keletą vyriškų apatinių kelnaičių, kurias rado tarp lovos skalbinių. Viskas – Jokičių nė pėdsako – nei motinos, nei sūnaus. Jie ateina, jie išeina, jie nieko neaiškina: laikas prie to priprasti.

Kaip malonu vėl būti vienam! Viena yra gyventi su moterimi ir visai kas kita dalytis namais su netvarkingu ir ne itin supratingu jaunuoliu. Kai du patinai užima tą pačią teritoriją, kyla nuolatinė įtampa, trintis.

Jis praleidžia popietę tvarkydamas kabinetą, dėstydamas į vietas daiktus, tada prausiasi po dušu. Duše netyčia numeta buteliuką šampūno. Kai lenkiasi jo pasiimti, Cimerio rėmas, kurį visada pasiima į

dušo kabiną, nuslysta į šoną. Netekęs atramos, jis krenta ir pataiko galva tiesiai į sieną.

Kad tik nieko nesusilaužyčiau, – pirmiausia meldžia. Įstrigęs rėme, bando pajudinti galūnes. Stiprus skausmas perbėga nugara žemyn ir pasiekia sveikąją koją. Jis lėtai ir giliai kvėpuoja. *Ramiai*, – sako sau. – *Paslydau vonioje, nieko baisaus, taip nutinka daugeliui žmonių, viskas tikriausiai bus gerai.*

Susitvarkyti (jis stengiasi galvoti ramiai ir aiškiai) reiškia, kad pirmiausia jis turi išsipainioti iš rėmo; antra, išlįsti iš kabinos; trečia, nustatyti, kas atsitiko jo nugarai; ketvirta, pereiti prie tolesnių veiksmų.

Problemų kyla vykdant pirmą ir antrą punktus. Jis negalės išsipainioti iš Cimerio rėmo, jeigu neatsisės, bet atsisėsti jis negali dėl veriančio skausmo.

Niekas nepasivargino jam pasakyti, o jis nesusiprato paklausti, kas tas Cimeris, suvaidinęs jo gyvenime tokį didelį vaidmenį. Dėl savo paties patogumo jis įsivaizdavo Cimerį kaip siauraveidį vyriškį kietai suspaustomis lūpomis, apsirengusį XIX amžiaus ketvirtajam dešimtmečiui būdingais drabužiais aukšta apykakle ir pasirišusį kaklaraištį. Johanas Augustas Cimeris, austrų valstiečių sūnus, pasiryžęs išsigelbėti nuo sunkaus darbo šeimos ūkyje, prie žvakių šviesos sėdi užgulęs anatomijos knygas, o tuo metu tvarte priešais namus per miegus mykia pieninga karvė. Vargais negalais išlaikęs egzaminus (nebuvo gabus studentas), susiranda kariuomenės chirurgo darbą. Kitus dvidešimt metų perrišinėja žaizdas ir amputuoja galūnes Jo imperatoriškosios didenybės Karolio Juozapo Augusto, praminto Geruoju, vardu. Paskui išeina į atsargą ir po keleto nepavykusių bandymų kur nors įsitaisyti apsigyvena Bad Švanenzė – viename iš mažesnių Bohemijos mineralinių vandenų kurortų; ten patarinėja kilmingoms ponioms, sergančioms artritu. Čia į galvą jam šauna gera mintis: jis pritaiko silpniausiems savo pacientams aparatą, kuris nuo seno buvo naudojamas Karintijoje kaip priemonė, padedanti vaikams išmokti vaikščioti. Taip jis nusipelno kuklaus nemirtingumo.

Dabar jis guli ant grindų – nuogas, nejudrus, o ant jo Cimerio išradimas, neleidžiantis atidaryti kabinos durų; vanduo teka toliau, išsiliejusio šampūno putos kyla vis aukštyn, ir bigę, kurios jautriajam galui teko smūgis, pradeda skaudėti savaip – kažkaip ypatingai. *Kokia*

nesąmonė! – galvoja jis. – *Ačiū dievui, Dragas to nemato! Ir ačiū Dievui, kad čia nėra Kostelo – tai bent pasijuoktų!*

Tačiau, kita vertus, blogai, kad nėra nei Drago, nei Kostelo, nei kito žmogaus, kurį būtų galima prisišaukti. Kadangi karštas vanduo baigiasi, priverstas gulėti po šaltu. Maišytuvas jam nepasiekiamas. Jis gali laisvai gulėti čia visą naktį, ir niekas iš jo nesišaipys, bet paryčiui bus mirtinai sušalęs.

Prireikia pusvalandžio, kad išsiveržtų iš kalėjimo, į kurį pats save uždarė. Neturėdamas jėgų atsikelti, neturėdamas jėgų patraukti Cimerio rėmo, sukandęs dantis, stumia kabinos duris, kol lūžta vyriai.

Gėdos jausmas seniai dingęs. Jis grindimis nušliaužia prie telefono, skambina Marijanai, išgirsta vaiko balsą.

– Pakvieskite ponią Jokič, – sako kalendamas dantimis. – Marijana, atsitiko nelaimė. Man viskas gerai, bet gal galite nedelsdama atvažiuoti?

– Kas nutiko?

– Nugriuvau. Kažkas atsitiko mano nugarai. Negaliu pajudėti.

– Jau važiuoju.

Jis nutraukia nuo lovos patalynę, lenda po ja, bet negali sušilti. Šaltis sukaustė ne tik rankas ir kojas, ne tik galvą ir nosį, bet ir pilvą bei širdį; jam prasideda traukuliai – kūnas taip įsitempia, kad net nedreba. Jis žiovauja, kol nuo žiovulio ima suktis galva. Galvoje sukasi žodžiai: *Senas kraujas, senas kraujas. Neužtenka karščio gyslose.*

Prieš akis iškyla vaizdas: jis kabo žemyn galva šaldymo kameroje tarp gausybės skerdienos. *Ne nuo ugnies, bet nuo šalčio.*

Jį apima snaudulys. Staiga virš jo pasilenkia Marijana. Sušalusiomis lūpomis bando nusišypsoti, kažką pasakyti.

– Mano nugara, – sušvokščia. – Atsargiai.

Ačiū Dievui, nereikia nieko aiškinti, kas atsitiko. Viskas aišku vien pamačius, koks chaosas vonioje, ir išgirdus duše bėgantį šaltą vandenį.

Nėra arbatos, tad Marijana išverda kavos, kyšteli į burną tabletę, padeda užgerti, tada su neįtikėtina jėga pakelia jį nuo grindų ir paguldo į lovą.

– Išsigandote? – klausia.– Dabar gal jau niekada nemėginsite praustis vienas.

Jis paklusniai linkteli, užmerkia akis. Dabar, kai jam patarnauja ši nuostabi moteris ir puiki slaugytoja, pajunta, kad jį kaustęs ledas pradeda tirpti. Kaulai nelūžo, jo nebars ponia Pac, neišjuoks ponia Kostelo.

Šalia jo – angelas, metęs visus darbus ir atskubėjęs jam į pagalbą, jo buvimas ramina.

Be abejo, senas luošys ateityje patirs kitų nelaimingų atsitikimų, kitų griuvimų ir žeminančių pagalbos prašymų. Tačiau šią akimirką jis nenori galvoti apie savo ateitį, – ji liūdna ir per daug slegia, – jam maloniau mėgautis šia švelnia, raminančia labai moteriškos būtybės draugija. Jis tik trokšta girdėti: *Viskas, viskas, nusiraminkite, viskas baigta*. Taip pat: *Pasėdėsiu šalia jūsų, kol užmigsite*.

Todėl, kai Marijana pakyla, skubiai užsimeta paltą ir pasiima savo raktus, jis užsigauna lyg mažas vaikas.

– Negalite pabūti šiek tiek ilgiau? – klausia. – Visą naktį?

Ji vėl atsisėda šalia jo ant lovos.

– Nieko prieš, jei užrūkysiu? – klausia. – Tik kartelį?

Ji prisidega cigaretę, įtraukia, nuvaiko nuo jo dūmus.

– Pasikalbėkime, pone Reimentai, pasitikslinkime keletą dalykų. Ko jūs iš manęs norite? Jūs norite, kad aš privalau daryti savo darbą, sugrįžti, būti jums slaugytoja? Tada nekalbėkite tokių dalykų, – ji mosteli ranka su cigarete, – pats žinote, kokių.

– Privalau nekalbėti apie savo jausmus?

– Jums dabar sunkūs laikai, netenkate kojos ir taip toliau, suprantu. Jums kyla jausmai, vyro jausmai, suprantu, viskas gerai.

Nors atrodo, kad skausmas rimsta, jis dar negali atsisėsti.

– Taip, man kyla jausmai, – sako jis, gulėdamas ant nugaros, išsitiesęs kaip pagalys.

– Jums kyla jausmai, kaip jūs sakote, tai natūralu, viskas gerai. Bet.

– Netvirtas. Jūs ieškote tokio žodžio. Jūsų nuomone, aš ne itin tvirtas. Per daug atsidavęs jausmų, apie kuriuos kalbate, malonei. Kalbu per daug atverdamas širdį. Sakau per daug.

– Malonė. Kas yra jausmų malonė?

– Nesvarbu. Man atrodo, aš jus suprantu. Įvyko nelaimingas atsitikimas, kuris mane labai sukrėtė. Mano nuotaika tai gerėja, tai blogėja, negaliu jos kontroliuoti. Dėl to prisirišu prie pirmos pasitaikiusios moters, pirmos simpatiškos moters. Aš ją įsimyliu, atsiprašau, kad taip sakau, įsimyliu jos vaikus, tik kitaip. Man, bevaikiam, staiga kyla noras turėti savų vaikų. Todėl tarp mūsų, manęs ir jūsų, atsiranda trintis. Viskas prasidėjo nuo mano susidūrimo su mirtimi Magil Roude. Ma-

gil Roudas mane taip sukrėtė, kad aš netgi šiandien laisvai rodau savo jausmus, negalvodamas apie padarinius. Ar ne tai man norite pasakyti?

Ji gūžteli pečiais, bet jam neprieštarauja. Užuot tai dariusi, su pasimėgavimu užsitraukia cigaretę, išpučia dūmus ir leidžia jam tęsti. Jis pirmąkart mato, kad rūkymas gali teikti tokį juslinį malonumą.

– Taigi, Marijana, jūs klystate. Viskas nėra taip. Nesu sutrikęs. Gal aš ir netvirtas, bet tai nėra nukrypimas. Mes visi turime būti ne tokie tvirti, visi. Tai supratau tik dabar, ilgai mastęs. Mums reikėtų dažniau save supurtyti. Taip pat suėmus save į rankas pasižiūrėti į veidrodį, nors mums ir nepatinka tai, ką ten matome. Turiu omenyje ne laiko poveikį. Kalbu apie tą padarą, pagautą veidrodyje, kurio žvilgsnio paprastai stengiamės išvengti. *Pasižiūrėk į šią būtybę, kuri su manimi valgo, su manimi miega ir sako „aš" mano vardu!* Jeigu aš jums atrodau netvirtas, Marijana, tai ne tik dėl to, kad mane nutrenkė automobilis. Tai dėl to, kad kartais tas nepažįstamasis, kuris sako „aš", sudaužo veidrodį ir kalba su manimi. Per mane. Kalba šį vakarą. Dabar. Kalba apie meilę.

Jis stabteli. Žodžių lavina! Kaip jam tai nebūdinga! Marijana tikriausiai nustebusi. Nejaugi iš tikrųjų šią akimirką jo balsu kalba nepažįstamasis iš veidrodžio (bet iš kokio veidrodžio?), o gal tai tik dar vienas netvirtumo priepuolis, paskutinio nutikimo vonioje poveikis – guzas galvoje, skaudanti nugara, gelianti bigė, ledinis dušas ir taip toliau – ir visa tai kyla gerkle į viršų kaip tulžis, kaip vėmulys? O gal kalta Marijanos duota tabletė (kokia tai tabletė?) ar kava? Nereikėjo gerti tos kavos. Jis nepratęs vakarais gerti kavos.

Kalba apie meilę. Jam atrodo, – negali būti tikras, nes dabar be akinių, – kad Marijanos veidą užlieja raudonis. Marijana sako norinti, kad jis susilaikytų, bet tai nesąmonė, ji negali iš tikrųjų to norėti. Kokia moteris nenorėtų, kad retkarčiais ją tiesiog užlietų meilės žodžių banga, kad ir koks abejotinas būtų jų šaltinis? Marijana rausta dėl tos pačios paprastos priežasties – ji taip pat labai netvirta. Na ir kas? Kas toliau? *O toliau viskas iš tiesų siejasi!* Vadinasi, iš tikrųjų tai ne chaosas, tai dieviška logika! Staiga tarsi iš niekur išdygsta Veinas Blaitas, kad į miltus sumaltų jo koją, todėl po mėnesio jis nugriūva duše, todėl tampa įmanoma ir ši scena: šešiasdešimtmetis vyriškis beveik nejudėdamas guli lovoje, kartais purtomas drebulio, filosofuoja su savo slaugytoja, gražbyliauja apie meilę. Ir reaguodama į tai ji parausta!

Džiaugdamasis jis ištraukia (*nekreipdamas dėmesio į skausmą – kam jis rūpi!*) savo didelę (jis tai pastebi), nemaloniai pamėlusią ranką ir deda ją ant mažos ir šiltos Marijanos rankos – jos pirštai ploni ir ilgi, o tai, kaip sakė jo senelė iš Tulūzos, reiškia, kad žmogus labai jausmingas.

Kurį laiką Marijana rankos nepatraukia. Paskui išsilaisvina, užgesina cigaretę, atsistoja ir užsisega paltą.

– Marijana, – sako jis. – Aš nekeliu jokių reikalavimų, nei dabar, nei vėliau.

– Tikrai? – ji palenkia galvą ir pašaipiai žiūri į jį. – Nieko nereikalaujate? Jūs galvojate, kad aš nepažįstu vyrų? Vyrai visuomet reikalauja. Aš noriu, noriu, noriu. Aš noriu dirbti savo darbą – toks mano reikalavimas. Australijoje aš dirbu slaugytoja.

Ji nutyla. Niekada anksčiau, kalbėdama su juo, nebuvo tokia griežta, tokia (kaip jam atrodo) įniršusi.

– Jūs skambinate, ir gerai, kad skambinate, aš nesakau, kad negalite skambinti telefonu. Atsitiko nelaimė, jūs skambinate, gerai. Bet šis atsitikimas, – ji mosteli ranka, – šis nuotykis duše nėra kritinis atvejis. Jūs paslystate vonioje, skambinate draugams. „Aš išsigandau, prašau, atvažiuok", – štai ką jūs sakote. Ji išsiima naują cigaretę, paskui apsigalvojusi kiša ją atgal į pakelį. – Kviečiate Elizabetą, – sako ji, – ar kokią kitą draugę, nepažįstu jūsų draugių. „Aš išsigandau, prašau, atvažiuok, palaikyk mane už rankos. Nereikia jokios greitosios, prašau, palaikyk mane už rankos."

– Ne tik išsigandau. Aš susižeidžiau. Negaliu judėti. Pati matote.

– Tai spazmas. Tik spazmas. Paliksiu tablečių. Dėl nugaros spazmo dar niekas nenumirė. – Ji nutyla. – Jeigu jums reikia ko nors daugiau, ne tik palaikyti už rankos, jeigu norite, kaip jūs tai vadinate, tikrų dalykų, tai gal įstokite į vienišų širdžių klubą. Jeigu jūsų širdis vieniša.

Ji atsidūsta ir susimąsčiusi žiūri į jį.

– Pone Reimentai, ar suprantate, ką reiškia būti slaugytoja? Kiekvieną dieną aš slaugau senas moteris, senus vyrus, prausiu juos, valau jų priterštus kampus, gal ir neturėčiau to pasakoti, keičiu patalynę, perrengiu. Visada girdžiu: *Padaryk tą ir aną, atnešk tą ir aną, blogai jaučiuosi, atnešk vaistų, atnešk stiklinę vandens, atnešk puodelį arbatos, atnešk antklodę, paimk antklodę, atidaryk langą, uždaryk langą, nenoriu*

to, nenoriu ano. Grįžtu namo pavargusi, nuolatos, ir rytais, ir naktimis, skamba telefonas: *Man nutiko nelaimė, gal galite atvažiuoti...*

Prieš kelias minutes raudo ji. Dabar jo eilė. *Man nutiko nelaimė... Gal galite atvažiuoti?* Žinoma, medikų akimis žiūrint, nieko baisaus nenutiko. Kas gali numirti nuo šalčio Šiaurės Adelaidėje, Koniston Terasoje, bute su kondicionieriumi? Skambindamas Jokičiams į namus jis tai žinojo. Bet vis tiek paskambino. *Atvažiuokite, gelbėkite mane!* – taip jis šaukė Pietų Australijos erdvėje.

– Jūs buvote pirmas žmogus, apie kurį pagalvojau, – sako jis. – Jūsų vardas į galvą atėjo pirmiausia. Jūsų vardas, jūsų veidas. Ar manote, kad būti pirmai nieko nereiškia?

Ji gūžteli pečiais. Abu tyli. Žinoma, tai svarus žodis, per daug svarbus žodis, kad galima būtų sviesti jį kam nors į veidą: *pirmas*. Bet jis nutilo ne dėl šio žodžio. *Jūsų vardas. Jūsų vardas atėjo man į galvą. Jūs atėjote man į galvą.* Žodžiai, šovę galvon, nieko iš anksto negalvojant. Ar taip būna, kai žmogus netvirtas: žodžiai tiesiog ateina į galvą?

– Visuomet maniau, – skubėdamas prabyla jis, – kad slaugytojos darbas – tai pašaukimas. Maniau, kad būtent tai atlygina, pateisina ilgas darbo valandas ir menką užmokestį, nedėkingumą ir pažeminimą, – visa tai, apie ką kalbėjote, maniau, kad jūs dirbate iš pašaukimo. Kai kviečiu slaugytoją, tikrą slaugytoją, ji neužduoda klausimų, ji ateina. Netgi tada, kai pasirodo, kad nebuvo reikalo. Net jei tai tik nesėkmė, paprasta nesėkmė, kurią jūs vadinate baime. – Jis anksčiau niekuomet Marijanai neskaitė pamokslų, bet galbūt šią ypatingą naktį tiesa įgaus būtent pamokslo pavidalą. – Net jei tai tiesiog meilė.

Meilė: svarbiausias iš svarbiausių žodžių. Vis dėlto jis kirs jai šiuo žodžiu.

Šį kartą ji smūgį pakelia ramiai, net nemirktelėjusi. Dabar jos palto sagos užsegtos – visos, nuo viršaus iki apačios.

– Tiesiog meilė, – karčiai pakartoja jis.

– Laikas eiti, – sako ji. – Iki Muno Paros ilgas kelias. Viso gero.

Iš visų jėgų stengiasi sutramdyti naują drebulio priepuolį.

– Dar ne, Marijana, – prašo. – Penkias minutes. Tris minutes. Prašau. Išgerkime kartu, nusiraminkime ir būkime vėl tokie, kaip buvome. Nenoriu, kad taip būtų, kad iš gėdos daugiau niekada negalėčiau jums paskambinti. Gerai?

– Gerai. Tris minutes. Bet negersiu, reikės vairuoti, ir jūs negerkite, negalima tablečių užgerti alkoholiu.

Keistai sustingusi vėl atsisėda į tą pačią vietą. Praeina viena iš trijų minučių.

– Ką žino jūsų vyras? – staiga klausia jis.

Ji atsistoja.

– Jau einu, – sako.

Guli nemiegodamas visą naktį – apimtas sielvarto, graužiamas sąžinės, jam skauda ir nepatogu. Niekur nematyti tablečių, kurias Marijana žadėjo palikti.

Aušta. Jam reikia į tualetą, tad bando atsargiai išlipti iš lovos. Dar net neatsistojus ant grindų surakina skausmas – negali net pajudėti.

Nugaros skausmas – nieko baisaus, sako Marijana, kurią jis pasamdė pagelbėti būtent tokiais atvejais. Jis negali kontroliuoti šlapimo pūslės – ar tokiu atveju reikalinga skubi pagalba? Ne, žinoma, kad ne. Tai neatsiejama nuo gyvenimo ir artėjančios senatvės. Nuliūdęs jis pasiduoda ir šlapinasi ant grindų.

Tokioje padėtyje jį aptinka Dragas, kai atvažiuoja susirinkti daiktų,– jis turėjo būti mokykloje, bet dėl kažkokių savų priežasčių, atrodo, ten nenuėjo, – pusiau lovoje, pusiau ant grindų, jo koja įstrigusi susisukusioje patalynėje, jis susipainiojęs ir sušalęs.

Jeigu jis nieko nebeslepia nuo Marijanos, tai tik dėl to, kad ji yra mačiusi jį tokioje padėtyje, kai blogiau jau nebūna. Tačiau Dragas – kitas reikalas. Iki tol jis labai stengėsi neapsijuokti prieš Dragą. O dabar štai jis – bejėgis senukas apšlapinta pižama, velkantis savo šlykščią bigę, nuo kurios nukrito sušlapę tvarsčiai. Jei nebūtų taip sušalęs, veidą tikrai išpiltų raudonis.

Tačiau Dragas nedvejoja! Gal šeimoje atsiranda toks natūralus požiūris į kūną? Kaip Drago motina padėjo jam atsigulti į lovą, taip jis dabar padeda iš jos išlipti; kai bando pasiaiškinti, atsiprašyti dėl savo silpnumo, Dragas jį nutildo: „Nesijaudinkite, pone Reimentai, atsipalaiduokite, ir po minutės viskas bus baigta.“ Jis nutraukia patalynę, apverčia čiužinį ir (šiek tiek nevikriai, juk dar vaikas) patiesia švarią paklodę; Dragas randa naują pižamą ir kantriai, nusukęs akis, kaip reikalauja padorumas, padeda jam apsirengti.

– Ačiū, sūneli, tu labai geras, – sako jis, kai viskas baigiasi.

Jis norėtų pasakyti daugiau, nes širdis pilna gerumo. Kad ir taip: *Tavo motina paliko mane; ponia Kostelo paliko mane – ji tik tauškia apie rūpestį, bet nesivargina būti šalia, kai labiausiai reikia; visi mane paliko, netgi sūnus, kurio niekada neturėjau; o tada atėjai tu!* Bet jis neištaria nė žodžio.

Šiek tiek susigraudina, seno žmogaus ašaros nieko nereiškia, nes pasipila labai lengvai; jis užsidengia ranka akis, nes jos trikdo abu.

Dragas išeina paskambinti, paskui grįžta.

– Mama sako, kad reikia nupirkti kažkokių vaistų nuo skausmo. Štai užsirašiau jų pavadinimą. Ji sako, norėjo jums palikti, bet pamiršo. Galiu nueiti į vaistinę, bet...

– Pinigai piniginėje, o ši stalo stalčiuje.

– Ačiū. Ar turite šepetį?

– Virtuvėje už durų, bet nereikia...

– Viskas gerai, pone Reimentai. Viena minutė – ir viskas baigta.

Stebuklingosios tabletės pasirodo viso labo ibuprofenas.

– Mama sako, kad reikia gerti kas keturios valandos. Bet pirmiausia reikia pavalgyti. Gal ką atnešti iš virtuvės?

– Jeigu yra, atnešk obuolį arba bananą. Dragai?

– Klausau.

– Dabar man viskas bus gerai. Tau nereikia pasilikti. Ačiū už viską.

– Nėra už ką.

Kad pokalbis būtų deramai baigtas, Dragas turėjo pasakyti: *Viskas gerai, jūs tą patį padarytumėte dėl manęs.* Tai tiesa! Jeigu Dragą ištiktų kokia nors nelaimė, jeigu koks nors nutrūktgalvis rėžtųsi į jo motociklą, jis, Polas Reimentas, padarytų viską, atiduotų paskutinius pinigus, kad tik jį išgelbėtų. Visas pasaulis pamatytų, kaip reikia rūpintis mylimu vaiku. Jis būtų jam viskas – ir tėvas, ir motina. Dieną naktį sėdėtų prie jo lovos. Jei tik...

Prie durų Dragas atsisuka, pamojuoja ranka ir nutvieskia jį savo angeliška šypsena, dėl kurios tikriausiai alpsta mergaitės.

– Viso gero.

27.

Kaip Marijana ir sakė, nugarą užsigavo nestipriai. Nuo vidurdienio jau sugeba atsargiai judėti, gali pats apsirengti, susitepti sumuštinį. Praeitą naktį manė, kad mirtis jau čia pat; šiandien jam vėl viskas beveik gerai. Truputį šio, šiek tiek ano, lašelis trečio – Bankoko gamykloje viską sumaišius pagaminama tabletė, ir skausmo pabaisa virsta maža pelyte. Stebuklas.

Kai pasirodo Elizabeta Kostelo, jis jau gali trumpai, ramiai ir nepagražindamas papasakoti, kas nutiko.

– Vonioje paslydau ir susitrenkiau nugarą. Išsikviečiau Marijaną, ji atvažiavo, manimi pasirūpino, ir dabar man vėl viskas gerai.

Neužsiminė nei apie išdaviką Johaną Augustą, nei apie drebulį ir ašaras, nei apie pižamą skalbinių dėžėje.

– Šįryt užbėgo Dragas, norėjo sužinoti, kaip laikausi. Mielas berniukas. Ne pagal metus subrendęs.

– Tai sakote, kad viskas gerai.

– Taip.

– O jūsų nuotraukos? Jūsų nuotraukų kolekcija?

– Ką norite pasakyti?

– Ar jūsų nuotraukų kolekcija vietoje?

– Manau, kad vietoje. Kodėl turėtų būti kitaip?

– Manau, vertėtų pažiūrėti.

Tikrai nedingusi nė viena nuotrauka. Tikrai niekas nedingo. Tačiau viena Fošerio nuotrauka lyg ir kitokia – tai jaučiasi paėmus į rankas. Išsiima iš plastikinio dėklo ir pasižiūri prie šviesos – atrodo keistai. Rankose jis laiko kopiją, jos ruda spalva panaši į originalią – tamsiai rudą, ji atspausdinta ant pusiau blizgaus popieriaus elektroniniu spausdintuvu. Kartoninis pagrindas naujas ir šiek tiek storesnis už originalą. Būtent tai pirmiausia ir išduoda, kad rankose – klastotė. Kita vertus, visai neblogas darbas. Be Kostelo užuominos, niekada nebūtų pastebėjęs.

– Kaip sužinojote? – klausia jos.

– Kaip sužinojau, kad Dragas ir jo bičiulis kažką rezga? Aš nežinojau. Tik įtariau. – Ji paima į rankas kopiją. – Nenustebčiau, jei vienas iš šių aukso ieškotojų būtų prosenelis Kostelo iš Kerio. Bet žvilgtelėkite į šį

vyruką. – Ji nagu pabaksnoja į žmogaus, stovinčio antroje eilėje, veidą. – Čia tikras Miroslavas Jokičius!

Išplėšia iš jos nuotrauką. Miroslavas Jokičius, tikrai jis – su skrybėle, prasegtais marškinėliais, paraitytais ūsais stovi kartu su praėjusios epochos aukso ieškotojais iš Kornvalio ir Airijos.

Labiausiai jį sujaudina profanacija: keletas įžūlių, pagarbos nejaučiančių jaunuolių tyčiojasi iš mirusiųjų. Tikriausiai tai darydami naudojosi skaitmenine technika. Savo sename tamsiame kambarėlyje jis tikrai nesugebėtų atlikti tokio tikroviško montažo.

Jis pasisuka į Kostelo.

– O kas nutiko originalui? – teiraujasi. – Ar žinote, kas jam nutiko?

Jis girdi, kad kalba pakeltu tonu, bet jam jau vis tiek. Meta kopiją ant žemės. *Kvailas, kvailas berniūkštis! Kur jis padėjo originalą?*

Elizabeta Kostelo žiūri į jį išplėtusi akis.

– Neklauskite manęs, Polai, – sako ji. – Juk ne aš pasikviečiau Dragą į savo namus ir leidau jam vartyti brangų nuotraukų rinkinį. Juk ne aš sugalvojau per sūnų priartėti prie motinos.

– Tai iš kur sužinojote apie šį... vandalizmą?

– Aš nežinojau. Kaip sakiau anksčiau, tiesiog įtariau.

– Bet kas sukėlė jūsų įtarimus? Kodėl nieko man nepasakėte?

– Polai, suimkite save į rankas. Pamąstykite. Štai bute nuolat sukiojasi Dragas ir jo bičiulis Šonas, du sveiki australų vaikinai. O kaip jie leidžia savo laisvalaikį? Nevažinėja motociklais. Nežaidžia futbolo. Neplaukioja banglentėmis. Nesibučiuoja su merginomis. Nedaro nieko panašaus, tik valandų valandas tūno jūsų kabinete. Gal žiūrinėja kokias nešvankybes? Ne, jeigu neklystu, tai jūsų namuose nėra jokių nepadorių knygų. Tai kas dar gali taip prikaustyti jų dėmesį, jeigu ne jūsų nuotraukų rinkinys, kuris, jūsų žodžiais tariant, yra toks neįkainojamas, kad turi būti padovanotas visuomenei?

– Bet aš nesuprantu jų motyvo. Kam tiek vargti, kad pagamintum, – ramento galu jis prispaudžia kopiją ir grūda ją į kilimą, – falsifikatą.

– O čia tai niekuo negaliu padėti. Turite išsiaiškinti pats. Tačiau atminkite štai ką: du gyvybingi jauni vyrukai gyvena apsnūdusiame mieste, kuriame nėra ko veikti. Jie nenusėdi vietoje, jų galvose knibžda daugybė įvairiausių sumanymų ir troškimų. Laikas viską spartina,

Polai. Dešimtmetės mergaitės gimdo vaikus. Berniukai – berniukai per pusvalandį perpranta tai, kam mums prireikdavo pusės gyvenimo. Jie ką nors išbando, jiems nusibosta, tad pereina prie naujos veiklos. Galbūt Dragas ir jo bičiulis sumanė, kad būtų labai linksma iškrėsti tokį pokštą: Nacionalinė biblioteka, minia garbių senų džentelmenų ir damų, vėduoklėmis besiginančių nuo karščio, nuobodus svarbus asmuo ar dar kas nors pristato Reimento palikimą, perkerpa juostelę ir – laba diena! – o kas gi čia pačiame kolekcijos *pièce de résistance* centre, ar tik ne vienas iš kroatų Jokičių klano! Kaip pasakytų Bilis Banteris – aukščiausios klasės pokštas. Galbūt tai viską paaiškina: apgalvotas ir gana neskoningas pokštas, kuriam iškrėsti prireikė ne tik daug laiko, bet ir žinovų pagalbos.

Kur yra originalas, jūsų didžiai vertinga Fošerio nuotrauka, – niekas nežino. Gal vis dar guli po Drago lova. O gal kartu su Šonu kam nors iškišo. Tačiau nurimkite. Jūs pasijutote taip, lyg iš jūsų šaipytųsi, tikriausiai taip ir buvo. Tačiau pasišaipyta nepiktai. Žinoma, taip elgėsi ne iš meilės, tačiau tikrai neturėjo ir piktų kėslų. Tai tik pokštas, lengvabūdiškas jaunimo pokštas.

Ne iš meilės. Nejaugi visiems viskas aišku? Jam atrodo, kad širdis krūtinėje per daug pavargo, kad dar galėtų plakti. Akyse vėl kaupiasi ašaros, bet jos bejausmės, tai tik skystis pasišalina.

– Tai štai kas jie tokie, – šnabžda jis. – Čigonai? Ką dar iš manęs pavogė šie kroatų čigonai?

– Netragizuokite, Polai. Yra vienokių kroatų ir kitokių kroatų. Pats tai žinote. Saujelė gerų kroatų, saujelė blogų kroatų ir milijonai kitų kroatų. Jokičiai nėra jau tokie blogi kroatai, gal tik širdyje ramboki, šiek tiek storžieviai. Taip pat ir Dragas. Jis nėra blogas berniukas, jūs tai žinote. Leiskite priminti: pats jam pasakėte, manau, labai puikuodamasis, kad šios nuotraukos nepriklauso jums, jūs tik jas saugote istorijos labui. Ką gi, atminkite, kad Dragas taip pat yra šios istorijos dalis. Kas čia blogo, galvoja Dragas, jei nacionalinė atmintis šiek tiek per anksti priglaus, pavyzdžiui, senelį Jokičių? Apie išdaigos padarinius jis nė nepagalvojo; bet argi kuris iš tų maištingų jaunuolių galvoja apie savo veiksmų padarinius?

– Senelis Jokičius?

– Taip, Miroslavo tėvas. Juk nepagalvojote, kad nuotraukoje pats Miroslavas? Tačiau nenusiminkite, dar ne viskas prarasta. Jei jums pasiseks, tai niekas nebus dingęs. Statau dešimt prie vieno, kad Dragas dar turi jūsų mylimą Fošerį. Pasakykite jam, kad jeigu dabar negrąžins, iškviesite policiją.

Jis papurto galvą.

– Ne, jis išsigąs ir ją sudegins.

– Tada pasikalbėkite su jo motina. Pasikalbėkite su Marijana. Ji pasijus labai nesmagiai. Ir padarys viską, kad tik apgintų savo pirmagimį.

– Viską?

– Ji prisiims kaltę. Pagaliau, juk ji šioje šeimoje yra restauratorė.

– O kas tada?

– Nežinau. Kas nutiks vėliau, priklausys nuo jūsų. Jei norėsite iškelti sceną, galėsite kelti. Jei ne, tai ne.

– Man nereikia jokių scenų. Tik noriu išgirsti tiesą. Kas tai sugalvojo: Dragas ar tas, koks ten jo vardas, Šonas, o gal Marijana?

– Pavadinčiau tai gana kuklia ir ne visa tiesa. Nejaugi nenorėtumėte išgirsti daugiau?

– Ne, nenoriu išgirsti daugiau.

– Ir nenorėtumėte išgirsti, kodėl kaip auka, pašaipos objektas buvote pasirinktas būtent jūs?

– Ne.

– Vargšas Polas. Jūs krūpčiojate dar negavęs smūgio. Bet gal niekas ir nesmogs. Gal Marijana puls prieš jus ant kelių. *Mea culpa. Darykite su manimi ką panorėjęs.* Ir taip toliau. Jūs niekada nesužinosite tiesos, jei neiškelsite jai scenos. Nejaugi man nepavyks jūsų įtikinti? Kitaip kas jums beliks? Nereikšminga istorija apie tai, kaip čigonai jums iškrėtė pokštą – ryški čigonė ir gražuolis jaunas čigonas. Visiškai nieko svarbaus, viena beprasmybė.

– Ne. Tikrai ne. Aš atsisakau. Jokių scenų. Jokių grasinimų. Elizabeta, o kad žinotumėte, kaip man atsibodo šitie jūsų baksnojimai, šitie jūsų beprotiški prasimanymai, kaip aš nuo jų pavargau! Matau, ko siekiate. Jūs norite, kad aš – koks žodis čia tiktų? – *pasinaudočiau* Marijana. Jūs tikitės, kad tada sužinos jos vyras ir nušaus arba užmuš mane. Ar ne šio *prasmingo dalyko* iš manęs tikitės? Sekso, pavydo, prievartos, pačių vulgariausių veiksmų.

– Polai, nebūkite juokingas. Ką nors užmušus ar nušovus negalima įveikti krizės, kuri kilo dėl moralės. Tai pripažinti turite net ir jūs. Bet jei mano pasiūlymas jus žeidžia, pamirškite jį. Nesikalbėkite su Dragu. Nesikalbėkite su jo motina. Jei negaliu jūsų įtikinti, tai, be abejo, negaliu ir priversti. Jei jūs laimingas netekęs vertingos nuotraukos – tebūnie.

Pasikalbėkite su Marijana – taip pataria Kostelo. Tačiau ką jis pasakys? *Marijana? Laba diena, kaip sekasi? Noriu atsiprašyti už tai, ką pasakiau aną naktį, kai paslydau duše. Pats nežinau, kas man užėjo. Tikriausiai visai pamečiau galvą. Tarp kitko, pastebėjau, kad iš mano rinkinio dingo viena nuotrauka. Gal paprašytumėte Drago, kad jis žvilgtelėtų į savo kuprinę ir pasižiūrėtų, ar netyčia jos nepasiėmė?*

Visų pirma jis neturi kaltinti. Jei jis kaltins, Jokičiai viską neigs, ir jis neteks netgi tos nereikšmingos vietos, kurią dar vis užima jų šeimoje, – paciento, kliento vietos.

Užuot skambinus Marijanai, galbūt geriau parašyti jai dar vieną laišką, šįkart nugalėjus netvirtumą, atidžiai parinkus žodžius, šaltakraujiškai ir protingai nušvietus visą situaciją, susijusią su ja, su Dragu ir dingusia nuotrauka. Bet kas šiais laikais rašo laiškus? Kas juos skaito? Nežinia, ar Marijana perskaitė jo pirmąjį laišką? Ar jį bent gavo? Niekada apie tai neužsiminė.

Sugrįžta prisiminimai: vaikystės kelionė į Paryžių, į prekybos centrą „Galeries Lafayette“; štai jis žiūri, kaip iš vieno skyriaus į kitą pneumatiniu vamzdžiu keliauja į *cartouches** įkišti dokumentai. Kai vamzdžio dangtelis atsidarydavo, jis prisimena, iš aparato vidaus pasigirsdavo prislopintas oro gaudesys. Išnykusi komunikacijos sistema. Išnykęs, dėl gyvenimo racionalizuotas pasaulis. Kas atsitiko tiems visiems sidabriniams *cartouches*? Tikriausiai buvo išlydyti – iš jų pagamino šovinius ar nukreipiamąsias raketas.

Bet gal pas kroatus viskas kitaip. Galbūt jų senoje šalyje dar yra tetų ir senelių, kurios rašo laiškus savo giminaičiams, išvykusiems į Kanadą, Braziliją, Australiją, klijuoja pašto ženklus ir meta į pašto dėžes: Ivanka laimėjo klasės skaitovų konkurse, apsiveršiavo rudmargė

* Šovinys, tūta (pranc.).

karvė, kaip jūs laikotės, kada pasimatysime? Taigi, gal Jokičiai visai nenustebs, jei jis į juos kreipsis laišku.

Mielas Miroslavai, – rašo jis.

Aš pabandžiau sugriauti jūsų šeimą, todėl, be abejo, jūs galvojate, kad turiu užsičiaupti ir priimti bet kokią dievų man siųstą bausmę. Bet aš neužsičiaupsiu. Dingo reta, man priklausiusi nuotrauka, tad norėčiau, kad ji būtų grąžinta. (Leiskite pridurti, kad Dragui nepavyks jos parduoti, nes ji per daug gerai žinoma tam tikruose sluoksniuose.)

Jeigu nežinote, apie ką kalbu, paklauskite savo sūnaus, savo žmonos.

Bet rašau ne dėl to. Noriu pateikti pasiūlymą.

Jūs įtariate, kad turiu su jūsų žmona susijusių planų. Jūs teisus. Tačiau nedarykite skubotų išvadų, nežinodamas, kokie tie planai.

Aš siūlau ne tik pinigus. Siūlau tam tikrus neapčiuopiamus dalykus, žmogiškus dalykus, ir pirmiausia meilę. Kalbėdamas su jumis arba su Marijana, pavartojau žodį „krikštatėvis". Gali būti, kad garsiai ir neištariau, taip jis ir liko mano mintyse. Taigi, mano pasiūlymas būtų toks: mainais į didelę paskolą nenustatytam laikotarpiui, kuria padengsite Drago ir galbūt kitų savo vaikų mokslo išlaidas, prašau prie savo židinio ir savo namuose, savo širdyje ir savo namuose rasti vietos krikštatėviui.

Nežinau, ar katalikiškoje Kroatijoje yra krikštatėvių. Gal taip, o gal ir ne. Knygose, kurias skaičiau, nieko apie tai nepasakyta. Bet jūs turite žinoti, kas yra krikštatėvis. Krikštatėvis – tai žmogus, kuris stovi krikštykloje šalia tėvo arba plevena virš jo galvos, laimindamas vaiką ir prisiekdamas jam padėti visą gyvenimą. Kaip kunigas per krikšto apeigas įkūnija Sūnų ir Užtarėją, o tėvas, žinoma, Tėvą, taip krikštatėvis įkūnija Šventąją Dvasią. Bent jau aš taip suprantu. Bekūnė, dvasinė būtybė, nejaučianti pykčio, neturinti troškimų.

Jūs gyvenate Muno Paroje – tai jau užmiestis. Dabartinė mano padėtis tokia, kad man ne taip jau lengva pas jus lankytis. Ir vis dėlto – ar jūs atversite man savo namų duris? Mainais man nereikia nieko, nieko apčiuopiamo, nebent tik rakto nuo durų iš kiemo pusės. Iš tikrųjų nepuoselėju planų atimti iš jūsų žmoną ir vaikus. Aš tik prašau leisti man laukti, atverti širdį, kai jūs būnate užsiėmęs kuo nors kitu, ir išlieti visus iš mano širdies kylančius palaiminimus jūsų šeimai.

Dragui dabar nesunku suprasti, kokią vietą jūsų namuose trokštu užimti. Jaunesniems vaikams tai padaryti gali būti sunkiau. Jei nuspręsite kol kas nieko jiems nesakyti, aš suprasiu.

Žinau, kad pradėjęs skaityti šį laišką nesitikėjote sulaukti tokio pasiūlymo. Aš trumpai papasakojau savo pažįstamai, kas nutiko mano bute, – kad dingo vienas mano nuotraukų rinkinio egzempliorius ir taip toliau, – ir ji pasiūlė kreiptis į policiją. Bet aš nė nesirengiu to daryti. Ne, aš tik naudojuosi šiuo nemaloniu įvykiu kaip proga parašyti šį laišką ir atverti širdį (tarp kitko, kiek laiškų šiais laikais mums pasitaiko parašyti?).

Nežinau, kaip jūs vertinate laiškus. Kadangi jūs kilęs iš senesnio ir kai kuriais atžvilgiais geresnio pasaulio, galbūt jums nepasirodys keista parašyti man atsakymą. Kita vertus, jei nemėgstate rašyti laiškų, visada galima paskambinti telefonu (8332 1445). Arba žinutę man gali atnešti Marijana ar Dragas. (Nenusisuksiu nuo Drago, tikrai ne, taip jam ir pasakykite.) Arba Blanka. Tylėjimas taip pat gali daug pasakyti.

Dabar ketinu užantspauduoti voką, užklijuoti pašto ženklą ir, kol nepersigalvojau, nukeliauti iki artimiausios pašto dėžutės. Paprastai aš persigalvoju, nuolatos persigalvoju, bet dabar man tai neatrodo bjaurus įprotis.

Nuoširdžiai jūsų
Polas Reimentas

28.

– Ar jums neatrodo, kad reikėtų pasirodyti gydytojui, – klausia jis Kostelo.

Ji papurto galvą.

– Nieko baisaus, tik peršalimas. Tuoj praeis.

Tai visai nepanašu į peršalimą. Ji kosti, kosulys toks drėgnas, kad, rodos, plaučiai bando atsikratyti visų giliai nusėdusių gleivių.

– Tikriausiai peršalote po krūmais, – sako jis.

Ji pasižiūri į jį lyg nesuprasdama.

– Argi nesakėte, kad miegojote parke po krūmais?

– Ach, taip.

– Rekomenduoju eukaliptų aliejų, – sako. – Šaukštelį eukaliptų aliejaus supilate į puodą verdančio vandens. Paskui kvėpuojate garais. Stebuklingai gydo bronchus.

– Eukaliptų aliejus! – sušunka ji. – Šimtą metų nieko negirdėjau apie eukaliptų aliejų. Šiais laikais žmonės naudoja inhaliatorius. Vieną nešiojuosi rankinėje. Visiškai nereikalingas. Geriau padėdavo „Vienuolių balzamas", bet jau seniai nerandu kur jo nusipirkti.

– Paieškokite užmiesčio vaistinėse. Adelaidėje taip pat turėtų būti.

– Tikrai. Kaip sako mūsų draugai amerikiečiai – tai suprantama.

Jis gaus jai eukaliptų aliejaus. Užvirins puodą vandens. Jis netgi pasiraus savo vaistinėlėje ir pažiūrės, ar nėra ten „Vienuolių balzamo". Tegul ji tik paprašo. Bet ji neprašo.

Jie sėdi balkone pasistatę vyno butelį. Tamsu, pučia stiprus vėjas. Jeigu ji tikrai serga, jai geriau būti viduje. Bet ji neslepia savo pasibjaurėjimo butu, – „jūsų bavariškasis laidojimo biuras", taip pavadino jį vakar, – o jis nėra jos prižiūrėtojas.

– Iš Drago nė žodelio? Jokių naujienų iš Jokičių? – teiraujasi ji.

– Nė žodelio. Parašiau laišką, kurį dar reikia išsiųsti.

– Laišką! Dar vieną laišką! Ar tai žaidimas šachmatais paštu? Dvi dienos, kol žinia pasieks Marijaną, ir dvi dienos, kol sulauksite jos atsakymo: mes mirsime iš nuobodulio, kol sulauksime sprendimo. Dabar ne epistoliarinio romano amžius, Polai. Susitikite su ja! Pažiūrėkite jai į akis! Iškelkite sceną! Trypkite kojomis (kalbu metaforomis)! Šaukite! Sakykite: „Neleisiu taip su manimi elgtis!" Taip daro normalūs žmonės, tokie kaip Miroslavas ir Marijana. Gyvenimas – tai ne apsikeitimas diplomatinėmis notomis. *Au contraire**, gyvenimas yra drama, tai veiksmas, veiksmas ir aistra! Jūs, kilęs iš Prancūzijos, tikrai tai žinote. Jei norite, būkite mandagus, mandagumas dar niekam nepakenkė, bet tik ne aistrų sąskaita. Pagalvokite apie prancūzų teatrą. Prisiminkite Rasiną. Nėra didesnio prancūzo už Rasiną. Jis rašo ne apie žmones, kurie susitraukę sėdi kamputyje ir kažką planuoja, skaičiuoja. Rasinas rašo apie konfrontaciją, ir viena didžiulė tirada varžosi su kita.

Gal ji kliedi? Ko čia taip pratrūko?

* Priešingai (pranc.).

– Jeigu pasaulyje yra vietos „Vienuolių balzamui", – sako jis, – tai atsiras vietos ir senamadiškiems laiškams. Pagaliau, jei laiškas nenusisekė, galima jį suplėšyti ir parašyti naują. To nepasakysi apie kalbą. To nepasakysi apie aistrą – ji nesugrąžinama. Jūs geriau už kitus turite tai suprasti.

– Aš?

– Taip, jūs. Tikrai neužrašote pirmos į galvą šovusios minties ir nesiunčiate jos savo leidėjui. Tikriausiai laukiate ir kitų minčių. Paskui tikriausiai taisote. Ar rašymas nėra tik tos antrą – antrą, trečią ir ketvirtą kartą atėjusios į galvą mintys?

– Taip ir yra. Juk rašymas – tai antrąkart į galvą šovusios mintys, pakeltos nežinia kokiu laipsniu. Bet kas jūs toks, kad skaitytumėte man paskaitas apie antrąkart atėjusias mintis? Jeigu jūs būtumėte ištikimas savo vėžliškam būdui, jeigu lauktumėte, kol į galvą ateis kitokios mintys, jeigu nebūtumėte taip kvailai ir nepakeičiamai prisipažinęs savo aistros namų tvarkytojai, mes dabar nebūtume atsidūrę tokioje apverktinoje padėtyje. Ramiai sau sėdėtumėte savo puikiajame bute, laukdamas apsilankant moters tamsiais akiniais, o aš būčiau galėjusi grįžti į Melburną. Bet dabar jau per vėlu. Nieko nelieka, tik tvirtai laikytis ir žiūrėti, kur mus nuneš juodasis žirgas.

– Kodėl jūs mane vadinate vėžliu?

– Todėl, kad jūs šimtmetį uostote orą prieš iškišdamas galvą. Todėl, kad kiekvienas žingsnis kainuoja jums daug pastangų. Polai, neprašau jūsų virsti kiškiu. Tik maldauju žvilgtelėti į savo širdį ir pasižiūrėti, kiek leidžia jūsų „vėžliškas" būdas, kiek leidžia jūsų vėžliška aistrų įvairovė, ar neatsirastų priemonių pagreitinti merginimąsi Marijanai – jeigu iš tikrųjų ketinate ją merginti.

Atminkite, Polai, kad būtent aistra verčia suktis pasaulį. Nesate neišmanėlis, turite tai žinoti. Be aistros pasaulis taptų tuščias ir beformis. Pagalvokite apie Don Kichotą. *Don Kichotas* nėra romanas apie žmogų, sėdintį supamojoje kėdėje ir apraudantį Lamančos nuobodybę. Tai knyga apie žmogų, kuris užsivožia ant galvos dubenį ir užsiropštęs ant seno darbinio arklio leidžiasi į kelionę atlikti didingų žygių. Ema Ruo, Ema Bovari, prisiperka puikiausių drabužių, nors neturi nė mažiausio supratimo, kaip už juos sumokės. *Gyvename tik vieną kartą*, – sako

Alonzo, sako Ema, *tai gal pabandykime!* Pabandykite, Polai. Pažiūrėsime, ką sugebate.

– Pažiūrėsite, ką sugebu, kad galėtumėte mane įkelti į knygą.

– Kad kažkas kažkur *galbūt* įkeltų jus į knygą. Kad kažkas galbūt *norėtų* jus įkelti į knygą. Kažkas, bet kas, tik ne aš. Jūs turite būti *vertas*, kad jus įkeltų į knygą. Kaip Alonzo ir Ema. Tapkite svarbus, Polai. Gyvenkite kaip didvyris. Štai ko mus moko klasika. Būkite pagrindinis veikėjas. Kitaip kam gyventi?

Judinkitės. Padarykite ką nors. Nustebinkite mane. Ar jūs nepagalvojote, kad jeigu jūsų gyvenimas kasdien tampa vis nuobodesnis, monotoniškesnis ir pilkesnis, tai tik dėl to, kad jūs niekada ir kojos neiškeliate iš šio prakeikto buto? Įsivaizduokite: kažkur džiunglėse Macharašastros valstijoje tą pačią akimirką tigras atmerkia savo gintarines akis *ir visiškai apie jus negalvoja!* Jam visiškai nesvarbus nei jūs, nei bet kuris kitas Koniston Terasos gyventojas. Kada jūs paskutinį kartą vaikštinėjote po žvaigždėtu dangumi? Žinau, netekote kojos ir jums sunku judėti; bet sulaukę tam tikro amžiaus mes visi daugiau ar mažiau netenkame kojos. Jūsų prarasta koja – tai tik ženklas, simbolis ar simptomas, – niekada neprisimenu, būtent kas, – rodantis, kad sensti, senėji ir tampi neįdomus. Tai kam skųstis? Paklausykite!

Aš esu, bet tai niekam nerūpi išties.
Pasitraukė draugai, lyg netekę visai atminties.
Mano sielvartų godos – tik mano paties.

Girdėtos eilutės? Džonas Kleras. Įspėju jus, Polai: baigsite kaip Džonas Kleras, vienas godosite savo sielvartus. Nes visiems kitiems, būkite tikras, nusispjaut.

Niekad nežino, kad Kostelo kalba rimtai, o kada šaiposi iš jo. Jis gali susidoroti su anglais, tiksliau su Australijos anglais. Su airiais – amžinos problemos, kaip ir su airių kilmės australais. Jis supranta, kad kai kas galbūt nori jo ir Marijanos, vyro su bige ir judrios moters iš Balkanų, istoriją paversti komedija. Bet, nepaisant visų Kostelo pašaipų, jam tikrai neatrodo, kad ji iš jo daro komediją, ir būtent tai jį trikdo, būtent tai jis vadina airišku bruožu.

– Turime eiti vidun, – sako jis.

– Dar ne. „O žvaigždėtas dangau...“ kaip ten toliau?

– Nežinau.

– O žvaigždėtas dangau, o kažkas kažin kas. Kaip čia taip atsitiko, kad susidūriau su tokiu nesmalsiu, tokiu neišradingu žmogumi kaip jūs? Ar galite paaiškinti? Gal priežastis – anglų kalba, jūs nepasitikite savimi kalbėdamas kalba, kuri nėra gimtoji?

Žinote, nuo to laiko, kai užsiminėte apie savo prancūziškąją praeitį, aš klausausi jūsų išpūtusi ausis. Taip, jūs teisus: kalbate angliškai, tikriausiai ir mąstote angliškai, netgi sapnuojate angliškai, tačiau anglų kalba nėra jūsų gimtoji. Aš netgi pasakyčiau, kad anglų kalba jūs prisidengiate, maskuojatės, ji dalis jūsų vėžlio šarvų. Prisiekiu, kai jūs kalbate, girdžiu, kaip jūs vieną po kito iš žodžių dėžutės, kurią visada nešiojatės su savimi, išimate žodžius ir sudėstote į vietas. Tikras vietinis gyventojas, kuriam ši kalba gimtoji, taip nekalba.

– Kaip kalba vietinis gyventojas?

– Iš širdies. Žodžiai kyla iš vidaus, ir jis juos išdainuoja, dainuoja kartu su jais. Sakykime taip.

– Aišku. Siūlote man grįžti į Prancūziją? Siūlote dainuoti *Frére Jacques**?

– Nesišaipykite iš manęs, Polai. Apie grįžimą į Prancūziją nė žodžiu neužsiminiau. Seniai praradote ryšį su prancūzais. Aš tik pasakiau, kad angliškai jūs kalbate lyg svetimšalis.

– Kalbu angliškai kaip svetimšalis todėl, kad ir esu svetimšalis. Esu svetimšalis iš prigimties ir visą gyvenimą toks buvau. Nesuprantu, kodėl turėčiau atsiprašinėti. Jei čia nebūtų svetimšalių, tai nebūtų ir vietinių gyventojų.

– Svetimšalis iš prigimties? Ne, viskas ne taip, nekaltinkite savo prigimties. Jūsų prigimtis labai gera, nors šiek tiek ir neišsivysčiusi. Ne, kuo ilgiau jūsų klausau, tuo labiau įsitikinu, kad jūsų kalba yra jūsų charakterio raktas. Jūs kalbate kaip iš knygos. Kadaise buvote mažas, išblyškęs, gerų manierų berniukas, – tiesiog matau jus, – ir taip rimtai vertinote knygas. Jūs ir dabar toks.

– Koks? Išblyškęs? Gerų manierų? Neišsivystęs?

* Populiari prancūziška daina.

– Mažas berniukas, kuris bijo prabilti, kad nepasirodytų juokingas. Leiskite pateikti pasiūlymą, Polai. Užrakinkite šį butą ir atsisveikinkite su Adelaide. Adelaidė pernelyg panaši į kapines. Daugiau negalite čia gyventi, geriau važiuokime į Karltoną ir gyvenkime kartu. Aš jus pamokysiu kalbos. Pamokysiu, kaip kalbėti iš širdies. Viena dviejų valandų pamoka per dieną šešias dienas per savaitę; septintąją dieną ilsėsimės. Aš jums ką nors pagaminsiu. Ne taip skaniai kaip Marijana, bet pakenčiamai. Po pietų, jei bus nuotaika, galėsite man pasakoti istorijas iš savo lobyno, vėliau jas perpasakosiu jums taip pagreitindama ir pagražindama, kad sunkiai ir beatpažinsite. Kas dar? Jokių nepadorių malonumų – jums palengvės tai išgirdus. Būsime tyri kaip Dievo angelai. Visais kitais atžvilgiais aš jumis rūpinsiuosi; galbūt mainais ir jūs išmoksite rūpintis manimi. Kai ateis skirtoji diena, jūs užmerksite man akis, prikišite į šnerves vatos ir palinkęs virš manęs sukalbėsite trumpą maldą. Arba atvirkščiai, jeigu pirmas būsite jūs. Kaip jums tai patinka?

– Tai primena santuoką.

– Taip, tai savotiška santuoka. Draugiška santuoka. Polas ir Elizabeta. Elizabeta ir Polas. Bendrakeleiviai. Jeigu Karltonas jums nepatinka, nusipirktume namelį ant ratų ir keliautume po žemyną apžiūrinėdami įžymybes. Mes netgi galėtume lėktuvu nuskristi į Prancūziją. Ar norėtumėte? Parodytumėte man savo mėgstamas vietas, „Galeries Lafayette“, Taraskoną, Pirėnus. Galimybių labai daug. Na, ką pasakysite?

Gal ji ir airė, bet kalba nuoširdžiai, beveik nuoširdžiai. Dabar jo eilė.

Jis pakyla ir atsirėmęs į stalą stovi tiesiai priešais ją. Ar jis gali kada nors priversti savo balsą dainuoti? Užsimerkia ir stengdamasis nieko negalvoti laukia, kol žodžiai ateis patys.

– Kodėl aš, Elizabeta? – ateina žodžiai. – Kodėl iš viso pasaulio žmonių išsirinkote mane?

Tie patys seni žodžiai, ta pati liūdna sena daina. Jis negali išsilaisvinti. Bet kol negaus atsakymo į savo klausimą, širdis neuždainuos.

Elizabeta Kostelo tyli.

– Aš tarsi atliekos, Elizabeta, netaurusis metalas. Manęs neįmanoma išgelbėti. Aš netinkamas, nenaudingas nei jums, nei kam nors kitam. Per daug išblyškęs, per daug šaltas, per daug išsigandęs. Kas privertė jus

pasirinkti mane? Kas jums pamėtėjo mintį, kad su manimi gali kažkas pavykti? Kodėl pasiliekate su manimi? *Kalbėkite!*

Ji kalba.

– Jūs sukurtas man, Polai, nes aš sukurta jums. Ar dabar užteks, ar norite, kad paskelbčiau tai *plena voce*, visu balsu.

– Paskelbkite visu balsu, kad suprastų net toks bukagalvis kaip aš.

Ji kosteli.

– Polas Reimentas gimė man vienai, o aš gimiau jam. Jis sugeba vesti, o aš sekti iš paskos, jis sugeba veikti, o aš rašyti. Dar?

– Ne, užteks. Dabar, ponia Kostelo, leiskite man paklausti atvirai: ar jūs tikra?

– Ar aš tikra? Aš valgau, miegu, kenčiu, einu į tualetą. Persišaldau. Žinoma, esu tikra. Tokia pati kaip ir jūs.

– Prašau, būkite bent kartą rimta. Atsakykite man: aš gyvas ar miręs? Ar Magil Roude atsitiko tai, ko nesupratau?

– O aš jums priskirtas šešėlis, kuris pasveikina jus pomirtiniame pasaulyje – ar to klausiate? Ne, nurimkite, vargše susidvejinusi būtybe, aš niekuo nesiskiriu nuo jūsų. Sena moteris, kažką keverzojanti, lapas po lapo, diena iš dienos, velniai žino kodėl. Jeigu ir yra kokia vadovaujanti dvasia – nors tuo labai abejoju – tai ji su savo botagu kabo virš manęs, o ne virš jūsų. *Neatsipalaiduok, jaunoji Elizabeta Kostelo!* – sušunka ji ir šmaukšteli botagu. – *Nagi, greičiau prie darbo!* Ne, tai pati paprasčiausia istorija, tikrai paprasta istorija, jai būdingos trys dimensijos – ilgis, plotis, aukštis – viskas kaip tikrame gyvenime, ir mano pasiūlymas jums labai paprastas. Važiuokime su manimi į Melburną, Karltone turiu gražų seną namą. Jums patiks, ten daug didelių namų. Pamirškite ponią Jokič, su ja jums nieko neišeis. Pasinaudokite mano pasiūlymu. Būsiu jūsų geriausia *copine**, jūsų gyvenimo pabaigos *copine*. Mudu dalysimės duonos plutele, kol turėsime dantis. Ką pasakysit?

– Ką pasakysiu, ištraukęs žodžius iš dėžutės, kurią visuomet nešiojuosi su savimi, ar iš širdies?

– Štai mane ir pagavote, koks jūs greitas! Iš širdies, Polai, bent kartą.

Jis žiūri jai į lūpas, kai ji kalba, toks jo įprotis: kiti žmonės žiūri į akis, o jis į lūpas. *Jokių nepadorių malonumų*, – pasakė ji. Tačiau dabar jis

* Bičiulė (pranc.).

niekaip negali įsivaizduoti, kaip reikėtų bučiuoti šias sausas, galbūt netgi suvytusias lūpas – ant viršutinės gerai matosi plaukeliai. Ar sudarius draugišką santuoką būtina bučiuotis? Jis nuleidžia akis; jeigu būtų ne toks mandagus, net nusipurtytų.

Ji tai pastebi. Ji nėra aukštesnė būtybė, bet pastebi.

– Lažinuosi, kad būdamas mažas berniukas nemėgote mamos bučinių, – švelniai sako ji. – Ar aš teisi? Muistydavotės ir leisdavote švelniai pabučiuojamas tik į kaktą, nieko daugiau? O savo patėvio, olando, neprisileisdavote nė artyn? Nuo pat pradžių norėjote būti mažas vyras, kuris niekam nieko neprivalo; kuris viską pasiekia savo jėgomis. Ar jūs bjaurėjotės savo motina ir jos nauju vyru – jų kvėpavimu, jų kvapu, jų prisilietimais ir mylavimais? Kaip, po galais, jūs galėjote tikėtis, kad tokia kaip Marijana Jokič pamils vyrą, kuris taip bjaurisi fiziniu kontaktu?

– Aš nesibjauriu fiziniu kontaktu, – šaltai paprieštarauja jis. Neprideda, bet norėtų pridėti: *Bjauriuosi tuo, kas bjauru.* – Ko, jūsų nuomone, mano gyvenime buvo daugiausia po Magil Roudo? Ogi fizinio kontakto. Ir taip diena po dienos. Jei ne ištikimybė fiziniams dalykams, būčiau nusižudęs, tik dėl jų dar vis esu čia.

Kai ištaria šiuos žodžius, jam paaiškėja, ką turėjo omenyje ši moteris, kalbėdama apie žodžių dėžutę. *Būčiau nusižudęs!* – pagalvoja jis. – *Kaip dirbtina! Kaip nenuoširdu! Tokios yra visos išpažintys, į kurias ji mane įtraukia!* – Tuo pat metu galvą nušviečia mintis: *Jeigu tą popietę būtume turėję dar penkias minutes, jei kaip mažas sarginis šuo nebūtų įsėlinusi Liuba, Marijana būtų mane pabučiavusi. Tai artėjo, neabejoju, jutau visu savo kūnu. Ji būtų pasilenkusi ir švelniai palietusi mano petį. Tada viskas būtų gerai. Būčiau ją priglaudęs prie savęs; mes abu būtume sužinoję, ką reiškia gulėti šonas prie šono, krūtinė prie krūtinės, vienas kito glėbyje, kvėpiant vienas kito kvapą. Tėvynė.*

– Sutikite, Polai (moteris vis dar kalba), kad mano humoro jausmas nuo tos dienos, kai peržengiau jūsų namų slenkstį, iki pat šios akimirkos nė kiek nepasikeitė, jis tiesiog puikus. Jokių keiksmų, jokio piktesnio žodžio, užtat – daug juoko ir airiško raugo švelnybių. Leiskite paklausti: ar manote, kad aš tokia iš prigimties?

Jis neatsako. Jo mintys visai kitur. Jam visai nerūpi, kokia Elizabeta Kostelo yra iš prigimties.

– Polai, iš prigimties esu irzli sena būtybė, man ne svetimas baisiausias įniršis. Iš tiesų, tikra gyvatė. Nebuvau jums sunki našta tik todėl, kad prisiekiau būti gera. Bet, patikėkite, tai buvo tikras mūšis. Daug kartų turėjau susilaikyti, kad neužsidegčiau. Galvojate, kad tai, ką pasakiau, yra blogiausia, ką galima apie jus pasakyti, – kad esate lėtas kaip vėžlys ir per daug skrupulingas? Patikėkite, dar daug ką galima pasakyti. Kaip mes vadiname tai, kai kas nors žino apie mus blogiausius dalykus, blogiausius ir labiausiai žeidžiančius, tačiau apie juos nekalba, bet priešingai, juos užspaudžia, toliau šypsosi mums ir juokauja? Mes tai vadiname prieraišumu. Kur dar pasaulyje tokiuose metuose jūs, senas bjaurus žmogau, rasite tokį prieraišumą? Taip, ir man pažįstamas žodis *bjaurus*. Mes abu bjaurūs, Polai, seni ir bjaurūs. Taip pat smarkiai kaip kadaise norime laikyti rankose viso pasaulio grožį. Šis didelis troškimas niekada nesumažės. Bet viso pasaulio grožiui nereikia nė vieno iš mūsų. Taigi mes turime pasitenkinti kažkuo mažesniu, daug mažesniu. Iš tikrųjų mums belieka priimti tai, kas siūloma, arba likti alkaniems. Todėl kai geroji krikštamotė pasiūlo nunešti mus tolyn nuo šios niūrios aplinkos, nuo mūsų beviltiškų, jaudinančių, neišsipildžiusių svajonių, mums reikia gerai pagalvoti, jei norime ją atstumti.

Polai, leidžiu vieną dieną, dvidešimt keturias valandas, pagalvoti. Jeigu atsisakysite, jeigu įsitvėręs laikysitės dabartinio delsimo kelio, tada jums parodysiu, ką sugebu. Pamatysite, kaip galiu spirgėti.

Jo laikrodis rodo 3.15. Dar reikia prastumti tris valandas. Kaip, po galais, jis užmuš tas tris valandas?

Svetainėje dega šviesa. Elizabeta Kostelo užsnūdo prie nusavinto staliuko, nuleidusi galvą ant rankų virš popierių šūsnies.

Jis linkęs ją palikti vienui vieną. Mažų mažiausiai norėtų ją pažadinti ir vėl išgirsti jos kandžias pastabas. Jis pavargo nuo jos pastabų. Dažnai jis jaučiasi tarsi netašytas senis, atėjęs į Koliziejų ir nežinantis, į kurią pusę pasukti. Mirtis nuo tūkstančių pjūvių.

Vis dėlto.

Vis dėlto jis atsargiai kaip niekada pažadina ją ir pakiša po galva pagalvę.

Pasakose būtent šią minutę bjauri ragana pavirstų princese. Bet čia tikrai ne pasaka.

Po to, kai jiedu su Elizabeta Kostelo susipažindami paspaudė vienas kitam rankas, daugiau nebuvo jokio fizinio kontakto.

Jos plaukai be gyvybės, nevešlūs. Po jais smegeninė, kurioje vyksta tai, ko jis labiau norėtų nežinoti.

Jeigu reikėtų rūpintis vaiku, pavyzdžiui, Liuba, arba gražiu, širdį draskančiu apgaviku Dragu, jis galėtų būti švelnesnis. Bet šiuo atveju, šiai moteriai, jis nėra švelnus. Tai tik vieno seno žmogaus pastangos padaryti šį tą dėl kito seno, nesveikuojančio žmogaus. Žmogiškumas.

Elizabeta Kostelo, matyt, kaip visi, nori būti mylima. Prieš pabaigą ją, kaip ir bet kurį kitą žmogų, kankina jausmas, kad ji kažką praleido. Ko ji ieško jame – ar ne to, ką prarado? Ar ne toks bus atsakymas į jo amžiną klausimą? Jeigu taip, tai absurdas. Kaip jis gali būti prarastasis, jeigu visą gyvenimą nuolat prarasdavo save? Žmogus už borto! Dingęs banguotoje jūroje prie svetimų krantų.

Kažkur toli gyvena du Kostelo vaikai – tai sužinojo bibliotekoje, vaikai, apie kuriuos ji nekalba, galbūt todėl, kad jie jos nemyli ar per mažai myli. Tikriausiai jiems, kaip ir jam, jau gana Elizabetos Kostelo kandžių pastabų. Jis jų nekaltina. Jei turi tokią motiną, tenka laikytis nuo jos atokiau.

Visiška viena Melburne, tuščiame name, baigianti nugyventi gyvenimą, išalkusi meilės; į ką ji galėtų kreiptis paguodos, jeigu ne į vyrą iš kitos valstijos, buvusį fotografą, visiškai nepažįstamą, tą, kuris patyrė jam skirtą smūgį ir pats jaučia meilės poreikį. Jei gali būti žmoniškas, humaniškas jos situacijos paaiškinimas, tai tiktai toks. Ji užtiko jį beveik atsitiktinai, kaip bitė aptinka žiedą ar vapsva kirminėlį; ir kažin kaip, tokiu neaiškiu ir painiu būdu, kad protas atsisako jį paaiškinti, poreikis būti mylimam yra susijęs su istorijų rašymu, ta krūva popierių ant stalo.

Jis žvilgteli, ką ji rašo. Riebiomis raidėmis parašyta: *(EK mintys) Australijos romanistas – koks likimas! Kas turėtų tekėti šio žmogaus gyslomis?* Linija, pabraukta per visą puslapį po šiais žodžiais, smarkiai įsirėžusi į popierių. Toliau: *Pavalgę jie lošia kortomis. Pasinaudoti lošimu jų skirtumams išryškinti. Blanka laimi. Mąsto ribotai, bet intensyviai. Dragas nėra geras lošėjas – pernelyg neatsargus, pasitikintis savimi. Marijana atsipalaidavusi šypsosi ir didžiuojasi savo vaikais. PR bando pasinaudodamas lošimu susidraugauti su Blanka, bet ji priešinasi. Jos šaltas nepritarimas.*

Valgis, paskui žaidimas kortomis. PR ir Blanka. Ar jie pagaliau bus šeima – jis, kurio gyslomis teka ledinis vanduo, ir pilnakraujai Jokičiai? Ką dar rezga Kostelo savo neramioje galvelėje?

Rašytoja miega, o personažas suka ratus, nežinodamas ko nusitverti. Pokštas, bet čia tikrai nėra kam iš jo pasijuokti.

Nerami rašytojos galva ilsisi ant pagalvės. Kai atidžiai įsiklauso, girdi iš jos krūtinės besiveržiantį silpną ūžesį – įkvepia ir iškvepia orą. Išjungia lempą. Atrodo, kad jis mėgsta anksti užmigti ir pabusti dar su tamsa; o ji tikriausiai keliasi vėlai, nes naktimis narplioja savo fantazijas. Tai kaip jie galėtų gyventi kartu?

29.

– Tik jau ne apsilankymas nepranešus, – sako jis. – Nemėgstu, kai žmonės ateina nepranešę, ir pats taip niekada nedarau.

– Gal vieną kartą sulaužykite taisyklę, – sako Elizabeta Kostelo. – Tai daug spontaniškiau, nei rašyti laiškus, ir daug kaimyniškiau. Kažin ar kitaip galėsite pamatyti savo paslaptingąją nuotaką namų aplinkoje, *chez elle**?

Mintimis grįžta į vaikystę, į tų laikų Balaratą, kai telefonas dar buvo retenybė. Sekmadienio popietėmis jie keturiese sėsdavo į mėlynąjį olando „Renault" vaną ir nepranešę vykdavo į svečius. Kokia nuobodybė! Labai maloniai prisimena tik keliones pas patėvio draugą sodininką Andrea Mitigą. Būtent pas Mitigą didžiausioje ankštybėje tarp voratinklių už milžiniško vandens bako jiedu su Prine Mitiga atliko pirmuosius kvapą gniaužiančius vyrų ir moterų skirtumų tyrinėjimus.

– Pažadėk, kad atvažiuosi kitą sekmadienį, – šnabždėjo Prinė Mitiga, kai viešnagė eidavo į pabaigą, kai būdavo išgertos aviečių sultys ir suvalgytas migdolinis pyragas, o jie vėl sėsdavo į vaną, prikrautą pomidorų ir apelsinų iš Mitigos sodo, kad grįžtų namo į Viramundos gatvę. Jis gūžtelėdavo pečiais. „Nežinau", – atsakydavo beaistriu veidu, nors pats degdavo noru pratęsti pamokas.

* Namuose (pranc.).

– Polis ir Prinė vėl žaidė daktarus, – pranešdavo jo sesuo nuo jų laikinosios sėdynės vano gale.

– Nežaidėme! – prieštaraudavo jis ir niuktelėdavo jai į šoną.

*Allez, les enfants, soyez sages**! – primindavo jo motina.

Olandas, užgulęs vairą, stengdavosi išvengti susidūrimų ir duobių Mitigo kelyje ir nieko negirdėdavo.

Olandas važiuodavo lėčiausiu greičiu ketvirtąja pavara. Taip išmoko dar Olandijoje. Kai reikėdavo užvažiuoti į kalną, vano variklis kalė ir duso; už jų nutįsdavo ilga signalizuojančių automobilių eilė. Tačiau olandas į juos nekreipė jokio dėmesio. *Toujours la hâte!*** – sududendavo savo gergždžiančiu balsu. – *Ils sont fous! Ils gaspillent de l'essence, c'est tout!**** Jis dėl nieko neketino *gaspiller* savo *essence*. Tai jie ir šliauždavo tamsoje nedegdami šviesų, kad nesieikvotų akumuliatorius.

O la la, ils gaspillent de l'essence! – kartu su seserimi šnabždėjo vienas kitam olandišku akcentu prunkšdami iš juoko ir bandydami susilaikyti ant vano galinės sėdynės, dvokiančios supuvusiais jurginų svogūnėliais, kol tikri automobiliai – „Holden", „Chevrolet" ir „Studebaker" – švilpė pro šalį. *Merde, merde, merde****!*

Olandas buvo įpratęs mūvėti šortus. Niekas labiau netrikdė kaip olandas apsmukusiais šortais, baltomis kojomis ir languotomis kojinaitėmis tikrų australų būryje. Ir kodėl motina už jo tekėjo? Ar ji leido jam daryti *tai* su ja miegamojo tamsoje? Kai jie galvodavo, kaip olandas su savo *daiktu* daro *tai jų motinai, degdavo iš gėdos ir pasipiktinimo.*

Olando „Renault" vanas buvo vienintelis Balarate. Jau naudotą jį nusipirko iš kito olando. *Renault, l'auto le plus économique****** – pareikšdavo jis, nors iš tikrųjų vanas dažnai gesdavo, dažnai remonto dirbtuvėse laukdavo vienos ar kitos iš Melburno vežamos detalės.

Adelaidėje nėra „Renault" vanų. Nei Prinės Mitigos. Nei daktarų žaidimo. Tik tikri dalykai. Ar reikėtų, prisiminus praeitį, aplankyti juos iš anksto neįspėjus? Tai būtų paskutinis toks vizitas. Kaip jį priimtų Jokičiai? Gal užtrenktų duris prieš neprašytus svečius; o gal, atvykę iš

* Nagi, vaikai, būkite protingi (pranc.).

** Visada skuba (pranc.).

*** Jie eina iš proto. Jie eikvoja degalus, štai kaip (pranc.).

**** Šūdas (pranc.).

***** „Renault" – ekonomiškiausias automobilis (pranc.).

tokio pat pasaulio kaip Mitigos, išnykstančio arba nykstančio pasaulio, mielai pakviestų į vidų, pasiūlytų arbatos su pyragu ir išsiųstų namo prikrovę dovanų?

– Tikra ekspedicija, – sako Elizabeta Kostelo. – Neatrastasis Muno Paros žemynas. Manau, tai padės jums užsimiršti.

– Jei važiuosime į Muno Parą, tai tikrai ne dėl to, kad aš užsimirščiau, – sako jis. – Man nenutiko nieko, ką reikėtų pamiršti.

– Kaip malonu, kad pakvietėte ir mane, – tęsia Elizabeta Kostelo. – Ar jums nebūtų geriau važiuoti vienam?

Visuomet linksmà, galvoja jis. Gyvendamas su žmogumi, kuris nuolat būna linksmas, tikrai turėtum pavargti.

– Net negalvojau važiuoti be jūsų, – atsako jis.

Prieš daugelį metų, kai keliavo į Goulerį, jam teko dviračiu pervažiuoti Muno Parą. Keletas namelių, išsibarsčiusių aplink degalinę, už jų skurdūs krūmynai – štai ir viskas. Dabar, kiek akys užmato, plyti nauji namai.

Narapinga Klouz septyni – toks adresas buvo užrašytas dokumentuose, kuriuose pasirašė Marijanai. Taksi atveža juos prie kolonijinio stiliaus namo su žalia veja, supančia neįmantrų, mažą, stačiakampio formos japonišką sodą: juodo marmuro plokštė, kurios paviršiumi srovena vanduo, vikšriai, pilki akmenėliai. („Jis tikras!" – susižavėjusi sako Elizabeta Kostelo, lipdama iš automobilio. – „Nedirbtinis! Gal paduoti ranką?")

Vairuotojas paduoda jam ramentus; jis susimoka.

Durys šiek tiek prasiveria; juos nužvelgia įtari mergaitė, pablyškusio, bejausmio veido, su nosyje įvertu auskaru. Jis spėja, kad tai Blanka, vidurinis vaikas, parduotuvių vagilė, jo proteguotinė per prievartą. Tikėjosi, bus tokia pat graži kaip sesuo. Bet ne, ji ne tokia.

– Labas, – sako jis. – Aš Polas Reimentas. O čia ponia Kostelo. Norime pamatyti tavo mamą.

Nieko nesakiusi mergaitė išnyksta. Jie ilgai laukia prie durų. Niekas neateina.

– Gal eime vidun, – pagaliau prataria Elizabeta Kostelo.

Jie įžengia į svetainę, apstatytą baltais odiniais baldais, vienoje pusėje prie sienos stovi didelis televizorius, kitoje kabo abstrakcijų paveikslas – oranžinės, žalios ir geltonos spalvos sūkurys baltame fone. Virš galvos

ūžia kondicionierius. Jokių lėlių tautiniais kostiumais, jokių saulėlydžių Adrijos jūroje – nieko, kas primintų gimtąją šalį.

– Viskas tikra, – vėl sako Elizabeta Kostelo. – Kas galėjo pamanyti!

Jam atrodo, kad šios replikos apie tikrumą tam tikra prasme skirtos jam; jam atrodo, jos nestokoja ironijos. Tačiau negali suprasti, ką jos reiškia.

Numanoma Blanka pro duris įkiša galvą.

– Ji ateina, – nutęsia ir pasišalina.

Marijana nė kiek nepasistengė pasigražinti. Ji mūvi mėlynus džinsus ir vilki baltą medvilninę palaidinę, neslepiančią tvirto liemens.

– Tai atsivedėte savo sekretorę, – pradeda be jokių įžangų. – Ko norite?

– Atėjome ne vaidytis, – sako jis. – Iškilo viena problemėlė, manau, geriausiai ją išspręstume, jei ramiai pasikalbėtume. Elizabeta nėra mano sekretorė ir niekada nebuvo. Ji tik draugė. Mes atėjome kartu, nes šiandien graži diena, labai tinkama išvykai.

– Išvykai į užmiestį, – patikslina Elizabeta. – Kaip sekasi, Marijana?

– Gerai. Tai sėskitės. Gal norite arbatos?

– Mielai išgerčiau puodelį arbatos, Polas irgi. Iš savo ankstesnio gyvenimo jis ilgisi tik vieno dalyko – užsukti pas draugus puodelio arbatos.

– Taip, Elizabeta mane pažįsta geriau nei aš pats. Man nereikia aušinti burnos.

– Gerai, – sako Marijana. – Paruošiu arbatos.

Žaliuzės pasuktos taip, kad nekepintų saulė, bet pro juosteles kieme matyti du aukšti gumamedžiai ir tarp jų pakabintas tuščias hamakas.

– Stilius, – ištaria Elizabeta Kostelo. – Ar ne taip tai vadinama šiais laikais? Mūsų draugai Jokičiai turi savą stilių.

– Nesuprantu, kodėl šaipotės, – sako jis. – Be jokios abejonės, kiekvienas žmogus Muno Paroje kaip ir Melburne turi teisę susikurti savą gyvenimo stilių. Kam jiems tada reikėjo palikti Kroatiją, jeigu negali susikurti tokio stiliaus, kokio nori?

– Aš nesišaipau. Priešingai. Labai žaviuosi.

Marijana atneša arbatos. Pyrago nepasiūlo.

– Tai ko atvykote? – klausia ji.

– Ar galiu trumpai pasikalbėti su Dragu?

Ji papurto galvą.

– Jo nėra namuose.

– Gerai, – tęsia jis. – Turiu pasiūlymą. Dragas turi raktus nuo mano buto. Antradienio rytą aš išeisiu ir ilgai negrįšiu. Išeisiu devintą valandą, grįšiu po trečios. Gal galite pasakyti Dragui, kad man būtų labai malonu grįžus namo rasti visus daiktus, kurie ten buvo anksčiau.

Įsivyrauja ilga tyla. Marijana apsiavusi mėlynas plastikines basutes. Mėlynos basutės ir purpuriniai kojų nagai: nors jis buvęs portretų fotografas, o Marijana buvusi paveikslų restauratorė, jų estetinis skonis visiškai skirtingas. Gali būti, kad dėl kitų dalykų jų požiūriai taip pat skirtųsi. Pavyzdžiui, požiūris į žodžius „mano" ir „tavo". Moteris, kurią jis svajojo nuvilioti nuo vyro. *Noriu jumis rūpintis. Noriu jus apginti, priglausti po savo sparnu.* Kaip tai atrodytų tikrovėje: rūpintis ja, jos dviem priešiškai nusiteikusiomis dukterimis ir nepatikimu sūnumi? Kiek ilgai išsilaikytų jis pats ir jo sparnai? Kita vertus... Kita vertus, kokia iškili, kokia graži jos krūtinė!

– Nieko nežinau apie jokius raktus, – sako Marijana. – Jūs davėte Dragui raktus?

– Kai Dragas gyveno su manimi, jis turėjo raktus nuo fasadinių durų. Tuo metu, kai naudojosi mano butu. Jūs turite vieną raktą, o Dragas turi kitą raktą. Jis gali išnešti daiktus iš buto ir parnešti juos atgal. Nesvarbu, namie aš ar ne. Pasinaudodamas raktu. Nežinau, kaip aiškiau pasakyti.

Ant stalo padėtas chromo žiebtuvėlis, jo forma primena nautilo kriauklę. Marijana prisidega cigaretę.

– O jūs ar turite skundų? – klausia Elizabetos. – Jūs taip pat manote, kad mano sūnus vagis?

Elizabeta teatrališkai gūžteli pečiais.

– Nežinau, ką ir galvoti, – atsako ji. – Šiais laikais jaunimui prieš akis tiek pagundų... Šitas žodis *vagis*... Toks didelis, sunkus, galutinis. Amerikoje sako *turto pasisavinimas*. Stambus turto pasisavinimas, smulkus turto pasisavinimas, o tarp jų dar keli turto pasisavinimo laipsniai. Manau, kad Polas kalba apie smulkų turto pasisavinimą, vieną iš smulkiausių, tokį smulkų, kad panašu į pasiskolinimą. Ar tai norėjote pasakyti, Polai? Kad Dragas ar, labiau tikėtina, vienas iš Drago bičiulių pasiskolino iš jūsų vieną kitą daiktą, kuriuos dabar norėtumėte atgauti?

Jis linkteli.

– Tai dėl to jūs čia? – klausia Marijana. – Neskambinate telefonu, tiesiog beldžiate į duris kaip policija? Ką jis paėmė? Ką, sakėte, jis paėmė?

– Nuotrauką iš mano rinkinio. Fošerio. Vietoje originalo pakišta kopija, suklastota kopija. Kokiais tikslais – negaliu pasakyti. Mes ne policija. Nejuokinkite. Policija neatvažiuoja taksi.

Marijana mosteli link telefono. Ar jie jau turi išeiti? Jis netgi nebaigė gerti arbatos.

– Originalas? – klausia ji. – Kas yra originali nuotrauka? Jūs nusitaikote kamera, spragtelite ir padarote kopiją. Taip veikia kamera. Kamera panaši į kopijuoklį. Tai kas yra originalas? Originalas jau kopija. Ne taip kaip paveikslas.

– Tai nesąmonė, Marijana. Sofistika. Nuotrauka nėra pats daiktas. Kaip ir paveikslas. Bet dėl to nei viena, nei kita netampa kopija. Ir nuotrauka, ir paveikslas tampa naujais daiktais, nauja tikrove, naujiena pasaulyje, naujais originalais. Aš netekau originalios nuotraukos, kuri man yra vertybė, ir norėčiau ją atgauti.

– Aš kalbu nesąmones? Jūs padarote nuotrauką arba tas žmogus, kaip ten jo pavardė, Fošeris padaro nuotrauką, tada jūs atspausdinate, vieną, du, tris, keturis, penkis kartus, ir visi šie spaudiniai yra originalai, penkis kartus originalai, dešimt kartų originalai, šimtus kartų originalai, ne kopijos? Tai kas tada yra nesąmonė? Ateinate čia, liepiate Dragui rasti originalą. Kam? Kad galėtumėte numirti ir originalus atiduoti bibliotekai? Kad būtumėte garsus? Garsusis ponas Reimentas?

Ji pasisuka į Elizabetą Kostelo.

– Ponas Reimentas mums siūlo pinigų. Žinote? Jis siūlo man išeiti iš darbo. Siūlo mums naują gyvenimą. Siūlo Dragui naują mokyklą, prašmatnią mokyklą Kanberoje. Siūlo sumokėti. Dabar jis sako, kad mes iš jo vagiame.

– Tai tik pusė tiesos. Siūliausi jumis pasirūpinti. Taip pat siūliausi pasirūpinti vaikais. Bet nesiūliau naujo gyvenimo. Nesu toks kvailas. Tokių dalykų, kaip naujas gyvenimas, iš viso nėra. Gyvenimas duotas tik vienas, visiems.

– Tai kodėl sakote, kad Dragas vagia?

– Nemanau, kad būčiau vartojęs žodį *vagia*, o jeigu pavartojau, tai atsiimu. Dragas arba, labiau tikėtina, Drago bičiulis Šonas iš mano

kolekcijos paėmė nuotrauką, pasiskolino, ir padarė kopiją, kurią vėliau falsifikavo, nežinau kaip, jūs šiuose dalykuose susigaudote geriau nei aš. Dabar norėčiau, kad man būtų grąžintas originalas. Tada apie tai pamiršime, ir viskas liks taip, kaip buvo. Dragas gali ateiti į svečius, jo draugai gali ateiti į svečius, jei nori, jis gali likti nakvoti. Negerai, Marijana, įprasti skolintis ir negrąžinti, negerai berniukui, kuris dar auga. Jo naujoje mokykloje, Velingtono koledže, to tikrai nepakęs.

– Su Velingtonu baigta. Mes neturime pinigų Velingtonui.

– Aš siūliau sumokėti už Velingtoną, mano pasiūlymas galioja. Niekas nepasikeitė. Sumokėsiu ir už visa kita. Kalbame ne apie pinigus.

– Jeigu pinigai niekuo dėti, tai kodėl jūs toks piktas? Kodėl ateinate ir beldžiate į duris? Sekmadienis, o jūs ateinate ir beldžiate į duris kaip policija. Tuk tuk.

Jis niekada nemokėjo ginčytis. Ypač su moterimis – suraitydavo jį kaip šiltą vilną. Tarkime, jo žmona. Dabar, kai pagalvoja, atrodo, kad jų santuoka subyrėjo ne dėl jų nuolatinių ginčų, bet dėl to, kad jis nuolat pralaimėdavo. Galbūt, jeigu viršus bent kartą būtų buvęs jo, jie su Henrieta vis dar gyventų kartu. Kaip nuobodu būti susaistytai su vyru, nemokančiu net atsikirsti.

Tą patį gali pasakyti ir apie Marijaną. Gal Marijana nori, kad jis būtų tvirtesnis. Gal slapčiausioje savo širdies kertelėje ji trokšta, kad jis laimėtų. Jeigu jam pavyktų įgyti persvarą, gal ją dar sulaikytų.

– Niekas nepyksta, Marijana. Parašiau laišką, bet neišsiunčiau, nes nusprendžiau, kad bus greičiau jį atnešti asmeniškai. Paliksiu jį čia, – padeda laišką ant kavos stalelio. – Jis skirtas Melui. Tegul perskaito, kai turės laiko. Taip pat pamaniau, – jis žvilgteli į Elizabetą Kostelo, – pamanėme, kad būtų puiku užsukti puodelio arbatos, kaip buvo priimta senais laikais. Toks gražus paprotys – draugiškai, bičiuliškai pasėdėti. Bus labai gaila, jei jis nunyks.

Tačiau Elizabeta Kostelo nepadeda. Elizabeta Kostelo užsisvajojusi patogiai sėdi kėdėje, jos akys užmerktos. Ačiū Dievui, nėra Liubos, veriančios jį savo žvilgsniu.

– Tik policija beldžia į duris, – sako Marijana. – Jeigu jūs iš pradžių paskambintumėt telefonu ir pasakytumėt, kad ateisite išgerti arbatos, tada nieko neišgąsdintumėte, kaip policija.

– Išgąsdinome. Taip. Atsiprašau. Reikėjo paskambinti.

– Sutinku, – atitokusi sako Elizabeta. – Reikėjo paskambinti. Turėjome tai padaryti. Tai mūsų klaida.

Tyla. Mūšio pabaiga? Aišku, jis ir vėl pralaimėjo; bet ar pralaimėjimas garbingas, pakankamai garbingas, kad galėtų atsirevanšuoti, ar pralaimėjo galutinai?

– Iškviesti taksi? – klausia Marijana. – Norite iškviesti taksi?

Jis ir Kostelo žvilgteli vienas į kitą.

– Taip, – atsako Elizabeta Kostelo. – Jeigu tik Polas daugiau neturi ko pasakyti.

– Polas daugiau neturi ko pasakyti, – sako jis. – Polas atvažiavo turėdamas viltį atgauti savo nuosavybę, bet dabar Polas pasiduoda.

Marijana pakyla ir įsakmiai pamoja.

– Einam! – pakviečia ji. – Jeigu norite pamatyti, koks vagis yra Dragas, tai aš jums parodysiu.

Jis bando atsikelti nuo sofos. Nors ji mato, kiek pastangų jam reikia, kad tai padarytų, nepuola padėti. Jis žvilgteli į Elizabetą Kostelo.

– Eikite, – ragina Elizabeta Kostelo. – Aš pasėdėsiu čia ir pailsėsiu prieš antrąjį veiksmą.

Vargais negalais atsikelia. Marijana jau lipa laiptais. Jis žingsnis po žingsnio seka iš paskos, laikydamasis turėklų.

PAŠALINIAMS ĮEITI DRAUDŽIAMA – skelbia užrašas ant durų. TAIP, BŪTENT JUMS.

– Drago kambarys, – ištaria Marijana ir atidaro duris.

Kambarys apstatytas šviesios pušies baldais: lova, stalas, knygų lentyna, kompiuterio staliukas. Visur švaru ir tvarkinga.

– Puiku, – sako jis. – Labai tvarkinga. Aš nustebęs. Dragas niekada nebuvo toks tvarkingas, kai gyveno su manimi.

Marijana gūžteli pečiais.

– Aš jam sakau: ponas Reimentas leidžia tau nesitvarkyti, nes nori tau patikti, bet čia nedaryk netvarkos, nes nebūtina, čia namai. Taip pat jam sakau: nori eiti į laivyną, nori gyventi povandeniniame laive, mokykis būti tvarkingas.

– Teisingai. Jei nori gyventi povandeniniame laive, geriau būti tvarkingam. Ar Dragas to nori – gyventi povandeniniame laive?

Marijana vėl gūžteli pečiais.

– Kas žino. Jaunas. Dar vaikas.

Jis pats apie Dragą turi savo nuomonę, kurios garsiai neskelbia: jam atrodo, kad jis tvarkosi kambarį tik todėl, kad jo motina nuolat kvėpuoja jam į nugarą. Marijana Jokič tikrai gali įvaryti baimės, kai nori. Tokios asmenybės greitai neįveiktum.

Ant sienos virš Drago lovos prisegtos trys nuotraukos, padidintos iki plakato dydžio. Dvi iš jų Fošerio: aukso ieškotojų būrelis ir moteris su vaikais lūšnos iš pinučių tarpdury. Trečia – spalvota, joje – aštuoni lankstūs vyrų kūnai, pagauti ore, kai šoka į baseiną.

– Na ir ką? – sako Marijana. Įrėmusi rankas į šonus laukia, kada jis prabils.

Jis prieina arčiau ir apžiūri antrą nuotrauką. Ant mažos mergaitės nešvariomis rankomis kūno uždėta Liubos galva, jos tamsios akys žvelgia tiesiai į jį. Bandymas ne itin vykęs: galva pasukta į kitą pusę nei pečiai.

– Tik žaidimas, – sako Marijana. – Tai nerimta. Tai tik *gabaliukas* – kaip jūs ten sakote – formos.

– Vaizdai?

– Tik vaizdai. Žaidimas su vaizdais kompiuteriu, tai kur čia vagis? Tai šiuolaikiška. Vaizdai, kam jie priklauso? Norite pasakyti, aš atsukau į tave kamerą, – ji baksteli pirštu jam į krūtinę. – Aš vagis, vagiu jūsų vaizdą? Ne, vaizdas yra laisvas – jūsų vaizdas, mano vaizdas. Tai, ką daro Dragas, vieša paslaptis. Šios nuotraukos, – ji mosteli ranka į tris nuotraukas ant sienos, – sudėtos jo tinklaraštyje. Visi gali jas pamatyti. Norite pažiūrėti tinklaraštį?

Ji parodo į kompiuterį, stovintį ant stalo, jis tyliai ūžia.

– Prašau, nereikia, – sako jis. – Nesuprantu kompiuterių. Dragas gali pasidaryti visas kopijas, kokias tik nori, man tas pats. Aš tik noriu atgauti originalus. Originalias nuotraukas. Tas, prie kurių ranką pridėjo Fošeris.

– Originalus.

Staiga ji nusišypso, visai geraširdiškai, lyg būtų suvokusi, kad jeigu jis nesupranta kompiuterių ir nežino, kas iš tikrųjų yra originalas ar dar kažkas, tai ne dėl piktybiškumo, o dėl to, kad kvailas.

– Gerai. Kai Dragas grįš namo, paklausiu jo apie originalus. – Ji nutyla. – Ar Elizabeta dabar gyvena su jumis?

– Ne, mes neturime tokių planų.

Ji vis dar šypsosi.

– Bet tai galbūt gera mintis. Tad nebūsite vienas, kai nutiks nelaimė.

Ji vėl nutyla ir šioje tyloje jis suvokia, kad ji užsivedė jį laiptais aukštyn ne tik norėdama parodyti Drago nuotraukas.

– Jūs geras žmogus, pone Reimentai.

– Polai.

– Jūs geras žmogus, Polai. Tačiau toks vienišas savo bute – žinote, ką turiu omenyje? Aš taip pat buvau vieniša Kuber Pidyje, kol neatvykome į Adelaidę, todėl žinau, žinau. Sėdi namie visą dieną, vaikai mokykloje, tik kūdikis ir aš – Liuba tada buvo kūdikis – viskas taip negatyvu. Jūsų bute tikriausiai taip pat negatyvu. Nei vaikų, nieko. Labai...

– Labai niūru?

Ji papurto galvą.

– Ne, aš nežinau, kaip jūs tai sakote. Jūs griebiate. Griebiate bet ką.

Viena ranka ji parodo, kaip jis griebia.

– Griebiuosi šiaudo, – spėja jis.

Ji pirmą kartą davė suprasti, kad anglų kalbos pakaitalo, kuriuo kalba, jai nepakanka išreikšti mintims. Jeigu tik jis kalbėtų kroatiškai! Kroatiškai jis tikriausiai galėtų dainuoti iš širdies. Ar jau per vėlu mokytis? Ar čia, Adelaidėje, rastų mokytoją? Pirmoji pamoka: veiksmažodis „mylėti“, *ljub* ar kaip ten.

– Elizabeta galėtų gyventi su jumis, – sako ji, – tada pamirštate Marijaną. Taip pat pamirštate krikštatėvį. Krikštatėvis – prasta mintis, nereali. Nes kur jis gyvena, šitas krikštatėvis? Jūs norite, kad krikštatėvis atvažiuotų gyventi į Narapunga Klouzą. Tai nerealu, ar suprantate?

– Niekada nesiprašiau gyventi su jumis.

– Atvažiuojate čia gyventi, kur tada miegate? Jūs miegate Drago lovoje, kur miega Dragas? Ar jūs norite miegoti su manimi ir Melu – du vyrai, viena moteris? – dabar ji suprunkščia iš juoko. – Jūs to norite?

Jis negali nusijuokti. Jam išdžiūvo gerklė.

– Galėčiau gyventi galiniame kieme, – šnabžda jis. – Galėčiau pasistatyti pašiūrę. Galėčiau gyventi pašiūrėje galiniame kieme ir saugočiau jus. Jus visus.

– Gerai, – gyvai sako ji, – pakaks kalbų. Elizabeta ateina gyventi su jumis, ji viską sutvarko, daugiau jokia tamsa.

– Tamsos.

– Jokios tamsos. Juokingas žodis. Kroatiškai sakome *ovaj glumi*, tai nereiškia niūrus, ne, tai reiškia jis apsimeta, nėra tikras. Bet jūs neapsimetate?

– Ne.

– Taip, aš tai žinau.

Ir jo nuostabai, o gal ir savo pačios nuostabai, ji pasistiebia ant pirštų galų ir jį pabučiuoja, du kartus, po kartą į abu skruostus.

– Na, dabar einam žemyn.

30.

Elizabeta Kostelo ne viena. Virš jos palinkusi keista figūra: vyras, apsirengęs apsmukusiu baltu kombinezonu, jo galva paslėpta po kažkokiu daiktu, panašiu į brezentinį kibirą. Atrodo, kad žmogus kalba, bet jo žodžių, išsprūstančių iš po kaukės, neįmanoma suprasti.

Marijana greitai pereina kambarį.

– *Zaboga, zar opet!* – sušunka juokdamasi. – *Jam užsikabino plaukai! Kiekvieną kartą, kai jis jį užsideda,* – ji parodo į keistą galvos apdangalą, – *jo plaukai užsikabina, tada aš turiu...* – Ji rodo pirštais, lyg suktų.

Ji sugriebia vyrą už peties – tai Miroslavas – pasuka jį aplink ir bando atkabinti kaukę nuo jo ilgų plaukų. Miroslavas atsilošia rankomis grabinėdamas klubus. Ji pakrutina kaukę į šonus ir atlaisvina. Jis ją nusiima: veidas paraudęs nuo karščio; atrodo, jo nuotaika puiki.

– Tai bitės, – paaiškina jis. – Pernešiau avilius.

– Mano vyras bitininkas, – sako Marijana. – Jūs pažįstate mano vyrą? Tai ponia Kostelo, ji pono Reimento draugė. O čia Melas.

– Sveiki, Melai, – sako Elizabeta Kostelo. – Aš Elizabeta. Daug girdėjau apie jus, bet niekada neteko susitikti. Laikote bites?

– Tai tik hobis, – sako Melas ar Miroslavas.

– Mano vyras, jo šeima visada laiko bites, – sako Marijana. – Jo tėvas, prieš tai jo senelis. Todėl čia, Australijoje, ir jis laiko bičių.

– Tik keletą avilių, – sako Melas. – Bet medus geras, dažniausiai neša iš gumamedžių. Turi eukalipto prieskonį.

Jų lengvas bendravimas viską pasako – ir Marijanos juokas, ir jo plaukuose laisvai naršantys jos pirštai. Šie sutuoktiniai nėra susvetimėję.

Priešingai, jie labai artimi. Artimi santykiai, pasitaikantys nesutarimai, Balkanų stilius, tik prideda aštrumo: kaltinimai, atsikirtimai, dūžta lėkštės, trinksi durys. Paskui atgaila, ašaros ir karšti bučiniai lovoje. Ar tik šita istorija apie muštynes ir prieglobstį pas tetą Lidą nebus melas, apgaulė? Bet kam to reikia? Ar gali būti jis didelio sąmokslo objektas, sąmokslo, kurio pats niekaip nesupranta?

– Su kombinezonu labai karšta, – sako Melas. – Einu persirengsiu. – Jis nutyla. – Atėjote pasižiūrėti dviračio?

– Dviračio, – pasitikslina jis. – Ne. Kokio dviračio?

– Labai norėtume pamatyti dviratį, – sako Elizabeta. – Kur jis yra?

– Dar nebaigtas, – sako Melas. – Kurį laiką Dragas jį buvo užmetęs. Dar reikia kai ką padaryti. Bet galite žvilgtelėti, jeigu jau tiek atvažiavote. Jis neprieštaraus.

– Būtų puiku, – sako Elizabeta. – Polas labai tikėjosi jį pamatyti.

– Tai eikite. Susitiksime lauke.

Jie išeina į lauką. Miroslavas prisijungia prie jų, dėvi šortus ir marškinėlius su užrašu *Team Valvoline*, avi basutes. Atidaro garažo duris. Ten stovi pažįstamas raudonas „Commodore“, o šalia jo tai, ką Miroslavas vadina dviračiu.

– Tai bent, – sušunka Elizabeta. – Kokia keistenybė! Kaip ji veikia?

Miroslavas išridena įrenginį iš garažo; tada šypsodamasis pasisuka į jį.

– Gal jūs galite paaiškinti?

– Tai vadinamasis „gulimasis“ dviratis, – sako jis. – Čia toks modelis, kad nereikia kojomis minti pedalų, rankomis traukote svirtis, ir jis važiuoja.

– Ar jį sukonstravo Dragas? – klausia Elizabeta. – Viską padarė pats?

– Taip, – atsako Miroslavas. – Aš tik litavau. Dirbtuvėse. Lituoti gali tik specialistas.

– Nuostabi dovana, – sako Elizabeta. – Kaip manote, Polai? Jūs atgausite laisvę. Laisvę keliauti.

– Dragas nori padėkoti, – sako Marijana. – Padėkoti ponui Reimentui už viską.

Visų akys nukreiptos į jį, poną Reimentą. Iš kažkur išdygsta Liuba. Netgi Blanka, kuri iš pradžių jam nebuvo labai miela, prisijungia prie būrelio. Liekna. Grakšti. Tėvelio dukrelė. Ne gražuolė, bet kai kurios

moterys pražysta vėliau. Ar Blanka taip pat nori jam padėkoti? Ar ji ruošdama dovaną dūzgė kaip bitė? Kas tai galėtų būti? Siuvinėta piniginė? Rankomis ištapytas kaklaraištis?

Jis jaučia, kaip jį užlieja raudonis, gėdos raudonis, pradėjęs nuo ausų, plūsteli į veidą. Neturi jokio noro jo sustabdyti. Taip jam ir reikia.

– Nuostabu, – sako jis. Pasiremdamas ramentais, žengteli keletą žingsnių į priekį ir iš arčiau apžiūri savo dovaną – žino, kad iš jo to tikisi ir kad taip reikia. – Nuostabu, – pakartoja. – Nuostabi dovana. *Ir dosni*, – galėtų pridurti, bet tyli. Jis žino, kiek moka Marijanai; ir nutuokia, kiek uždirba Miroslavas. *Daug brangesnė, nei esu vertas.*

Priekinis ratas standartinio dviračio dydžio, turi dantračius ir grandinę; mažesni užpakaliniai – tik tam, kad riedėtų. Išpurkštas ryškiai raudonais dažais, dviratis, o tiksliau triratis, yra maždaug metro aukščio. Gatvėje automobilio vairuotojas dviratininko beveik nepastebės, nes šis yra žemiau jo regėjimo linijos. Todėl už sėdynės Dragas pritaisė stiklo pluošto lazdelę su oranžine vėliavėle viršuje. Plevėsuodama virš dviratininko galvos, maža ryški vėliavėlė turi įspėti viso pasaulio veinus blaitus.

„Gulimasis". Jis niekada tokiu nevažiavo, bet „gulimųjų" instinktyviai nemėgsta, kaip nemėgsta protezų ir visko, kas dirbtina.

– Nuostabu, – vėl pakartoja. – Trūksta žodžių. Ar galiu prasukti ratuką?

Miroslavas papurto galvą.

– Nėra trosų, – sako jis. – Nėra pavarų trosų, stabdžių trosų. Dragas dar jų nepritaisė. Tačiau jeigu jau jūs čia, galime pareguliuoti sėdynę. Matote, mes pritaisėme sėdynę taip, kad galėtumėte ją reguliuoti pirmyn atgal.

Jis pasideda ramentus, nusivelka švarką ir neprieštarauja, kai Miroslavas padeda atsisėsti. Jaučiasi keistai.

– Marijana padeda pritaikyti sėdynę, – sako Miroslavas. – Na, kad būtų patogu kojai. Ji ją kuria, o mes paskui gaminame iš stiklo pluošto.

Ne valandas. Dienas, savaites. Šiam darbui jie turėjo skirti savaites – tėvas, sūnus, taip pat motina. Jo veidas dar vis išmuštas raudonio, ir jis visai nenori, kad būtų kitaip.

– Tokio daikto tikrai nenusipirksite dviračių parduotuvėje, todėl pagalvojome, pagaminsime jį tokį vienintelį, pagal užsakymą. Aš jus

pastumsiu, kad pajustumėte, ką reiškia juo važiuoti. Gerai? Pastumsiu, bet prilaikysiu, nes, atminkite, jis neturi stabdžių.

Žiūrovai stovi nuošaliau. Miroslavas išridena jį į asfaltuotą gatvelę.

– Kaip vairuoti? – klausia jis.

– Kaire koja. Čia yra pedalas, – matote? – su spyruokle. Nesijaudinkite, išmoksite.

Narapinga Klouz gatvėje tuščia. Miroslavas lengvai stumteli. Jis pasilenkia pirmyn, stveriasi už svirčių ir ima traukyti, tikėdamasis, kad ši keistenybė važiuos pati.

Žinoma, jis niekada ja nesinaudos. Ji keliaus tiesiai į sandėliuką Koniston Terasoje ir rinks dulkes. Niekais nueis visas Jokičių laikas ir pastangos, skirtos šiam daiktui. Ar jie tai žino? Ar žinojo visą laiką, kol jį gamino? Ar ši vairavimo pamoka tik dalis ritualo, kurį jie visi atlieka, – jis dėl jų, jie dėl jo?

Švelnus vėjelis pučia jam į veidą. Akimirką leidžia sau įsivaizduoti, kad važiuoja Magil Roudu, o virš galvos linksmai plazdena vėliavėlė, primindama pasauliui, kad jo pasigailėtų. Vaikiškas vežimėlis – štai ką jis primena labiausiai, važinėja vaikiškas vežimėlis ir žilas, senas kūdikis jame. Ach, kaip šypsosis sutiktieji, šypsosis, juoksis ir švilps: *Šaunuolis, seneli!*

Bet galbūt, žiūrint plačiau, būtent to Jokičiai ir nori jį pamokyti: kad jis turi atsikratyti savo rimtos veido išraiškos ir tapti toks, koks yra iš tikrųjų – juokingas žmogelis, vienakojis senukas, kuris, kai nestrykčioja aplink su ramentais, važinėja gatvėmis savadarbiu triračiu. Vienas iš vietinių įžymybių, vienas iš tų keistų tipų, pagyvinančių visuomenės gyvenimą. Kol vieną dieną Veinas Blaitas užveda variklį ir vėl jį suseka.

Miroslavas vis dar šalia. Dabar Miroslavas stumia įrenginį ratu, kad jie galėtų grįžti prie įvažiavimo.

Elizabeta ploja; kiti paseka jos pavyzdžiu.

– Bravo, mano riteri, – sako ji. – Mano liūdnojo vaizdo riteri.

Jis nekreipia į ją dėmesio.

– Kaip galvojate, Marijana, – klausia jis, – ar man verta pradėti vėl važinėti?

Mat Marijana dar nepratarė nė žodžio. Marijana pažįsta jį geriau nei jos vyras, geriau nei Elizabeta Kostelo. Ji matė jį nuo pat pradžių,

kaip jis kovojo, kad išlaikytų savo vyrišką orumą, ir niekada dėl to iš jo nesityčiojo. Ką galvoja Marijana? Ar jis turi toliau kovoti už savo orumą, ar metas pasiduoti?

– Taip, – lėtai nutęsia Marijana. – Jis jums tinka. Manau, galite pabandyti.

Kaire ranka Marijana parėmusi pasmakrę, dešine prilaiko kairiąją alkūnę. Tai klasikinė susimąstymo, gilaus apmąstymo poza. Ji gerai apgalvojo jo klausimą ir atsakė. Pasisakė moteris, kurios lūpų prisilietimą jis vis dar jaučia ant savo skruostų, moteris, kuri užvaldė jo širdį, jam iki galo taip ir neaišku, kodėl, nors retkarčiais jį ir aplanko nušvitimas.

– Ką gi, – sako jis (norėjo pasakyti *Ką gi, mano meile*, bet susilaikė, kad neįžeistų Miroslavo, nors Miroslavas turi žinoti, Liuba turi žinoti, Blanka tikrai žino, tai akivaizdu, pažvelgus jam į veidą), – ką gi, pabandysiu. Ačiū. Nuoširdžiai, iš visos širdies dėkoju jums visiems. O labiausiai dėkoju Dragui, kurio čia nėra. *Apie kurį susidariau klaidingą nuomonę ir buvau neteisus*, – norėtų pasakyti. – Apie kurį susidariau klaidingą nuomonę ir buvau neteisus, – sako.

– Nesijaudinkite, – atsiliepia Miroslavas. – Įkelsime jį į priekabą ir atvešime tikriausiai kitą savaitgalį. Reikia šį tą pritvirtinti – trosus ir panašiai.

Jis pasisuka į Elizabetą.

– O dabar turime atsisveikinti, ar ne taip? – sako jis ir priduria tik Miroslavui: – Ar galite man paduoti ranką?

Miroslavas jam padeda.

– PR ekspresas, – sako Liuba. – Ką reiškia PR ekspresas?

Tikrai, būtent tai užrašyta ant triračio vamzdžio – tik raidės išmėtytos taip, lyg būtų išpustytos vėjo. *PR ekspresas.*

– Tai reiškia, kad galiu važiuoti labai greitai, – sako jis. – PR – reaktyvinis žmogus.

– Reaktyvinis žmogus, – pakartoja Liuba. Šypteli jam – pirmą kartą per visą laiką. – Jūs ne reaktyvinis žmogus, jūs lėtas žmogus.

Paskui ji ima kikenti ir apkabinusi motiną per šlaunis slepia veiduką.

– Tai žlugimas, – sako jis Elizabetai. Jie važiuoja taksi į pietus, namo. – Pralaimėjimas, moralinis pralaimėjimas, ne kitaip. Dar niekada man nebuvo taip gėda dėl savęs.

– Taip, pasirodėte prastai. Visas tas pyktis! Tas įsitikinimas, kad esate teisus!

Pyktis? Apie ką ji kalba?

– Tik pagalvokite, – tęsia ji, – jūs vos nepraradote savo krikštasūnio, ir dėl ko? Negalėjau patikėti savo ausimis. Dėl senos nuotraukos! Būrelio svetimų žmonių, kuriems į jus nusispjauti. Ir į mažą prancūzų berniuką, kuris dar net nebuvo gimęs.

– Prašau, – sako jis, – prašau, daugiau jokių ginčų. Neturiu jokio noro ginčytis. Aš vis dar nesuprantu, kas Dragui davė teisę imti mano nuotraukas, bet tiek to. Marijana man pasakė, kad dabar nuotraukos yra Drago tinklaraštyje. Aš toks nemokša. Ką tai reiškia – tinklaraštyje?

– Tai reiškia, kad bet kuris žmogus pasaulyje, kuriam rūpi Drago Jokičiaus gyvenimas, gali apžiūrėti nuotraukas, apie kurias kalbame, – originalias ir galbūt įgavusias naujas formas, pataisytas ir papildytas, – savo namuose. Kodėl Dragas nusprendė taip jas paskelbti, neturiu teisės klausti. Jis atvažiuos kitą sekmadienį, atveš savo keistenybę. Galėsite paklausti.

– Marijana tvirtina, kad šitas reikalas su klastote tiesiog pokštas.

– Tai netgi ne klastotė. Klastote siekiama gauti pinigų. Dragui nerūpi pinigai. Žinoma, tai tik pokštas. Kas gi dar?

– Pokštai susiję su pasąmone.

– Pokštai iš tikrųjų gali būti susiję su pasąmone. Tačiau būna ir kitaip: kartais pokštas yra tiesiog pokštas.

– Nukreiptas prieš?

– Nukreiptas prieš jus. Prieš ką dar? Prieš žmogų, kuris nesijuokia. Prieš žmogų, kuris nesupranta pokštų.

– O jeigu aš niekuomet nebūčiau to aptikęs? Jeigu iškeliaučiau į dausas nė nenutuokdamas apie šį vadinamąjį pokštą? Jeigu šis pokštas nebūtų pastebėtas ir Nacionalinėje bibliotekoje. Jeigu jis liktų nepastebėtas per amžių amžius? Žvilgtelkite į šias nuotraukas, vaikai. Balarato aukso ieškotojai. Pažiūrėkite į šį vyruką vešliais ūsais! Kas tada?

– Tada tai taptų dalimi mūsų tautosakos, kad XIX amžiaus šeštajame dešimtmetyje Viktorijoje buvo madingi banditiški ūsai. Polai, dėl to tikrai neverta sukti galvos. Svarbiausia, kad jūs išėjote iš savo buto ir apsilankėte Muno Paroje, kur vienumoje persimetėte keliais žodžiais su savo mylima Marijana, pamatėte jos vyrą bitininko drabužiais ir dviratį,

kurį jos sūnus sumeistravo jums. Tai vienintelis prasmingas klastotės rezultatas. Visais kitais atvejais šis epizodas yra visiškai nesvarbus.

– Jūs pamiršote dingusią nuotrauką. Kad ir kokia būtų jūsų nuomonė apie nuotraukas ir jų ryšį su tikrove, vis dėlto viena iš mano Fošerio nuotraukų, tikra nacionalinė brangenybė, kurios vertė neišmatuojama pinigais, tikrai pradingo.

– Jūsų vertingoji nuotrauka neišgaravo. Dar kartą apžiūrėkite kabinetą. Statau dešimt prieš vieną, kad ji ten, tik ne vietoje padėta. Arba Dragas ras ją tarp savo daiktų ir atsiprašinėdamas grąžins kitą sekmadienį.

– Ir kas tada?

– Reikalas baigtas.

– O tada?

– Paskui? Po sekmadienio? Nesu tikra, kad po sekmadienio dar kas nors bus. Sekmadienį tikriausiai paskutinį kartą turėsite reikalų su Jokičiais – taip pat ir su ponia Jokič. Deja, iš ponios Jokič jums nieko nebeliks, tik prisiminimai. Apie jos tvirtas blauzdas. Nuostabią krūtinės liniją. Žavingas žodžių vartojimo klaidas. Švelnūs prisiminimai, aptemdyti apgailestavimo, kurie ilgainiui išdils, nes prisiminimams tai būdinga. Laikas – geriausias gydytojas. Tačiau jums liks ketvirtinės Velingtono koledžo sąskaitos. Net neabejoju, jas apmokėsite, nes esate garbingas žmogus. Ir kalėdiniai atvirukai: *Linkime laimingų Kalėdų ir sėkmingų Naujųjų metų – Marijana, Melas, Dragas, Blanka, Liuba.*

– Supratau. Ponia Kostelo, ką dar norite atskleisti apie mano ateitį, jeigu jau nusiteikėte pranašauti.

– Klausiate, ar kas pakeis Marijaną, ar Marijana jums bus paskutinė? Kaip čia pasakius. Jeigu pasiliksite Adelaidėje, matau tik slaugytojas, daugybę slaugytojų – vienos gražios, kitos ne tokios gražios, tačiau nė viena taip nepriartės, kad paliestų jūsų širdį kaip Marijana. Kita vertus, jei išvyksite į Melburną, būsiu aš, ištikimas senas Bėris. Nors mano blauzdos, įtariu, ir neatitinka jūsų reikalavimų.

– Kaip jūsų širdis?

– Mano širdis? Tai geriau, tai blogiau. Kai lipu laiptais, ji daužosi ir dūsta kaip senas automobilis. Nemanau, kad ilgai tempsiu. Kodėl klausiate? Nerimaujate, kad tik netektų ko nors slaugyti? Nebijokite – niekada to iš jūsų nereikalaučiau.

– Tada ar ne laikas pasikviesti vaikus? Ar ne laikas vaikams padaryti ką nors dėl jūsų?

– Mano vaikai labai toli, Polai, už jūrų marių. Kodėl prisiminėte mano vaikus? Ar juos taip pat norite įsivaikinti, tapti patėviu? Tai juos labai nustebins. Jie apie jus nė negirdėjo. Atsakysiu į jūsų klausimą – ne, net nesvajoju užsikarti vaikams ant sprando. Jei nebus kitos išeities, apsigyvensiu slaugos namuose. Nors tokios globos, kokios man reikia, deja, neužtikrina nė vieni iš man žinomų slaugos namų.

– Ir kokia globa tai turėtų būti?

– Globa su meile.

– Taip, šiais laikais tikrai sunku gauti globą su meile. Gali tekti pasitenkinti tik geresne slauga. Žinote, tikrai yra toks dalykas kaip gera slauga. Galima būti gera slaugytoja ir nemylint savo pacientų. Prisiminkite Marijaną.

– Tai štai koks jūsų patarimas: pasitenkinkite slaugymu. Nesutinku. Jeigu kada nors man reikėtų rinktis tarp geros slaugos ir poros mylinčių rankų, pasirinkčiau mylinčias rankas.

– Ką gi, Elizabeta, neturiu mylinčių rankų.

– Taip, nei mylinčių rankų, nei mylinčios širdies. Paslėpta širdis – štai kaip tai vadinu. Kaip mums ištraukti tą jūsų širdį iš po priedangos? – štai koks klausimas. – Ji spusteli jo ranką. – Žiūrėkite!

Pro šalį prašvilpia trys motociklininkai, važiuojantys į kitą pusę, link Muno Paros.

– Tas su raudonu šalmu – ar ne Dragas? – Ji atsidūsta. – Ach jaunystė! Ach nemirtingumas!

Tikriausiai ne Dragas. Per daug sutapimų, per daug aišku. Tikriausiai tai trijulė nepažįstamų jaunuolių, nors jų gyslose taip pat kunkuliuoja kraujas. Bet leiskime jiems apsimesti, kad tas raudonu šalmu buvo Dragas.

– Ach Dragas, – pareigingai pakartoja jis, – ach jaunystė!

Taksistas išlaipina juos priešais jo butą Koniston Terasoje.

– Taigi, – sako Elizabeta Kostelo, – baigėsi ilga diena.

– Taip.

Štai ta akimirka, kai turi pakviesti ją vidun, pasiūlyti jai valgio ir nakvynę. Bet jis neištaria nė žodžio.

– Tas jūsų naujas dviratis, – sako ji, – puiki dovana, ar ne? Dragas labai rūpestingas. Rūpestingas berniukas. Dabar laisvai važiuosite, kur panorėjęs. Jei vis dar bijote Veino Blaito, galite važinėtis palei upę. Bus proga pasimankštinti. Pagerės nuotaika. Paskui ir rankos sustiprės. Kaip manote, ar ten yra vietos keleiviui?

– Vaikui – taip, už dviratininko nugaros. Bet ne suaugusiam žmogui.

– Tik juokauju, Polai. Tikrai nenorėčiau būti jums našta. Jeigu susiruoščiau važinėtis, norėčiau turėti savo dviratį, būtų gerai su varikliu. Ar dar pardavinėja tuos mažus variklius, tvirtinamus prie dviračių, padedančius užvažiuoti į kalną? Atsimenu, Prancūzijoje jų būdavo. *Deux chevaux*, du arkliai.

– Žinau apie ką kalbate. Bet jie nebuvo vadinami *deux chevaux*. *Deux chevaux* tai visiškai kas kita.

– Arba senovišką vonios pavidalo krėslą su ratukais*. Tikriausiai man reikia nusipirkti būtent tokį. Ar atsimenate tokius krėslus, dar su spurguotais skėčiais ir vairalazde? Galime pasižvalgyti antikvarinėse parduotuvėse, manau, tikrai rasime. Adelaidė labai tinkama vieta važinėti tokiais krėslais. Galime prašyti Miroslavo pritvirtinti prie jų keletą *chevaux*. Tada būsime pasirengę ieškoti nuotykių – jūs ir aš. Jūs jau turite gražią oranžinę vėliavėlę, ir aš tokią įsigysiu, su piešiniu.

– Gal sugniaužtas kumštis? Sugniaužtas juodas kumštis baltame fone, o apačioje užrašas: *Malleus maleficorum***.

– *Malleus maleficorum*. Puiku! Koks jūs šmaikštus, Polai. Kas galėjo pagalvoti, kad jums tai būdinga. *Malleus maleficorum* man ir *Pirmyn ir aukštyn* jums. Galėtume išvažinėti visą šalį, dviese, visą šitą plačią rudą žemę, šiaurę ir pietus, rytus ir vakarus. Jūs išmokytumėte mane užsispyrimo, aš galėčiau pamokyti, kaip gyventi iš nieko arba beveik iš nieko. Apie mus rašytų straipsnius laikraščiuose. Taptume Australijos prieglaudų numylėtiniais. Puiki mintis! Nuostabi mintis! Ar tai meilė, Polai? Ar mes pagaliau radome meilę?

Prieš pusvalandį jis buvo su Marijana. Bet dabar Marijana toli, o jis paliktas su Elizabeta Kostelo. Jis vėl užsideda akinius, pasisuka, gerai į ją įsižiūri. Aiškioje vėlyvos popietės šviesoje gali pamatyti kiekvieną

* Angl. *bath chair*.

** Raganių kūjis (lot.).

smulkmeną, kiekvieną plauką, kiekvieną gyslą. Jis tyrinėja ją, paskui tyrinėja savo širdį.

– Ne, – pagaliau atsako, – tai ne meilė. Kažkas kita. Mažesnio už meilę.

– Manote, kad tai paskutinis jūsų žodis? Jokios vilties priversti jus susvyruoti?

– Bijau, kad taip.

– Tačiau ką aš darysiu be jūsų?

Atrodo, ji šypsosi, bet lūpos dreba.

– Tai jūsų reikalas, Elizabeta. Girdėjau, vandenynas pilnas žuvų. O aš jums sakau: viso gero.

Jis pasilenkia ir triskart ją pabučiuoja, formaliai, kaip jį mokė vaikystėje: iš kairės, iš dešinės, iš kairės.

Coetzee, John Maxwell

Co-39 Lėtas žmogus : romanas / J. M. Coetzee ; iš anglų kalbos vertė Irena Daugirdaitė. – Vilnius : Metodika, 2012. – 192 p.

ISBN 978-609-444-091-5

„Kadangi esi drungnas ir nei karštas, nei šaltas, aš išspjoviau tave iš burnos", – ši „Apreiškimo Jonui" citata kuo puikiausiai apibūdina J. M. Coetzee romano „Lėtas žmogus" pagrindinį veikėją Polą Reimentą. Jam 60 metų, jis fotografas ir archyvaras, „nevedęs, viengungis, vienišas, vienas". Važiuojantį dviračiu jį numuša automobilis ir Polas netenka kojos.

J. M. Coetzee nedaro jokių nuolaidų nei personažams, nei skaitytojui – šis pasakojimas apie meilę ir moralę stulbina kiekvienu puslapiu.

UDK 821.111(680)-31

J. M. Coetzee
Lėtas žmogus

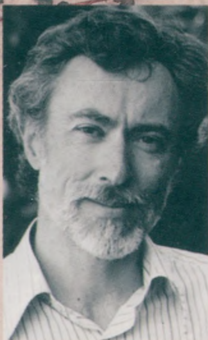
Iš anglų kalbos vertė
Irena Daugirdaitė

Redagavo
Ona Daukšienė

Viršelio dailininkė
Živilė Adomaitytė

Maketavo
Sigrida Juozapaitytė

Leidykla „Metodika"
Odminių g. 8, LT-01122 Vilnius, info@metodika.lt
Spausdino UAB „Spindulio spaustuvė",
Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184 Kaunas

Johnas Maxwellas Coetzee (g. 1940) – iš Pietų Afrikos kilęs rašytojas, dažnai lyginamas su Kafka, Nabokovu ir Conradu. Coetzee rašo apie ribinėse situacijose atsidūrusį žmogų, apie moralinio apsisprendimo svarbą ir sunkumą. Dvylikos romanų autorius buvo du kartus apdovanotas *Booker* premija, bet abu kartus neatvyko jos atsiimti, nes sąmoningai vengia viešumos.

„Lėtas žmogus" – pirmas J. M. Coetzee kūrinys po Nobelio literatūros premijos paskyrimo 2003 metais.

Romano „Lėtas žmogus" pagrindinį veikėją, vienišą fotografą ir archyvarą Polą Reimentą, važiuojantį dviračiu partrenkia automobilis ir Polas netenka kojos. Tolesnis romano veiksmas – Polo bandymas susitaikyti su ta netektimi. Vyras pasisamdo kroatę imigrantę, ją įsimyli ir, trokšdamas pabėgti nuo vienatvės, imasi globoti jos vaikus, įsivelia į visas triukšmingos, gyvybingos šeimos problemas. Lyg to būtų negana, ant Polo namų slenksčio išdygsta Elizabeta Kostelo – septintą dešimtį peržengusi rašytoja, kuri paskelbia ultimatumą, priversiantį šį „lėtą žmogų" pagaliau apsispręsti.

„Lėtas žmogus" – taip skaidriai ir gerai parašyta knyga, kad skaitant ima šiurpas. Pašiurpsti ir nuo keliamų klausimų. Romanas neatsako nė į vieną iš jų, bet išmuša iš vėžių ir priverčia susimąstyti apie dalykus, kuriuos mes, laikui bėgant, priprantame laikyti akivaizdžiais: meilę, tikėjimą, gyvenimo prasmę.

J. M. Coetzee nedaro jokių nuolaidų nei personažams, nei skaitytojui – šis pasakojimas apie meilę ir moralę stulbina kiekvienu puslapiu.

Marius Burokas – poetas, vertėjas

ISBN 978-609-444-091-5

